Jókai Mór

KEDVES ATYAFIAK

*

SONKOLYI GERGELY

*

OCEÁNIA

JÓKAI MÓR

KEDVES ATYAFIAK

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

1079. FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA. — Felelős: Kovács József.

I.

Estefelé járt az idő. Kassay Lőrinc szolgabíró urambátyám kinn állt a háza ajtajában, mely éppen az országútra feküdt s éppen úgy szűkölködött kapu nélkül, mint más egyéb vendégszerető közbirtokos urambátyáim lakásai a kerek házában. Igaz ugyan, hogy a nyitott udvaron ott heverészett vagy hét szelindek, olyan szép nagyok, mint egy medve, s ha valaki be akart jönni a házba, azt nagyobb bajba kerítették, mintha Pesten a házmesterrel kellene ajtót nyittatni: hanem ennek a dolognak is volt kilincse: okos ember nem jár bot nélkül az utcán; csak egyet kellett vele az ugatók valamelyikére húzni, a többi aztán megértette az intést és kotródott, amerre látott. Még akkor nem hordták ezeket a rövid mihaszna pácikókat, amikre sem támaszkodni nem lehet, sem kutyákat ütni velök.

Tehát ott állt az ajtóban Kassay Lőrinc urambátyám pipázva, s átkiabált az átellenben levő esküdt portájára, ki szintén a háza ajtajában állott. Könnyebb lett volna ugyan a beszélgetés, ha valamelyik átment volna a másikhoz, mert az utca széles, s nagy hangot kellett adni, hogy

egymás szavát megértsék; hanem a két ház között akkora volt a sár, hogy szekérrel is bajos volt megusztatni, s ha át akart menni az ember, elébb le kellett kerülni a kertek alá, s úgy jönni vissza, mindenütt a kerítésekbe kapaszkodva. Tehát jobb volt csak úgy átkiabálni.

Hogy miért urambátyám nekem Kassay Lőrinc bácsi? azt én nem tudom: fogadd el te is atyafinak, nyájas olvasó, mert ez egy talpig becsületes, derék ember, s nem fog szégyenedre válni. Tartsuk meg már azt a régi jó szokást, hogy a magyar ember egymást egy családból valónak nézi, s a vénebb az ifjat öcsémnek, hugámnak címezgeti, emez pedig azt bátyámnak, nénémnek.

Lőrinc bácsi ahhoz a derék középosztályhoz tartozott, melynek hivatása volt törvényt és jogot kezelni, a nemzeti közérzületet fenntartani, a vagyonosságot fajtánk javára növelni, fáradni zaj és dicsőség nélkül; kikről nem beszél sem a história, sem a költő, mert hisz a derék becsületes emberek nálunk nem olyan ritkaságok, hogy jegyezni kelljen neveiket, s a költő meg mit csináljon ilyen becsületes emberekkel, a kikben még csak annyi regényesség sincsen, hogy a más feleségét elszeressék, vagy valakit párbajban egy görbe nézésért főbe lőjenek? Az ilyen ember születik annak rendje módja szerint, csillagzat és horoscopium nélkül, — felnő a nélkül, hogy zongora-virtuoz lenne, — kitanulja iskoláit tisztességesen, s mikor már mindent tud, akkor hazajön a szülőihez, s lakik velök, mint engedelmes fiú; azok kiházasítják — mikor arra való lett,

poétázás nélkül, s ha meghalnak, ráhagyják a gazdaságot adósságok nélkül, mert ezen osztályánál hazánkfiainak az adósságot a bűnök egy nemének tartják, elvök lévén, hogy tisztességes ember ne költsön többet, mint amennyit bevesz, spekulálni pedig nem magyar ember dolga; — ez az elv annyira gyökeret is vert Kassay bátyánk szívében, hogy diákkorában, ha csizmája elszakadt, képes volt addig, míg hazulról pénze érkezik, betegnek tettetni magát, mintsem hogy a vargánál kontót csináljon. A kollégiumból eminenciával tért meg; patvariára a viceispánhoz ment, ott megtanult vármegyei nyelven írni, toasztokat inni és szép hölgyekkel konversálni. Pesten praeclarummal cenzurázott, viselt frakkot, füstölt szivart és kacérkodott átellenben lakó szép zsidólányokkal, azután hazament a falujába, s úgy elfelejtett frakkot, szivart és szép zsidólányt, mintha sohase lettek volna.

Szülei aztán kinéztek számára egy szép, tisztességes, derék hajadont, azt Lőrinc bátyánk el is vette hitestársul; nem írtak ugyan egymáshoz verseket, hanem igen jó életet éltek. — Házasságuk egy kis leánykával lőn megáldva.

Később egyenesen felszólítva, elvállalá a szolgabírói hivatalt, amit magyar ember tett ex nobili officio, — nemes kötelességből, — s nem azért, mintha rá lett volna szorulva, mert abból ugyan haszon nem volt: fizetés és sportula kevés volt a megillető traktákra; hanem a magyar ember szívesen áldozott a magáéból is azért a hozzá illő foglalatosságért és azon megvásárolhatlan öntudatért, hogy ő egy egész járásnak földi gond-

viselése, ki harmadmagával, egy esküdttel és egy hajduval rendet tart és igazságot oszt húsz-harmincezer ember közt.

E percben is éppen valami fontos kiküldetési ügy felől értekezik a két érdemes úr az utcán keresztül, amidőn valami kegyetlen nagy hajszolás hangjai vonják félre figyelmöket. s az utca végére tekintve, hol az út a szérűk mellett bekanyarodik, előtűnik egy csinos fogat, melyet már csak azért is le kell írnunk, mert ki tudja, látunk-e még valaha olyat, ha mindenfelé vasutak lesznek a hazában?

Hintó volt az, mégpedig úri. Hogy a tetején a bőr kicsinyt pettyegetett, annak fő okait a baromfitenyésztésben kell keresni. Hogy mikor készülhetett e jármű? azt bizonyosan meghatározni nem lehet, miután históriai dátum, hogy I. Lajos király idejében már voltak függő hintók. Alakja gyönyörűen hasonlít egy fél görögdinnyéhez, melyet a bizonytalan fenekű úton úgy lögyfölt alá s fel négy magas rugó, hogy a benne ülők nyelvöket harapták, ha beszéltek; még ki is dobta az embert, ha jól meg nem fogódzott a kapaszkodókba. A kocsiajtókat először nem lehetett kinyitni, azután meg nem lehetett becsukni; minélfogva azok egyszersmindenkorra be voltak jól lajfánttal * kötözve, a két hátulsó rugó közé pedig a bakra egy jó nagy petrence széna vala felkötve, mely minden zökkenésnél a benne ülők nyaka közé szándékozott esni. E tisztes ősi emlék elé két szelíd paripa volt befogva, a harmadik

* Szétbontott hajókötélből támadt madzag.

lógóba ; egy kesely, egy fakó és egy szürke, mind a három fülig sáros s mind a három összevetett lapockával támogatva egymást s gubancokba kötött farkával el-elkapva a kocsis kezéből a gyeplőszíjat, míg ez ostorával előre-hátra vagdal, többször püfölve a benn ülők kalapját, mint lovai bőrét, melyeken úgy meglátszanak a húzások, mintha lithographirozva volnának.

A jó szándék nem hiányzott a nemes állatoknál, hanem inkább a megfelelő képesség. Fuvarba fogadott jobbágylovak voltak a jámborok, nem arra hivatva és neveltetve, hogy vastengelyű hintót mozdítsanak elé, s érezve e gyarlóságot magukban, minden tizedik lépésnél nyugórát tartottak, egymásra nézve szomorú szemekkel.

Ilyenkor, midőn a lovak megálltak, s nem akartak továbbmenni, a bennülő négy egyéniség közül egy rendesen kiüté a fejét a sok limlom közül s rákiáltott a kocsisra : «megállj! megállj! hadd szólítok meg valakit!»

A kiáltó szó egy, a gyöngédebb nemhez tartozó egyéniségtől jött, kit azonban most nem írhatunk le, mert a keresztül-kasul kötött nagy kendők alig engednek becses orcájából egyebet kivehetnünk az orránál ; kívüle pedig még hárman ülnek a hintóban : hátul, a tisztelt asszonyság mellett egy bundába és prémes úti sipkába keveredett uraság látszik a szegletbe húzódva, kiből ismét csak a nagy bajusz s a hosszú szárú pipa látszik, melynek csutoráját a dohányzók különös gondviselése őrzi, hogy minden zökkenésnél a torkába nem ütődik. A mamával szemközt ül egy reményteljes fiatal sarjadék, kinek báránybőr süvege úgy

a fejébe van nyomva, hogy két piros fülecskéje kétfelé konyúl miatta, s ki a legvizsgább feszengéssel néz untalan előre, hátra; mellette végre egy hórihorgas pofók siheder foglal helyet, nagy bámész szemekkel nézve a sáros világba, s hoszszú lábaival a fenntisztelt — hihetőleg atyai —. tekintélynek jutván átellenben, azokat az elképzelhető legkellemetlenebb helyzetbe kénytelen összehúzni, úgyhogy a két térdét csaknem a nyaka közé szedte.

Tehát valahányszor a lovak megálltak a pocsolya közepén, az érintett asszonyság nagy munkával előkapálta magát a számtalan köpönyeg, sliffer és nagy kendő közül, kikiáltva a kocsiból: «állj meg Marci, megállj! hadd szólítok meg valakit!» s azzal kidugva fejét az ernyő alatt, lekiabált egyik-másik ácsorgóra, ki a kerítésen kinézett, s míg azzal meg bírta értetni kérdezősködését: tudniillik, hogy hol lakik itt a faluban tekintetes Kassay Lőrinc úr? s arra kielégítő választ kapott, azalatt kifújták magukat a griffek, s a tisztelt asszonyság ismét visszafészkelte magát a slifferek közé, elszánt hangon parancsolva a kocsisnak: «hajts, Marci! sem ostor, sem ló nem a tied!» Marci ezzel belevágott az egyik lóba, mire az újra neki rugaszkodott, a félre lódult rúd pofonüté a másik lovat, erre ez is megmozdult, s a hátramaradt lógós szépen ráült a kocsis térdére, míg az mind a két lábát neki feszítve odább nem tolta magától. Mikor már harmadszor állottak meg a falu közepén s az asszonyság újra kikapaszkodott valakit megszólítani, a benn ülő úr nem állhatá tovább.

— Ugyan, Zsuzsi szívem, mit kiabálsz annyit a kocsisra, hogy álljon meg? 'sz inkább az a baj, hogy minden lépten megáll.

— Ejnye! nem hallgatsz, te szamár? — förmedt vissza fogai közül suttogva a dáma — 'sz éppen azért kiáltok rá, hogy álljanak meg, hogy az emberek észre ne vegyék, hogy nem tudunk odább menni.

Most legutoljára azonban éppen a szolgabíró úr hajduját találták megszólítani, «no majd mindjárt elvezetem én, csak jöjjenek utánam», viszonzá az emberséges ember s megindult a hintó előtt.

Könnyű volt neki sietni, mert gyalog ment, de lett volna csak ott azon a hintón.

Kassay Lőrinc bátyánk észrevevé, hogy vendégei jőnek, bement az ajtóból, s fellépve a három lépcső magasságú folyosóra, onnan várta őket, mint illendő elfogadási helyről, kifujva a pipája fenekén maradó tüzet, mint valami kis vezuviust, s tekintélyes bajuszát kétfelé sodorintva.

Végre nagy hűhó mellett bevergődött az udvarra a viszontagságos bárka, s a megállapodás pillanatában elkezdének mindenféle mozgó tagok szabadulni ki a zsúfolt tömkelegből. A belső öreg úr legelsőbb is a nagy kászolódás közben sarkantyús csizmájával rá talált a felesége tyúkszemére taposni, mire az hirtelen olyat döfött rajta könyökkel, hogy az öreg úr ijedtében felkapva fejét, a forró pipát pogányul oda süté az előtte ülő horihórgas siheder orcájához, melynek természetes következése az lett, hogy e spártai

gyöngédséggel illetett ifjú nagyot ordítva kapott a képéhez, e mozdulattal a hosszú pipát úgy üté az öreg úr fogai közé, hogy az agyveleje is meglódult bele. — «Melyitek tette ezt?» kiálta erre dühösen az öreg úr, kikapva szájából a pipaszárt, s vészterhes mozdulattal emelve a két suhanc feje fölé, mielőtt azonban kioszthatná a büntető igazság csapásait rájuk, a bakon ülő kocsis leveté magáról a nehéz csatakos szűrt, mégpedig oly ügyesen, hogy ez hátra esve, mind a két úrfit végkép eltakarta, a többieknek pedig tele szórta szemét, száját sárral kivánatig, s míg e véletlen roham tartott, addig a legifjabb sarjadék jónak látta nyakra-főre lemenekülni a kocsiból, tönkre téve a szekérkenővel csíkos bugyogóját.

E nagy veszedelem alatt végre oda érkezének a szolgabíró úr hajdúja és egyéb ácsorgói, s miután elébb nagy hasztalan törekedtek a bekötözött kocsiajtókat kinyitni, végre nyalábban hordták ki a benn ülőket, mely segítséget azonban a fentérintett szálas ifjú ember határozottan visszautasított, bizonyítva, hogy a természet a végre rendelte a hosszú lábakat, hogy az ember egy lépéssel kiléphessen a kocsiból.

A kocsizörejre a háziasszonyság is előjött a folyosóra, egy csinos kis gömbölyű képű fiatal menyecske, egyszerű, de divatos szabású házi öltözetben, kis fodros köténykével, s meg nem kötött kék szalagos csinos főkötővel; egy kis négy éves szöszke, eperszájú lányka fogta a kezét, félig elbújva anyja öltönyének redői mögé, mint egy leskelődő kis amorette.

Az utasok végre szerencsésen mindnyájan

partra szálltak, s kitappogva lábaikból a zsibbadtságot, mind egyszerre oda tódultak a háziúr és asszonyság elé, amidőn is az érkezett vendég asszonyság, mint a család szája, legelébb fölvevén a szót, kellemteljes bizalommal fordult Lőrinc úrhoz.

— Kedves édes uram öcsém. Van szerencsém kedves édes uram öcsémnek magamban Sajtóry Zsuzsánnát, édesanyai ágról való unokatestvérét bemutatni. Erre lévén az utunk, nem akartuk azt a gorombaságot elkövetni, hogy kedves uram öcsém házát kikerüljük.

— Hozta Isten! hozta Isten! — szólt kihúzva pipáját szájából Lőrinc úr, hogy a tisztelt asszonyság üdvözletét egypár hangos fültövön csókolással fogadhassa.

— Ha tehát ki nem ver bennünket kedves uram öcsém...

— Az Istenért! örülök a szerencsének, tessék bejönni. A cselédek majd mindent behordanak.

— Ez pedig itt a férjem... — akará folytatni az asszonyság, bundástul ott álló urára mutatva.

— Csitt, meg ne mondd, hogy hínak? — szólt hamiskodva az öreg. — Hadd lássuk, rám ismer-e kedves sógor uram? — s ezzel nagy mosolyogva megfogá Lőrinc két kezét s várta, hogy az rá ismerjen.

Az is nagyon mulatságos helyzet, mikor az embertől valaki azt kívánja, hogy ráismerjen, s nem akarja megmondani, hogy kinek híják?

A házi gazda belenézett az emberbe, de nem jutott eszébe, hogy ki az?

— Hiszen nem ismerhet rád attól a nagy

ménkü sipkától! — kiálta rá hitvestársa, lekapva férje fejéről az iszonyú ellenzős kétfülü sipkát, mellyel megfogyatkozva, egy furcsa, semmit nem mondó ábrázat tűnt Lőrinc elé, nagy, kopasz, völgyes homlokkal, melyre hátulról előre volt simítva a haj, amilyen arcot ezeret lát az ember életében, hogy nem tudhatja, melyik az egyik, melyik a másik?

— No, most sem ismer még? — kérdé nevetve a sógor.

Lőrinc fülig pirult, s szerette volna, ha erre a kérdésre feleletet kapott volna valahonnan.

— De bizony. Jól ismerem, — szólt homlokát megdörzsölve ujjai hegyével — csak a neve nem akar eszembe jutni.

— Hehe! hát nem emlékszik, mikor 1830-ban a győri restóráción együtt voltunk?

— Úgy? de bizony. A nyelvemen a neve.

Hiszen a győri restóráción tíz év előtt négyezer emberrel találkozott, ha az most mind előjönne, ha nem ismeri-e?

— Hát? Én vagyok az a Gyulássi Menyhért.

— Igaz biz az! Az Isten hozta szerencsésen — szólt Lőrinc, megkönnyebbülve, hogy egyszer kiszabadult ebből a szellemi kalodából, s nyakba és fejbe ölelgette annak rendje szerint érdemes vendégét.

Az volt a legszebb, hogy miután a nevét megmondta, sem emlékezett rá.

— Ezek pedig az én fiaim — állítá ezen átesve az érdemes asszonyság. — Ez a kisebbik a Péter, a nagyobbik a Sándor. Csókoljatok kezet asszonynénéteknek szépen.

A két fiú engedelmességhez szokottan rohant e szókra a háziasszonyság kezeinek, a kisebbiknek sikerült is egyik kezét elkaphatni s orrával, szájával olyan csókot nyomni rá, hogy alig bírta letörölni nyomdokait, hanem a nagyobbik elől eldugá háta mögé kezeit, gömbölyű piros orcáit tartva elé.

— Nem hagyom a kezeimet, édes öcsém : nagy már maga kezet csókolni ; inkább az orcámat.

A bunfordi fiú olyan zavarba jött e szavakra, hogy amint meg kellett neki csókolni kedves asszonynénjét, azt hitte, hogy ég és föld kifordul vele, s maga sem tudta, hogy esett át e feladaton? S e fölött oly trémába jött az öcsém Sándor, hogy apjának, anyjának és öccsének egyenkint sorba letaposta a lábait.

Hogy az elfogadás annál patriárchálisabb legyen, a házi nagy komondorok is odafurakodtak a társaság közé, az érkezett vendégeknek lógatni talált kezeit megnyalva. S ebben is van valami, ami figyelmet érdemel. A házi ebek magaviselete erős tanúbizonysága a házigazda vendégszeretetének : ahol még a komondor is megnyalja a vendég kezét s barátságosan ugrál a nyaka közé, ott szívesen fognak látni ; de ahol a kuvasz az ajtóban fekszik, s rádmordul, ha közelítesz, ott készen légy arra a kérdésre, hogy «mikor tetszik odább utazni?»

Beérvén a szobába, itt újra kezdődött a hálálkodás. Hozta Isten, — alázatos szolgája, — szerencsés jó estét kívánok, — kívántuk tiszteletünket tenni, — örülök, hogy van szerencsénk, — de biz a mienk a szerencse stb. stb. Az «öcsém

Sándor» itt is szert tett rá valahogy, hogy egy senkinek nem vétett cicuska ártatlan farkára rágázoljon, s véghetetlenül látszott óhajtani, hogy bárcsak valahogy egy szegletet találna, ahol nem bánthatna senkit, s nem kellene senkivel gondolnia.

Itt a bundák, köpönyegek lassankint lekerültek a nyakból, téli cipők és botosok elhagyták a lábakat, nagy kendők, kis kendők leoldattak s apránkint meg kezde látszani minden emberen a maga valódi formája. Az érdemes vendégcsalád feje egy negyven és ötven év közt levő egyéniség lehetett, csupán akkor látszva öregebbnek, ha megszólal, pipától fekete fogai miatt. Rajta térdigérő zöld Zrínyi-dolmány volt, széles zsinórokkal s diónyi gombokkal; mihelyt bundájától megszabadult, mindjárt összetette a két kezét hátul s két sarkantyús lábát szétvetve egyremásra mosolygó képet csinált, hogy két orcája csak úgy hegyesedett bele, pirosság dolgában csak orrának engedve, mely pirosság azonban koránt sem a konzervált fiatalság tavaszának volt a színe, mint inkább az ősznek, amikor tudniillik a bor terem.

Érdemes hitvestársa alacsony, szikártermetű asszonyságnak látszott, kinek különben is elég érdekes arcán a legnevezetesebb volt az orr. Ezt az orrt jobbra, balra, le és fel lehete mozgatni, a szerint, amint a tisztelt asszonyság valami fölötti tetszését, avagy nemtetszését akarta kifejezni, s a családtagok e sajátszerű mimikai kifejezésekre annyira figyelmesek voltak már, hogy idegen emberek előtt szüntelen ez orron függött pillan-

tásuk, annak mozgásától tudva meg, hogy okosat mondtak-e, avagy megfordítva. Úgyhogy Menyhért úr nem egyszer a szó közepén elakadt, ha felesége valamely fintorlattal észrevétété, hogy nem jól beszél, Az «öcsém Sándor» egy nagy szál hórihorgas legény volt, szőrtelen pufók orcával s meglehetős tülök-orral, kezekkel jól megáldotta a természet, s azt ő maga is jól látszott tudni, mert mindig olyan mozdulatokat tett velök, mintha szeretné azokat valahol magától elhagyni. E véleményben lábai iránt is osztozott, csodálatos hivatást érezve mindenben elbotlani vagy mindent eltaposni, amihez csak közelít. E pillanatban az egész arc és alak igen élethíven fejezi ki azon gondolatot, hogy mint szeretne odahaza lenni. A legkisebb szurkulus végre sohasem tágít anyja mellől, szüntelen annak viganójába fogózva, amiben ránézve az a jó is van, hogy az orrát beletörülheti.

A társaság még alig állta ki lábaiból a zsibbadást, a házi menyecske kitekintve a konyhába, hirtelen utasítást adott cselédjeinek a készítendő vacsora felől, mely parancs teljesülését a rögtöni csirkesírás tanusítá, amidőn a «fiam Péter» megpillanta egy kihúzó szekrény tetején egypár szép sárga citromot, melyek ott álltak aranyszélű csészékbe rakva, s rögtön elkezde nyafogni:

— Mámi! én ehetném.

— Nem hallgatsz! — szólt fejére kommantva az édes.

De a fiú úgy volt már szoktatva, hogy egy-két ütést, kivált a fejére, fel sem vett, hanem annál erőszakosabban nyafogott a citromra mutatva.

— Nekem adjanak abból az almából. Én nekem az kő...

— Nem enni való az — csitítá az anyja, de a gyerek most meg bőgni kezdett.

Lőrinc bátyánk sokkal viálisabb ember volt, mint hogy az ilyen gyermekjelenetek bosszantották volna, odament, az egyik citromot kivette a csészéből s odaadta neki.

— Nesze kis fiam, de meg ne edd, hanem tedd a zsebedbe.

A fiú elvette és rábámult.

— Ejnye te rossz fiú, — förmedt rá az anyja — hát mit kell mondani? No? Nem tudod? Mondjad szépen, hogy: köszönöm alássan. No! mondod mindjárt?

A gyerek elébb elvárta, hogy hátbaüssék, azután kinyögte nagy durcásan.

— K-sz-n-m. — S azzal úgy tett, mintha eltenné a citromot, de csak azt várta, hogy egyszer senki se nézzen rá, s azzal hirtelen nagyot harapott bele.

Hát erre elkezde rögtön ordítani, amint csak a száján kifért, úgy ordított, hogy a szemei egészen elvesztek a fejében.

Minden ember összeszaladt. Mi lelt? Mi baj? Ki bántott? — kérdezék mindenfelől.

A kölyök végre nagy zokogva és fuldokolva odamutat az eldobott citromra.

— Megharapott az alma!

Nagynehezen bírta a házi asszonyság megengesztelni a kedves fiúcskát, egy darab piskótát adva a kezébe s kiküldve a kis Klárikával játszani a gyermekszobába.

A társaság erre kétfelé oszlott. Az asszonyságok ottmaradtak a látogatási szobában ; mi pedig, mondá Lőrinc bácsi, menjünk át egy pipa dohányra énhozzám, s azzal átvezeté saját szobájába a férfiakat, minden ajtónál nagy birkózásba eredvén Sándor öcsémmel, aki semmi áron nem akarta megengedni, hogy előtte lépjen be.

A pipázó-szobában igen jól volt elrendezve, hogy nyár elején bár, de hűvös locs-pocs időben a kandallóban vidám tűz pattogott, mellette egyfelől a nagy fáskosár, előtte kényelmes bőrkarszékek, s kéz alatt a pipaállvány, körülrakva ezüstkupakos tajtékpipákkal.

— Tessék leülni! — szólt Lőrinc, vendégeit a kandallóhoz vive s beleültetve a nagy karszékekbe, ami azonban öcsém Sándornál éppen nem sikerült neki, sehogysem akarván az elfogadni azt a megtiszteltetést, hogy leüljön.

— Köszöni alássan, — felelt helyette az apja — nem igen szokott leülni.

— No hát cselekedjék, amint tetszik — felelt rá Lőrinc úr, s hagyta állani a frátert, ki ahhoz volt szokva, hogy le nem ült addig, míg le nem húzták a székre, hanem állt az ember előtt, mint egy eget támogató rúd.

— Legalább hát gyújtson rá — biztatá Lőrinc, odanyujtva neki a dohányos döbözt.

Az ifjú nem fogadta el.

— Köszöni alássan, — felelt helyette az apja — nem szokott dohányozni.

(Pedig szokott ; hanem a jólnevelt fiúknak nem illik idegenek előtt mutatni, hogy ismerik az élet apró kényelmeit.)

A két úr ezután beszélgetésbe eredett, mely alkalommal kitűnt, hogy Menyhért úrnak is megvannak a maga saját eszméi s azokat el is meri mondani, mikor a felesége nincs jelen. Sok ember van ilyen, ha a felesége hallja, minden szavába belesül.

Teszem föl: — Először is azt állította, hogy gőzhajók helyett sokkal okosabb volna, ha gőzlovakat csinálnának, hogy azok húzzák a hajót; így nem kellene félni, hogy a hajó elsüllyed, ha az üst elpattan.

Azután: — hogy azt az országgyűlésen meg kellene hagyni, hogy krumplit senki se termesszen, mert ha ez a növény annyira elhatalmasodik, a búzát senki sem fogja venni és termeszteni.

Azután: — kárhoztatólag nyilatkozott az újabbkori pusztai gazdálkodás ellen, miszerint a nagy ménesek helyett az uradalmakon mind birkákat tenyésztenek! úgyhogy ha egyszer egy nagy háború kiüt, ülhet a nemesség lovak helyett a juhokra.

Továbbá: — kifejté bőségesen, mennyire meg kellene tiltani az iskolába járó fiatalságnak vagy a köpönyegviselést, vagy a hegedülni tanulást, mert minden rossz erkölcs abból származik, hogy az ifjúság köpönyege alá takarva a hegedűt, elmehet mulatni a bálokba és korcsmákba a nélkül, hogy az esküdt diák észrevehetné...

— Ühühühehehe! — hangzott fel egyszerre a szegletből Sándor öcsém kitörő röhögése, ki mindekkorig a kandallónak vetett háttal maga elé bámult a falra, mintha valami nagy dolgon törné a fejét.

Egyszerre mind a két úr kérdőleg fordítá felé szemeit, hogy vajjon mi lelte?

— Olyan furcsa édesapámnak az árnyéka a falon, amint beszél — szól a kópé, összeszorított markába vakkantva a ki-kitörő nevetést, melyet mentül jobban el akart fojtani, annál jobban rájött.

— Hanem tán fázol, öcsém, hogy úgy a kályhának vetetted a hátadat? — szólt közbe Lőrinc úr, attól tartva, hogy Menyhért bácsi most mindjárt megcibálja a nagyreményű ifjú üstökét. — Ne légy olyan fagyos öcsém; mert ha megtudják a leányok, hogy a kályhát búvod, sohasem kapsz feleséget.

— Már az pedig furcsa volna, — mondá Menyhért úr, odaintve szemével Sándor öcsémre, hogy okosan viselje magát — miután most éppen leánynézőbe megyünk az őkelme számára.

— Mi a gutát! — kiált fel Lőrinc, érdekelten fordulva a siheder felé. — Tehát quasi vőlegény? De már így közelebb jöjj hozzánk, hadd lássunk jobban a szemedbe.

Deiszen harapófogó lett volna az, amivel Sándor öcsémet onnan a kuckóból ki lehetett volna húzni.

— S merre szól a szarka a háztűznézésre? — kérdé Menyhért bácsit a háziúr. — Ki hordja az öcsém oldalbordáját?

Menyhért úr elébb felfújta a pofáját, mert nagy dolgot akart mondani, s azzal egyik lábát a másikra vetve felnézett a padlásra és monda:

— Az bizony, tekintetes Berkessy Gábor, Csongrád vármegyei protonotárius uramöcsém

kisasszonya, Linka, kit még 1830-ban a győri restoratiókor a nagyobbik fiamnak ígért az édesatyja, akivel kutyú pajtások voltunk.

— No, az bizony, mondhatom, hogy derék leány, — erősíti Lőrinc úr — magam is ismerem; igen derék család, apja, anyja; egyetlenegy leány; az ugyan nem megvetendő szerencse lesz, ha odaadják.

— Ha odaadják-e? S vajjon miért ne adnák oda? — kérdé Menyhért úr, nem minden sérelem nélkül.

— No, csak azért gondoltam, — mentegetőzék Lőrinc — hogy az öcsém még oly fiatal.

— Mit? Van annak azért esze. Oda merem és azt azért a főispán eleibe is állítani s akármiféle társaságba; a kollégiumból mindenből eminens kalkulust hozott. Mi a ménkü olyan büdös itt? Valami ég. Te! Talán kiégetted a kaputodat? Mondtam, szamár, hogy ne támaszkodj úgy annak a forró kemencének. Ahol van ni. Lyukat égettél a bonzsurodon.

Úgy volt biz az; a piros zsinóros bonzsurnak megkapta az egyik szárát a forró kandalló.

— Ülj le, ökör!

Sándor öcsém nagy szégyenpirulással és ijedelemmel vevé észre a bonzsurban esett kárt s azt se nézte, hová ül le, csak letette magát, folyvást a kiégett lyukat szemlélve, mintha azon törné fejét, mint lehetne azt abból kimosni. Lőrinc úr látva, hogy a konverzáció nagyon inparlamentáris modort kezd venni, iparkodott más hangot adni a beszédnek, visszavivén azt az eredeti témára.

— Talán már cenzurázott is az öcsém? — kérdé az apától.

— Mégpedig laudabiléval — felelt ez, elfeledve e fölött a kiégett bonzsurt.

— Ah, az nagyon szép.

— Mégpedig az a szigorú Nyáry volt a cenzora, aki úgy meg szokta a fiatal embereket forgatni. Mondd el csak, mint kérdezett tőled?... Nagyon derék.

Sándor úrfi kész volt az egészet elmondani.

— Hát azt kérdezte, hogy: «quomodo»...

Zsupsz. Abban a pillanatban elnyelte a Sándor öcsémet a fáskosár, amelyre ráült, s mely nem arra lévén rendelve, hogy a tetejére üljenek, beszakadt alatta s ő beleesett, hogy csak a két keze és a két lába állt ki belőle.

Lőrinc úr e látványra nem türtőzhette magát tovább, hanem elkezdett kacagni, hogy hanyatt dűlt a székben. Menyhért úr ellenkezőleg az ijedtségtől volt megrémülve; első pillanatban meg nem tudva fogni, hogy mi történt a fiúval. Szerencsére, hogy a kapálódzás közben a kosár feldűlt vele s kimászhatott, különben még ottvész.

Menyhért úr először azt nézte, hogy nem tört-e el az öcsémnek valami csontja, azután meg azt, hogy hol van egy bot, amit ő törjön el rajta.

Még nem tudom, hogy hova fejlődött volna e jelenet, ha véget nem vet neki a belépő hajdú, jelentve, hogy a vacsora az asztalon van, tessék az ebédlőbe sétálni.

Asszonynéném, Zsuzsánna asszonyság, az idő alatt szintén megismerteté a háziasszonyságot utazásuk céljaival és körülményeivel, holmi apró

módosításokkal és eltérésekkel az előadásban; például, hogy az öcsém Sándor praeclarummal cenzurázott, hogy a leányok bolondulnak utána odahaza, de ő rájuk se néz, kötelességének tartván abba lenni szerelmesnek, akit szülei akarnak — s több efféle.

Az érdekes beszélgetés alatt hirtelen nagy sírás hangjai törnek elő a gyermekszobából s előjő a kis Klárika s nagy piszegve és zokogva előadja, hogy a Péter előbb kitörte a babájának a nyakát, azután pedig őtet megütötte.

— Ejnye, te gonosz fiú! — förmedt rá az asszonynéném. — Hol van egy korbács, hogy rád szedjek vele? Így kell magad viselned asszonynénéd házánál? Adják ide csak azt a korbácsot! Gyere ide mindjárt, te rossz kölyök.

A fiam Péter, hallva ezt a szép szót, nemhogy kijött volna, hanem bebújt az ágy alá s onnan nézett ki a mamájára. Sem kérés, sem fenyegetés nem volt képes őt onnan kihozni. Utánabújni pedig alkalmatlan lett volna.

— No megállj, rossz fiú, — szólt a mama, látva tekintélyének sikertelen kockáztatását — ha elő nem jössz, nem kapsz vacsorát. Csak hadd maradjon ott, az ágy alatt. Majd mikor mi vacsorálunk, akkor is jó lesz neki ott az ágy alatt lenni.

Éppen jelentették, hogy be van tálalva.

— Mi gyerünk innen, — monda a mama — be kell ide csukni a rossz fiút; ez a büntetése.

Az ítélet a megérkezett családfővel is közöltetett és helybenhagyatott, s a társaság helyet foglalt az asztal körül, ami azonban szintén nem történt meg munka nélkül, tíz percig minden

ember azon civakodván egymással, hogy elébbre ne üljön, s formális erőszak kellett hozzá, hogy a háziasszony a vendégnőt az asztalfőház ülésre bírhassa, a legvégső helyért pedig tökéletes birkózásig ment Sándor öcsém szerénysége a házi gazdával. Szerencsére az erősebb volt s most az egyszer le bírta ültetni maga elé.

— Tanuld meg azt öcsém, — monda Lőrinc úr — amit a bihari főispán mondott nekem, mikor patvarista koromban a principálisommal együtt asztalához voltam hivatalos s én is váltig azt kerestem, hol üljek leghátul. «Csak ülj le te öcsém akárhova, monda a derék úr, bizonyos lehetsz felőle, hogy ahova te ülsz, ott az utolsó hely.»

A cifra, dinnyealakúra rakott asztalkendők levétettek a tányérokról s a hajdú körül kezdé hordani a finom, jó gulyáshúst, melynek még a papirosra leírt nevén is érzik az a faintos jó illat, amit Isten tudja, mivel tudnak neki megadni a magyar gazdasszonyok?

A fogás körüljárt. Szerencsére, hogy a hajdú hordozta, különben sorsot kellett volna húzni, hogy ki vegyen elébb?

Mikor a Sándor öcsémre került a sor, ő közmeglepetésre azt nyilvánítá, hogy ő «köszöni alássan: nem eszik».

— Nem eszel? — kérdé nagy szemeket meresztve Lőrinc úr.

— Köszöni alássan; — szólt közbe Menyhért úr — nagyon keveset szokott enni.

Üm. Tán finnyás a gyerek, gondolá Lőrinc úr; no, majd lesz más, abból ehetik.

Azután hoztak egy tál jó túrós galuskát; a ropogós kemény kockák csak úgy mosolyogtak a tejfeles túró közepett, meg levén koszorúzva áldott tepertővel, mely oly friss volt, hogy még most is sistergett a tálban.

— De ebből csak eszel? — szólt Lőrinc úr szomszédjához, rákerülvén a sor.

— Köszönöm alássan, nem igen vagyok éhes, aztán a fejem is fáj.

Pedig oly éhes volt az öcsém, mint akárki más, s egy cseppet sem fájt a feje, hanem már ahhoz volt szokva, hogy addig nem evett, míg tízszer meg nem kínálták, s utoljára erővel a tányérjára nem szedtek.

No, hanem most az egyszer ezzel a szokásával nagyon röviden járt, mert Lőrinc úr el találta hinni, mit ő vesztére kigondolt, s odábbadta a jó párolgó túrós csuszát, mely, az igaz, hogy a fejfájás ellen nem igen nagy orvosság.

Már most az öcsémnek ezt az öngyilkosul kigondolt szerepet végig kellett játszani, s egész a vacsora végéig minden körülforgó ételre azt mondani, hogy nem ehetik, mert a feje fáj; pedig majd kiugrottak a szemei az éhség miatt.

Hiába hordták körül a jó tejfeles paprikás csirkét, a drágalátos almás rétest és a fehérkeblű pulykapecsenyét, az öcsém Sándor rendületlen maradt, s egy kenyérmorzsát be nem vett az egész vacsora alatt.

— Legalább hát igyál, ha nem eszel, ettől kiáll a fejedből a fájás — szólt Lőrinc úr, felemelve az egrivel töltött palackot.

Sándor öcsém sohasem bocsáthatta volna meg

magának, ha abban a percben félre nem kaphatta volna a poharát úgy, hogy Lőrinc úr az önteni szándékozott bort az abroszra loccsantotta.

— Köszöni alássan, — szólt helyette az apja — sohasem szokott bort inni.

— Ejnye, teringettét, hisz ez ritka gyerek; se nem eszik, se nem iszik, se nem dohányozik; ebből millonér lesz. De sajnálom, hogy már más leányt néztek neki, azt mondanám, hogy várja meg, míg az enyém megnő.

Volt azonban valaki, aki egészen más életnézetet követett, mint Sándor öcsém, s ez a kisebbik rajkó volt, a Péterke.

Amint kicsukták az ajtón, eleinte csak meghúzódott a szobában, duzzogva, mintha arra várna, hogy érte menjenek, kérleljék, kínálják, engeszteljék; később azonban hüledezve kezdé észrevenni, hogy el vannak nála nélkül, s ugyancsak csörögnek kések, villák és kanalak a másik szobában, ő érte meg nem jön senki. Ezt nagyon szívére vette, odament az ajtóhoz s a kulcslyukra téve a száját, elkezde sírni, először szép lassan, azután mindig erősebben, végre még az ajtót is rugdalta.

— Maha-ma!... Mahaha-maha!... Mahahaha maha-hahaaa!

— Ne hallgassanak rá, csak hadd ordítson — biztatá a társaságot az édes mama, igen érdekesnek találván ezt a jelenetet. A kis Klárika azonban, midőn senki sem látta, egy pulykacombot s két darab rétest, miket saját tányérjába szedett, hirtelen eldugva a kötényébe, a hátulsó

ajtón a gyermekszobába került s a félretett étkekkel nemes bosszúállással vigasztalá meg a megsajnált kis koboldot, mire az el is hallgatott szépen. Ez intermezzót azonban az öcsém Sándor arra használta fel, hogy észrevétlenül zsebébe csúsztatott egy darab kenyeret, melyből egy harapást nem mert enni az asztalnál.

Vacsora végével kölcsönös hálálkodások közt keltek fel az asztaltól, s Zsuzsi néni ekkor egész ünnepélyességgel nyitá fel az ajtót, kibocsátva a kis delikvenst, ki köröskörül bezsírozott pofácskával vigyorogva ugrott elő, dacosan fitogtatva a meghagyott pulykacsontot.

— Azért is ettem.

— Juj, te rossz fiú, — szólt a mama, odarántva őt magához, s megtörülve orcácskáját — eredj oda mindjárt asszonynénédhez, kezet csókolni, amiért oly goromba voltál.

Péterke odasandalgott, szemét-száját féloldalra húzva, mintha azzal a gyanúperrel élne, hogy hátha az a kéz, melyet neki meg kell csókolni, csak arra van szánva, hogy mikor közel jut hozzá, pofonüsse, s csak miután az ellenkezőről meggyőződött, tért régi bizalma a világhoz vissza s mert még egy darab rétest kérni, mely ki is szolgáltatott neki, s melyért ő viszont szíves volt megmutatni a társaságnak, mint lehet egy darab rétest egy falatra beletömni az embernek két pofájába.

Ezután a társaság ismét különvált, az asszonyságok helybenmaradtak, a gyermekeket lefektették, a férfiak még átmentek egy pipa dohányra a kancelláriába.

Ki volt nagyobb kínban, mint az öcsém Sándor? Éhes volt, mint a farkas ; a zsebében egy darab puha fehér kenyér ... de hol egye meg? Akárhová megy vele, meglátják, s vége van.

Csak várta, hogy majd lefekszenek s az ágyban sötétben majd megeszi a kenyeret, de a két úr oly diskurzusba eredt, hogy éjfél előtt ki nem jöhettek belőle, pedig még csak kilenc óra volt.

— Kimegyek én egy kicsit a kertbe sétálni, kérem alássan — mondta végre, ezt találva a legalkalmasabbnak.

— A kertbe? — szólt Lőrinc úr. — Sötét van ott most és nagy a sár.

— Majd leülök valami padra.

— No az aztán szép séta lesz.

— Talán elmúlik a fejfájásom.

Eleresztették. Hadd forduljon egyet.

A kancellária hátulsó ablaka éppen a kertre nyílt, az ablak előtt állt egy téli körtefa ; Lőrinc úr éppen szemközt ült ez ablakkal.

Egyszer a nagy beszélgetés közben úgy tetszik neki, mintha valaki húzgálná a körtefa ágait, odament az ablakhoz és kitekintett : hát az öcsém Sándor szedte az éretlen téli körtéket, s oly szívesen tömte két pofára, mintha befőtt birsalmákat nyelne.

No de nem ártott meg neki, mert nem ette kenyér nélkül, volt a zsebében egy jó darab.

Lőrinc úr kiverte a pipáját ; Menyhért úr felkerekedett és jojcakát kívánva, elvezetteté magát a hajdú által a neki rendelt szobába.

A vendégek még a lefekvés előtt elbúcsúztak szíves házigazdájuktól, azt állítva, hogy hajnal-

ban igen korán odább akarnak menni, mikor még ők aludni fognak, s azzal beletemetkeztek a magasravetett párnák és vánkosok szalagos fehér cihákba szorított pehelytengerébe, ki-ki átengedve magát a maga álmainak.

A kocsisnak meghagyatott, hogy négy órára befogjon és senkit föl ne lármázzon, mire azonban az óvatos vendégek felkeltek, már akkorra talpon volt az egész háznép, készen várt az utasokra kávé, kalács, szilvórium és hideg pecsenye. Lőrinc úr nem is hagyott most békét a szerény ifjúnak, hanem nyakonfogta, beletöltögetett egyetmást, ami enni, innivaló volt, mert látta, hogy ez ahhoz van szokva. Azzal ismét bepakolva vendégeit bundáikba, köpenyeikbe, odadugott egyfelől ő egy cilinder szilvóriumot Menyhért bácsinak, másfelől a felesége egy frissen sült kalácsot Zsuzsi néninek, Klárika is ellátta az ifjú sphinxet hideg rétesekkel, s erősen rájuk kötve, hogy visszajövet ismét betérjenek, így bocsáták őket útnak. Lőrinc úr messze elkísérte őket lóháton, hogy megmutassa nekik a jobb utat a kertek alatt, a nyomáson keresztül.

* * *

Most húzzuk fel azokat a három mérföldes csizmákat s lépjünk át a szomszéd vármegyébe.

Ott is van sár, mert az eső, hála Istennek, hat hét óta esik, mint Kelet-Indiában ; ott is vannak faluk az országút mellett, nyitott kapujú házakkal, s ott is megrekednek a falu végén az utasok.

Hanem most az egyszer olyan házról lesz szó,

amelynek van kapuja s be is van csukva, s olyan utasokról, akiknek a hintaja nem akad el a sárban.

Négy almásszürke volt a fedett üveges batárd elé fogva; olyanok, mint a tüzes sárkány; a bakon a sallangos pántlikás kocsis mellett ül az úrfi s maga hajtja a fogatot; benn a hintóban kik ülnek, nem tudni, mert be van az csinálva nagyon.

Az úrfi kis kerek pörge kalapot visel, a nyakkendője csak úgy könnyedén megkötve, zekéjét levetette magáról, s könnyű nyári dolmányban ül kocsisa mellett, de orcái pirosak a szabad légtől s a hajtástól.

Biztos ügyességgel kanyarog a görbe utcán végig, olyanokat cserdítve ostorával, mint egy pisztolylövés: a négy paripa, azt hinné az ember, hogy elragadta a hintót, ha nem látná, hogy a ahol dobogó híd vagy zökkenő következik, egyszerre meglassítja valamennyi a lépést. Végre egy helyen félretérve a falu közepén elvonuló országútról, nekivágtatott egy oldalteső háznak, ott azonban kénytelen volt megállani, mert a kapu be volt téve.

— Héj, hó! — kiálta a kocsis, felállva bakon, hogy az udvarra belásson. — Azt a kaput!

— Sohase rontsd a tüdődet, Matyi, — szól az úr — hanem eredj be a kis ajtón s nyisd ki magad a kaput. Hanem vidd magaddal az ostort, mert a kutyák lehúznak.

Matyi úgy tett, s amint belépett az ajtón, mindjárt nagy hadakozás támadt közte és a szelindekek között, folyvást kénytelen levén az ostorral közibök püfölni, amíg a kaput kinyitja.

A nagy zaj, lárma és ugatásra előjött végre a konyhából egy élte virágában levő asszonyszemély : valamivel több, mint szakácsné és valamivel kevesebb, mint háziasszony, s megállva a tornácon, éles, rikácsoló hangon kiálta le onnan.

— Micsoda istentelen nagy lárma az már no? A török jön-e vagy a francia?

E szók alatt kinyitá Matyi a kaput s az úrfi egyet csettentve a lovaknak, behajtott az udvarra, s ott a tornác elé érve leugrott a bakról s odavetve a kocsisnak a gyeplőt, maga odajárult a zúgolódó némberhez, aki a lehetőségig görbén iparkodott ránézni aszaltszilva képével, azon törekedve, hogy mint tudná azt még rútabbá tenni, s szemei, mint két vasvilla szegődtek a jövőkre.

— Ejnye, lelkem adta Boriska — szólt az úrfi dévaj hangon. — De megszépült, amióta nem láttuk egymást. Azt gondoltam, hogy a farsangon férjhez vitték. Korán volna még, úgyebár?

— No iszen maga meg ugyancsak megcsúfult, Károly úrfi, amióta nem láttam ; milyen szép kis gyerek volt akkor, s milyen nagy férfi lett belőle.

— Itthon van-e az urambátyám?

— Hát ugyan hol volna?

— No, mert ide szállltunk az anyámmal meg a testvéremmel.

— Hát azok is itt vannak? No én nem tudom, hogy érnek rá más emberek elmenni a háztól, s hetekig odarőfölni.

— Híjja csak elő az urambátyámat Boriska lelkem, és segítsen egymást leszedni.

A házi népség még egy mérges tekintettel keresztbe, hosszába mérve a hintót, bement ismét a konyhába, ott a sötét kályhalyukból valami világosság látszott derengeni; Boriska bekiáltott a kályhalyukba:

— No, jöjjön ki hamar, vendégek jöttek.

A kályhalyukból ezen lakonikus válasz érkezett vissza:

— Várjanak!

Ezalatt Károly kinyitá a hintó ajtaját, s miután a tornácig térdig lehete járni a sarat, ölébe véve hordá ki a két bennülő hölgyet, kik közül az egyik édesanyja volt, egy tisztességes, jó, szelíd képű negyvenes delnő, a másik leánytestvére, egy gonosz, fürge, eleven, tizenkét éves kis pajkos tündér, csillogó parázsszemekkel s szüntelen mosolygó, fecsegésre álló szájjal.

— Hozta Isten, nem is vártuk — szólt Károly nevetve, amint partra szállítá őket s megnyitá előttük az ajtót, melyet Boriska maga után becsukott.

Összefüggés tekintetéből meg kell tudnunk, miszerint az érkező asszonyság Hamvasi Erzsébet, testvérhuga a háziúrnak, Hamvasi Ábrahámnak; a ház, amelyben megszálltak, szüleik által osztatlanul volt nekik hagyva, hanem az asszonyság az egésznek a használatát odaengedte a bátyjának, csupán azt kívánva, hogy mikor azon talál utazni, oda szállhasson.

A kettős konyhaajtó e közben kinyílt, s a felső részén kidugta magát a már megnevezett háziúr, egy megtudhatatlan időkorú férfiú, kinek nem volt elég, hogy a ragya megverte az ábrázatját,

hanem még ő maga is csúffá tette azzal, hogy a bajuszát az orra alatt leborotválta s csak két szájavégiben hagyta meg; minélfogva úgy nézett ki, mint egy vidra.

Egy rossz, télen hideg, nyáron meleg kaput volt rajta, annak az ujjai könyökig föltűrve, s mind a két keze tele csapófölddel, amint éppen a kályhából kibújt, melyet saját maga tapasztott ki. Arcvonásai éppen nem törekedtek nyájasak lenni, amint rokonait meglátta, s bár az asszonyság nyájasan üdvözlé, még az ajtó alsó felét sem igen látszott kinyitni. Végre mégis csak bebocsátá vendégeit, a könyökével nyitva ki az ajtó kilincsét.

— Hát hol jártok ennyien?

Az asszonyság megcsóválá szelíd fejét s testvére kormos, szurtos állapotjára mutatva megfeddé őt nyájas szavakkal:

— Ugyan, ugyan, édes bátyám, hát magának kell az ilyen munkát végezni?

— A munka nem szégyen; amit magad megtehetsz, azt ne bízd másra.

— Kezet csókolnék, bátyám, ha lehúzná a kesztyűjét — szólt közbe kötekedve Károly úrfi.

— Könnyű ilyen nagy uraknak beszélni, mint ti vagytok. Kiki teszi, ami szegénységétől telik. Te Boris, hozz egy tál vizet, hadd mossam meg a kezem, mert ezek az urak szégyenlenek velem szóba állni.

— Majd tálat piszkolok azzal! — kiálta vissza a házi doromb — ott a dézsa.

Ábris úr kiment és megmosdott a dézsában,

megtörülközött pedig az ágylepedőben, felhajtva az ágyterítőt.

Vendégei azalatt beléptek a szobába. Valami kellemetlen, kiállhatatlan illat állta el annak egész levegőjét. Minden háznak megvan a maga sajátságos illata, némely szobába belépve, oly meghívó, oly kedves szag üti meg az ember érzékeit, melyről nem tudni, miben van, honnét jön? míg másutt oly aggasztó, oly szorongatást gerjesztő bűz fogadja a látogatót, hogy háttal megy vissza. Ez utóbbiak közé tartozott Ábris úr szobája; a falakon még ott feketéllett, amit tavalyi és harmadévi legyek fölírtak rájok, a padló beszélni látszott a mult téli disznóölés viszontagságairól, az ágyak alatt szalma és pehely, s a bútorokon ujjnyi vastagságú por, az ablakon pedig éppen nem lehete kilátni, hanem pókháló volt elég minden szegletben.

A belépő asszonyság nagyot sóhajtott, a szobában széttekintve; meglátszott arcán, hogy boldogult édesanyjára gondol e percben, míg az élt, ezek a szobák nem voltak olyan piszkosak, rendetlenek, nem verte ki az ember szemét a légy, nem lepte be a bútorokat a por.

Ábris bácsi azalatt megmosdott, megtörülközött, oly ábrázattal, melyen látni lehetett, hogy ránézve a mosdás egy neme a penitenciának, azután bejött, nagy hidegen megcsókolt minden embert, mosolyogni is kezdett egy kicsinyt, hanem az nem sikerült neki, hát abbahagyta.

A vendégek örömest lerakták volna felöltönyeiket, de hová? Tisztességes ruhával bajos volt valamihez hozzáérni.

— De szeretnék én valahová leülni, Ábris bácsi — szólalt meg legelébb Lizike ártatlan kérezkedéssel tekintve szét.

— Hát, leánykám, itt a sok szék meg a pamlag — kínálá Ábris úr.

— Hát szabad ezekről ezt a sok szép port leverni? — kérdé Lizike hamis együgyűséggel — én azt gondoltam, hogy szárítani van ide terítve.

— Hallgatsz, te gonosz! — csitítá az édesanyja, míg Ábris úr megzavarhatlan kegyes orcával mondá:

— Porból lettünk, porrá leszünk, azért a port ne útáljuk. — S hogy arany mondatát cselekedettel is erősítse, fogá a kaputja szárnyát, s három széket a három vendég számára letörölt vele, a negyedikre leült maga.

Az asszonyság leült tehát az egyik székre, Ábrahám úr a másik székre, az egyik nem szólt, a másik hallgatott, s ez így tartott mintegy félóráig: ez a legkönnyebb neme a mulatságnak. Csak néha sóhajtott hol az egyik, hol a másik egy napot.

— Hja—ja . . .

Mire a másik egy óranegyed mulva visszafelelt:

— Haj—haj . . .

Károly ezalatt kiment a lovakat megnézni, s ismét bejött. Erzsike pedig az ablaknak állva, rálehelt és betűket írt rá az ujjával.

Hogy az elébb Lizikének neveztük a kis furfangos egyéniséget, az mitsem tesz. Egy névtől származik mind a kettő, s alig van a magyar nyelvben elnevezés, melynek variatióiban a leggyöngédségtől a legnagyobb goromba-

ságig annyi volna bennfoglalva, mint ebbe, ugyanazon névből származván a behízelgő Liza, a vidám Erzsike, a kokett Betti, a tenyerestalpú Erzsu és a kormos Böske, hát még? «Én magyar leány vagyok, a nevem Babett.»

Hogy Ábrahám úr valakitől azt kérdezte volna: kell-e valami? azt ugyan nem cselekedte; csak ült és sóhajtozott.

Hanem nemsokára benyit a kocsis, Matyi, egy hamis alföldi csikósból verbuvált fickó, vakmerő, szájas, furfangos.

— Nagy uram, hol árulnak itten szénát? — szól beköszönve a háziúrhoz.

— Szénát, szénát? hát kinek az a széna?

— Nem nekem, hanem a lovamnak. Nem is az én lovamnak, hanem annak a négy lónak, amin jöttünk.

— Hát — hiszen, majd adok én! — szólt, egyenkint szűrve a szót Ábris úr, s fogta a pajta kulcsát s kiment.

Az ajtón kívül lehete hallani Boris dörmögését.

— A tatár látta! négy lóval járni, csak azért, hogy több széna fogyjon, mintha nem bírná el őket kettő.

Ábrahám úr adott szénát Matyinak, lelkére kötve, hogy el ne hullassa, mert drága. Azzal visszajött, leült és hallgatott tovább.

Matyi újra benyit.

— Nagy uram, hol van itt egy kocsma?

— Kocsma? Minek az a kocsma?

— Szeretnék egy pohár bort venni, nem a lovamnak, hanem magamnak.

— No — várj — majd mindjárt adok én.

S fogta a pincekulcsot és ment. Matyinak meg kellett állani a pincegádorban.

Boriska dúlt-fúlt; csapkodott, csörtetett, veszekedett odakinn egymagában.

Alig jött vissza az öreg úr s alig kezdett a hallgatáshoz, Matyi újra megint belép.

— Nagy uram, a Boriska azt kérdezteti, hogy mit főzzön vacsorára?

— Szoktatok ti vacsorálni? — kérdé Ábris úr, vendégeihez fordulva.

— Szoktunk bizony — sietett felelni Károly, mielőtt szerény anyja ellenkezőt mondhatna.

Ábris úr nagyot sóhajtott, felkelt és kiment a konyhába, s ott elkezde szép halkan beszélgetni Boriskával, ki ellenben iparkodott oly fennhangon beszélni, hogy odabenn is meghallhassák.

— Mit? azt a szép kappant? — Nem ezért a világért! — Én? most tüzet rakni? Hasogatott fám sincs. — Hát van sajt. — Én bizony most nem gyúrok tésztát, mert a kezem fáj. — De azt a fazék lekvárt bizony meg nem kezdem. — Én hozzá sem nyúlok. — Én nem vagyok szakácsnéja. Mért nem tart szakácsot, ha vendégfogadós akar lenni.

Ezt odabenn mind szépen lehetett hallani.

Ábris úr azonban most az egyszer mégis igazságos haragra gerjedt, s kimenvén az udvarra, lesodrófázott egy címeres kakast, vérit vette maga, tüzet rakott, s elkezdte a szárnyas állatot kopasztani, míg Boriska látva, hogy ennek csakugyan meg kell lenni, ki nem kapta a kezéből s be nem kergette a konyhából.

Két óra mulva készen volt a nagy vacsora.

A derék, becsületes kakas olyan kozmás volt, amilyen csak lehetett, s a húsánál csak a csontja volt keményebb. A cupákos kenyér a késhez ragadt, ha vágták, s a szájpadláshoz, ha rágták, s minden étel meg volt sózva, paprikázva úgy, hogy szikrát hányt a szeme, aki belekóstolt.

A vendéghölgy étlen ült az asztalnál, s még nagyobbakat sóhajtott, látta a nagy penészrozsdákat boldogult édesanyja abroszaiban, az ismerős késeket, villákat szarvascsont nyeleikből kiszedve, s az ősi tálakat, tányérokat csorbán, repedezve. Mire jut a férfi, ha feleség nincs a háznál!

Átesve a vacsorán, végre is meg akart szólalni Ábris úr, megkérdezvén hugától, hogy hova utaznak.

Az megvallá, kegyesen felfohászkodva, hogy **-re, Berkessy Gábor úr látogatására.

— Mit! ahoz a rossz emberhez? — kiálta fel Ábris úr, nem egészen menten a megivott kerti bor befolyásától.

— Hát miért légyen ő rossz ember? — kérdé Károly féltréfásan, félérzékenyen.

— Mert mikor én debreceni diák voltam, ő meg jurátus diák, feladott, amiért a kocsmába látott menni. Huszonnégy órai carcerre büntettek érte. Sohasem felejtem el neki.

Annak pedig már lehetett jó harminc esztendeje.

— S hát mért mentek oda? — kérdé Ábris úr.

Az asszonyság nem felelt semmit, melyen kapva Lizike, felvéve a szót s nagy emberi méltósággal elmondá :

— Leánynézőbe megyünk. Berkessy úrnak van egy leánykája, aki éppen a bátyámhoz illik.

— Üm. — Szólt az öreg úr, kedvetlenül tekintve félvállról Károlyra. — Gyerek vagy te még megházasodni.

— Éppen azért házasítjuk meg, — folytatá komolyan a beszédet Lizike — ő jó fiú, hanem egy kicsinyt szeleburdi; majd ha felesége lesz, megjön az esze. Aztán sokkal jobb fiatalkorában megházasodni neki, mint hogy megvénüljön, s akkor valami rossz satrafa keze közé kerüljön.

A kis leány oly sajátságos komolysággal mondá el e szavakat, hogy Károly csak alig bírta nevetését visszatartani, édesanyja fejcsóválva tekinte rá, Ábris úr pedig csak tátogott, mintha fogát köszörülné a kis sárkány ellen.

— Hm. Beszélni tudsz, azt látom — szól félretéve haragját. — Hát kenyeret sütni tudsz-e?

— Azt csak tudnék, hanem még szalonnát nem tudok mellé sütni.

(Szalonnának nevezik azt a ragacsos részit a rosszul sült kenyérnek, ami az alsó héja körül van. Ilyen szalonna bőven látható volt az asztalra rakott kenyéren.)

Ábris úr látta, hogy csatát veszt, s székét megmozdítva, jelt adott a társaságnak a felkelésre, mely a szükséges asztal utáni üdvözletek mellett megtörténve, az utasok hálószobáik után tudakozódtak, hová őket Ábris úr maga vezette el, egy darabka gyertyát adva velök, mely eltarthatott addig, amíg lefeküsznek.

Szoba volt a házban elég, de szomorú volt azokat látni. Bab, kukorica, hagymafüzérek min-

den szegletben; az ágyak azon módon, ahogy a legközelebbi látogatás alkalmával voltak felvetve, egyik szobában az úrfi, másikban anyja és testvére számára.

Ábris úr nem sokat ceremóniázott velök, félvén, hogy elég a gyertya, hanem otthagyta őket és jójcakát kívánt nekik.

Károly mindjárt le is feküdt a belső szobában, a hölgyek a külsőben maradtak.

— Huh! be hideg ez az ágy, — szólt Erzsike, megtapintva a jéghideg párnákat — itt megfagyunk, édesanyám.

Azzal bezörgetett Károlyhoz.

— Alszol már?

— Mi kell, Lizike?

— Mi félünk ebben a szobában.

— Hát nyisd ki az ajtót, Erzsike.

— Az ablakon nincs függöny, belátnak, nem fekhetünk le.

— Hát oltsd el a gyertyát.

— Ejnye, de házsártos vagy. Az ajtót nem lehet jól bezárnunk.

— No várj, Böske, majd hát én fölkelek, s én alszom ott, ti jöjjetek anyámmal ide.

Azzal fölkelt, felöltözött, kijött, a hölgyeket beereszté a másik szobába, újra levetkőzött s lefeküdt a másik ágyba, mely hideg volt, hogy a fogai is vacogtak bele.

— Valld meg, Erzsu, — szólt dideregve — miért fektettél ebbe a hideg ágyba, s miért csaltál ki amonnan?

— Mert már ezt megmelegítetted.

Boldog tréfái a gyermeteg testvéri enyelgés-

nek! Még a szelíd, hallgatag asszonyság is jót nevetett rajta.

Még a párnák alatt is hideg volt azonban. Az ilyen szobákban télen beveszi magát a hideg, s nyáron át is bennmarad, az ember, amint kidugja egy ujját a dunna alól, felébred a nagy hidegségtől, s alig pitymallik az idő, elkezd egy indiszkrét kakas éppen az ablak alatt kukorikolni.

— Hallod, Károly, hogy szól annak a kakasnak a lelke, akit tegnap megettünk — kérdi a felébredő Erzsike.

Szó sincs róla, hogy tovább aludni lehessen. Minden ember iparkodott mentül elébb magára szedni öltönyeit, hogy meg ne fagyjon, s úgy érzi minden tagját, mintha meg volna verve.

Mert még az ágyvetésnek is mestersége van. Némely ágy olyan, hogy amint lefeküdt benne az ember: mindjárt elalszik. A napra kirakott vánkosokon még érzik az a verőfényes melegség, amit magukba vettek, a vánkosok közt oly jól meg lehet fészkelni, derekaljak, párnák oly ügyesen vannak alárendelve, az ember minden tagját otthon érzi, s ahová fordul, ott ébred fel; míg más ágyban ismét nem győz forogni, sehol sem találja helyét, majd fázik, majd izzad, ha el akar aludni, felijed és felrúgja magát, a szú rág, fúr, őröl a deszkák között, a nyoszola ripeg, ropog, nyiszorog, ha az ember elalszik, örökké zsiványokkal álmodik, s mikor felébredt, nem bírja megfordítani a nyakát. És erről a nevezetes tudományról még nem írtak könyvet!

Még egy bajon kellett általesni. ez a reggelizés volt. A vendégek ugyan szerették volna, ha el-

marad tőlük e keserű pohár (illetőleg keserű csésze), de Ábris úr komolyan állítá, hogy már ő megtette a költségeket, kávét pörköltetett, tejet forraltatott, annak nem szabad kárba veszni.

A kávé egy kicsit kozmás volt, a tej egy kicsit összefutott, a zsemlye egy kicsit hetes volt, hanem azért jó volt minden. Kiki palástul veté neki a gyomrát, s elkészülvén vele, előjáratták a hintót, melynek bakján Matyi ült éhomra.

A vendégeket felsegíté ülni Ábrahám úr; most már igazán tudott mosolyogni. Mennek már! gondolá magában, semmi sem kell nekik több.

Cselédek is jöttek immár elő: Boriska új kendővel a fején, egy hamúpepejke buglyos fejjel, kormos szájjal; mindenik hozott valami köpenyeget a vendégek után, iparkodtak mosolyogni, kaptak egy-egy huszast az ifjú úrtól; Ábris úr megcsókolgatott mindenkit, levette a sipkáját, szerencsés jó utat kívánt, s amint Károly felugrott a bakra s kivevé a kocsis kezéből a gyeplőt, már azt hivé, hogy átesett minden veszélyen, midőn Matyi lekiált:

— Nini, nagy uram! Elfelejtettem meginni azt a pohár pálinkát, amit nagy uram akart adni ma reggel.

Ábris úr még egyszer elsavanyodott s bemenvén a szobába, visszatért egy gyűszűnyi nagyságú pohárral, melybe valami volt töltve.

— Mind az enyim ez? — kérdi Matyi — attól tartok, hogy leiszom magam s feldöntöm a hintót. Isten megáldja nagy uram, Isten megáldja Boriska, magát is, Pannika. Egy hét mulva

megint visszajövünk, akkor itt maradunk egy hétig. — Gyi, te Ráró!

Jó is volt, hogy már a lovak közé vágott, mert az egész társaságnál oly kitörőben állt a nevetés, hogy azt csak a támadó kocsizörgés bírta elnémítani; a négy tüzes paripa nekirugaszkodott, utána a négy szelindek, dühös csaholással kísérve a távozó hintót az utcán végig. Ábris úr a két cseléddel kidugta a fejét az utcaajtón, s csakakkor mertek visszatérni, midőn látták, hogy a hintó valósággal eltűnt már szem elől.

Boris egész nap nem szűnt meg aztán dúlnifúlni a konyhában.

— Azért vannak az embernek atyafiai, hogy mindenéből kipusztítsák. — Az ember magától megkuporgatja s másoknak a torkába tömi. — Olyanok, mint a sáskák. — Mi nem megyünk soha senki nyakára. — Három hétig nem esznek annyit a teheneink, mint amennyit ez az ördög kocsis egy éjjel megetet a lovaival. Hát ez a kis fityfirity leány? Milyen finnyás a lelkem, még golyóbisokat csinál a kenyérből s azzal hajigál. — Majd megenné még. — Az a nagy mennykő hintó hogy felvágta az udvart a kerekeivel. — Három napig győzöm takarítani a szobákat. — De iszen elszököm én innen, ha még egyszer ide jönnek.

II.

Az eddigiekből annyit már tudunk, hogy van egy bizonyos tekintetes Berkessy Gábor úr, annak ismét van egy férjhez adó leánya, akit megkérni az ország két különböző oldaláról, két há-

zasulandó ifjú ember siet, illető családjaik kíséretében, amint illik.

Még egy kevéssé engedelmet kérünk tisztelt olvasóinktól egy harmadik helyre is betekinteni, azután mindjárt mi is odamegyünk.

**megye székvárosában lakott egy fiatal özvegy asszonyság, Csalváry Júlia, kit a szószapuló közvélemény világleánynak nevezett el. Az ilyen elnevezéshez nem kellenek nagy érdemek. Júlia ifjasszony korában élemedett férje által igen szigorúan tartatott, az öreg úr egyenlő mértékben levén fösvény, szerelemféltő és ostoba; halála után annál gyorsabban törtek gátat az elfojtott szenvedélyek. A szép és meglehetős birtokú özvegy imádóktól lőn környezve, azokat nem is igen nagy gonddal iparkodott magától elutasítani; estélyeket adott, szabadon társalgott, bálokban feltűnő öltözetet viselt, lovagolt; ami mind elég arra, hogy a kis városban beszéljenek róla. Egy öreg úr, valami nagybátyjaféle, hajdan fizetéses assessor, lakott állandóul nála, mint gyámja, titkárja, vagy mije? Ez az egész városba hordta szüntelen a pletykát, akármi történt, még ami nem történt is a háznál, azt abban az órában tudták a nemesi és a polgári kaszinóban; még azt is, hogy Júlia egyszernél többször fel nem húzza ugyanazon selyemharisnyát és hogy minden esztendőben egyszer beoltatja magát tehénhimlővel, attól tartva, hogy meghimlőzik. Holmi apróbb eseményeket, imádók cserélését, szerelmi perpatvart, összezördüléseket és házi jeleneteket mindennap friss sütésben lehete kapni a jó öreg Nánásy bácsinál (így hívta

az assessor urat az egész város), akinek e miatt szüntelen majd eggyel, majd mással gyűlt meg a baja: egyszer hírbekevert imádók akarták párbajra hívni, másszor elutasított gavallérok fenyegették ütlegekkel, gyakran nem mert kimenni az utcára, mert attól félt, hogy rálesnek, otthon pedig Júlia érezteté vele mindennemű szeszélyeit; hanem mindaz a jó öreg úron nem változtatott, azért ő pletykázott, akire lehetett, eltagadott, amit lehetett, és viselt minden következményt türelmesen.

Júliát mindúntalan sürgették rokonai, hogy menjen férjhez és hagyjon fel ezzel az élettel, válasszon valakit imádói közül s a többit kergesse magától; de mikor Júlia oly szeszélyes volt, hogy ha igazán szeretett is valakit, mihelyt rokonai férjül ajánlani találták, képes volt kiszeretni belőle s sohase látni többé. Ilyen formán a férjhezmenés esztendőről esztendőre haladt, új meg új változatokon ment keresztül, híre örökké volt, de sohasem történt meg, majd az elhíresztelt jegyes hagyta el a menyasszonyt, majd ez őtet, néha egy hajszálon múlt el az egész, legtöbbször pedig maga az érdekelt fél nem tudott róla semmit.

Történetünk időfolyamában egy reggelen Nánásy bácsi bejárván a konyhát s megtudva, hogy mit főznek; értekezve a társalkodónéval, megtudva, hogy Júlia milyen kedvében van; belépe öltözőszobájába, elmondandó, hogy mit beszélnek a kávéházakban.

Júlia éppen toalettjét csinálta, a szobaleány akkor gyűrűzé fodrozó vasára hosszú szőke haj-

fürteit; a delnő hanyagul eldűlve ült bársony karszékében, nagy pálmalevelű kashmir pongyolája hosszú selyembojtjából szélmalmot csinálva unalmában.

— Jó reggelt, jó reggelt, kedves, szép hugocskám — selypíté kedvesen Nánásy bácsi, s galopp lépésben oda sasírozva Júliához, megfogá kezét, s a csuklón kezdve a körme hegyéig végigcsókolva minden pontnál felkiáltott: — oh mi kedves kezecske, oh mily élvezet lehet ezektől pofocskákat kapni. Jaj, be szép ma az én Zsulim! Ezekkel a hosszú hajfürtökkel bizonyosan ismét el akarja valakinek forgatni a fejét, ezekkel az à l'anglais fürtökkel. Oh, maga kegyetlen Penelope! Ma reggel ismét egy párbaj esett miatta. A szép Lujzi, az a csinos barna, egyet kapott a homlokára. Boldognak érezheti magát, he he, he! Ezt a szalagot, kérem nekem kell idetűznöm a hajtekercsre, így ni. Hát nem legjobban értek-e hozzá? Nem lett volna-e jó szobaleány belőlem? He, he, he.

Júlia csak nem akart nevetni mind e bohóságokon s komolyan fordult nőcselédjéhez:

— Betti! hozza el a cipőmet.

— Nem, meg nem engedem, hogy más hozza el, mint én! — kiálta Nánásy bácsi, visszatartva Bettit, s törte magát a cipőkért s rájuk találva összecsókolá azokat, még a talpaikat is, úgy téve le Júlia előtt, ki hímzett papucskáit lerúgva könnyedén voná fel a finom fekete atlasz cipőcskéket, oly kevéssé törődve Nánásy bácsi jelenlétével, mintha csak valami nőcselédje volna ott. Azzal felállt, a tükör előtt körülnézte magát, mintha mondaná: hát nem vagyok-e szép?

— Oh felséges, oh mennyei! — kiálta megdicsőült arccal Nánásy bácsi, s gyönyörködésében majd elejté az állát, s könnyebb volt a lelkének, hogy azon helyre leülhetett, melyről Júlia felkelt.

— Nánásy bácsi, — szólt Júlia, magát háttal nézve meg a tükörben — én magát egy igen komoly dologgal akarom megbízni, melyet addig nem lesz szabad elpletykáznia, amíg véghez nem ment.

— Hát nem vagyok-e én a legtitoktartóbb titkár a világon?

Júlia haragos akart lenni.

— Én nem tréfálok, bácsi. Hanem azt mondom, hogy ha elébb kihíreszteli a dolgot, míg megtörtént, hát megtépem.

— Nánásy bácsi örülni fog e kegynek — motyogá az öreg úr, tréfásan levevé parókáját s odatartva huga elé fejét, mely oly síma volt, mint egy görögdinnye.

A szobalány kegyetlenül elröhögte magát e tréfára, melyre Júlia összevont szemölddel inte neki, hogy menjen ki a szobából.

Nánásy bácsi minden módot elkövetett, hogy hugocskáját megnevettesse, ferdére tolta a parókáját, csikorogva nyitá ki burnótszelencéjét, pukkerlikat vágott a renaissance korából — semmi sem sikerült; Júlia nem akart nevetni.

Amint magukra maradtak, becsukta az ajtaját, leültette az öreg urat a balzacra s maga eléje állt.

— Hallja, Nánásy bácsi. Én férjhez fogok menni.

A megszólított csupa meglepetés és kíváncsiság lőn.

— Magának el kell menni még ma **-re, az alispánt felkeresni s dispenzációt kérni számomra. Onnan vissza se jöjjön, hanem egyenesen menjen fel Pestre s mindent, ami a menyegzőhöz szükséges, — maga jobban tudja, mint én — rendeljen meg, legföllebb mához egy hétre; mert akkorra túl akarok rajta esni.

— Számíthat rám, angyalom. Három nap alatt vagy minden itt lesz, vagy azt hallja, hogy Nánásy bácsi meghalt.

— Iparkodjék számomra Pesten a lehető legrövidebb idő alatt menyasszonyruhát is készíttetni.

— Csak bízza rám, angyalom. Magam felkeresem a leghíresebb tűművészeket, akik a legelőkelőbb dámáknak és színésznőknek dolgoznak; Keresztesyt vagy Sóvárit, s ha egy hét alatt el nem hozom a legpompásabb menyasszonyöltözetet, kurrentáltasson az újságban, mint egy elveszett ölebecskét, akiért öt forintot kap a becsületes kézhezszolgáltató.

— Egyúttal írjon levelet rokonaimnak s hívja meg őket mához egy hétre tartandó menyegzőmre, hanem erre majd Pesten is ráér. Csak most rögtön üljön kocsira és menjen.

— Igen, galambom, hugocskám. De hát mit írjak rokonainknak, mit?

— Hát miről beszélünk? Azt, hogy férjhez megyek.

— Igen, de kihez?

— Hát azt is szükség tndni?

— Hahhahha! Hisz az a fácit a dologban!

— Furcsa; — hát írja meg, hogy Sós Kálmánhoz.

— Sós Kálmán? Sós Kálmán? Hallottam már egyszer a nevét. Hogyan írják? két ó-val vagy két s-sel?

— Írja, ahánnyal akarja.

— Kicsoda, micsoda e derék ifjú ember?

Júlia komoly áhítattal felelt rá: «költő».

— Hát még?

Júlia fél haraggal, fél bámulattal tekinte az öregre, mintha mondaná, milyen együgyűek a vén emberek, s azzal dacos vállvonással mondá:

— Úgy hiszem, hogy a sors eléggé bőkezű volt akkor, midőn valakinek gazdag szellemet adott, a helyett, hogy gazdag hivatalt adott volna.

Nánásy ezt nem értette, tehát megnyugodott benne, magában ilyenformán töltve ki ezt a rubrikát: valami éhenkórász, táncmester vagy komédiás, vagy más efféle lehet a gyönyörű madár, akit Júlia férjeül választ azért, hogy annál könnyebben uralkodhassék fölötte.

Júlia hagyta elmélkedni az öreg urat s elkészíté saját kezével az útravaló szükségleteket, elrakva mindent a kocsiládába; külön chatouilleba a borotválkozó eszközt; felírta egy tárcába, amiket nem volt szabad elfeledni, beletett egy csomó meg nem számlált bankjegyet s átadva azt Nánásy bácsinak, maga ráadott öreg kaputot és bundát, fejébe húzta az utazósüveget s lélekzeni sem hagyta addig, amíg fel nem ülteté az előjáratott hintóba, nehogy ideje legyen elbeszélni valakinek a friss titkot.

Nánásy bácsi azonban, amíg a városon végigment, két-három úri ismerősével találkozott, s nehogy kifúrja oldalát a titok, a kocsiból kihajolva

elmondá nekik röptében, hogy hugocskája házasodik, elvesz valami fiatal ismeretlen embert, most küldi őt a dispenzációért az alispánhoz és Pestre ruhákat és tortákat rendelni. — Ilyen formán aztán egy óra mulva az egész városban mindenki a titkos menyegzőről beszélt s találgatták, hogy ki lesz a szerencsés vőlegény? mert annak a nevét Nánásy bácsi elhallgatta — takarékosságból, hogy mikor visszajön, akkorra is maradjon kiharangoznivalója.

Júlia azon nyugodt tudattal, miszerint ügyeit jól rendezé, tért vissza termeibe, parancsot adva cselédeinek, hogy Kálmánon kívül senkit be ne eresszenek hozzá.

Nemsokára léptek hangzottak a folyosón ; Júlia a legérdekesebb kedélyt iparkodott arcán viszszatükröztetni, megismerve a lépések hangját, mert szerelmes emberek még a csizmasark kopogásai közül is megismerik a választottjukéit.

E tekintetben a szerelmes emberekénél csak a lapszerkesztők ösztöne finomább, akik a kapu alatt kopogó lépésekből meg tudják ítélni : vajjon a posta jön-e előfizetőkkel, vagy pedig valami poéta versekkel?

Júliánál megfordítva állt a magnetizmus. Ő a költőre várt, nem a postára, és nem csalódott. Sós Kálmán úr nyitá be az ajtót.

Érdekes halavány ifjú volt. Nem az volt rajta az érdekes, hogy halovány volt, hanem az, hogy oly arccal lépett be az ajtón, mint Hamlet a koponyával s patétikus léptekkel Júlia elé járulva, ajkaihoz emelé a delnő kezét s ott tartá hosszan,

még tán most is ott tartaná, ha Júlia bele nem szólt volna, karjaiba fogózva.

— Önnek valami baja van, Kálmán, hogy oly szomorú.

— Szomorú vagyok, úgyebár? — mond a költő — mint Leviathán, ki vigadó angyaltársai között járt s már homlokára volt írva, hogy le fog az égből vettetni.

— Az Istenért! — szólt megijedve Júlia — mi baj fenyegeti önt?

— Semmi, semmi — szólt nyugalommal Kálmán; de oly arckifejezéssel, melyből iszonyúkat lehete gyanítani, s nagy színpadi elernyedéssel egy karszékbe bocsátkozék.

— De igen, igen, önnek valami baja van, — kiálta a delnő komolyan megrettenve — én kívánom, én követelem, hogy azt nekem megmondja.

A költő ismét a tempo fölemelkedék s megfogva Júlia kezét, mélyen tekinte annak szemeibe.

— Hisz-e ön a sejtelmekben? — kérdé kísértetes hangon.

— Minek az?

— Nem ismeretes-e ön előtt azon érzés, mely valami az álomból az ébrenlétben? midőn legvígabbak vagyunk, egyszerre, mintha valami hideg kéz simulna végig arcunk felett, hogy ajkainkon a megkezdett kacaj elfagy, s mintha egyszerre egy bűvtükröt látnánk magunk előtt, melyből tulajdon arcunk néz reánk, halaványan, sötéten, mintha mondaná: ne örülj!

— Ugyan, hagyja el, — szakítá félbe Júlia, kire izgatóan hatott a poézisnek ez a neme — nem jó

ilyenekről beszélni. Szóljunk inkább menyegzőnkről. Kapott ön már levelet rokonaitól?

Sós Kálmán lord Byron képet csinált s szemeit felforgatva monda:

— Ön boldog, oh Júlia, oh, ön még gyermek és tud mindennek örülni.

— Ugyan hallgasson! hisz idősebb vagyok magánál jó öt esztendővel, ha nem többel.

— Ah, Júlia, az időt nem az évek teszik. Ön gyermek huszonnyolc évvel, én megaggott férfi huszonnéggyel. Nem az a legvénebb, aki legtávolabb van a bölcsőtől, hanem az, aki legközelebb van a sírhoz, nem a napok száma hozza meg az arcok redőit, hanem a napok terhe. Én szenvedtem annyit, mennyi egy ötvenéves életre elég.

— Szegény Kálmán! — sóhajtja Júlia, a költő vállára simulva, s elég gyöngéd volt meg nem kérdezni tőle, hogy mi az ördögöt szenvedett már annyit? Egyébiránt erre azt felelte volna Kálmán, hogy azt nem jó meghallani emberi füleknek.

— Lássa ön, — folytatá Kálmán — e pillanatban, midőn önnek mennyei arcát látom, midőn szívemnek lángolni kellene azon gondolatra, hogy önt bírni, önt örökre enyimnek nevezhetni fogom, valami jéghideg sóhajtás azt látszik súgni lelkembe: ne örülj, minden bizonytalan a nap alatt.

— De már ez bizonyos, mert már a diszpenzációért is elküldtem s egy hét mulva rokonaink itt lesznek s menyegzőnket megtartjuk.

— Hah! egy hét mulva? Tudja-e ön, hogy akkor augusztus tizenharmadika van?

— Biz én nem néztem a kalendáriumot.

— Ah, Júlia. Az én sorsomra iszonyú befolyást

gyakorol a tizenhármas szám. Minden baleset a hónapok tizenharmadikán történt velem.

— No, hát megtartjuk előtte való nap.

— Ön oly biztosan beszél, mintha a sors kezét kezében tartaná.

— Hát ha én akarom és ön is akarja, akkor csak úgy gondolom, hogy mint bizonyosról beszélhetünk.

Kálmán e szóra felemelé tekintetét s mutatóujját feltartá, a magasba intve, úgyhogy Júlia azt kezdé hinni, hogy valami pókhálót fedezett fel, mely a plafondrul csügg le s azt mutatja neki.

— Felettünk él a sors és a sors szeszélyes. Összetört szívek, széttépett remények a legédesebb áldozatok, mikben gyönyörködik. Oh, Júlia, ön boldog, ha nem jutott szívébe azon delejes érzelemből, mely a holnap sejtelmével tölti el a gondolatot; ha keble világába nincsenek meg azon bűvös húrok, miken a jövendőkbe látás szilaj keze játszik; különben önnek az arca is eltanulná arcomtól a haloványságot.

Júlia már únni kezdé ezt a sok víziót, magnetizmust s más efféle aranyeres sejtelmeket, s hogy más irányt adjon a mulatságnak, leült zongorájához s elkezdett rajta egy csinos fantaisiet játszani.

Kálmán odakönyökölt a szék karjára, melyen Júlia ült, sötét arccal a jövendőkbe látszott nézni, haját felborzolta, szemei villogtak, majd ismét karjait összefonta s fejét a tenyerébe bocsátá, végre nem bírta tovább érzelmei súlyát, öklével homlokára csapott s a legnagyobb exaltációval kiálta fel:

— Ah, egy ily pillanat! e dalt hallani, tégedet

ölelni s kéz kézben, szív szívben meghalni együtt, egymásba lehelni lelkeinket. Óhajtasz-e együtt meghalni velem, oh Júlia?

— Majd, ha jó öregek leszünk, biz az szép lesz, de még egy kicsit hagyj bennünket élni.

Kálmán szánalmas arccal tekinte Júliára, fájdalommal érezve, mily mélyen kell a nő lelkének az övén alul állani, midőn azt sem bírja felfogni, mi irtóztató gyönyör van abban : meghalni együtt, mikor semmi bajunk sincsen. Ritka ember képes ezt felfogni.

Ezentúl Kálmán egy szót sem szólt többet, végigjárt néhányszor a teremben, mint egy vándorló lélek, akinek egyéb passziója sincs, mint az élő embereket ijesztgetni, azzal felkapta a kalapját s egy öngyilkos elhatározottságával odalépve Júlia elé, szívrázó hangon mondá :

— Isten veled! Adja az ég, hogy sejtelmeim ne valósuljanak.

Azzal kiszakítá magát jegyese karjaiból, az ajtót is majd kiszakította sarkából s dúlt arccal eltávozott.

Szegény Júlia egészen kétségbe volt esve, minden rossztól kezdett félni, utána küldé az inasát, hogy nézze meg, nem tett-e valami kárt magában? s addig meg nem nyugodott, míg az inas hírül nem hozá, hogy a tens úr a kaszinóban rostélyost eszik zöld foghagymával, amiből inasésszel azt lehetne következtetni, hogy ma aligha akar hölgyekkel szóba állani.

Ebben félig-meddig megnyugodva, délután tömérdek látogatással volt elfoglalva Júlia, s megütközéssel tapasztalá, hogy akik két-három esz-

tendő óta nem lépték át a küszöbét, mindenféle emberek jönnek hozzá s célzásokkal, tanácsokkal iparkodnak kutatni, fürkészni azt a titkot, amit ő már öt mérföldnyi távolságra hitt a várostól, s egyik csudálkozásból a másikba esett, tapasztalva, hogy már az egész város tudja, miszerint ő egy hét mulva menyegzőjét üli.

Végre kénytelennek érzé magát hermetice elzárkózni mindenféle látogatás elől s íróasztalához ülve elkezde egy szép, érzelemteljes levelet írni jegyeséhez. Meggondolá, hogy mennyire széthangolhatták prózai észrevételei a költő fellengős ábrándozásait, s mily keserű utóhangokat hagyhattak azok annak nem földi csizmákban járó szellemében, s hogy azt jóvá tegye, belegondolkozta magát azokba a képtelenségekbe, amiket Kálmán elmondott, ráerőszakolta képzeletére azokat a furcsa érzelmeket, s mik sejtelmeknek nevezhetők, amiket érez az ember, ha a gyomrát meghűtötte, vagy náthája következik, vagy midőn tánc közben észreveszi, hogy valami kapocs szakadni, vagy fejéke lebomlani készül; ezekhez hasonló sejtelmek között írt össze egy csomó holdas históriát, amidőn belép a szobaleány s hoz egy levelet, melyet éppen most adott át neki a posta.

Júlia bosszúsan kapá el a levelet, kizavartatván sejtelmei ködéből, de amint rápillantott s a kézírását megismeré, akkor aztán igazán sejtelmek szállották meg, Kálmán írását ismerve meg a borítékon.

Szívdobogva tartá kezében a zárt levelet. Vajjon mit ír? Irgalmas ég? Hátha az van a levél-

ben, hogy amidőn e sorokat olvasom, akkor már annak írója . . .

Nem engedé magának bevégezni a rémeszmét, hirtelen inte szobalányának, hogy távozzék, s egyedül maradva, reszkető kézzel bontá fel a levelet. Négy, sűrűn írott oldal állott előtte.

«Imádott, örökké feledhetlen angyal!»

«Láttál-e már valaha két csillagot az égen, melyek oly közel állanak egymáshoz, hogy puszta szemmel egynek tartaná őket az ember s melyek világteremtés óta egymás körül forogva, csodálatos tüneményt képeznek a csillagrendszerben, s íme egy véletlen szavára a mindent kormányzó sorsnak, egyszerre egy közülök elválik s megindulva az égen, üstökös csillag lesz belőle, melynek végzete a világon kívül bujdokolni s ijeszteni vésztjósló lángjaival a remegő csillagokat.»

Júliának nem volt türelme ezt az egész asztronómiát végigolvasni, hanem egyszerre a végére futott s olvasá, ami ott állt.

. . . «miután atyám kívánsága életemre nézve vasbilincs, mely engem, mint Prometheuszt, a sziklához láncol, ő pedig azt kívánja tőlem, hogy tekintetes Berkessy Gábor protonotárius úr kisasszonyát vegyem nőül, nem marad hátra más, mint meghalnom, vagy engedelmeskednem. Ha csak enmagamat tekinteném, boldogság volna reám nézve a halált választani, de terád gondolok, kinek lelkét ily eset örökre megzavarná, azért élni fogok és engedelmeskedem, csupán te érted, csupán a te nyugalmadért. Könnyekkel szememben, szívemben a halál tőreivel írom e sorokat

hozzád: felejts el örökre engem, ki emlékeddel halok meg. Sós Kálmán.»

Júlia a holdból esett le...

Hát ez volt az a halálos sejtelem, az a magnetizmus, azok a titkos víziók, hogy egy másikat akar nőül venni.

A következő pillanatban hidegvérrel fogá öszsze a levelet a magáéval a delnő s a nélkül, hogy arra is méltatná, hogy kétfelé repessze, bevetette a kandallóba.

Csengetett.

A szobaleány belépett. Júlia néhány szót írt s azt lepecsételte.

— Az inas rendeljen rögtön lovas futárt, aki Nánásy úr után menjen, s ha még az alispánnál kapja, adja át neki e levelet, ha ott nem találja többé, menjen utána Pestre, az Arany sasba szokott szállani, ott keresse fel. A fizetést nem kell kímélni.

A város tele volt már a hírrel, hogy Júlia férjhez megy; az volt csak még a szerencse, hogy senki sem tudja, kihez?

Ilyenformán Berkessy Gábor úr kisasszonyát már harmadik oldalról is fenyegeti a szerencse; hogy ez érdekes szerelmi csőd hová fog fejlődni, azt időjártával annak rendje és módja szerint szintén meg fogjuk tudni.

Berkessy Gábor urambátyám egy hatvan év körül járó fiatal ember volt, kinek haja és bajusza galambfehér volt már, de lelke olyan ifjan maradt, mintha most is harminc éves volna. Mulatságokban ő volt a társaság lelke, mindig tréfás, a nélkül, hogy valaha sértene, anekdotái híresek voltak a

környéken, s ha ebéd vége felé egyet-kettőt előhozott, megrázkódtatta az egész társaságot, hogy az emberek a székekről forogtak le a kacagás miatt, ami megbecsülhetlen dolog hosszas lakmározás után, s ha azután ő is hozzákezdett a nevetéshez, azt a város végin is meghallották, mert azt a mennydörgő kacagást csak akkor lehetne valamihez hasonlítani, ha az oroszlánoknak is szokásuk volna a nevetés; úgyhogy mikor Makón vagy Szegeden színészek voltak s ő be talált vetődni valami nevettető darabba, nem egyszer megtörtént, hogy félbe kellett szakítani miatta az előadást. Eleinte csak lassankint buffogott: ha! — haha! — haha! csak tartogatta a kendőjét a szájára, iparkodott komoly képet csinálni, úgy tett, mintha köhögne, míg végre, mintha egy bomba pattanna szét benne, kitört, irtóztató hangon: hahhahhahhaha! a könnyek végigpatakzottak orcáján, ütötte az öklével az előtte álló padot, rugdalta a földet, magával ragadta a nézőket, a nézők a játszókat, úgyhogy ha valamelyik színész meghallotta az első «ha!» felkiáltást, ugyancsak sietett elmondani, ami szájában volt, mert aztán szó sem volt róla, hogy szóhoz juthasson.

Hogy én ilyen sokat beszélek Berkessy Gábor urambátyám nevetési virtuozitásáról, ez azért van, mert szerintem ahhoz, hogy valaki jól tudjon nevetni, nemcsak jó tüdő, hanem jó szív is kell, s erről is ismeretes volt a derék úr az egész környékben. Egész arculata a leghívebb tolmácsa volt lelkének: az a jó gömbölyű kép, azok a mosolygó szemek, ezüst szempilláikkal, az a mindenféle mozgatható bozontos fehér szemöldök, az

épfogú piros száj s a fehér bajusz a piros orcán, mintha hó esett volna rózsalevelekre, és a félreismerhetlen szívjóság kinyomata minden vonásaiban oly bizalomgerjesztő tekintetet adtak neki, hogy közelében lehetetlen volt jól nem érezni az embernek magát, s ha vele szemközt ült, még a karácsonyi legátus is vérszemet kapott.

Harminc éves volt a jó úr, midőn megházasodott, jó, szelíd felesége volt, kivel tizenkét évig élt példás békességben, a nélkül, hogy gyermekük született volna. Ekkor végre, midőn nem is vártak többé reá, köszöntött be az elkésett áldás, egy kis leányka képén.

A boldog pár mégegyszer oly boldoggá lett; a kis Linácska lett öröme, szemefénye, reménysége, dicsősége mindkettőnek. Azt szeretettel, gyöngédséggel, hízelgéssel halmozták, mindenben kedvét keresék, kényeztették, cicomázták, a gondolatját is sietteķ eltalálni, és — különös játéka a természetnek — az egyetlen gyermek nem hogy elromlott volna annyi gyöngéd kényeztetés által, sőt mindez csak szelídebbé, kedvesebbé tette őt, s anyja szemeinek egy intésével igazgathatta őt, s nagyobb örömet nem ismert, mint szüleinek kedvökben járhatni; a reá pazarlott gyöngédség, szeretet háladatos földre talált lelkében, éppoly gazdagon fizetve mindazt vissza, ellenkezőleg a legtöbb elkényeztetett természettel, mely olyan szokott lenni, mint az ecet, mentül több cukrot raknak bele, annál erősebb ecet lesz belőle.

Alig tízéves korában elveszté anyját a leányka, ami ifjú lányra nézve a legnagyobb csapás, az apai gond sohasem pótolja az anyja figyelmét,

sokat nem vesz észre, sokat elmellőz az apa, ami az anya figyelő lelkét nem kerülte volna ki. Ámde Linán e csapás nem változtatott, csupán komolyabb lett azóta. A háziasszony gondjai lassankint az ő vállára nehezültek, s ifjú nőknek legbiztosabb őre a házi gond. Ez munkás életet ád, komolyságra vezet, megtanítja önmagát becsülni, kiirtja a szenvelgést, álérzelmeket és az életbe vezet.

A kis lánykából serdült hajadon lett, jóságáról, szelídségéről messze földön beszéltek, atyjának meglehetős karban álló vagyona volt, ezt is jól lehete tudni, mint ezt igazolni látszik azon körülmény, miszerint eddigelé tudtunkra egyszerre három kérő indult háztűznézésre Berkessy Gábor urambátyámhoz.

Elvégre azonban ki kell mondanom, miszerint e jó, kedves, szelíd leányka külsejére nem volt az, amit költői nyelven szépnek szokás nevezni.

Valóban nagy gorombaság, amit ezek a költő urak elkövetnek a világgal; már szerintök annak, aki nem tökéletes szépség, joga sincsen igényt tartani a boldogsághoz, mind azok a nők, kiknek arcát rózsákhoz és liliomokhoz nem lehet hasonlítani, nem is egyébért születtek, mint hogy megcsalassanak, ráadásul adassanak pénzeikért, pénz nélkül pedig éppen elő sem fordulnak regényben.

Pedig az élet ezt meghazudtolja: a családi boldogságot oly házaknál is virulni látjuk, hol a nőt nem festették le almanachok számára, s a szerelem, a gyöngéd költői lélek felkeresi a szerény, igénytelen alakokat, kedvességet, gyönyört, vonzó értelmet árasztva el azon vonáso-

kon, miket a természet nem alkotott festői mintának, miket, ha le kellene írni, alig tudnók elmondani, mi rajtok oly kedves; ha mozdulatlanul lerajzolva előttünk állnának, hideg közömbösséggel fordulnánk el tőlük, de amint beszédessé lesznek, amint egy mosoly, egy ábránd, egy szelíd részvevő indulat végigvonul rajtok, édes vonzalom lep meg bennünket, az arc, melyet a természet halaványon hagyott, az ajkak, a szemek valami új, ismerős bájt nyernek, a lélek bebizonyítja hatalmát az alak felett, leküzdve annak hiányait s széppé varázsolva, ami nem az: hanem persze ahhoz is lélek kell, hogy azt valaki meglássa.

Linka is azon női alakok közé tartozott, kiket a természet nem tett ragyogókká. Szerencsére azon öntudatra nem enged a természet senkit sem jönni, hogy magáról elhigyje, miszerint nem szép. Az nagy szerencsétlenség lenne, s képes volna igen rosszá tenni az embert. Aligha volna az jólelkű ember, ki a tükörbe nézve valamit fel ne tudna fedezni magán, mi arcát kedvezővé teszi és amit valóban más is észrevehet rajta hosszasb figyelem után, Ezek az eszmék ugyan nagyon ártanak a klasszikus fogalmaknak, s a szépműtan vissza fog borzadni annak hallatára, hogy a nem szép is lehet költészet tárgya, de ki tehet róla, hogy annyira elszaporodott az ember a földön, hogy egészen benőtte tarka népeivel az olympi egyformaságot, s a néger és a lappón szépnek találja a maga párját, s még olyan vakmerő is akad, aki azt állítja, hogy a szellem is lehet szép.

Minden e beszédeket pedig nem szabad unnod, nyájas olvasóm; mert azt jól tudod, hogy ide háztűznézni jöttünk, tehát türelmesen meg kell hallgatnod és látnod mindent, hogy hiába ne fáradtál légyen ide.

Éppen hajnalodik, a harangszó ébredőt cseng a faluban. A felkelő nap legelső sugarai a ház ablakára sütnek s a zöld ablakredőnyök egyenkint felnyílnak, csupán kettő marad zárva, ott még az öreg úr alszik. A hajnali friss lég keresztüljárja a szobákat, mik már akkorra ki vannak tisztogatva, a megbecsült ősi bútorok letörölgetve, az ablakkal szemben az üveges pohárszék nagy fénymázos cifra szárnyakkal, miknek oszlopait aranyozott angyalok tartják, benne csészék és metszett poharak, mik között még az is látható, melyből Gábor bátyánk nagyanyja menyasszony korától kezdve 82 éves koráig ivott. Gyönyörű rendtartás, ahol egy pohár 82 esztendeig eltart, még a füle sincs letörve. Oldalvást egy magas, kihúzó szekrény látható, harminckét fiókkal, cseresznyefából, melyet remekbe csinált egy szittya asztalos, minden fiókon bronz oroszlánfejek, melyek karikát tartanak fogaik között. Kétoldalt áll két superlátos ágy, melynek függönyeire igen szépen van kinyomtatva egy szarvasvadászat, a magasra fölvetett párnák közt nem hál senki, de azért minden napfényes délután kiterítik azokat a folyosóra s úgy vetik újra; a két ablak között áll egy ősi tükör, melynek rámája is cifrára köszörült tükörből van, alatta egy lekapcsolható fekete bőrpamlag, mely fölé a falon immortelle virágból fűzött koszorú

van akasztva, mely legalább is lehet félszázados. Az egyik szögletben áll egy nagy falióra, földig érő házban, melynek ketyegése bár ritkán altat el, verése ritkán ébreszt fel valakit, mégsem múlik el nap, hogy pontosan fel ne volna húzva; a másik szegletben végre áll a magas kecskerokka, melyen ősi időkben a nagymama szokott fonni, s melyet kegyeletből azóta senki sem mekegtet.

Ez az egyik szoba.

Meg kell még azt is tudnod, kegyes háztűznéző, miszerint a pohárszék aljában negyvennyolc személyre való ezüst hever, amely nem jár elő, s a szekrény fiókjai színültig vannak hófehér abroszokkal és sávolyos kendőkkel, el lehetne velök látni egy restaurációt.

Most jerünk a másik szobába.

Ez már a legújabb divat szerint van bútorozva. Gábor úr egy nevenapján azzal lepte meg leányát, hogy tudta nélkül egy egész szobát divatos bútorral szereltetett fel; kényelmes karszékek, ruganyos pamlagok, melyek később zongorával is szaporodtak, a háttérben egy üveges chiffon, mely tele van név- és egyéb ünnepekre kapott kedves csecsebecsékkel; a hímzett szőnyegek mind a házi kisasszony saját művei, ki a mellett, hogy a háztartást példás renddel viszi, azon finomabb női munkákra is talál időt, úgy osztva fel óráit, hogy egyik dolog a másikat ne mulassza.

A kis hímzőasztalkáról nem hiányzanak az irodalom újabb termékei is, s szépen szám számra rakva ott látható az Athenaeum is és a Regélő,

az ő Honművészével együtt, akkoriban a magyar szépirodalom időszaki képviselői.

E teremből nyílik Linka hálószobája, oltártiszta kis menedék, szellős ablakkal, mely a kertre nyílik, a nagy mályvarózsák betekintgetnek rajta ; a falon rézkalitkában kanári madárka berzenkedik, tollát borzolgatva, s ha úrnője szavát hallja, olyan éneket kezd, hogy majd megszakad piciny szíve bele. Meglepő csín és rend mindenütt, egy félrecsúszott redő nincs a függönyökön, egy elhajított tárgy nem hever sehol, sem egy gondtalanul levetett öltönydarabot nem látni, — szék, asztal nem áll útban, a varróasztalból nem csüggnek cérnák, galandok, a zsúrolt padlat oly fehér, mint a lisztláng, olajfolt, sáros láb nyoma keresve sem található rajta, csupán a kis kanári szemtelenkedik néha, elszórva a kendermagot, melyet úrnője azután, valahányszor bejön szobájába, szemenkint szedeget fel utána.

A terem túlsó ajtaja egy előszobába vezet, innen nyílik az öreg úr hálószobája : ne zörögjünk, mert még alszik. Az épület túlsó szárnyán vannak a vendégszobák, konyha, éléstár és cselédszoba, körül négyszögű oszlopokon nyugvó fedett folyosó vonul, ellátva padokkal, itt szokott pipázni az ismerősök, szomszédok, komák és atyafiak egyessége, jó árnyékban, ha a nap süt, jó szárazon, ha az eső esik.

Még csak most kezd a nap a fákon keresztül sütni, az udvaron nagy a sürgés-forgás, az aratónépek készülnek indulni a tarlóra, vidám barna leánykák tréfálóznak nyalka legényekkel, az öreg béres, kifent bajuszával, kihajtja címeres szarvú

ökreit a kútra itatni, s amíg ő a kankalikos kútgémet nyikorgatja, a kisbéres a szekéroldalon olyan hegyesen fütyörész, mintha az övé volna ez a világ kétszer. A pitvar alatt a hajdú nagy tusakodásban látszik egy pár ezüstsarkantyús csizmával, melyet olyan fényesen törekszik kefélni, hogy akár megborotválkozzék belőle, aki felhúzza; a nyitogatott konyhaajtón keresztülcsapódik a jó friss rántásszag. Végre kilép a folyosóra a házi kisasszony. Arca, mert a tűznél volt, szokottnál pirosabb s fehér kendőcskével van bekötve, mely árnyékot tart fölötte. Kijön és kenyeret, pálinkát oszt az aratóknak, ezt sem azért teszi, mintha gazdálkodnék, sőt ellenkezőleg, hogy mindenkinek elege legyen. Lám, az ifjú leányzók számára, kik még az égett bor áldásait nem ismerik, külön rántott levest főzött, hogy éhen ne menjenek a dologra, s addig meg nem nyuszik, míg meg nem győződött felőle, hogy adományaiból mindenki részesült. Az aratók útra indulnak jókedvvel, az ökrök kolompja, az öreg béres ostorkongatása s a kisbéres füttye elhangzik; az apró marhácskák serege előjön, felugrálnak a nagy malomkő-asztalra a diófa alatt, hol a munkások reggeliztek, felszemelni az elhullott morzsát, s törik magukat, midőn a kis gazdasszony szakajtó-kosárral kezében újólag megjelen, s mindeniket a maga szokott nemzeti dialektusán hívja magához.

Most ismét a konyhai gondok jönnek a sorba, kávépörkölés ismét a házi kisasszony dolga, mert ha másra bízza, vagy egyenetlenül pörkölődik, vagy megég, ami kellemetlen ízt ád; takarék-

tűzhelynek még ezidőben híre sincs, mindent lángnál és parázson kell főzni, s nagy gondot ád a szakácsnénak a felügyelés, hogy lábasaiba ne csapjon a láng, be ne hordja a pernye, s sokkal több bajjal jár a konyhát oly tisztán tartani, miként ez.

A hajdú ezalatt asztalt terít az előszobában, a kanál- és findzsazörgésre felébred az öreg úr s megtudja, hogy kávét ütött az óra, s nemsokára kinyitja ajtaját és teljes ornátusban kilép, lábán a sarkantyús csizma, mentéje panyókán vetve nyakába, sűrű, rövidre nyírt ősz haja födetlen, a pipa megtömve szájában. A hajdú szerencsés jóreggelt kíván, három ásítozó agár előnyujtózkodik az asztal alól s barátságos indulattal ugrál az öreg úr nyaka közé, ki csendes lélekkel kimegy a konyhába pipáját meggyujtani, jól tudva, hogy leányát ott fogja találni. Linkának éppen mind a két keze tele van lábassal, serpenyővel, miket nem tehet le, ennélfogva amint meglátja apját, a legkedvesebben csengő hangon szól: «jóreggelt, kedves édesapám, ugyan kérem szépen, kedves édesapám, tartsa ide a kezét».

— Minek? — kérdé az öreg úr, de csak odatartotta a leány elé.

Hát csak azért, hogy odahajolhasson és megcsókolhassa; mert kezei nem voltak szabadok.

Az öreg úr megcirógatá leánykája arcát s azzal kikeresve egy darab menyecskeszemű parazsat a tűzből, azt elébb két ujjával felkapta, azután a tenyerében megrázogatta, úgy ereszté a debrői tetejébe, hüvelykujjának körmével belenyomogatva.

A reggelizésnél Linka szedi a cukrot az öreg úr findzsájába, ki nagyon édesen issza a kávét, ő tudja már, milyen erősen, milyen feketén kell azt csinálni, úgyhogy Gábor urat annyira elkényeztetété, miszerint ő idegen asztalnál meg nem tudja inni a kávét.

Most még csak egy helyzetben kell bemutatnunk a kis gazdasszonyt; láttuk szobáit, konyháját, most csak azt kell még látnunk, mikor pöröl. Mert a jó gazdaasszonynak okvetlenül pörölni is kell, nagy háztartás sok bajjal jár, s a hibát elnézni legnagyobb hiba. Hanem éppen az a mesterség, pörölni tudni kellemmel, méltósággal, hogy az embert se meg ne útálják, se ki ne nevessék érte. Hogy Linuska így tudjon már pörölni, azt ne kívánjuk tőle; ő rendesen jókedvet szokott aratni, mikor valakit megszid. Éppen kávéját hörpölgeti egy akkora findzsából, mint egy jókora dióhéj, amint egyszerre nagy kutyaordítás hallik a konyhából, mintha valaki riogatná az agarat.

Hah! egyszerre leteszi csészéjét s rohan ki az előszobába.

— Ki bántja azt az állatot? — kérdi galambharagtól reszkető hangon.

A cselédek mind kacagnak, a hajdú befogja a száját s úgy iparkodik megfelelni.

— A Fecske felugrott a tűzhelyre.

— Hát azért mindjárt ütni kell, kínozni a szegény állatot? Annak az éppen úgy fáj, mint magának; jól esnék magának, ha mindjárt megütnék, mihelyt a tűzhelyhez közeledik?

— De hiszen nem bántotta senki, hanem bele-

dugta a fejét a tejes köcsögbe s most nem tudja kihúzni, azért ordít.

— Igen, mert maguk a rendetlenek, — gyere ide Fecske kutyám ; — mert nem kellene a köcsögöt a tűzhelyen hagyni, — gyere innen, szegény kis kutyám. — Bántottak ezek a rossz emberek. (Kénytelen volt eltörni a fazekat, hogy a kutya fejét kiszabadítsa.)

— Hiszen tudnivaló, hogy a köcsög a hibás, nem a kutya — kötekedék a hajdú.

— Igen, csak nem hagyhatom megfulladni egy köcsög miatt.

Azzal visszatért atyjához, ragyogó arccal jelentve :

— Ugyancsak jól összeszidtam őket.

Éppen a reggeli végeztével érkezik a városba küldött hetes, hozza a hóna alatt a postáról kapott mindenféle újságokat. Az öreg úr megtartja magának a Jelenkort, Linkának jut a Regélő.

Míg az öreg úr nagy figyelemmel követé Esparterot és Zummalacarregnyt, azalatt Lina egy futó pillantással át akará tekinteni a Regélő szende hasábjait, mert arra csak este ért rá, hogy egészen figyelmesen átolvassa, s íme, amint a legelső lapra nyit, egy szonett tűnik szemébe ezen felírással : «B**ssy Linához». Hirtelen összecsapta a lapot, mintha valami lélekidéző könyvbe tekintett volna, s azt oly zajjal tevé, hogy az öreg úr, ki éppen akkor egy kezdendő tengeri ütközet ágyúi előtt állt, felriadt :

— Mi lelt?

— Semmi sem, — szólt a leány, majd elhala-

ványulva, majd elpirulva — csak a lap akart kiesni a kezemből.

Nem hazudott, mert csakugyan ki akart esni a kezéből.

Gábor megcsóválta a fejét s sietett továbbolvasni, nehogy híre nélkül összelőjenek azalatt egynéhány flottát.

Lina pedig összehajtá négy-ötrétbe a lapot s kis kötényе zsebébe dugva nesztelenül kisompolyodott a szobából, fogta kis öntözőkannáját, kiment vele a kertbe s elkezdé virágait öntözgetni.

Szentül föltette magában, hogy azt a lapot nemcsak hogy maga nem fogja olvasni, sőt úgy eldugja, hogy senki soha rá ne akadjon. Ez erős szándékkal megöntözgeté szegfűit, ibolyáit, szüntelen azt fürkészve, hogy hová dughatná el a lapot alkalmas helyre, mert hogy elégesse, ahhoz ismét nagyon kegyetlen szív kellett volna; míg végre az üvegház előtt eszébe jutott, hogy vannak abban nagy kaktuszcserepek, melyeket sohasem szokás helyökből kimozdítani, azoknak egyike alá majd elrejti, s e szándékkal belépett az üvegházba.

Ott széttekintve látta, hogy egyedül van. Az egyedüllét kedves keresztanyja minden gyöngeségnek; amint kivevé zsebéből a lapot, nem állhatá meg, hogy még egyszer bele ne tekintsen, hisz itt nem látja senki, ha el fog is pirulni, s mintha valami nagy szégyenlendő dolgot követne el, remegő kézzel kibontá a lapot s olvasá szívdobogva a hozzá írt költeményt.

Azon faja volt ez a verseleteknek, mik húsz

év előtt alkoták az ifjú irodalmat (mert nálunk mindig volt ifjú irodalom, mely sohasem érte meg az öregkort), szorongatott lelkesedés, egetmászó poézis, étvágytalan kívánságok, szárnyas betűk, hangzó szavak; mik akkor oly kedvesek voltak, s mikben volt legalább annyi jó, hogy ha nem volt is bennök érzés, legalább nem is csábítottak érezni.

Lina pirulva futá végig a szonett sorait. Megtudá belőlük, hogy ő az Isten legszebb angyala, s hogy van egy rózsavirány, melynek bájzengedelmein elandalogva merengeni és hollófürteinek éjsátorában lelni boldog halotti szemfödélt, — nemkülönben feltámadni sötét szemeinek fekete napsugarai által egy gyönyör koránydús új üdvderületre nagy hajlandósága volna az alulírottnak, állván ott S-s Kálmán, Sz-ről.

Lina ismerte már ez ifjút; többször találkozék vele Sz*en megyegyűlések alatt.

Átolvasva a szonettet, mégsem találta azt olyan borzasztónak; kivéve természetesen annak költői oldalát.

E percben hirtelen nevét hallá kiáltani a kertajtóból:

— Lina kisasszony!

Ijedten rejté el a lapot ismét köténye zsebébe, s halavány arccal, mint kit valami rossz tetten kaptak, lépett ki az üvegházból.

— Vendégek érkeztek, siessen! — kiáltozott eléje az érte küldött szolgáló.

Már akkorra bementek a szobába, csak az ősi bárka állt az udvar közepén, a három szomorú paripával, melyekről Marci akkor szedte le a hámot.

Eszerint tudjuk, hogy kik jöttek.

Lina sietett a szobába, levette fejéről a kendőt, melyet a napsütés ellen kötött, lesimította a haját kezével, s hallva, hogy egy szobában nagy örvendetes hangon egyszerre négy ember beszél, oda benyitott.

Csakugyan ők voltak.

A kedélyes falusi úr, a regnáló asszonyság, a hórihorgas siheder és a szeretetreméltó kis fiú.

A szomszéd faluban állomást tartottak az éjjel s csak korán reggel indultak el, ami azon sokoldalú célból történt, hogy a lovak kipihenhessék magokat s nyargalvást hajtsanak be az udvarra, és hogy mindenki gálába tehesse magát, ami meg is látszott. A derék asszonyság fel volt ékesítve nagy sárgazöld szivárványos szalagú főkötővel, melynek keményített bodra úgy fogta körül a fejét, mint ahogy a napot festik a kalendáriumban, volt rajta egy világoszöld selyemviganó, melynek a nyolcszázhuszonkettediki divat szerint oly rövidnek kellett lenni, hogy az alsószoknya tenyérnyi hímzete alóla kilássék, öve is volt nagy bronzcsattal, csaknem a hóna alatt átkötve s ezüstszinű pirosvirágos selyemkendő volt felülvetve díszesen.

Menyhárt úr meg volt borotválkozva s a haja felborzolva nyalkán, inggallérja szeretett volna felállani, de nem lévén kikeményítve, csak a jó szándéknál maradt; mellénye fehér pikét volt, már egy kicsit halaványsárga is, fél felére kifityegett a bodros tászli, oldalzsebében egy irtóztató nagy óra árulta el magát részint terjedelme, részint oly hangos ketyegése által, hogy szinte

belebeszélni látszott a diskurzusba, az egy szép fekete zsinórra volt kötve, melyet nyakbavetve kellett viselni, mint valami kardkötőt. A tegnapi zöld dolmány helyett feszes tobákszín kaput volt rajta, hosszú és keskeny szárnyakkal, mik csaknem földig értek, s a magyar nadrágot pantalon váltá fel, sárga ánginétből, felül nagyon bő, alól nagyon szűk. Kiegészíté mindezt egy magas hengerkalap, mely most közbámulatra az asztalra volt téve.

Sándor öcsémen a jurátusi atillája volt, meggyszín bársonymellénnyel, s különösen meglátszott rajta, mennyire más embernek érzi magát az atilla-dolmányban, mint mikor a bonzsur van rajta ; a bonzsur egészen leverte, alázatossá, szégyenlőssé tette ; az atilla önbizalmat, bátorságot öntött szívébe. Most nem bújt a kályha mögé, nem csókolt kezet a hajdúnak, sőt iparkodott magát kéz alatt tartani, s komázva bánt mindenkivel. Ez is egy vonás a sihederévekből ; — ha vásott kaput van rajta, kikerül előtted, hogy ne legyen kénytelen köszönni, ha új kaputot öltött, keresztülbukik rajtad s azt várja, hogy te köszönj neki. Még a kis kadét is változásokon ment keresztül, meg volt mosdatva és megfésülve símára és megpofozva szelídre ; az utolsó állomáson előre megverték jól, hogy majd a háznál rosszul ne viselje magát, az egész úton végig sírt, szerencsére elfáradt bele és most pihen.

Amint Lina belépett, Zsuzsi néni azonnal felugrott és eléje szaladt, átölelte, összecsókolta, a fejkötőjét egészen félrenyomta s a diadaltól

sugárzó arccal vezeté a szemérmesen elpiruló leánykát családja többi tagjai közé.

— No te lurkó! — szólt Sándor öcsémhez fordulva, gyöngéd anyai gorombasággal — hát nem derék leányt választottunk mi a számodra, he? Te pokolszülötte, nem vagy érdemes rá, hogy ilyen derék leányka rádnézzen.

Sándor öcsém fanyalgó mosolygással tekinte Linára, mintha azt gondolná, hogy sokkal szebbnek képzelte mégis, mielőtt látta. Hanem az is meglehet, hogy a csizmái igen szűkek voltak, s elég rosszul esett neki, hogy a székről fel kellett állania.

Linkát először meglepte ez a cordiális bevezetés, később szelíd szégyenpirulással menekült atyja mellé, mintha védelemre szólítaná fel ennyi váratlan megtámadás ellen, amit az öreg úr észrevéve, a zsoltári versként «ő paizsát ragadá elé» s lándzsát tört az ostromlókkal.

— De már a leányomat nem rabolják el tőlem oly könnyen, húgomasszony!

De biz elvisszük azt, vagy itt hagyjuk a fiunkat is urambátyámnak.

— Jól van, azt már nem bánom, akár mind a kettőt. Az én fiaim lesznek. Elfogadom.

Utcu, a fiam Péter megijedt erre a szóra, odaveté magát az apja térdei közé. s átfogva két kezével annak két lábszárát, elkezde orditani: Én nem leszek ennek a bácsinak a fia, engem vigyenek haza. Én a tátinál maradok!

Bevégezte e tréfás jelenetet Gábor úr iszonytató kacagása, mint mikor operák végén egyszerre beleszabadul az öreg dob és trombita az énekbe s nem hágy egyebet hallani.

Menyhért bácsi valahogy lefeszegette lábairól a kis kullancsot s odalódítá az anyjához; kapaszkodjék abba. Lélekadta fia!

— Soh'se bántsátok, — mondta Zsuzsi néni — majd mikor őtet házasodni visszük, ő sem fakad sírva, ha otthagyják, ahol szép lány van a háznál. Hiszen lenne csak urambátyámnak még egy eladó leánya, aki nekivaló.

Menyhért úr beleszólt. Szükségét érezte valami okosat mondani:

— Ne szólj, asszony. Lásd meg, hogy ki előtt beszélsz. Itt fiatal, ártatlan leányzó van jelen, aki elpirul, mikor te házasságról beszélsz. A házasság olyan dolog, amiről addig beszélni sem szabad a leányzók előtt, amíg meg nem történt rajtok: nekik azt sem szabad tudni, hogy az micsoda. Sőt én nagyon helyeslem, hogy a törököknél addig nem is látja a menyasszony a vőlegényét, amíg . . .

Ebben a percben rá talált tekinteni Menyhért úr a felesége orrára. Hát milyen mozgásokat vitt az véghez! Volt annak valami különös mestersége az orrát hol fölfelé, hol lefelé igazgatni, s ha mindez nem volt eléggé sikeres, elkezdett némán tüszkölni, de sűrűn.

Menyhért úr abban a pillanatban úgy belesült a beszédbe, hogy azt sem tudta, hol jár.

— Gyerünk, nézzük meg a lovaimat — szólt közbe Gábor úr, s ha szívéhez gonoszkodás férhetne, hajlandók volnánk azt hinni, miszerint az elkezdett beszédnek megfelelő auditoriumot akar szerezni.

Menyhért úr egyszeriben készen volt a lovakat

megtekinteni. (A legszebb négyesfogatot bizonyosan a leányának fogja hozományba adni, gondolá magában.)

— Mi pedig kimegyünk a kertbe Péterkével — monda Zsuzsi néni.

— Aztán leszaggatunk sok virágot — örvendezék Péter.

— Azt nem szabad, te kis bolond — feddé őt az édesmama. — Hanem lepkéket, bogarakat fogdosni, azt szabad.

Más emberek előtt az ilyen szavakért barackot kapott volna a fejére a szeretetreméltó fiúcska, hanem itt édesen kellett magát viselni mindenkinek, hogy azt higyjék, miszerint ez az egész család csupa tejből és vajból készült.

Sándor öcsém e közben csak nézett, hogy vajjon a lovakhoz menjen-e, vagy ő is bogarakat fogdosni vállalkozzék, míg Linka szerényen várta, hogy atyja mit fog vele parancsolni.

— A fiatalok csak hadd maradjanak együtt — vágott hirtelen közbe a mindenen keresztüllátó Zsuzsi néni. — Hadd beszélgessenek, hadd mulassanak egymással; az ilyen ártatlan kedvteléseket sohasem kell megakadályozni. Gyerünk apjok.

Ez azt tette, hogy nem szükség ellentmondani. Az atyafiságos társaság egyedül hagyta a fiatalokat a maguk ártatlan kedvteléseikre.

A helybenmaradt felek átlátták, hogy már ezen ártatlan kedvtelésen át kell esni, s nyugodt lélekkel megadták bele magukat.

Linka leült az egyik ablakhoz, legkevésbbé sem lévén ezen jelenet által meghatva. Azon szelíd kedélyű lények közé tartozék ő, kik megszokták

már, hogy semmi beleszólásuk se legyen tulajdon sorsukba, kik tudják magukról, hogy a természet őket nem jogosította fel magukat csodaszépeknek vagy elméseknek tartani s ennélfogva valami kitűnő állásra sohasem tarthattak igényt a világban, kik ha rajzolnak is lelkeikben ideált, örökké temetve marad az, s kit mélyebb belátás vagy gyámkodó kegyelet oldalukhoz vezet, ahhoz nem visznek ugyan lángoló szerelmet, de tiszta, törhetlen hűséget igen, s egy sóhaj, egy könny el nem árulja egész életükön keresztül, hogy a szív üresen maradt.

Ő tehát leült nyugodtan hímzőasztala mellé, míg a túlsó ablakban Sándor úrfi húzta meg magát, egy nagy olajfestményre bámulva, mely egy szép piros pásztorleánykát ábrázolt. Bizonyosan arra gondolt, hogy milyen sokba kerülhetett annak a képnek a rámája.

Linka észrevette a bámészkodást, hogy megkezdhesse a beszédet, megszólítá Sándort.

— Azt a képet nézi, úgy-e, mennyire nem hasonlít hozzám?

— Magához? — kérdé, elnevetve magát Sándor. — Ohoho! Dehogy hasonlít.

— Sokkal pirosabb, mint én vagyok.

— Az ám.

— És kövérebb, mint én.

— Persze, sokkal.

Linka azt kezdé hinni, hogy szerencséjére olyan emberrel akadt össze, aki szereti megmondani az igazat.

— Én nem is tudom, hogy miért akart engemet az a festő szebbnek festeni, mint amilyen vagyok.

Sándor most vette észre, hogy milyen balga feleleteket adott és sietett magát kivágni.

— Azaz, hogy nem szebb ez a kép, mint a kisasszony, sőt inkább csúnyább, mert ennek görbe is a feje, az egyik része az arcának szélesebb, mint a másik.

Linka átlátta, hogy egy becsületes emberrel van dolga, aki annyit sem ért a képekhez, mint a bivaly. Más témát kellett kezdeni.

— Kegyed Pesten lakott, megismerkedett ugyebár az ottlakó költőkkel.

— Oh igen bizony; voltak nagy költők közöttünk, akik igen sokat elköltöttek, de én nem sokat költöttem, hat forintom járt minden hónapra a principálisomtól, meg ebéd, vacsora.

Linka nagyot nevetett, azt gondolta, hogy Sándor élceskedni akar; pedig nem volt szándéka.

— Menjen kegyed. Nem olyan költőket értettem, hanem versírókat.

— Úgy? — szólt Sándor, szétnézve a világban. — Bizony olyat nem láttam Pesten.

— De műveiket szokta olvasni? például Vörösmartyt?

— Oh azt igen. Úgy-e az az, amit Kisfaludy írt?

— Dehogy! Hiszen Vörösmarty maga a költő.

— Ahán! Tudom már! Ő írta Kisfaludyt.

— Ejnye, kegyed énvelem tréfál. Csak nem akarja tán elhitetni, hogy éppen nem ismeri a magyar költészetet?

— Üm. Furcsa. Hát azért, ha egyet nem ismerek, ismerhetek olyat, akit meg más nem ismer. Szeretem én a verseket nagyon, tudok annyit könyv nélkül, hogy.

— Szépek? Írjon le nekem a dalgyüjteményembe egy párt. Kiktől vannak?

— Hát a legszebbek Vad Jánoséi.

Linka rábámult.

— Kicsoda az a Vad János?

— No látja, azt meg maga nem ismeri, pedig Kőrösön poéták praeceptora volt.

— S szép munkái vannak?

— Hm. Elhiszem azt, Milyen verse az a «Kikeletkor», csupa merő alcaicusokban, meg «A hurkához», meg «Tóbiás napra», azután meg «A kukoricaszár panasza a felfutó bab ellen». Tyhű! az valami felséges! Hát még aztán a «Repüljetek múzsák?» amit examenre írt, mikor a szülőktől búcsúzik!...

— S hol jöttek ki mindezek? — kérdé Linka szorongatott tekintettel.

— Hát a «Hippocrenében» — felelé Sándor bízvást.

— Mi az? — rebegé Linka ájtatos félelemmel.

— Ujság.

— Még én nem láttam — sóhajta a szegény leány belső szemrehányással. — Hol jelenik meg?

— Hát Kőrösön.

— S ki adja ki?

— Hát a diákok. Írják maguk, kinek szebb írása van, s elhordják a szép kisasszonyoknak olvasni. Azaz hogy én nem hordtam ám sehova — sietett megigazítani magát a jámbor, nehogy valaki feltehesse róla, miszerint ő még kiasszonyokhoz is járt.

Boldog Isten, hány ember van ilyen, aki azóta, hogy az iskolából kijött, semmit sem tanult

s megvénül s classisokból elhozott eszmékkel; aztán legyen neki az ember felesége. Nekem van egy tanulótársam, aki ezelőtt tizenegy esztendővel igen ügyesen tudott elmondani egy paraszt anekdotát. Az idén találkoztam vele, három szót váltottunk, a negyediknél megint elkezdte ugyanazt az anekdotát. Aztán legyen neki az ember jóbarátja.

Szerencsére ez ártatlan kedvtöltésnek ezúttal félbe kellett szakadni, komolyabb gondokat idézvén elő a sors ezalatt; — történt ugyanis, hogy míg a két öreg úr a lovakat vette szemlére, azalatt Zsuzsi néni leszállt a kertbe, tulajdonképpen nem abban gyönyörködni, hogy milyen szépek a virágok, hanem inkább, hogy tudomást szerezzen felőle, vajjon mint ért a leendő menyasszony a konyhai kertészethez? Péterke ezalatt felszabadíttatott, hogy fogjon lepkéket és bogarakat, mely utasításhoz híven elkezde a kis fiúcska keresztül-kasul nyargalózni a virágágyakon, a spárgatelepeken, kergetve azokat a sunda egyszínű sárga lepkéket, amilyen milliom van egy kertben, mikor jó nap süt; végre lefogott egyet a sipkájával, s vitte nagy diadallal az anyjához.

— Mámi! fogtam bogarat hihi!

A mámi éppen azon törte a fejét, hogy minek az a tengeri gyöp az ágyak szélén, mikor ha e helyett endivia saláta volna, azt meg is lehetne enni.

— Jól van fiacskám, csak tedd el. Majd megmutatjuk a Linka néninek; hogy megörül neki.

Végre a nagy bogárfogdosás közben a méhekhez talált vetődni, s látván, hogy ott sok bogár

van, nosza rajta, vadászatot indíta ellenük, azok aztán megcsipkedték úgy, hogy mire az anyja a nagy ordításra odarohant, már akkor az egyik arca akkorára volt dagadva, mint egy cipó, a szeme egészen eltűnt a daganat miatt s a szája úgy félrement, hogy csak oldalvást lehetett meglátni.

A szerencsétlenség megtörtént ; nosza mindjárt hideget, meleget, olajat, pálinkát, ki mit tudott tanácsolni, applikáltak a gonoszul járt ifjú ember orcájára ; de a daganat azért megmaradt. Ennek a jövendője három napra biztosítva van. Veszteg fog egy helyben ülni, vagy feküdni, bekötött orcával, a mellette ülő hetesné minden félórában hideg vízzel fogja borogatni. Annyit nyertünk vele, hogy a bekövetkezendő végzetteljes napok alatt nem fog mindenütt láb alatt lenni.

Linka szaporán a konyha után látott, ami igen jó ürügy volt rá nézve az ártatlan kedvtelésből megmenekülni. Ott hallá nemsokára az újon érkezett hintó gördülését. Nem is figyelt rá, csak a pecsenyére és lábasaira volt gondja. Azt azonban meg nem gátolhatta, hogy a kíváncsi szolgálók az ablakhoz ne fussanak, megtudni, hogy ki érkezett, s nagy ujongatva beszéltek onnan :

— Jaj, kisasszony! Be gyönyörű hintó járt be, ez ám a kocsis, nem olyan, mint az a Marci, hogy lobog a gyolcsinge ujja! Most meg egy eszemadta szép gavallér ugrik ki a hintóból s úgy emel ki egy derék úri asszonyságot, meg egy kis piros kisasszonyt. Ez már aztán a vőlegénynek való legény!

— Ugyan mit fecsegtek, — szólt bele bosszú-

san Linka — jobb lenne, ha az edényekhez látnátok.

De azok még el se jöhettek az ablaktól, midőn új zaj ragadta meg tudnivágyásukat. Egy ló vágtatása hangzott az udvaron, s amint a ló megállt s a lovag leszállt róla, finom, affektált orrhangon e szavak hallatszának kívül, hihetőleg a háziúrhoz intézve:

— Én Sós Kálmán vagyok. Kívántam tiszteletemet tenni.

De már erre a szóra Linka csakugyan a tojáshéját vetette a liszt közé a sárgája helyett, s ezen ismét annyira megijede, hogy a kötényzsebbe dugott Regélőt minden további gondolkozás nélkül a tűzbe vetette.

— Mit csinál a kisasszony! — kiálta fel a terjedelmes szakácsné — hisz mind belehordja a tűz az ételbe az égett papirospernyét!

S hogy tetézve legyen a baj, még az öreg úr is kijött, sugárzott az arca az örömtől s olyan gonosz volt, hogy a leányhoz lépve egy szót sem szólt neki sokáig, csak nézett rá és mosolygott és hunyorgatott a szemeivel kedélyesen, míg a szegény leány semmit sem látszott jobban óhajtani, mint hogy bárcsak valami csoda által valahogy lesüllyedhetne a pincébe.

— Tetszik valami, édesatyám? — mert végtére megszólalni.

— Az nem tetszik, hogy te a konyhában vagy.

— Miért édesatyám?

— Mert ma mindent el fogsz sózni.

Szegény Linka, ha lehetett volna még jobban elpirulnia, mint amennyire már elpirult, még tán

azt is megtette volna; mert jól értette a tréfás célzatot s tetézve zavarát még a szakácsné is.

— Jól teszi tekintetes uram, vigye be innen a kisasszonyt, úgyis minduntalan bajt csinál; a tojáshéjat üti a tálba s mindenféle papirosokat éget.

Linka csitítani akarta a cselédet, arra valamennyi elkezdett lármázni; végre meg kellett adnia magát, s apja karjába fogózva elhatározni magát a nagy áldozatra, hogy a konyhát elhagyja s a vendégek közé menjen.

Pedig milyen jó menedékhely hasonló esetekben a szegény lányokra nézve a konyha.

Most lássuk a csatatért.

A pamlagon ül egyfelől Zsuzsi néni, ki az orrát szüntelen bosszantva mutatóujjával, hevesen iparkodik valamit magyarázni, suttogva a pamlag másik szögletében ülő csendes asszonyságnak, kiben Károly anyjára, a jó Tállyainéra ismerünk, s kinek nincs nagyobb törekvése, mint hogy magát mentül csendesebbnek mutassa; sorsában megadva magát, szótlanul hallgatja Zsuzsi néni folyton folyó hazugságait, mikbe az olykor úgy belekeveri magát, hogy maga sem tud belőle kihatolni.

Mellette áll Sándor öcsém, ki egészen kilátszik sodrából véve, ennyi embert látva egy rakáson, bár annyira még az esze sem jár, hogy köztük két vetélytársat is gyanítson. Menyhért úr halk hangon egymásra tartja bölcs tanácsokkal, hogy miként viselje magát, mikor szól, mikor beszél és mikor valamit mond; az asztalnál késre, villára vigyázzon, a kenyeret ne harapja, hanem vágja

késsel, a száját ne törülje az abroszba, arravaló a szalvéta, a poharat fel ne döntse, a sótartóba ne körömmel nyúljon, hanem kés hegyével, a levesre ne igyék, teleszájjal ne beszéljen, az ecetet, olajat, szájmosó-vizet meg ne iszogassa. Továbbá, hogy háttal senkinek ne forduljon, másnak a szavába ne vágjon, nagyon ne röhögjön, s több efféle, mik Sándor öcsémnek még azt a kis bátorságát is elvevék, amit az új atilla kölcsönzött neki.

A túlsó oldalon Károly áll, csinos, fesztelen alak, könnyelmű arcán nem látszik semmi ünnepélyes feszesség, lassan enyelegve beszélget hugával, a kis pajkos Lizával, kinek hamis szemei el-elvágnak néha a túlsó oldalra, miközben mindig talált valami igazítanivalót bátyja nyakkendőjén, inggallérán, hajfürtein, egy-egy vékony pehelyszálat levenni öltönyéről, mindent titokban, hogy rajtuk kívül senki sem veszi észre.

Végre az ablakban áll Kálmán, a költő, karjait összefonva s hátát egy karosszéknek vetve. Arca minden elképzelhető szerencsétlenséget iparkodik kifejezni: az ilyen boldogtalan arcoknak nagy hatásuk van a fiatal leányokra; halvány holdas kép, titkos sóhajtások, szomorú mosolygás, mikor más nevet; félrevonulni egy szegletbe, ott, ahol mindenki látja, midőn a többiek mulatnak, vigadnak, s onnan világgyűlölő képpel tekinteni le az emberi hiúságok piacára; egyet-egyet köhinteni, s ha kérdik, mit köhög? szelíd, andalgó megnyugvással tenni mellre a kezet, s beszélni közelgő őszről, lehulló falevelekről s édes álomról lehullt falevelek alatt, költői

hasonlatokat mondani, hogy e köhögés hangja — kocogtatás a túlvilág kapuján, s más effélék mindig biztos sikerrel használhatók tapasztalatlan szívek ellenében.

Ily csatarendben foglalták el a tért az ellenséges praetendensek. Legerősebb közöttük kétségtelenül a Gulyási Sajtári-család. Őket a háziúr régi barátságos ismerete, korábbi ígéretei és saját merészségük s a minden ostobák védistene, a szerencse, legkedvezőbb helyzetbe állítá, dacára annak, hogy a kis népfölkelés, a mindent törő Péterke a méhek elleni harcban előlegesen demontíroztatott. Kálmán, a költő, eléggé veszélyes egymagában véve, verseiben forralt titkos lázítások és szívbeli összeesküvések által, míg Károlynak a legkedvezőtlenebb helyzet jutott. Őszinte, becsületes szív, hazudni nem tudó ajk, tettetéshez nem értő arc; hozzá még az a baj, hogy szegény édesanyja nemhogy fiára erényeket és jótulajdonságokat iparkodnék ruházni, sőt valahányszor róla beszél, nyílt szívvel elmondja mindenkinek, hogy ez biz egy korhely fiú, aki mind tanuló, mind jurátus korában igen sok pénzt elköltött, nagy kártyás és más mindenféle rossz tulajdonság megvan benne. Úgyhogy szegény fiúnak akár előre karjára mernők akasztani a kosarat, ha szerencséjére Liza képében egy furfangos kis nemtő nem volna melléadva, ki alkalmasint megforgatja még az egész társaságot.

Gábor úr belépett, leánya kezét hóna alá szorítva s odavezette őt Tállyainéhoz. A leányka kezetcsókolt, a két asszonyság középre ültette őt a pamlagra, mely alkalommal igen érdekes

volt elnézni, mennyire iparkodik őt Zsuzsi néni beszéddel, hízelgéssel, magasztalással, ízetlen kérdésekkel elfoglalni, hogy a másik asszonyságot szóhoz ne engedje jutni.

— Oh milyen szép, milyen kedves, micsoda fehér kezecskék, még csupa gyermek s már milyen nagy gazdaasszony. Láttam a kertjét, már azt meg kell engedni, hogy remek. Milyen káposztafejek! Aztán ez a frizura. Mindig ez volt a legkedvesebb. Láttam a befőttjeit is. Fölségesek. No majd én is tanítom valamire, a berkenyét hogy lehet befőzni. Sohasem evett annál senki jobbat. Csak egyszer Makkfalván legyünk. A Sándor véghetetlenül szereti. Jaj, a Sándor iszonyúan szereti az édességeket, egészen apja fia. No, de a legédesebbet mégsem kóstolta. No, no, csak ne piruljon el maga kis bohó leányka, fogadom, nem kell akkor neki több édesség.

A szegény leány töviseken látszott ülni e beszéd alatt; szerencséjére Liza odafutott hozzá s nyakába borulva, menten ismeretséget kötött vele, melynek folytán alkalma lőn Linkának eltávozhatni a mellékszobába, otthagyva az egész szép társaságot a faképnél. A két leány nem is tért vissza, míg csak ebédre nem hítták őket, s akkor már per tu voltak egymással. A leányoknál nagyon hamar megy az ismerkedés; dacára a különböző életkornak, a saint alliance néhány perc alatt meg volt kötve, s az első beszélgetésnek az lett a látható eredménye, hogy Linka sokkal jobb szívvel nézett már Károlyra, mint Sándor öcsémre; azonban Kálmán még mindig legveszélyesebb maradt reá nézve, arra csak lopva

tekintgetett, meg lévén győződve felőle, hogy az is mindig reá néz.

Az asztalhoz úgy ültek, hogy a két asszonyság jutott az asztalfőre, az öreg úr az asztal végére, mellette kétfelől a két leány; Sándor és Károly egymásnak szemközt, mégpedig úgy, hogy Sándor ült Károly testvérje mellett s Károly jutott Linka mellé. A költő ült Tállyai szomszédságában, Menyhért úr a felesége mellett.

A leves minden megháborítás nélkül elköltetett: a kanál, mint tudva van, a legártatlanabb fegyver; nem történt semmi baj, csupán annyi, hogy Sándor öcsém meglátva, miszerint Kálmán, a költő, akkori divat szerint nem a három ujja közé, hanem a markába fogja a kanalat, ő is úgy akart tenni s az első fogást szerencsésen a kaputja ujjába töltötte.

Később, midőn késekre és villákra került a sor, a szúró- és vágófegyverek más színt adának a harcnak, az első pohár bor bátorságot, kötekedési vágyakat öntött a szívekbe; Menyhért úr elkezdé mesélni a maga hőstetteit de dato 1809, mikor viszont Gábor úr éppen nem akart emlékezni. Kálmán úr elkezdett balkézzel enni, Sándor úr utánozni akarta és pecsenyéstül elejté a villát, erre Zzuzsi néni elkezdett beszélni a fővárosi fiatalság erkölcstelenségéről. Kálmán úr viszont azt kérdezte tőle, hogy látta-e már Parlagi Jancsit? s viszont azzal állt bosszút rajta, hogy visszakézzel töltött vizet a poharába a palackból, mire a jó asszonyság megfogadta, hogyha mégegyszer úgy tölt neki, nem issza meg.

Sándor diák az anyai tanácsokhoz híven, min-

denből evett és ivott, mert annyit már megtanult, hogy kosarat adni nagy megbántás a házi kisasszonyra nézve. A jó egri bor kezdett lassanként a fejébe szállni, a jóllakás ördöge mindinkább felfuvalkodottá tevé, s kezdé magát oly kontemfinter érezni, mintha most is a konviktusban ülne diák pajtások között, vagy jurátus kollégákkal szemben az arany flaskónál; mindenkinek a szavába belebeszélt, nevetett, elménckedett nagy ész nélkül, döntögetett palackot és poharat s hajigálódzott kenyérgalacsinokkal; a lábait szétnyujtotta az asztal alatt fideliter, s valami átelleni lábacskához érve, azt elkezdé koronként nyomogatni, azt hivén, hogy az Linka lábacskája. Hanem az a Károly lába volt, ki el lévén merülve valami mulatságos beszélgetésbe szomszédnéjával, engedé lábával történni ezt a gyöngéd quiproquot.

Ebéd vége felé mind jobban kinyíltak szívek és torkok, kezdődött az az amabilis konfúzió, mikor minden ember össze-vissza beszél; az a nyertes, aki jobban tud kiabálni, a saját szavát sem hallja senki, de azért a szomszédjáét is érti; mikor elkezdődnek az anekdota-mondások s egyik bohó, bolondos kaland a másikat juttatja eszünkbe, a társaság kacag, hogy könnyei csorognak az orcáján mindenkinek, a dámák könyörögnek, hogy ne nevettessék már őket, az öreg urak mellényein felpattannak a gombok a rázkódás miatt, a fiatalság is úgy tesz, mintha azt nevetné, pedig egészen mást nevet, nekik van suttognivalójuk; ha ki akarod találni, mit suttognak, légy fiatal és szerelmes.

Egyedül Kálmán, a költő tartja meg parnasszusi nyugalmát, az ő arcát mosoly be nem szennyezi soha, szemei folyvást a házi kisasszonyra vannak függesztve, vagy ha oda nem, akkor átellenbe, de nem Menyhért úrra, hanem azon is túl, az átelleni falra. Ott van egy nagy tükör aranyos rámában.

Kálmán úr odanéz abba a tükörbe, s igen meg látszik elégedve lenni méltóságos tekintetével, kezeinek minden mozdulását onnan nézi ki, még az ételt is a tükörbe nézve eszi s fogait is a tükörből piszkálja.

E dolgot senki sem látszik észrevenni, egyedül a kis csintalan Liza vette szemügyre, kinek gonosz szemei szuntelen járnak alá s fel a társaságon, keresve, hogy kit csípjenek meg s a mellette ülő öreg urat szüntelen jókedvben tartja ártatlanul rágalmazó ötleteivel, mikre az alig állhatja meg, hogy fel ne kacagjon; sőt egyszer már félig ki is tört vele, midőn Liza Sándor öcsémre mutatva, azt mondá neki: «nini bácsi, fogy a diák!» emlékébe hozván a lábnyujtogató legátus anekdotáját.

Végre Kálmán fölemelkedik székéről, fogja a poharát s haját ideálisan felborzolva, egyet köhintett, jelt adván vele, hogy áldomást akar inni. A lárma, a nevetés megszűnt, kiki lecsitította a szomszédját, a gömbölyű arcok iparkodtak ünnepélyes hosszúságra nyúlni; midőn végre mindenki elhallgatott, a költő felemelé poharát és elkezdé mondván:

— «Van egy tenger. melynek fenekén egy drága, igazgyöngy rejlik.»

— Nézze csak bácsi, — súgá Liza Gábor úr fülébe — Sós Kálmán hogy beszél magához a tükörbe.

Gábor úr odapillantott s meglátá, hogy Kálmán csakugyan meredten a tükörbe nézve beszél, minden mozdulatot, minden arckifejezést onnan tesz, bámulatos önelégültséggel látszik önmagában gyönyörködni, éppen mintha csak önmagának tenne szerelmi vallomást.

Gábor úr eleinte csak elbámult, karikára nyíltak a szemei, összeszorította a száját, rángatta a kurta ősz bajuszát jobbra-balra, s majd hátraejtette a fejét.

Kálmán úr nem vette észre, hogy azt valaki szemléli, miszerint ő a tükörből beszél magához s folytatá nagy páthosszal:

— «E gyöngy drágább Cleopatra nagyhírű gyöngyeinél, ragyogóbb a braziliai császár diadémjában levőnél, e gyöngy az, melynek megnyeréséért mély tengerek fenekére leszállani a legcsekélyebb áldozat, érte meghalni üdvösség . . .»

— Nézze bácsi, hogy kínálja magamagát a pohárral a tükörben! — súgá Liza a háziúrnak.

Már ekkor Gábor úr úgy tele volt a nevetéssel, mint a túlfűtött gőzkatlan, csak egy pillanat és szétpattan. Nagy melle járt alá s fel, vállai rázkódtak, arca elvörösödött, fogait, ökleit összeszorította, most mindjárt — most mindjárt —

Károly ezalatt kezdé észrevenni, hogy Sándor öcsém nagyon is szerelmesen kezdé lábait nyomogatni, hogy tehát viszonzás nélkül ne hagyja e jóindulatot, ő is kikeresé a másik lábával Sán-

dor öcsém tyúkszemét s olyat gázolt rá, amilyet csak tudott.

— Jaj! — ordítá el magát Sándor az igazgyöngyös dikció közepett, s kínjában úgy taszította fel az előtte álló tele poharat, hogy a vörös bor futott végig az abroszon, mint a Duna.

Csak éppen ez kellett még Gábor úrnak. Az elfojtott kacagási düh tízszeres erővel tört ki egyszerre irtózatos torkán, elveté magát karosszékében, verte öklével az asztalt, hogy a poharak táncba kerekedtek, az asszonyok sikoltozva ugráltak fel az asztaltól a feléjük futó vörös bor elől. «Keresztelő, keresztelő! — ordítá Sándor jucundus veszettséggel, amint anyja felé futott a bor. Menyhért úr szedtevettézett, a leányok vihogtak, csak Kálmán állt rendületlen képpel a maga helyén, erősen eltökélve, hogy a maga dikcióját, törik szakad, el fogja mondani. Hozzá is fogott három ízben, amint a kacagás lecsendesült, de hiába, beleütött már abba a menkő; alig szólhatott három szót, alig nézett rá Gábor úr, megint újra kezdte a kacagást, semmi erő nem volt képes őt többé visszatartóztatni.

Végre is Kálmán kénytelen volt nagy apprehenzióval leülni, a nélkül, hogy a felköszöntést bevégezhette volna.

Az öreg úr nyilván restelni látszott az egészet, de hiába, nem tehetett róla, neki többet ne szóljon Kálmán, még a templomba se szóljon hozzá, mert a szeme közé fog kacagni.

Hogy e kudarc némileg helyre legyen ütve, Károly kapott fel egy poharat s víg arccal, néhány szóval befejezé a mondatot.

— Adja Isten, hogy e szép gyöngynek, kit Kálmán barátunk értett, sokáig tisztelői lehessünk; ami annál is célszerűbb óhajtás, minthogy e gyöngy nem valami hideg csiga, hanem egy hőszívű, derék magyar hazafi keblén nőtt fel, aki a hozzá leszálló búvárokkal nem itat keserű tengervizet, hanem jó egri törökvért.

— Éljen, éljen! — kiáltá rá a társaság; maga az öreg úr is szívesen koccintott az áldomásra, csak Kálmán nem bírta megbocsátani Károlynak, hogy az ő szellemdús eszmejárását ily parlagi elmésséggel tépázta meg.

Hanem hiába, ebéd után ne beszéljen az ember bölcs dolgokat, ha azt akarja, hogy rá hallgassanak.

Ebéd után felhívta az öreg Berkessy vendégeit egy sétakocsizásra, mely ajánlat az egész társaságtól nagy készséggel fogadtatott, a parancsok kiadattak a kocsisoknak minden részről; Menyhért úr maga ment ki az istállóba Marcival értekezést tartandó, ha vajjon kiállanak-e a lovai egy ilyen sétát? A látlelet azonban igen kedvezőtlenül ütvén ki, megegyezett Marcival egy messzely borban, amit majd otthon fog neki kiszolgáltatni, hogy tetesse magát részegnek.

A másik két hintó ezalatt előjáratott, egyik Berkessyéké, másik Tállyaiéké, s a vendégek úgy oszták el magukat, hogy minden család a maga fogatát foglalja el. Sós Kálmán is szinte elővezetteté a maga pegázusát, mely egy jámbor, kissé vénecske paripa volt, angolosra kurtítva s feje hányakodásától lehetett gyanítani, hogy egy kissé keményszájú, lábairól ítélve meglehetős

futó lehetett. Végül az öreg Berkessy számára egylovas cabriolet áll készen, amin rendesen szokott járni.

Már mindenki készen volt, midőn Menyhért úr előtámad, szörnyen verve a térdeihez a kezeit.

— Hjüh! micsoda szörnyűség már ez! Az a Marci olyan részeg, a lábát sem tudja mozdítani. Mit csináljunk, mit csináljunk? Bár volna valaki, aki befogná a lovaimat, elhajtanám magam. No megállj! engem így meggyalázni! Ilyen tiszteletreméltó háznál leinni magát. Mindjárt elcsapom a gazembert, mihelyt hazamegyünk.

— Sohase mérgelődjék uramöcsém, — szólt megnyugtatólag Berkessy — majd elosztjuk magunkat valahogy, kit ide, kit oda ültetünk; Menyhért öcsém ideülhet mellém. A felesége Tállyainéhoz, Károly fráter úgyis maga szereti hajtani a lovakat, a két leány sem fog megharagudni, ha egy gavallért odaültetünk hozzájuk...

Kálmánnak már ekkor az egyik lába a kengyelben volt, amint azonban meghallotta, hogy Linka mellett egy kiadó hely lehet a kocsiba, hirtelen odafordult a lovát bámuló Sándor öcsémhez s elképzelhetetlen nyájassággal kérdezé tőle:

— Nem szokott ön lovagolni?

— Dehogy nem, — felelt vigyorogva Sándor — csakhogy nincs lovam.

— Hát üljön fel az enyémre.

— Igazán? Megengedi? — kérdé az öcsém, nagyon megörülve.

— Igen szívesen. Nekem úgyis fáj a derekam a mai lovaglástól, majd én valamelyik kocsis mellé felkapok.

Sándort sem kellett másodszor kínálni, utcu, nekiesett a lónak, belehágott az egyik kengyelbe, s miután egy darab ideig megtáncoltatta magát mellette, végre valahogy felhasalt a nyeregbe s odafészkelte magát.

A vendégek ezalatt a Gábor úr által megszabott rendben elrendezték magukat s ilyenformán nem maradván egyéb Kálmánon kívül, ő lett oly szerencsés, hogy a két leánnyal szemközt ülhetett Berkessy hintójában.

Csak ekkor kezdte a társaság észrevenni, hogy Sándor öcsém ül a lovon, feltűnt pedig ez annál is inkább, mert lábai igen hosszúk lévén, a kurtára húzott kengyelszíj miatt a térdei mind a l[illegible] szügye körül jártak; e mellett a paripának az a jó szokása volt, hogyha észrevette, miszerint idegen ember ül a hátán, ezt a tapasztalatát különféle módokon iparkodott nyilvánítani; előbb a nyakát hányta-vetette, majd elkezdett hátrafelé farolni, hogy az ember azt gondolta, most mindjárt belemegy a kútba, elvégre elkezdett ágaskodni s e közben valami oly nevetséges, vontatott, éneklő nyerítést hallatott, amilyennel ritka ló dicsekedhetik.

Zsuzsi néni ijedten ugrott fe a hintóban, fiát ily állapotban látva.

— Te bolond, te! Mit csinálsz azon a lovon? Szállsz le mindjárt arról a lóról? Most mindjárt a nyakát töri ki! Szállj le! szállj le!

De iszen könnyű azt mondani valakinek, hogy szálljon le a lóról, mikor éppen a lónak is az a szándéka, hogy letegye a hátáról. Sándor öcsém sem látott, sem hallott, r ka szabad valakinek.

aki nagyon hallgat valamit, azt mondani magáról: «csupa fül vagyok», úgy Sándor öcsémről is el lehet e percben mondani, hogy csupa ló.

Végre azonban a paripa, miután kipróbálta lovagját s tapasztalá, hogy az nem esett le a nyeregből, egyet nyerített s minden további utasítás nélkül nyargalt ki a kapun, keresztül az átellenben fekvő szérűskerten, ragadva magával az elkárhozott lovagot, ki kétségbeestében elhajítá a kantárszárat, s két kezével elől-hátul a nyeregkápába fogódzott.

— A fiam! a fiam! Elölik a fiamat! — sikoltoza kétségebesetten Zsuzsi néni.

— Ne féltsd a porontyát! — kiálta rá Menyhért úr. — Egy kis leesésbe még ki nem törik a nyaka. Nem látod, hogy készakarva sarkantyúzza a lovat, csak menjünk, majd utólér bennünket a kertek alatt.

Erre megcserdültek az ostorok, a három fogat kirobogott az utcára, végig a helységen, sebesen, mint a szél.

Zsuzsi néni minden embert megkérdezett, akit előtaláltak, hogy nem látott-e egy lovas embert ezen nyargalni? Persze hogy senki sem hallotta a szót a kocsizörgés miatt.

Majdan kiértek az öreg úr jószágára, végighajtattak a szép egyenes fákkal beültetett utakon, megnézték az aratókat, itt-ott már kalangyákban volt a búza, boglyában az árpa, a kukorica zöldellett még buján a sárga tarlók között széles táblákban, itt-ott aranyszínű dinnyék, úritökök villogtak ki közüle. De Zsuzsi nénit most nem gyönyörködteté sem a búza, sem a kukorica,

mert Sándor nem látszott sehol: végre Tállyainé azzal nyugtatá meg, hogy bizonyosan visszament a házhoz és most odahaza van békében, mely gondolat csakugyan meg is vigasztalá a jó asszonyságot annyira, hogy minden tábla vetést meg bírt becsülni futtában, hogy hány véka megy bele.

Egy kis órai kocsikázás után a társaság, jól kirázatva magát, ismét hazafelé fordult, a hintók víg ostorpattogás közt gördültek be az udvarra. Zsuzsi néni első szava az első meglátott emberhez az volt, hogy «hol a fiam?»

Senki sem tudott róla semmit.

— Hol a fiam? A Sándor fiam hol van?

Bizony nem látta azt azóta senki, hogy elvitte a ló.

A jó asszonyság is megereszté erre jajveszéklési gyeplőjét:

— Odavagyok! Elveszett a fiam örökre! a fiam Sándorom! A másikat összegyilkolták a méhek, ezt meg, ehen van, elölte a ló. Oh, bár sohase jöttünk volna ehhez a házhoz, vagy inkább dőltünk volna fel az úton, s tört volna ki a nyakunk. Te vagy mindennek az oka, te vén bolond! minek akartad ilyen fiatalkorában megházasítani a fiadat, már most ott van ni, futhatsz utána a világba, aztán meg a te bolond kocsisod, amiért be nem tudott fogni, aztán meg az úr, minek engedte arra a veszett lóra ülni, ha ismerte. Már most hol a fiam?

— De hol a lovam? — mondá Kálmán, nem kevésbbé levén megijedve azon, hogy Sándor elvitte a lovat, mint Zsuzsi néni azon, hogy a ló elvitte Sándort.

— Oh Istenem, Istenem! hogy kell hazamennem a fiam nélkül?

— De hogy kell nekem hazamennem a lovam nélkül?

No iszen erre aztán összeteremtette Zsuzsi néni úgy a poétát, hogy jobb lett volna neki vakon születnie, sőt hogy beteljék a pohár, sorbavette az egész háznépet, s kijutott mindenkinek, a leányoknak azért, hogy miért nem ültették Sándort maguk közé, akkor nem veszett volna el, az öreg Berkessynek, hogy mért engedte bort inni, különben nem mert volna felülni a lóra, és végre minden renden és nemen levő embereknek, hogy mit tátják a szájukat, s mért nem szaladnak, ki merre lát, keresni az elveszett fiút.

Utoljára nem állhatta Menyhért úr a lármát, s belemordult.

— Ugyan, mit sápítozol, adta vette porontyán. Bezzeg ha engemet is így megsirattak volna, mikor Győr alatt jártam, pedig ott lövöldöztek is. Majd visszakerül bizony, ne félj ; rossz pénz nem vész el ; embert még nem loptak ebben a százesztendőben, s ne félj, hogy a te fiadon kezdjék. s ha eltévedt az ebanyja, itt az urambátyám, majd currentáltatja.

E szavak véghetetlen keserűn esének Zsuzsi néni szívének. Hogy egy apa ily kegyetlenül tudjon beszélni elveszett fiáról, az égre kiáltó! nem tudott neki mit válaszolni, berohant a kis mellékszobába, ahol Péterke feküdt és kuglófot evett, s ott ráborulva megmaradt gyermekére, elkezde zokogni hevesen : erre Péterkének is kifordult a szájából a kuglóf, s nekikezdvén a

bőgésnek, versenyt sírtak mind a ketten egymás barátságáért.

Berkessy azonban komolyan szívére vette a dolgot, s fellármázva cselédeit, kit gyalog, kit lóháton nekiindított, hogy szerteszéjjel keressék az eltűnt ifjút, s tudakozódjanak utána fűtől, fától, s hozzák vissza, ahol kapják.

Már csak mi is induljunk neki és lássuk, mi lett belőle.

Ahogy a paripa keresztülvágtatott a szérűskerten, egyszerre félrekanyarodva nekivitte a kenderföldeknek Sándor úrfit, ki sehogy sem bírta a lovat sem feltartóztatni, sem másfelé téríteni, hanem csak lehasalt a nyakára, sorsára bízva magát s gondolva Mazeppára, akit Ukrániába vitt a ló. Ő sem várt egyebet, mint hogy odáig meg nem áll vele.

Később a ló kijutott az országútra, s elkezde szabályos galoppban nyargalni előre, Sándor ijedten tekintgete hátra, s tapasztalá, hogy az elhagyott helység mindig messzebb maradt, végre egészen elvész a háta mögött, már csak a tornya látszik, később ismét előtte kezdenek egy ismeretlen város tornyai előtünedezni a láthatáron: a ló csak futott megállapodás nélkül. Jöttek ugyan néha szemközt az úton idegen emberek, Sándor eleget is kiabált nekik, hogy tartsák fel a lovat, de azok mind arra értették, hogy térjenek ki, s azt hivék, hogy valakivel felfogadott, hogy hány perc alatt ér**-re a megyei székvárosba, vagy tán orvosért, vagy tűzifecskendőért nyargal; egy szóval engedték futni, amerre a lónak tetszett.

* * *

Hat nap múlt el azalatt, amióta a szép özvegy Júlia Nánásy bácsit beleeresztette a világba, hogy hordja szét férjhezmenetelének hírét, csődítse össze a lakodalomra az atyafiságot, s hozzon dispenzációt s vásároljon Pesten menyasszonyruhákat és süteményeket. Mindez szépen meg is történt. Az utánaküldött staféta mindenütt egy órával később érkezett, miután ő elment, s ilyenformán **-re is visszaérkezik, a nélkül, hogy a futárral beszélt volna, s benyit nagy skatulyákkal a hóna alatt szépséges szép hugocskájához, ki már akkor azon gondolkozott, hogy megszökjék a vármegyéből.

— Itt vagyok, galambom. Mindent elvégeztem. Itt az egyik menyasszonyruha, ezt készítette Varga, itt a másik, ezt csinálta Keresztessy, itt a zsebemben a diszpenzáció, jönnek az atyafiak is mind; hátul egy ferslagban a cukorsütemények.

Júlia reszketett a méreg miatt; az utolsó szavaknál dühösen csapott az asztalra tett skatulyára, hogy az menten összehorpadt.

— Vigye maga a menyasszonyruhákat a pokolba! a diszpenzációt is vigye a pokolba: a tortákat, atyafiakat, maga is ott maradjon.

Nánásy bácsinak szeme-szája elállt erre a fogadtatásra, csak járt a szája, de hangot nem adott. Éppen nem volt képes semmit is gondolni, csak bámult, azt látva, hogy Júlia az utóbbi szavaknál kétségbeesetten sírva dűl le a pamlagra s fuldoklásig zokog.

Nánásy bácsi nem arra volt születve, hogy ily bonyolódott eseteket meg bírjon magának magyarázni.

Mikor az ember a rábízott dolgokat a legpontosabban rendezé, mikor azt hiszi, hogy jutalmat fog kapni, — egypár puszit — s kap a helyett egypár skatulyát a fejéhez vágva... Meg nem foghatta az egészet.

E pillanatban lódobogás hallatszék az udvaron, s Júlia szobalánya hüledező képpel rohant be az asszonyához, alig bírva kimondani, amit akar:

— Kisasszony, — tensasszony, a Kálmán úrfi paripája.

— Be ne merjék bocsátani! — kiáltá Júlia indulatosan felugorva helyéről.

— De nem Kálmán úr ül ám rajta, hanem egy idegen ifjú úr, akit sohasem láttam még.

— Kicsoda?

Hogy kicsoda? arról meg már mi tudunk beszélni. A szerencsétlen Sándor az, kit a ló elhozott a szomszéd faluból, be a város közepére Júlia lakásáig, ott nyitva találta a kaput, benyargalt az udvarra kétségbeesett lovagjával, a folyosó előtt aztán szépen megállt, ismerős röhögéssel üdvözölve a künn álló cselédeket.

Az események pszichológiája itt a lóban rejlik. Kálmán mindennap meg szokta látogatni Júliát lóháton, s ilyenkor a kedveskedő delnő mindig cukrot adott a paripának saját gyöngéd kezecskéiből, s ezzel úgy elkényeztette a lovat, hogy az gyakran erőnek erejével oda vitte a tulajdon gazdáját is Júlia udvarába, s nem lehetett neki végigmenni azon az utcán a nélkül, hogy be ne térjen a házba. Azonban, mint az előzményekből tudjuk. Kálmán hat nap

óta nem volt már Júliánál, s a paripa annyi idő alatt nem kapott cukrot. E hanyagság sehogy sem fért a fejébe, pedig mint mondják, a lónak elég nagy a feje; az emlékezetes délután tehát föltevé magában, hogy nem azért született ő lónak, hogy újra lóvá tegyék, s amint ismét felkantározva érzé magát, nekiindult, s makacs következetességgel addig semmi rángatásra és döfölésre meg nem állt, míg **-re beérve, Julia udvarába nem jutott, amikor aztán a folyosó előtt elkezde vígan röhörészni, várta a cukrot. Szerintünk az események legtermészetesebb magyarázata ez; amennyiben egy ló jellemét képesek vagyunk felfogni.

Sándor csak lefordul a paripáról, amint az megáll vele, sem látott, sem hallott, sem egy szónak ura nem volt. Szétvetett lábakkal, meggörbedve nekitámaszkodék tenyerével a falnak, s úgy mászott végig négykézláb tapogatózva az ajtóig, melyet éppen akkor nyitott ki Júlia, hogy meglássa, ki jött?

Senki sem ismeré a Lázárt.

— Kicsoda? micsoda? Mit akar? hogy jött ide?

— Jaj, ne kérdezzenek tőlem semmit, — nyögött a szerencsétlen lovag — odavagyok, — meghaltam, — sem kezem, sem lábam nem az enyim, fektessenek le, híjanak doktort, mindjárt kiadom a lelkemet, — jaj a derekam! jaj!

Júlia valami irtózatos szerencsétlenséget kezde gyanítani, s a legőszintébb részvéttel hirtelen orvosért űzé cselédjeit, addig is lefekteté az elkárhozott kalandort, s minden kitelhető női

gyengédséggel gondoskodék szükséges ápolásáról, míg végre az orvos megérkezvén, megnyugtatá a beteg állapotja felől, miszerint a nemesebb részek nem szenvedtek a lovaglás viszontagságai alatt, s néhány órai nyugalom helyrehozand mindent.

A Berkessy-háznál ezalatt minden órán nőtt a veszedelem. Gulyásiné lélekzetet sem hagyott venni senkinek, mindenkit kergetett a fiát keresni, s minden megérkezőtől követelé, hogy adja elő, hova tette? Utoljára görcsöket kapott, le kellett fektetni, födőt melegíteni rá, herbateát itatni vele, egész éjjel jajgatott, majd felvette a házat. A szegény két leány és Tállyainé, kik szüntelen ágya mellett virrasztottak és ápolták, korán reggelig be nem hunyhatták szemeiket miatta. Menyhért úr azalatt nyugodt lelkiismerettel szunnyadt a mellékszobában, minden órában fel kellett ráncigálni, hogy ne horkoljon olyan nagyon, mert a beteg újra görcsöket kap. Végre hajnalhasadtára elszunnyadt a gyötrött paciens, a fáradság és a nyögések elnyomták. Tállyainé is ledűlt a pamlagra, amint egyszer elkezdi a hajdú odakinn a folyosón porolni a kaputokat rettenetes nagy puffogással.

A két leány hirtelen kifutott lelkendezve.

— Csitt! ne zörögjön most, éppen csak most aludtak el.

— Hisz a vendég urak kaputjait tisztogatom, mentegetődzék a hajdú.

— Nini, valami kiesett az egyiknek a zsebéből, — szólt odaugorva Liza, s felkapta a tárcaalakú csomagot, mely az öltönyéből kiesett.

— Ahám! — mondta a hajdú — bizonyosan Sós Kálmán úr zsebeiből esett ki.

A csomag táblájára ez volt nyomtatva arany betűkkel: «Napló».

Ki venné rossz néven egy pár fiatal leánynak, ha egy rájuk nézve nem éppen érdektelen fiatalember naplója kezükbe jut, hogy meg nem állhatják, miként egy kissé lapozgassanak benne. A mi két lányunk is hirtelen félrevette magát egy oszlop mellé suttogva, vihogva s nagy hirtelen végigpörgették ujjaik közt a rejtélyes tárcát. Tele volt az írva mindenféle verssel, olykor egy szárasztott virág vagy egy hajból font nefelejts hullott ki belőle, azt visszatették oda, ahonnan kiesett, egy-egy verset elolvastak, s elfojtott kacajjal mulattak rajta, hisz e vers oly dolog; egyszer azonban, amint egymás kezéből kapkodják a tárcát, Linka véletlenül egy lapra nyit, melyen első tekintetre valami ismerős verset talált megpillantani; olvassa: hát éppen ugyanaz, melyet tegnap a Regélőben saját magához írva olvasott, azzal a csekély különbséggel, hogy ennek a felirata nem B. Linkához, hanem Cs. Júliához szólt, s ami ott barnának volt írva, az itt szőkének jutott, ott fekete szemek, itt nefelejts szemek; különben minden angyal és tündér ugyanazon a helyen; éppen azok a szívfájdalmak, ugyanaz a meghalni készülés és ígéret a túlvilágon való találkozásra.

Linka úgy érezte magát, mint aki elfogad egy köszöntést, s akkor veszi észre, hogy nem neki köszöntek: hirtelen elveté a naplót s befutott a szobába, azt hivé, hogy száz szem néz

arcára s mind látja rajta a szégyenpirulást. Érzé, hogy keményen meglakolt érte, amiért életében először hiú tudott lenni. Hisz azok a szépségek, azok a hízelgő mondatok eredetileg nem őhozzá voltak írva, hanem csak szőkéből barnára fordítva. Tökéletesen kiábrándult.

A nap már jól feljött, midőn egyike a lovas hírnököknek, ki Sándort nyomról-nyomra kísérve, végre **-en ráakadt a házra, hová őt a ló bevitte, azon megnyugtató válasszal tért vissza, miszerint az úrfinak a világon semmi baja sincsen, ellenkezőleg igen jó kezek között van, egy derék szép asszonyság ápolása alatt, ki nem engedi az úrfit addig visszatérni, míg egészen magához nem jön, hanem inkább arra kéreti becses szülőit, hogy látogassák meg őt, s legyenek vendégei addig, míg az úrfi felüdül, mert egy kicsinyt megrázta a ló.

Erre a hírre Zsuzsi néni rögtön magához tért, felkelt, meggyógyult, befogatott, a reggelit sem várta meg, hanem amint a házigazda megjelent, megköszöné neki iránta való szívességét, s marasztalhatatlan sietséggel felhajszolta a hintóba férjét s bekötött pofácskájú Petikéjét, s parancsolá a kocsisnak, hogy hajtson lóhalálába **-re. A bakon a kocsis mellett ült a hírthozó legény, azon végből, hogy őket az illető helyre vezesse, mert az asszonyság nevét az úton elfelejtette, de reménylé, hogy a házhoz oda tud találni.

Gábor bácsi cordialiter kezet szorított Menyhért úrral, ki már a kocsiban ülve elmésen kiálta vissza:

— Aztán azért a processusunk nem condes-

cendál, liquidum est debitum, s ha másként nem megy, brachialiter exequálunk.

Ezt Menyhért úr igen jó élcnek tartotta, s nevetett rajta nagyot, ilyenformán értetve alatta szép törvényes virágbeszédben a rég megígért házasságot.

A távozókat az egész háznép kikísérte, ott volt a két leány és a két fiatalember is. Linkának láthatólag rossz kedve volt, míg Liza nem bírta rejteni örömét, hogy Gulyásiékat távozni látta.

— Lina kisasszony oly borultnak látszik — szólt theatrális édességű hangon Kálmán.

Lina feleletet sem bírt adni, félrevonult s elkezde Károllyal beszélgetni, s vele a szobába távozék.

Kálmán megdöbbenve fordult Lizához, ki ott maradt.

— Miért oly kedvetlen Linka kisasszony?

Liza nem sokat gondolkozott rajta, hogy mit mondjon, amúgy gyermekes tréfából azt találta felelni:

— Hát nem hallja, hogy azon búsul, mert Gulyásiék executióval fenyegetik.

— Kit? az öreg urat? — kérdé Kálmán megrettenve.

Lizának 12 esztendőre oly éles esze, oly ravasz szemei voltak, mint másnak negyvenre sincs. Amint Kálmán nagy ijedten e szót szalasztá ki ajkain: «kit? az öreg urat?», az eltitkolhatlan megdöbbenés, mely annak arcán mutatkozott, arra a gondolatra hozta, hogy hátha jó lenne Kálmánt ebben a tévedésben megerősíteni, s

azzal igen komoly szánakozó arccal monda Kálmánnak félig súgva:

— Igen bizony, az öreg Berkessyt. De ne szóljon felőle senkinek.

— Az lehetetlen, — szólt Kálmán megzavarodva — hisz őt igen gazdag embernek tartják.

— Hja, sok embert tartanak gazdag embernek, aki nem az — monda Liza vállatvonva, s könnyelműen trallázva futott el onnan.

Kálmán összefont karokkal járt alá s fel a folyosón sokáig: nagyon meg volt zavarva. Képzelhette-e, hogy egy tizenkét éves gyermekleány készakarva mesét gondoljon ki az ő rászedésére? Ha e mesét valami érettkorú embertől hallotta volna, inkább kételkedhetett volna benne, de egy gyermek honnan beszélne ilyet, ha nem környezőitől hallaná? Ez nagy baj. Az öreg Berkessyt igen gazdagnak tartották, mert mindig igen nagy házat tartott, tisztújításokon első volt a költségvitelben: — de hátha éppen ez az oka romlásának? Már akkor csak mégis jobb lesz Júliához visszatérni: az ugyan egy kicsit kétséges hírben áll, de legalább szép, s bár könnyelmű és pazarló, de gazdag. A viszonyt nem lesz nehéz újra kezdeni. Egy megjelenés, egy ügyesen scenírozott fellépés, legvégső esetben egy öngyilkossági komédia mindent helyrehozand.

Már most csak a ló volna meg, hogy haza lehetne menni. Talán megtesz annyit Berkessy, hogy hazaküldi a maga lovain.

Ez óhajtással belépett Gábor úr szobájába, ki ott egyedül pipázgatott Károllyal. Az öreg ült egy nagy füles karszékben, Károly mellette állt.

Kálmán odalépett elé, s jól kigondolva magában, hogy mit fog mondani, amiből az öreg úr ki is vehesse, nem is, hogy leányát többé nincs szándéka elvenni, egy percig hallgatva megállt, s krágliját kihúzogatta, a haját elől-hátul felborzolta, s szokása szerint a magasba nézett. És íme a gonoszlelkek megint eleibe állítanak egy tükröt, s ő megint elfelejtkezik magáról s ezt a szót: «uram» mind kéz-, mind fejmozdulattal maga magához intézi.

Abban a pillanatban Gábor úr észrevevé ezt a furcsa attitudeot, újra elkezdi azt a tegnapi óriási kacagást, melyet ezúttal Kálmán kénytelen volt tökéletesen magára venni. Az ember elvörösödött, ajkai remegtek, magánkívül volt a düh miatt. A legnagyobb kacagás közepett egyszerre elhallgatott az öreg úr, mintha rögtön elmetszették volna a nevetését s a legkomolyabb képpel kérdezé:

— Mit kíván uramöcsém?!

— Uram! — szólt Kálmán alig bírva hangot adni a düh miatt. — Én azt véltem, hogy önben művelt emberre fogok találni, ki levetkőzte azt a mult századi fogalmat, miszerint a költőket nevetséges embereknek találták.

Berkessy komoly nyugalommal felelt:

— Én nem találom a költőket nevetséges embereknek uram, mutatják szobám falai, hol hazai irodalmunk legjobbjainak arcképei függnek, mutatja könyvtáram, melyből semmi becses irodalmi termék nem hiányzik, de nevetségesnek találom azt a fattyú költészetet, mely a gyümölcsösfa derekán innen-onnan kihajt, s

csak zöldül, de még csak virágokat sem hoz: tisztelem, becsülöm azokat a szép lelkeket, akik komoly tanulmánnyal, ragyogó lángésszel lépve hivatásuk pályájára, nemzetünknek becsületére, büszkeségére válnak; de hogy minden nádi hegedűt aeolhárfának tartsak, azt már nem cselekszem; az igazi költőt, ki gondolataival lelkünket nemesíti, a távolban is tiszteljük, de akit csak azért neveznek így, mert rímeket farag, kinél a múzsák csak ismerős szobaleányok, kik által könnyűszerrel lehet egy üres szerelmi nyilatkozatot tapasztalatlan leányok kezébe juttatni, ki úton és útfélen iparkodik bennünket viseletével hivataláról tudósítani, a felett legfeljebb mosolyogni tudunk, s ha a természet az én mosolygásomnak kissé erősebb hangot adott, ez nem az én hibám; mert köztünk mondva, kegyedben, édes Kálmán öcsém, az elébbeni tulajdonságokból vajmi kevés, ez utóbbiakból pedig annál több van. És ezt tőlem, öreg embertől, nem szükség önnek rossz néven venni.

Kálmán nem talált szavakat az eddigi megjelent dictiónariumokban, e mondásra megfelelhetni. Mondhatjátok azt valakinek, hogy ezüstkanalat lopott, ez semmiség ahhoz képest, midőn valakinek mondják, hogy rossz költő.

— Uram, ha nem tekinteném, hogy ön házánál vagyok . : .

— Az egy cseppet se gátolja önt. Nálam a vendég az úr.

— Ily bántalmat véremmel kell lemosnom — kiálta Kálmán magánkívül; azt mégsem merte mondani, hogy a «más vérével».

— Én nem vagyok borbély — felelt rá az öreg úr csendes sarcasmussal.

Károly végre közbelépett, megfogva Kálmán karját, s fülébe súgott.

— Pajtás, vedd észre, hogy nagyon nevetséges szerepet játszol, midőn egy öreg ember irányában hetvenkedel.

— Miért nincsen fia, hogy attól követelhetnék elégtételt?

— Légy megnyugodva, ha csak az kell: én fia vagyok, mert leányát fogom elvenni, s adok elégtételt, amilyet kívánsz, de ne csináljunk zajt a dologból, te úgyis haza szeretnél menni, majd én befogatok, s **-en barátainkkal elvégezzük a dolgot. — Gábor úr nem hallá, hogy a két ifjú mit beszél, s nem is tudhatá meg, mert Károly azt állítá, hogy csupán a hazamenetelről volt szó, s minthogy neki úgyis be kell menni **-re, Kálmánt is magával viszi. Ebben az öreg is megnyugodott, s nemsokára Tállyaiék hintaján a két ifjú embert látjuk eltávozni.

Ilyenformán amily egyszerre jött, oly egyszerre el is repült mind a három kérő a háztól, s ki tudja: jön-e még vissza közülük vagy egy?

* * *

Gulyásiék ezalatt szépen megérkezének **-re, s rátalálva Júlia lakására, ott leszállottak. A háziasszonyság kitűnő szívességgel fogadá a tisztes családot s odavezeté őket a betegen tartott ifjúhoz, kiben Zsuzsi néni fiára ismerve, nagy zokogásokkal borula nyakába, s csak azután nézte végig, milyen szép selyem hálóköntösbe, hímzett

papucsokba s aranybojtos sípkába öltöztette a jó fiút a háziasszony kegyessége, mely tárgyak még mind első férjéről maradtak.

Zsuzsi néni nem győzte a hálálkodást fiának csodálatos megmentése és gondos ápolása felett, s tízszer is elmondta Júlia szemébe: «már aztán ha ilyen derék felesége volna a Sándoromnak, akkor csak meg volnék nyugodva a sorsa felől, akkor tudná, hogy jó kezekre bíztam.» Júlia kecsesen tudott mosolyogni e beszédre; majdan végigvezette a derék családot pompás termein, megmutatta porcellánjait, ezüst szervizeit, ékszereit; Zsuzsi néni magánkívül volt csodálkoztában, mindent agyondícsért, minden fölséges volt neki.

Menyhért urat ezalatt Nánásy bácsi kapta külön, odavitte magával a pipázó-szobába, s egy lélekzet alatt megismertette Júlia vagyoni állásával, beszélt tiszttartóiról, kasznárjairól, fényes összeköttetéseiről a vármegye legelőkelőbb családjaival, nem mulasztá el fölemlíteni boldogult férje végrendeletét, melyben özvegyének szabad rendelkezést enged még újabb férjheznmenetele esetére is. Mindezen dolgokat Nánásy bácsi igen bőbeszédű nyájassággal adta elő, s Menyhért úr nem szűnt meg mindezeket a legnagyobb figyelemmel hallgatni, alig vette észre, hogy az idő múlik.

Ebéd felett a csudálkozás tetőpontját érte, az ember nem tudta, az ételeket magasztalja-e feljebb, vagy a tálakat, mikben fel voltak adva? Csupán Péterke volt magával tisztában, neki csak a mindenféle torták nyerték meg tetszését, mikben

módja vala válogatni: amit el nem bírt fogyasztani, azt tömte a zsebjeibe, úgyhogy ebéd után alig tudott lépni tőlük. Júlia még a sapkáját is telerakta marcipánnal és spanyol szeletekkel. A kölyök újjongatott és tányérokat tört örömében.

— No te, fiacskám, — szólt Zsuzsi néni, ölébe véve a kedves magzatot — hát kit szeretsz jobban, a Linka nénit, vagy a Julcsa nénit?

— A Linka nénit nem szeretem, mert nem adott csokoládét, mikor kértem.

— Hát a Julcsa nénit jobban szereted, úgy-e?

— Uhüm.

Júlia mosolygott s gyöngéden megveregette a fiúcska arcát.

Ez már a hetedik nap volt, s az egész városban el volt terjedve a hír, hogy a szép özvegy ma esküszik. Az atyafiak is kezdtek érkezni, egyik hintó a másikat érte az udvarban, a ház megtelt ünnepien öltözött cifra népekkel, akik közt a családi perpetuum mobile, Nánásy bácsi sürgött-forgott titkolózó képpel, suttogva itt is, amott is. «Hol a menyasszony? — hol a vőlegény?» kérdezték minden oldalról, s ő ez egyszer kivételképpen senkinek sem mondott többet, mint hogy Júlia öltözékével van elfoglalva.

Míg a násznép a főteremben összegyülekezett, azalatt Júlia Pestről hozatott pompás öltözékét felvevé. Valódi tündéralak volt benne, szépsége föltétlen hódolatot követelt. Éppen az álló tükör előtt rendezé hajéke omlatag koszorúit, midőn nyílik az ajtó, s ki lép be rajta bűnbánó arccal? A mi Kálmánunk.

Júlia háttal állva felé, a tükörből meglátta a belépő alakot, s bámuló meglepetését hirtelen elfojtva, amint visszafordult, nyájas arccal tekinte rá, s gyöngéd szemrehányással mondá neki:

— Gonosz ember. Engemet ily kegyetlen próbára tenni. Ha oly jól nem ismerném önnek lelkét, képes lettem volna ön felől kétségbeesni.

Kálmán egészen felvidulva e nem várt fogadtatáson, sebesen rohant Júlia lábaihoz, s magánkívül rebegé:

— Tehát ön nem kételkedett bennem soha?

— Hogy képzelhettem volna, hogy ön engem elhagyjon? jól tudva azt, hogy az egész ismerős világ tudja már, hogy férjhez megyek. Igen aljas fogalmaimnak kellett volna ön felől lenni, ha azt feltehettem volna, hogy egy nőt, ki önt szereti, ily nemtelenül semmivé tudjon tenni. Én nem hittem azt, bizonyos voltam benne, hogy ez öntől csak egy költői szeszély, mellyel szívem erejét próbára teszi, s hogy az utolsó órában vissza fog jönni hozzám. Amit bizonyít az, hogy meghívásaimat nem mondtam vissza, sőt a kitűzött napra minden előkészületet megtevék: oly bizton olvastam önnek jellemében.

— Igen, Júlia, bizton olvasál, — rebegé Kálmán elragadtatva — ez csak próba volt, melyet diadalmasan tudtál kiállani, és én százszorta jobban foglak szeretni most.

Júlia körülfordult a tükör előtt, csábító mosolylyal hajlongva Kálmán előtt s kacér pillantással kérdezé:

— Szép vagyok-e?

— Oh mennyei! — sivalkodék a delfi s magnetikus gyönyörrel borult Júlia lábaihoz.

E percben lépe be Nánásy bácsi, jelentvén, hogy a tisztelendő megérkezett az esküvőre.

Júlia néhány csepp ess-bouquét tölte zsebkendőre s kilépett a terembe, násznagya, Nánásy bácsi karjára támaszkodva, ki menuett lépésben iparkodék szép hugát maga mellett bocsátani.

A vendégek a maguk módja szerint siettek a bájos menyasszonyt üdvözölni, a tisztelendő úr kezeit dörzsölve lépett eléje, s hivatalos mosolygással kérdezé a tisztelt vőlegény nevét.

Júlia hódító tekintettel nézett végig a körülálló férfiakon, melyet észrevéve Kálmán, az előtte állók tyúkszemein keresztül sietett magát a szép menyasszonyhoz törni. Mire odaért, már akkorra Júlia kezében tartá — Sándor öcsém kezét, s bemutatá őt a papnak.

— Íme itt a vőlegényem, nemes Gulyási Sándor úr.

Kálmán a falnak tántorodott ijedtében, s úgy elveszté lélekjelenlétét, hogy előbb három széken keresztülbukott, a negyediken ült egy kövér asszonynéném, annak pedig az ölébe ült, onnan is felriadva, egy almáriom-ajtón akart kimenni a szobából, s midőn végre kijutott az udvarra, a szembejövő pesztonkát asszonynénémnek szólítá s kérte, hogy adjon neki egy pohár vizet, mert fázik.

Nálánál még egy személy volt még nagyobb zavarban: a vőlegény. Amint Júlia odaállítá a pap elé, csak nézett, mint a sült hal, akár a halálos szentenciát hallotta volna kimondani

fejére. Az öregek között már ki volt csinálva régen a dolog, s Sándor öcsémet feleslegesnek tartották előre tudósítani, Júlia pedig sokkal biztosabbnak tudá bájai diadalmát, mint hogy e merényleten kétkedhetett volna.

Sándor odahagyta magát állítani az eskető asztal elé, mint egy áldozatra szánt bárány, s mikor a pap azt kérdezte tőle: szereted-e ezt a tisztes hölgyet, kinek kezét kezedben tartod? elfelejtett rá felelni, csak nézett farkasszemet a tisztelendő úrral, míg az apja bele nem kiáltott: «Szereted hát! hogy ne szeretnéd, persze hogy szereted».

Erre Sándor is eszére tért s utánamondta szépen az esketés formuláit. Nem tagadhatjuk, hogy egy kicsinyt vacogtak a fogai.

A többi aztán ment a maga rendén. A rákövetkezett vigalom felszabadítá a kedélyeket szorongásaikból. Közmegnyugtatásra meg kell említenem, hogy Sándor öcsém vacsora után még táncolt is és levert lábáról sok embert és asszonyt.

* * *

Másnap korán reggel három fiatalembert látunk sétálni a városon kívüleső kertek egyikében, kik közül az egyik Károly, a másik két helybeli kortársa, kiket a Kálmánnali összejövetelre tanúknak hívott fel.

A Berkessyveli jelenetért csakugyan komoly elégtételt követelt a megsértett ifjú, s a tanúk elfogadandónak találták Károly ajánlatát.

A délutáni jelenet Júlia menyegzőjén meg tízszeresen felfokozá Kálmán verekedési vágyait.

benyargalt minden kávéházat, fennhangon hirdeté, hogy holnap vagy a saját vérében, vagy a máséban fog fürödni ; hogy nem fog megelégedni azzal, hogy Károly agyába egy golyót bocsásson, hanem annak a másiknak le fogja vagdalni orrát és füleit. Hiába engesztelték, hogy már ha mindezen dolgokat meg akarja is tenni, legalább ne híresztelje ki előre, mert becsukják. Nem bánta ő! vegyék fejét, ha tetszik, de véres bosszút fog állani . . .

. . . Már mintegy jó félóráig sétáltak Károly és társai az említett kertben, midőn végre csakugyan érkezik Kálmán két tanúja, — egyedül, bosszús arccal egy levelet adnak át ellenfeleiknek, melyet Kálmán úr írt, s mely felolvastatván, így hangzott :

«Uraim, higgadtabb kedéllyel fontolva meg a dolgot, úgy találtam, miszerint nekem a köznapiaknál magasabb kötelességek tiltják életemet kockára tennem. Azon szellem, melyet a sors reám bízott, nem csupán enyim, hanem hazámé, az egész emberiségé, amit nekem szem elől tévesztenem nem szabad. Párbaj csak egyenlő rangúak között lehet egyenlő, s azt nem kell önöknek magyaráznom, hogy a szellemnek is megvan a maga arisztokráciája. Víjjon ki ellenfelem a szellemnek álladalmában hasonló állást, mint enyim, akkor szívesen összemérem vele fegyveremet. Egyébiránt én e városból örökre eltávozom, szellememhez méltóbb kört keresve magamnak» stb. stb.

A tanúk egymás szeme közé néztek, egyik nevetett, másik káromkodott. Károly búcsút vett

tőlük, s készen álló hintajába ülve visszahajtatott Berkessy helységébe.

Az úton szembetalálta annak hintaját. Anyja, testvére, az öreg Berkessy és leánya ültek benne, s mind nagy örömriadással voltak, amint őt meglátták. Valami ismerősük, aki Kálmán hetvenkedését meghallá a kávéházban, sietett őket még az éjjel tudósítani, s ezek most valamennyien hajtattak nagy lóhalálban **-re, s végtelenül megörültek, Károlyt épen látva visszatérni, kivált midőn ez arról is megnyugtatá őket, hogy az egész dolog minden baj nélkül ment végbe. Könnyebbség okáért aztán Berkessy átült Károly hintajába, s mindnyájan hajtattak vissza az ő lakára.

Útközben előfogta az öreg úr Károlyt, hogy miért akartak vívni? s megtudva annak az okát, nagy szemeket meresztett.

— Hát mi jogod van tenéked én helyettem elégtételt adni?

— Ami joga van a fiúnak az apa helyett.

Berkessy elmosolyodék.

— De te énnekem nem vagy fiam.

— De lehetek az.

— Hm, öcsém. Hisz az igaz, hogy te derék, jószívű fiú vagy, hanem azt mondják rólad, hogy nagy korhely vagy.

— Jól mondják. De hát nem mellettem szól-e az is? Ha nem lettem volna korhely, akkor az következnék, hogy ezután leszek az.

— Igen, de ki biztosít engem arról, hogy ezután nem fogsz az lenni: minthogy eddig voltál?

— Jól van, bátyám; adjon egy esztendei határidőt; ha egy álló esztendő alatt valamit hallani fog rólam, ami ellenem szól, akkor be se eresszen a házába többet; ha pedig esztendeig meg tudom mutatni, hogy amit kimondtam, azt megtartani erő is van lelkemben elég...

— Akkor meg ki sem eresztelek a házamból többet, egészíté ki az öreg úr a mondatot.

* * *

Egy év mulva újra látjuk ismerőseinket.

Károly megtartá fogadását; vas következetességgel vivé ki, amit megígért, eljárt ugyan a falusi dinom-dánomokba, de soha az idő alatt még csak egy barátságos pohár bort sem lehete rádisputálni; ott ült valamennyi részeg ember között egyedül józanon, s még csak egy társasjátékban sem lehete rávenni, hogy kártyát vegyen a kezébe. E helyett gazdaságát hozá rendbe és nyelveket tanult. Egy év alatt mint a legrendesebb, legműveltebb fiú lőn kihirdetve a környékben. Mondanom sem kell, hogy most is az.

Linát nőül vette és a leghívebben szereti: hét tél, hét nyár meg nem zavarta családi boldogságukat. E boldogság leghívebben szokott felírva lenni a nő arcán, s Lina arcát az évek haladása szépíti.

Sándor öcsém is boldog; elég szép feleséggel, elég sok pénzzel, s elég nagy együgyűséggel bír, hogy boldogsága tökéletes legyen; Zsuzsi néni minden évben meglátogatja őket, s viseli menyének divatból kiment selyemruháit.

Ábrahám úr is boldog: elvette Boriskát; legalább most nem kell neki bért fizetni.

Kassay Lőrinc bácsi is boldog. Az atyafiak, a látogatók sohasem fogynak ki a házából, leányának minden ujjára jut egy kérője, s köztük nem utolsó helyet foglal el a már jól felnőtt Péterke, ami tudniillik a fejek nagyságát illeti.

Csak Kálmán boldogtalan most is. A nagyreményű szellemből az idő jártával meghasonlott kedély, félreismert lángész leve. Valahányszor rossz verseket olvastok, gondoljatok reá s legyetek iránta szánalommal.

SONKOLYI GERGELY.

ISTEN NYUGOSZTALJA MEG SZEGÉNYT!

NOVELLA.

IRTA

JÓKAI MÓR.

TIZENKETTEDIK KIADÁS.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1914

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Denique — mi tűrés tagadás benne? biz az én kedves Sonkolyi Gergely urambátyám mokány egy ember volt.

Maig is emlékezem rá, mikor a harasztosban megkergetett, Isten nyugossza meg szegényt; a mint árkon-völgyön keresztül zaklatott, azt hittem, hogy addig meg sem állok, míg a világ kerítésébe nem ütöm orromat.

Mintha most is látnám azt a somfanyelű csákányt a kezében, meg azt a meggyfa-csutoráju makrapipát a szájában, melyet akkor sem vett ki onnét, midőn káromkodandó volt, tehát akkor sem, midőn a harasztosban hol én elől, hol ő hátul kergettük egymást.

De minő eloquentiával tudta az emberfiának az apja teremtését eláldani! a jég-fergeteges égi háború azokhoz képest klarinéthang. — Én sem voltam az a legény, ki a bátorságot valami különös erénynek tartottam volna, s midőn a dörgésekből gyaníthatám, hogy majd le is üt: nem vettem tréfára a dolgot, hanem körültekintték, hogy hol hagyott a kőmíves rést a falon, s azzal, «illa berek, nádak, erek», próbáljuk meg, hát énbelőlem milyen insurgens lett volna? vitézül elvasaltam . . .

De hát hogy nyilvánvalóvá tegyem, miért is

kergetett meg engem tulajdonkép az én kedves Sonkolyi Gergely urambátyám, egy jókora vargabetüt kell kikanyarítanom emlékezetem tarlóján, s ott kezdenem a dolgot, a hol minden emberséges ember szokta kezdeni, tudniillik: az elején.

Tehát — mikor, mikor nem? bizonyosan nem emlékszem rá, hanem annyit præcise és accurate mondhatok, hogy a franczia háború után és a cholera előtt volt, — midőn tudniillik engemet az iskolából kicsaptak.

Hja, rosszul viseltem magamat, vétettem az emberiség ellen: nem akartam vágott orrú csizmát hordani! e nagyszerű bűnöm miatt szépen kitanácsoltak a padfaragók sorából, — de mégsem viseltem vágott orrú csizmát . . .

Haza mentem meghosszabbodott képpel, otthon az apám jól megdögönyözött s azzal fenyegetett, hogy mészárosinasnak ad; de szerencsétlenségemre a helybeli húsvágómester azt mondta, hogy ész kell ahoz, — különben most emeletes házam volna Pesten.

— Ugyan, János gazda, oda vág-e kee, a hova néz? — kérdém egy ízben az érdemes ökörhóhértól, midőn taglóját épen neki-mérte a marhafőnek, s rettentően bandzsitott szokása szerint a jobbik szemével az ökörre, a rosszabbikkal meg énreám nézve.

— Oda bizony, hallja! — felele a nagyratermett férfiu.

— De el is megyek én hát kee mellől.

— Ne féljen, hallja; — szólt s egy csapással megdicsőíté az ökröt.

— Hát mondja meg énnekem, János gazda; mi ész kellett ide?

— Hja, maga ahoz nem ért. Látja, hallja, minálunk egészen másforma a kétszer kettő, mint a diákoknál.

— Dejszen panaszkodik is a keetek kétszer kettője ellen anyámasszony!

Most ez az ember földesúr.

Én pedig földetlen úr vagyok.

Otthon — mit volt mit tennem? az ember déltől estig csak nem piszkálhatja a fogát, — kezdtem széttekinteni a faluban. Ez nem volt nagy mesterség, mert dombon laktunk, honnét az egész compossessoratus valamennyi boglyáját meg lehetett számlálni, s ha a szérüskertünkben a nagy kazalra felkuporodtam, onnan épen valamennyi szomszédunk udvarába beláttam. Itt tapasztalám testi szemeimmel, mikép egynémelyike azon hölgyeknek, kik ünnepnapon majd elrepülnek, oly czifrák és rátartiak — otthon könyökig szurtosak, térdig csatakosak, s frizurájuk vetekedik azon gazdátlan szénaboglyával, melyet minden azon menő csikó megkókál, s míg odakünn oly kényesen ránczba szedik ajkacskáikat, hogy az ember azt hinné, az r-t sem tudják határozottan kimondani: bezzeg tudnak odahaza jégesőzni, hogy szintúgy porzik bele az út... S egy bizonyos háznál, melynek két ajtaja volt, napirenden szokott lenni, hogy mikor a gazda az első ajtón kiment, valaki más olyankor a hátulsó ajtón bejött; s mikor a gazda ismét az első ajtón zörgetett: olyankor az a más valaki a hátulsó ajtón ismét eltávozott. Mit keresett ott, mit nem? azt

nem tudom. Talán atyafia volt a gazdának, vagy a feleségének.

Egynémely urambátyámmal pedig megtörtént, hogy mikor későn vetődött haza ebédelni, jól kimocskolták s odakünn tálaltak neki a cselédekkel a malomköves asztalnál, s az volt legszebb a dologban, hogy kivált az ilyenek szoktak nagyra lenni a gazdai tekintélylyel.

Mindezt igen szép és tanuságos volt messziről szemlélni, hanem úgy került, hogy a sok szemlélet közben valamire, azaz : sajátlag valakire találtam bukkanni, kinek közelebbröli láthatása sem volna inyem ellenére.

Épen házunk szomszédságában lakott az én kedves urambátyám, Sonkolyi Gergely. — Isten nyugossza meg szegényt! — meglehetősen ócska volt már a háza fedele, — gyermekkoromban sokszor meghúzgáltam a nádlása alját, nádmézet keresvén benne. Háza falát hol kékre, hol sárgára meszelték, utoljára pedig kövecsekkel verette ki azt irombán az öreg úr s nem kelle azt többé meszelni.

Kertek alatt lakott s háza két ablakával fordult az utczára, mely ablakok szüntelen viritó sárgarépa-, muskátli-bokrokkal voltak elszőnyegezve, s a házhéj elején egy négyfülű lyukból két füzér paprika piroslott elő, szelid szomszédságában egy kinyuló kaszának. Az udvaron nagy szederfák álltak, ülőbelyei az udvar baromfiainak, s a konyhaajtóval szemközt a pinczebejárás bolthajtása díszlett, erősen befutva az úri tök erős indáival; valamivel odább egy nagy galambdúcz éktelenkedett, még odább egy rakás ölfa, meg egy

sertéshidas, meg egy nyikorgó kankalikos kút, meg még patvar tudja, mi mindenféle illatos alkotmány, közbe-közbe terpeszkedő társzekerekkel, ekékkel és boronákkal egyben, s ha még ezekhez hozzá képzelem azt a kilencz ordas agarat, meg a tarka tinót és a fehér ludfalkát, — mintha most is előttem látnám szomszéd uram-bátyám udvarát.

A kilencz agár szüntelen ott strázsált a pitvarajtóban, ha urambátyám vadászni nem volt, s gazdagitá képzeletét a konyha rácsajtaján kiszivárgó gulyáshús-szaggal. — A tűzhelyen pedig rendesen nagy láng égett, a nagy láng mellett nagy fazekak, s mindezek mellett egy svadron pirosnál pirosabb vászoncseléd. A körül felaggatott tarka tálakat, vendelyeket, réz- és bádogkanalakat, mintákat, sodrófákat, szitákat és serpenyőket képzelje magában mindenki, mint szintén a két első szoba butorzatát is, melyeket én elő nem számlálhatok, minthogy bennök soha sem voltam; hanem ha valaki kiváncsi rá, utasítom a megye levéltárába letett inventariumhoz, a hol ott minden ingóságok a legkisebb famacskától a legnagyobb festett almáriomig együtt fel vannak jegyezve.

Magam csak a hátulsó szobára emlékszem, arra a kis sötét szobára, a nagy fehér kemenczével; szögletben állt a ketyegő falióra, oldalt egymásnak vetve két tornyos nyoszolya, a falon József históriájának képei, középett széthúzható tölgyfa-asztal s egy benyiló nyitott ajtaján át szemlélhető falra akasztott vadásztarisznya, puska, karikás ostor, rézcsákány, tarsolyos kard

és nyeregszerszám, — egyik sem rozsdásabb, mint a másik.

Hanem a mi legemlékezetesebb ezek között, egy viselt fekete bőrpamlag; — hej ez a fekete bőrpamlag volt az . . .

No de ne rohanjunk az ajtóval együtt a házba...

Tehát itt lakott az én kedves szomszéd urambátyám, nemzetes és vitézlett Sonkolyi Gergely, Isten nyugosztalja meg szegényt . . .

Miattam azonban lakhatott volna az öreg úr akár felső, akár alsó szomszédunkban, én b le nem botlottam volna, hogyha . . . hej hogyha olyan szép kis leánya nem lett volna!

Tehát szép kis leánya volt az öreg úrnak.

Esztikének hitták az eszemadtát . . .

Bizony csak gyönyörű kis teremtés volt . . . Beh sokszor nem aludtam miatta! de még többször álmodtam felőle. Azokról a picziny kis kezekről, s azokról a nagy karika szemekről, miknek egyetlen-egy tekintetét nem adtam volna a chinai császár legszebb sipkájáért . . . nem rösteltem naphosszant őrt állani a kazal tetején, hogy olykor megláthassam a szentemet, a mint az udvarra kijött vagy a virágait megöntözni, vagy galambkáit etetni, miközben oly kedvesen, oly módosan illett neki minden mozdulata, minden lepése és lejtése és hajlongása és minden, de minden csupa ennivaló volt rajta. Bizony sokszor elfelejtettem miatta: hogy dél előtt van-e az idő, vagy dél után?

Hanem mindez nem volt elég az üdvösségre. Ha az ember üvegen keresztül nyalja a mézet, nem igen érzi édességét, pedig az én képzeletem sok rendbeli édességekről álmadozott.

Oda adtam volna minden másvilági virtualitásomat annak, a ki okos tanácscsal tudott volna megsegíteni ez egyszer: azonban az okos tanács nem gomba, hogy ott is teremjen, a hol nem vetették. Kellett volna pedig ez egyszer a jó tanács, mert tudva volt faluszerte, hogy az én szomszéd urámbátyám kurucz ember, a ki bizonyos dolgokban nem érti a tréfát, s az a rebellis elve van, hogy leányához kilencz lépésnyire nem enged férfi embert közelíteni; így okoskodván: «a ki el akarja venni, kérje meg; a ki el nem akarja venni, ne bolondítsa!»

Később beláttam, hogy igaza volt, de akkor mondhatom, hogy nagyon boszantott. Tudtam egyébiránt azt is, mivel szokta a leánykérőket kifizetni: «ma adjak-e kenden ki, öcsémuram, vagy holnap?» Prosit! — — Azt mondta, hogy a leány még nagyon fiatal, nem arra való, hogy a háztartást reá bízza az ember. — Ezt nevezem aztán a prózai életnézetek egyikének.

De még azt csak elszivelte volna nála az ember, hogy leányát úgy féltette; tudtuk volna mi azért, hogy micsoda nyelven beszéltek a paradicsomban Éva kisasszony meg a kígyó egymással, olyankor, mikor az öreg úr napestig vadászni járt; — csak az a fatalis — oh! nem tudok nevet találni számára: az a Belzebub kályhatevője, az a vén Debora ne lett volna a háznál! ki minthogy egy ülőhelyéből mozdulni nem tudott, mindig otthon kötött, s jaj volt neked, szegény fiatal ember, a ki Esztikéhez mertél ellátogatni! lekorpázta azt úgy, hogy vőlegénykorában is szájában lehetett az íze.

Némelyek azt mondták, hogy testvére az öreg úrnak; mások azt vitatták, hogy felesége; — tudja Isten, mije volt, biz az nagyanyja is bizvást lehetett, hisz vénebb volt szegény a visegrádi várnál! Annyi bizonyos, hogy még akkor matriculának eszméje sem volt a világon, a mikor ez született; — uram bocsá', még Mátyás királyra is vissza tudott emlékezni!

Meg sem gondoltam, hogy azon hat esztendő óta, míg én iskolaport szagoltam, be ne csukták volna háta mögött a szentek paradicsomának ajtaját. Akkor is sokat imádkoztunk már érte a gyülekezetben, hogy könnyebbitse meg a jó Isten az ő ágyának szalmáját; de tapasztaltam nagy hirtelen tévelygésemet.

A mint egyszer megsejtve, hogy az öreg úr hátat fordított a háznak, szivemnek mondhatlan fájdalmában oda sompolyogtam a ház háta mögé, a honnét ama szoba ablakára lehete látni, hol Esztike időzött, s nagy áhitattal álltam meg ott, amúgy diák tempóra szomjasan tekintgetve be az elzárt paradicsom ablakán, — egy kezet láttam ott fel- s alájárni tűvel s czérnával. Esztike varr ott, gondolám magamban, s majd felfaltam szemeimmel azt a kezet. Hát egyszer az a kéz megzörgeti erősen az ablakot! lehetetlen volt észre nem vennem, hogy a figyelmeztetés nekem szól, s nem tudtam, hogy elszaladjak-e most, vagy oda szaladjak?

E határozatlanságomat megszünteté azon eset, hogy az ablak felszakíttatott s kiüté rajta fejkötős fejét — Debora asszony; azt gondoltam: az egyiptomi hét sovány esztendő ütötte ki fejét.

— Hát maga, nagy hórihorgos léhűtő, mit ácsorog már ott egy óra óta, he? Mit bámul, mint a borju az új kapura, he? Eltakarodik innét mindjárt, vagy ráuszitsam a kutyákat? Menjen a maga dolgára pokolfélegyházába, s ne tátsa a száját más ember ablakára; ha pedig nincsen dolga, menjen ki a mezőre, keresse meg azt a füvet, a mitől az ilyen sihedereknek kinő a bölcseségfoguk! — — stb.

Ezzel becsapta az ablakot.

... Hej, de elkotródtam én is onnét, akár ha lelugoztak volna. Mintha nem is én lettem volna az, a ki ott volt. Lehúztam a kalapomat szememre, fejemet leütöttem s haza menvén, akkorát aludtam bánatomban, hogy este lett, mire felsejtettem belőle.

Egész éjszakán át majd megettem a csillagos eget; nem jött az álomnak gondolatja sem szemeimre; hogy is ne! mikor az egész délutánt végighúztam mint az ürge, és éjjel aztán az én kis Esztikémet iparkodtam magam elibe állítani, de tudja patvar, még az emlékezetem is fügét mutatott; valahányszor vonásról-vonásra szépen összeillesztgettem gyönyörűséges arczát, mindannyiszor azon vettem észre magamat, hogy ismét a vén Deborát látom magam előtt! Éjféltájban a környék valamennyi macskája oda jött synagógát tartani az ablakom alá. Ki vékonyan, ki vastagon, fujták, trillázták és czifrázták, hogy az embernek még a lelke is bukfenczet hányt bele. Egy darab ideig csak áldogattam őket magamban s tartottam türelemmel; de mikor aztán vettem észre, hogy már nem lesz ám vége, mert

ezek itt most operát tanulnak be: kilopózkodtam szépen, fogtam a sodrófát a konyhában s a pitvarajtóban megállva, nekimértem a tisztelkedőknek, s mikor épen a «fis-dur» kardalt énekelték, közibük hajítám, s képzelhetni, hogy volt szinpadi hatás!

E percz óta megkimélték magukat az efféle tisztelkedésektől.

Hanem bezzeg, reggel, mikor felocsudtam, várt reám a fekete leves.

Belépett hozzám uramatyám, rókatorkos-mentéje panyókán volt vetve nyakába, s fejébe volt nyomva a báránybőr-süveg.

— No fiú, szólt, most már bujdossál ám a világból! . . . agyon dobtad az éjjel a Debora aszszony czirmos macskáját.

— Phü, teringette, e bizony baj! — kiálték felugorva; — nincs benne semmi élet?

— Bizony kimult ez ab intestato, — szólt atyám előmutatva a nagy kövér vadat, mely kezével, lábával alálógva, fehér fogait rám vicsorgatá.

Véghetetlenül vakartam a fejemet. — Mit tegyek? Ha megtudja, hogy én dobtam agyon, még macskává változtat, vagy kipöröl a világból, vagy úgy megátkoz, hogy soha sem kapok feleséget . . . Ejnye, ejnye, csak én soha macskával ne jöttem volna össze ez életben!

— Azonban csak hagyja itt uramatyám azt a néhai kandurt, — mondám s egy víg ötlet ment a fejemen keresztül, — megpróbálom kiengesztelni azt a jó Sybilla asszonyt, ha hátul nem köti a sarkamat.

Uramatyám megcsóválta fejével együtt a bá-

ránybőr-süveget s vállatvonva letevé egy székre a corpus delictit s ott hagyott.

Én pedig vevém az élni megszüntet s szépen belefektettem a kezkenőmbe s annak négy csücsét összefogva, ballagtam nagy szívdobogással a szomszédba.

A mint a kapu eleibe értem, épen akkor disputáltak urambátyám agarai egy házaló zsidóval, kinek manchester-bugyogóján csak vagy hat szelelő lyukat szakitottak eddig; az ember jajgatott, hadarászott és kapálózott, hogy csupa mulatság volt.

És ez volt szerencsém, különben tőlem kértek volna passust, s urambátyám kutyáját megütni főben járó dolog. Igy észrevétlenül jutottam a konyhába, körülnéztem a kezkenőt, hogy nem lóg-e ki valamerre a macska farka, azzal oda utasíttattam magamat Debora asszony szobájához, s alázattal bekoczogattam.

— Ki az? — hangzék belől (akár egy repedt fazekat kongattak volna).

Benyitottam.

Az emlékezetes ablaknál ült volt Debora asszony s orrát felém fordítva sandított rám a pápaszem felett; haja (azaz: tudja Isten, kinek a haja) hurkákra volt szedve a fején, hátul pedig táritoppos zsiráf-fésüre szedve. Ráncz volt az arczán, a mennyi csak ráfért, s maga az arcz nagyon czipószínű volt.

A másik ablaknál ült az én rubintom, Esztikém, s szintén varrt; szép kilátása volt szegénynek az ablakból. Épen egy boglya bükköny volt elibe rakva. A mint beléptem, vállig elpirult a szentem,

vagy csak én hitettem el magammal, de igen lesütötte szemeit s nem nézett rám.

— No, mit hozott? — Ekkép kivána jó reggelt Debora asszony.

Én oda iramodtam hozzá, s miután csonttá vált kezét nagy ellenkezései daczára elhajhászhatám, azt erősen oda koczintottam a fogaimhoz. Brrh! Azóta nem ehetem a kocsonyát.

— Sohase bántsa.

— Oh édes, kedves drágalátos asszonynéném, talán már nem is ismer? — Ugy-e, hogy megnőttem? én vagyok ám az a kis szöszke Csallóközi Péter, a ki annyiszor hordott át asszonynéninek fiókgalambokat, nem tudja?

— Úgy? A ki annyiszor beverte pilinczkkel az ablakomat? no ugyan nagy lett. Egészen nyakára vénül szegény apjának.

— Hanem asszonynéni még ugyan jó színben van. Egészen megfiatalodott. Hisz olyan, mint egy husz esztendős kisasszony. (Ha egyébért nem, ezért a hazudságomért bizonyosan kikergetnek a mennyországból.)

— Bizony, hallja öcsémuram, szép is voltam én a magam idejében. Meleg tejben mosdottam én minden estve, attól lett oly szép fehér a bőröm. Most is látszik az énrajtam (no ugyan!). Hej, nem termett azóta olyan szép leány a vármegyében sem, mint én voltam az én fiatal időmben. Hisz emlékezhetik rá édes atyja, majd csak kérdezze meg tőle.

(Tyüj! mikor kegyelmed fiatal volt, még akkor talán az a pap sem született, a ki az apámat megkeresztelte; gondolám, de nem mondtam el.)

— Hanem bizony egynéhány esztendő óta sokat vesztettem szépségemből (uram bocsá', ennek félszázad is csak néhány esztendő!); hja, csak így van az, semmiben sincs állandóság, tele van a világ mulandósággal. Hanem hát mi jóért jött öcsémuram, hadd hallom?

Én e közben közelebb-közelebb kezdtem hú zodni Esztikéhez, mit észrevevén ama kincsőrző sárkány, nagy pillongatások és orrtörlések közt rá kezde parancsolni.

— Eszterka! eredj ki, kérdezd meg, a béresek megjöttek-e már?

Esztike fölkelt és ment.

(Törjék ki valamennyi fogad! mormogám magamban; — ártatlanabbul nem átkozhattam meg.)

— Hát mi baj, öcsém uram? csak mondja el szaporán, mert látja, hogy nem érünk rá; nálunk sok a dolog, nem úgy, mint maguknál.

— Hát — — kedves, édes asszonynéném, csak annyiban vagyunk, hogy az ember nem győzi magát őrizni eléggé, hogy valami szerencsétlenség ne történjék rajta; minden lépten-nyomon szabad az Úr keze velünk.

— Azért maradjon az ember odahaza, — odahaza csak nem történik az emberen semmi baj.

— Nem az emberen, hanem például a családján, például, hogy felhozzam, méltóztatik tudni, kedves asszonynéném, hogy kegyelmeteknek is vannak macskáik, minekünk is.

— Csakhogy a mieink szebbek.

— Tökéletesen igaz. Tehát ezen macskák át szoktak látogatni egymáshoz; a mieink kegyel metekhez, és a kegyelmetekéi mihozzánk.

— Bölcsen tudom; sokszor megrágják a padláson a hurkák végit, meg az oldalast; hanem a mieink nem mennek kegyelmetekhez, van azoknak idehaza is mit enni.

— No, csak amúgy látogatásképen.

E perczben nyilt az ajtó s Esztike bejött.

— Eredj csak, Eszterka — sürgeté a sárkány — nézd meg, esznek-e a kis pávák?

(Várj, lesz idő, midőn diót török a csontoddal! gondolám, de nem mondtam el.)

— Hát gondolja, kedves asszonynéném, a mult éjjel ezen ártatlan állatocskák, a mint ismét szépen összegyülekeztek és énekelgettek, hogy szinte gyönyörüség volt hallani, valami istentelen, vérengző, kegyetlen ember egyet közülök, a legszebbiket, orozva és álnokul agyon hajitott.

— Úgy kellett neki, mit jár szomszédolni! jól tette, becsületes ember volt.

— De nem a mienket dobta ám agyon, hanem a kegyelmedét, nénémasszony, — mondám, kibontva a kezkenőt, s kihúzva a korán elhunyt testi maradványait, azt eléje tartottam . . .

. . . Jaj! Azt a dühből, kétségbeesésből és rémületből vegyült tekintetet, melyet e perczben kelle látnom, még álmomban sem felejtem el. Végigtapogattam magamat, hogy nem váltam-e tőle kővé?

— Az én macskám! — rikácsolá s kiragadta azt kezeimből, — az én macskám! — orditá hogy az ablak reszketett bele, miközben szemei forogtak és ajkai tajtékot vertek, s háromszor fölugrott volna, ha tudott volna. Aztán ölébe szoritá, s gyermekesen dönczölte és csókolgatta

azt. «Cziczuskám, cziczuskám!» szólt neki, szemeit fel-felnyitogatta — «nézz reám, cziczuskám, ébredj fel egy kicsinyt», végre lehelyezé azt az asztalra, s fölé borulva, a legsiralmasabb énekhangon dudolá: «oda vagyok, oda vagyoo—oók!» és zokogott megkérlelhetlenképen.

Erre Eszti újra bejött, s leült asztalkájához.

Én, használva Debora asszony keserves megilletődését, hozzá simultam (t. i. Esztikéhez, nem Debora asszonyhoz), megfogva gyönyörüséges kis forró kacsóját, oda hajlottam hozzá, s reszkető hangon kérdezém:

— Úgy-e, kedves Esztikém, maga nem haragszik én reám?

— Miért haragudnám? — felelé a kis ártatlan, s lesütötte szemeit, s kezét húzta kifelé az enyimből.

Ostoba egy kis kérdés is volt az tőlem, megvallom, de az embernek nem oly könnyen jőnek ám az okos kérdések, mikor szerelmes.

Hanem az a vércseszemű tátos — azt gondoltam, a macskáját siratja; pedig gutát! oda vigyázott, s alig nézhettem a violám szemébe, már újra rárivallt:

— Eszterka, eredj, nézz ki uradatyád elé, jön-e már?

S ismét egyedül maradtam.

Debora asszony pedig újra leborult és sírt.

Eleget beszéltem hozzá, akartam volna mulattatni; mondtam neki, hogy ugyan szép idő van odakint! meg hogy a kukoricza már a selymét hányja; mind hiába! oda sem hallgatott.

Végre felpattant:

— Hanem megállj te semmirevaló, ilyen meg amolyan, a ki ez ártatlan állatot meggyilkoltad, — kitudom, — szóla, — hogy ki voltál, s megboszulom még az unokáid unokáin is.

(Boldog Isten! ez még három nemzedéket túl akar élni!)

— A vármegye elé adom a dolgot, violentialis pert kezdek ellene, repositionalis pert, infamisationalis pert. Boszut állok érted, ártatlanul kivégzett tarka macskám, példás rettentésül a késő nemzedéknek.

— Helyesen, kedves asszonynéném, — biztatám őt, — helyesen. — Megérdemli a pokolra candidált! Én magam legjobban rajta leszek, hogy ez iszonyú tett szerzője kitudódjék, ezt fogadom, igérem.

— Igéri? — kiálta, s úgy nekem esett, hogy attól féltem, megcsókol, — drágalátos, édes uramöcsém, becsületes ember volt maga teljes életében; az apja is az volt; minden nemzetségeit szerettem. Tudja ki, keresse ki, az Isten áldja meg, azt a semmirevalót. Bizony még holta után is áldani fogom.

(De majd csak jobb lesz az, ha én áldom kegyelmedet holta után, nénémasszony; gondolám magamban, de nem mondtam el.)

S ezennel tehát ünnepélyesen felfogadtam, hogy a mennyire tőlem kitelik, utána leszek a criminalis inquisitiónak. Ekkor következett a kimult érdemeinek előszámlálása.

Mint tudott dörömbölni! mily okos volt! hogy fel tudott ugrani az asztalra! Mint tudta már, ha a tányér zörgött, hogy ebéd ideje van! Mily

szépen tudta megenni a kávét a csésze aljából; s aztán oly tiszta állat volt, hogy soha olyan piszkos állatot, mint az egér, még a szájába sem fogott stb. stb.

Miután ekkép elbucsúztatta magát kedvenczétől Debora asszony, nagy szívfájdalommal megválа tőle, s jajgatásnak jajgatásával adta oda kezembe, hogy azt az ő ablaka elé eltemessem, s neki a gyilkos kiléte felől minél előbb hírt hozzak.

— — — Megvolt tehát az ürügy, mely alatt Esztikét ismét megláthatom.

Eltemetém azonban a meghalálozottat az ablak alá, s sírt emeltem fölötte, s tüzködék fölébe zöld ágakat, miket ugyan a tarka borju menten lelegelt, de mik által erősen befészkeltem magamat Debora asszony kegyébe.

Ki is azonban erősen elfeledé, hogy Esztikét kiküldte az uramatyámat várni. Ott találkoztam a szivem bálványával a kapuban.

— Kire vár itt? — kérdezém tőle.

— Édes atyámra, felelé, s köténykéje bojtját csipegeté.

— Szegény kis Esztikém, mennyit kell kegyednek ettől a vén Deborától szenvedni!

Erre nem felelt szegényke semmit, hanem szemei megteltek könynyel, noha nem akarta.

Ekkor láttam, hogy milyen szépek a fekete szemek, mikor sirnak. A kéknek nem illik a sirás. Azt örömestebb látom, mikor nevet.

— Hej! — mondám, nagyot sóhajtva, — beh máskép tudnék én bánni kegyeddel! — De nem hagynám én bántani senkitől, ha tehetném.

Erre nem felelt semmit. Megvallom, nem is szerettem volna, ha minden szavamra tudott volna felelni.

— Engem sem szeret senki a világon, — folytatám, — olyan vagyok, mint az árva madár, kit a zápor mosdat meg, a zivatar meg fésül. Keserűség, árvaság az életem; hanem hiszen felderül még nekünk is a csillagos ég!

Látszott a galambomon, hogy menni is akart, nem is, de minthogy igen illendően viseltem magamat, ott maradt. Igen hideg szél kezde fúni, s az ő nyakán csak vékony kis selyem kendő volt tűzve.

— Miért nem tesz melegebb kendőt? — feddém, — majd meghűti magát és meghal.

— Nem nagy kár lesz értem, — szólt szegényke szomorúan, — úgysem törődik én velem senki; legalább jól járok: senki sem bánt.

— Oh ne mondja azt, az Isten áldja meg, ha nem akarja szivemet megrepeszteni (itt magamnak is igazán szorulni kezdett a hangom). Kegyednek még sokáig kell élni, kedves Esztikém, mert ha kegyed meghal: akkor — akkor majd én is tudom, hogy merre van a Duna.

Ezt mondva, lódultam haza s mire haza értem, azon vettem észre magamat, hogy sirok, mint a gyermek. — — — Csak furcsa állatja is az embernek az a szív! . . . Hej, ha az embernek szive nem volna!

Ez idő óta nem féltem a szomszéd urambátyám agaraitól, tudva azt, hogy Debora asszony nem fogja azokat reám uszítani.

Csak azt lestem ki ablakunkon, hogy mikor megy Gergely úr a nyulháboruba, — azonnal

vándoroltam a szomszédba, első egy párszor azon neszszel, hogy nyomában vagyok már a macskagyilkosnak, — látta ez is, meg amaz is, s akkor leirtam, sipkától bagariáig egy soha nem látott személyt, a kinek kilétén aztán törhette a fejét, a ki akarta.

Később, hogy erre ráuntam, s Debora asszony is kezdte felejteni halottját, urambátyámat keresni mentem által.

— Nincs itthon, épen ebben a pillanatban ment el.

— Ejnye beh sajnálom; s ekkor aztán a nagy sajnálkozásban ki találtam szalasztani a számon, hogy: ki hallotta, mi történt a faluban?

Azt persze senki sem hallotta, mert semmi sem történt, hanem Debora asszony annál kiváncsiabb volt meghallani, az eseteket, s ott marasztott. — Én aztán a mi pletykát tudtam Philemonról és Baucisról, azt mind szélesen és hosszasan elhistorizáltam előtte, s Isten vétkemül ne vegye, biz én hevenyében akkorát füllenték neki könyvnélkül, hogy majd eldült bele.

Hanem ez sikeres volt; — addig egy szóval sem küldött haza, míg ki nem fogytam, s ekként számtalanszor volt alkalmam Esztikém sóhajtásait elfogni s a magaméit megküldeni neki, s ha élőszóval ki nem beszélhettük is egymásnak magunkat, szemeinkkel gyakran egész érzékeny párbeszédeket folytattunk.

Másnap megint átmentem urambátyámat keresni s ismét nem találtam honn. Természetesen, minthogy épen rálestem, mikor elment hazulról.

— Ejnye, maga mindig oly szerencsétlen, hogy épen olyankor jő, mikor nincsen idehaza.

Tudta volna csak, hogy mennyire verem a fejem a falba e szerencsétlenség miatt!

Hanem jól tudtam eleve, hogy e füst alatt nem fogom sokáig csalhatni a világot s turpisságom előbb-utóbb napfényre fog jőni.

Úgy is lett.

Egy időre már tisztességesen oda kaptam a házhoz, elannyira, hogy Esztikének könyveket is szabad volt vinnem, miket én városon lakó tiszteletes sógoromtól kölcsönöztem.

Biz ezek német könyvek voltak, szegények! — de én nem tehettem róla; ha magyar nyelven írt ilyszerű istentelenségeket hordtam volna a házhoz, bizony kirudaltak volna. — Ha jól emlékszem rá, regények voltak és holmi szerelmes históriák, miket én Debora asszony előtt imádságos könyveknek kereszteltem (az áldott teremtés csak magyarul tudott), s az volt aztán a legvígabb történet, ha olykor előfogott a drága lélek, hogy fordítsak neki a bent megírt szent fohászkodások közül. Fordítottam én aztán oly pœnitentialis létániákat és katechismusokat ama jóravaló könyvekből a hivő léleknek, hogy valamennyiünk szeme könybe lábadt tőle.

Kiváltképen a férjhez menendő hajadon leányok könyörgését, no azt sokszor elmondatta velem, melyet is én szorgalmasan ki tudtam olvasni a Wielandból úgy, mint Kotzebueból.

Ha aztán ezen dicséretes könyvekből valami emlékezésre méltót akartam Esztikém figyelmébe ajánlani, azt szépen körömmel aláhúztam, s ha ő látott benne figyelembe veendőt, szintén aláhúzta, — tiszteletes bácsi pedig, mikor haza vit-

tem a könyveit, nem győzött eléggé dőzsölődni, hogy ki a tatár karmolja össze ezeket az ő könyveit?

Így ment az, míg meg nem állt; megállt pedig egyszer azon egyszerű eset által, hogy midőn én egyszer épen látogatásom végezém (éreztem tudniillik azt az időt, mikor urambátyám meg szokott jőni) s kifelé ballagtam, a mint az ajtót épen nyitnám s húznám magam felé: valaki épen akkor az ajtót szintén nyitá kivülről s tolta én felém.

No szép meglepetés volt reám nézve, midőn az ajtó megnyilt a bejövő és kimenő egymásnak szemközt állottunk. Ha a nyakam elvágták volna, sem ijedtem volna úgy meg, mint most . . . Nemzetes és vitézlő Sonkoly Gergely urambátyám állt előttem testestül lelkestül és rézcsákányostul. Merre fussak? Ez jutott legelőször is eszembe, s mikor már láttam, hogy nem futhatok, akkor jöttem csak azon gondolatra, hogy bátornak kellene lennem. — Szerettem volna azonban akárki más lenni, csak saját magam nem.

— Hát öcsém, — kérdé urambátyám, nagyott pödörve kacskaringós bajuszán, — lánczos lobogós, forgós, suhogós és ropogós! hol jársz itten?

(Tán bolond vagyok, hogy megmondom, gondolám magamban; de hát mit is mondjak? azt mondjam: hogy Debora asszonyt látogattam? Hátha felesége? — még agyonlő. — Égből potytyantam ide? Uramatyám küldött? vagy a pujkáinkat kerestem? — Mit tudjak hazudni?)

— Nem én, kedves urambátyám, felelém, nem

járok én itten . . . Csak azt jöttem kérdezni, hogy mikor tetszik bemenni a városba?

— De öcsém, — szólt urambátyám, elmozdítva a karomnál fogva az ajtótól, — hordom én a te mivoltodat, gonosz a te zúzád, haragos forgattát! Hanem nekem többet át ne kastankodjál, mikor itthon nem vagyok, a hatszázezermilliomáldotta szedtevette tánczoltatta! — Mert ha még egyszer — három kila mennydörgős égiháború! át mered ütni az orrodat, fogadom a 99 apostolra, s valamennyi Pontius Pilátus volt a világon, hogy Dóka Pista legyen a nevem, ha szíjat nem hasítok a hátadból, ropogós rángattát!!! . . .

— Köszönöm ássan, — mondám, örvendve, hogy ily könnyen megszabadulok.

Urambátyám pedig, még egyszer rábízva az ördögre, hogy vigyen haza, belódult s még aztán sokáig hallottam pattogó kikanyargatott allegorikus phrásisait, miket a rossz világ káromkodásoknak nevez, s ismét ott láttam magamat, a hol voltam a macskahalál előtt.

Már tartottam tőle, hogy ide s tova a kutyákon lesz a sor.

Ez napságtól fogva csak igen gyéren tehettem szert Esztikém láthatására, akkor is csak a kerítésünkön át, a midőn mindannyiszor azon veszedelemnek tevém ki magamat, hogy ha az öreg úr meglát, belém lő. Egyszer Esztike is észrevett, — nem mert közelebb jőni hozzám; mutatta pantomimikával, hogy fél, mikép meglátja valaki, — én szintén szemkifejezéssel felmutattam nem ugyan az égre, hanem a padlásablakra, mit elértve a lelkem, ezentúl aztán csak úgy conver-

sáltunk egymással, hogy egyikünk az egyik padlásablakból, másikunk a másik ablakból játszottuk a némajátékok legfurcsábbikát, kezeinkkel egymásnak integetve és fejeinket hajtogatva, s fel-felpillantva a magas égre.

... Lőn azonban, hogy urambátyám egyszer hosszabb időre elutaznék, mit onnan tudtam meg hogy a honn maradt agarakat ez idő óta szüntelen ütötték, verték, mit nem mertek volna tenni, ha az öreg urat a határon belől érezték volna.

Ezt megsejtve, kilódulék az erdőre, tele szedtem a kalapomat szarvasgombával, s mentem vele a szomszédba.

A legutóbbi expeditióm alkalmával igen ránczba szedhette az öreg úr az illető őrsereget, mert az egész cselédség, az első kuktától az utolsó agárig, kitelhetőképen görbén néze rám.

A mint belépek a szobaajtón, — még csak az egyik lábam tettem belől, — oda ugrik Debora asszony, s odacsuk az ajtóhoz, hogy másik kezem és lábam még kivül maradt, s leirhatatlan vendégszerető nyájassággal rivalla rám:

— Csak maradjon odakivül, öcsémuram, maradjon odakint.

— De bizony csak egy kis szarvasgombával kivántam kedveskedni kedves asszonynéninek, — szabódám, — tudtam, hogy igen szereti.

— Vagy úgy! — szólt, kibocsájtva a kalodából, — szarvasgombát hozott? már az más, úgy jöjön be, hozza be, hozza be.

Bementem, bevittem.

— Ejnye beh derék fiú maga; hát hogy aludt,

mit álmodott? tessék leülni. Ejnye, ejnye. — Hát jár-e még iskolába?

— Nem biz én; már végeztem.

— Végezett! Milyen korán, Hát micsoda?

— Szemorvos vagyok, felelém.

— Már mint borbély, — — értelmezé a néne.

— Az ám, mondám.

Esztike oda simult hozzám.

— Most úgy-e bizony tréfált, Péter bácsi? — sugá halkkal.

— Füllentettem, tisztesség nem esik mondván.

— De hát minek?

— Hát majd csak annak, hogy estére szíveskedjék kedves Esztikém a kerítésen átnyujtani Debora néni pápaszemét, javítok rajta valamit.

— Ejnye no, — vága közbe Debora, — hogy szemorvos, no, — ej, ej.

— Azonban megyek is, — mondám, kalapomat vevém.

— Maradjon még egy kicsinyt, — biztatott a jószívű lélek, mi alatt hatályosan tolt kifelé, s kicsukott.

Estére megkaptam a szemüveget. — A nagyító-üvegeket gyöngyen kiszedtem belőle, s szép sima ablaküvegből vágtam épen akkora karikákat tűzkövel, azokat a nagyítóüvegek helyeire alkalmaztam, s reggelre kelve, újra helyére escamotiroztuk a pápaszemet.

Én pedig ujólag egy kosárka spanyol megygyel iparkodtam a beléphetési engedélyt kihízelegni.

— Köszönjük, köszönjük, — szólt a néne többes számban beszélve, pedig senkinek sem.

adott belőle, — bizony meg sem tudjuk majd szolgálni.

— Oh, szót sem érdemel.

— Hanem elébb megnézem, nincsenek-e zsellérek benne? Szoktak ám az ilyenekben lenni. hamar megterem benne a Jánoska, — okoskodék s vevé pápaszemét s feltette orrára s nézett rajta . . .

De mintha nyakszirten csapták volna, úgy meghökkent. Persze, hogy a sima üvegen keresztül semmivel sem látott jobban, mint a nélkül. — Tartotta messze és közel hozzá a nézendő tárgyat: semmi sem használt, — elővette a Szikszait, felütötte, de nem tudott olvasni belőle, — törülgette hol a maga szemeit, hol a pápaszemeit: hasztalan — a dolog nem változott.

— Nem látok, — — — így szóla végre elrémülten.

— Hogy hogy?

— Ugyan édes öcsémuram, nézzen ezen a pápaszemen, nagyit-e még?

Néztem rajta.

— Tyüh, asszonynéném, rettenetesen nagyit! Akkorának mutatja az ember porusait, mint egy ürgelyuk.

— Jaj nekem, úgy én oda vagyok! nem látok rajta.

— Asszonynéném! — szólék aggodalmas arczczal, a világosság felé fordítva képes felét s erősen szemeibe nézve, — mi leli a maga szemeit? — Szent Gergely apostol! Hisz maga szürke hályogot kap. Miért nem gondol magával?

— Szürke hályogot! — sikolta s szemeihez kapott, — oda vagyok, oda vagyok! — Uramöcsém, kedves uramöcsém, segítsen rajtam, ha testünknek megbocsáttatasát és bűneinknek föltámadását hiszi. — segítsen rajtam, ha még lehet.

— Hm, szólék fontos műértő képpel s valóban orvosi szemöldök-grimáceokat vágtam, — nem érzett kegyed holmi szélhüdéseket a tunica choroidæán?

Tudta is ez, hogy mi az a tunica choroidæa! s azt felelte, hogy de biz érzett.

— Hát különben éjjelenkint nem szokott e fel-felébredni?

— De bizony minden éjjel.

— Üm, ez rossz jel, — mutassa a nyelvét...

Mutatta. — Sohasem láttam háromélű nyelvet, csak ekkor.

— Ez világosan mutatja a szemek veszélyes állapotját. A dolog fenyegetővé kezd válni, s ha még ezekhez azon nem várt phasis talál hozzájárulni, hogy a könyöke meg talál fájdulni az embernek: valóságos amaurosis fog következni.

Tudtam, hogy fáj a könyöke.

— Jaj nekem, pedig fáj a könyököm; de hát mi az a marmaurosis?...

— Ez azon eset, mikor a retina apoplexiát kap s végképeni ablepsia marad az emberen.

Nem ertette szegeny, hogy mit mondtam, de megnyugodott benne,

— Az Istenért, édes öcsémuram, ne hagyjon megvakulni, — rimánkodék, — segitsen rajtam! mit tegyek? mit igyam? kihez folyamodjam?..,

— Itt nincs veszteni való percz, le kell feküdni rögtön, és pedig hanyatt: én addig rohanok az orvosságaimért.

Mentem haza. Késziték egy üvegbe szappanos vizet, másikba medveczukros vizet; egyiket rózsavizzel, a másikat levendulával beszagosítottam, s mire visszaértem, már ágyban feküdt az agyon rémült patiens.

Féltette szemeit, mint akárki más, s biz azok már nem is legjobbak lehettek. Én pedig bekentem azokat a vizek csípősebbikéből, s azután bekötöttem a szemeit, hogy csak az álla látszott ki az asztalkendő alól, s ráparancsolék, hogy azokat ki ne merje bontani, míg én nem mondom, különben rögtön vakon születik.

Tehát nem látott . . .

Csak ennyit akartam.

Átöleltem ekkor az én galambom Esztikémet kedvem szerint, s néztem a szemeibe kedvem szerint, s miután sokáig néztem szemeibe és ő az enyimbe, Isten bocsássa meg, megcsókoltam őt kedvem szerint, hogy a szivem majd kiugrott örömében.

— Eszterka!! — sivalkodék a tátos a bekötött szemmel.

— Csitt. Lassabban! — kiálték, — nincs idében az Esztike.

— Hát mi czuppant az elébb olyan nagyot?

— Az orvosságos üvegből húztam ki a dugaszt.

— Úgy, az orvosságos . . .

— Hanem ne beszéljen asszonynéném annyit, mert még lilaszinű hályogot is kap.

Hanem ez így mégsem jó lesz, — gondo-

lám, — az ember nem beszélhet miatta, mert fülei vannak, de jók. Ezen fordítani kell.

Oda ültem az ágyához, s kezdék neki mesélni.

— Tudva van az anatomiából, hogy az embernek arra való a füle és az orra, hogy mintegy padlás-ablakok, szüntelen friss levegőt szolgáltassanak a szemek idegeire. Hanem, midőn ezen szemidegek gyuladásba jönek, azon veszedelem áll elő, hogy kétféle ablakokon átmenő szél légvonatot támaszt, s a gyuladást éleszti, e végre orvostudor Smilax tanácsára ilyenkor e két ablakok közül vagy a fület, vagy az orrt be kell szépen tömni gyapottal, hogy légvonat ne támadjon. Már most tehát méltóztassék választani: melyiket tartaná kényelmesebbnek bezárva érezni, kedves asszonynéném, az orrát vagy a fülét?

Akárki is elébb liquidálta volna e czélra a fülét, mint az orrát, s így lőn, hogy furfangosságnak általa az örökké élő házi statáriumot nemcsak megnémítók, de meg is vakítók és süketítők, szemeit és füleit bekötözve emberül.

Igy folytanak le napok, századai reám nézve az örömnek és üdvösségnek. Debora asszony szépen megvolt a cura alatt; életében ekkor volt először másnak békéthagyó; de féltette a szemevilágát, s én ijesztgettem nagyon. Esztike szivem jó volt, mint a falat kenyér. Magamat nem akarom dicsérni, hanem annyi igaz, hogy boldogok és e mellett önfeledtek voltunk, mintha ennek a boldogságnak örökké kellene tartani!

Gondolkodik is a szerelmes ember a jövendőről!

Egyszer azonban késő este volt, s én még

szüntelen odaáltal. Künn esett az eső, a patiens szuszogott, a falióra kegyegett, s mi Esztikémmel semmiről igen sok szépet beszélgettünk. Ismétlem: este volt.

Hallottam ugyan, hogy valaki zörgetett egy ideig a kapun, aztán mintha beesett volna rajta; de nem ügyeltem rá; mit bántam én, ha a világ stuckaturjáról hullott volna is a vakolat, mikor egyszer a szivem bálványa mellett ültem, ugyanazon széken pedig, melyen ő, tehát egymástól nem valami nagyon messze!

Egyszer tehát csak zörögni kezd valami a konyhában.

— Jaj, talán tolvaj . . . — rebegé Esztike, s reszketve simult a keblemre.

Ki ne volna bátor olyankor, mikor a kedvesét látja félni? én is fölkerekedtem és nekitürkőzve, hallatlan vitézséggel mondám, hogy ne féljen, míg engem lát, hisz azért vagyok én mellette, hogy ne hagyjam bántani; meg aztán oly ember is vagyok én, a ki három zsiványnyal még akármikor megbirkózik!

Hősi elszántságom nemcsak megnyugtatá a kis leánykát, de rá is ragadt, s ő a gyertyát, én egy falra akasztott kohátlan pisztolyt véve kézbe, mentünk az ajtónak.

Kinyitók azt: ő nagyot sikolta, s elejté a gyertyát. És sötétben maradánk; valami fekete alak jött felénk. És a pitvarajtó fel volt nyitva.

— Szent Borbála segíts! — mondám magamban, — ez megesz. «Ki vagy ember?» — ordíték rá, nekifogva a pisztolyt, a mekkora hangon csak tudtam.

— De te ki vagy? ilyen-amolyan gézengúz pernahajder, a pocséta-kerülő herkópáterelnek a kifordított bundában járó dicsőséges hajnalát! veszedelem boronálta!

Ujujú! ez az én tekintetes urambátyám! — orditék, mint a kinek taplót dugtak a fülébe. Vesd el magad! rohantam a kapunak, s egy percz alatt túltettem rajta magamat.

De ott is megjártam, mert a kaputom szárnyánál fogva fennakadtam a kapun, s lógék szárnyamnál fogva, mint a cserebogár.

Lógáltam, rángattam magamat, imádkozva, hogy bárcsak leszakadna egyetlen gála-öltönyömnek a szárnya; de nem tudtam szabadulni.

E közben rémülten hallám, hogy urambátyám mint nyitja kulcsnál fogva az utczaajtót.

— Kolbásznak aprít, ha megkap, — gondolám s végerőködéssel egyet vetve magamon, kaputom szárnya csakugyan szerencsésen leszakadt, s én leestem a földre.

Ez épen azon perczben történt, midőn urambátyám kilépett az ajtón.

— Szaladj! — mondám magamban, s a mint Isten tudnom engedé, lábam közé kaptam a széles földet, s neki a haraszto snak!

— Megállj, semmire sem való! — ordítá a persecutor, — mert agyonütlek.

Kettőt ugrottam egy helyett.

— Megálj! — ordítá, — mert eltöröm a lábadat.

De már megkövetem, ha az agyonütés kedvéért meg nem álltam, a láb eltöréséért csak meg nem állok.

Így futottunk egymásután huzamos ideig, de egyikünk sem capitulált, hanem én kezdtem észrevenni, hogy a távolság aligha nem fogy közöttünk (az öreg úr 1809-ben nagyon betanult a futásba); igen közel éreztem a rézcsákány szagát magamhoz.

Már az én kedves urambátyám épen nekihuzakodott, hogy mint vág végig a hátamon a jó somfanyelű csákánynyal, midőn épen, a min‹ nekem czélzott — köd előttem, köd utánam, — egyszerre csak szőrin-szálán elvesztem előle.

Nem ért azonban rá a jó úr e fölött elbámulni, mert rögtön maga is, mintha kikapták volna a földet a lába alól, elkezde bukfenczeket vetni és esni mélységes mélységbe, hova midőn lejuta, nem tudá, hogy melyik részében legyen a másvilág pinczéjének?

Sűrű sötétség vala körülötte, oly sötétség, hogy zsebre lehetett volna rakni.

— Jaj! uram s én Istenem, — sóhajta a jó úr, — elkárhoztam! meghaltam és elkárhoztam! jaj nekem én bűnös fejemnek. Mindig mondta a tiszteletes, hogy ne káromkodjam annyit, mert elvisz az ördög, és ime elvitt. És épen gyilkolási szándékomban kapott el. Seregeknek ura légy irgalommal irántam, csak most az egyszer bocsáss meg, és soha többet nem vétkezem ellened, nem káromkodom többé, nem megyek a tilosba vadászni, megfizetem a papbért, a mivel hátramaradtam, hozzáadom a leányomat a szeretőjéhez, csak ne engedj elkárhoznom uram én teremtőm.

A jó úr reszketett, mint a kocsonya, s imád-

kozott volna, de nem tudott egyebet, mint a hiszekegy utóját. azt dörmögte aztán, erősen hivén, hogy legalább is a purgatórium előcsarnokában kuksol.

Nagy módom volt pedig nekem mindezeket hallani, és pedig nagyon is jól hallani, valánk tudnillik mind a ketten egy és ugyanazon farkasveremben, mely alattunk a nagy futásban és sötétben leszakadt, és két öl mély lévén, meglehetős házi árestomul szolgált mindkettőnknek.

Tehát az én kedves urambátyám imádkozott.

Tőle e szerint nem lett volna mit félni, hanem az ötlött nekem meg eszembe, hogy hátha igazi farkas talál közénk vetődni, mikben a szomszéd nádas nem szűkölködik.

Hanem erre meg így okoskodtam: ha jő a farkas, akár félek, akár nem félek, megesz; ha nem jő: akár félek, akár nem félek, nem esz meg, s e syllogismus által teljesen megnyugtatva magamat, elővettem hátulsó zsebemből pipámat és dohányzacskómat, s mert vala e veremben nagy sokasága a szunyogoknak, rágyujtottam és füstöltem magam körül jobbra balra.

— De szabadíts meg a gonosztól! ordítá felszökve urambátyám, midőn a sötétben elkezdé világitani pipám: azt gondolta, hogy már ő alája gyujtják a szalmát.

Persze, én hallgattam, mint a nyúl, a pipa sem szólt egy szót is, s urambátyámat környékezé a kétségbeesés.

Hadd reszkesse ki egy kicsit magát, gondolám, s fújtam a tüzet, hogy szintúgy sziporkázott.

Nagy nyavalygási közben azonban egyszer úgy oldalba találta rúgni a sarkantyús-lábával, hogy a szemem is szikrát hányt bele (a verem nem volt oly tág, hogy az ember kalamajkát járhasson benne). Erre már csak kénytelen voltam őt megszólítani.

— Ne nyughatatlankodjék már urambátyám,— mondám neki, — hiszen bizony az megtörtént, de azért csak ne rugdalja ki az emberfiának a fogait.

— Öcsém! — kiáltá örömrivalló hangon, — Öcsém Peti, hát élsz? hát te is itt vagy? vagy hol is vagyunk mind a ketten? hogy jöttünk ide mind a ketten?

— Csak úgy, mint az eső az égből: létra nélkül; már most csak azon örüljünk, hogy épkézláb leértünk.

— De hát hol vagy?

— Farkasveremben.

— Farkasveremben? Ejnye haragos milliomrivallta!

— Urambátyám! lassabban! csak az elébb tett fogadást.

— Mit, az elébb? az elébb nem tudtam, hogy farkasveremben vagyok; azt gondoltam, sokkal tiszteletreméltóbb helyre jutottam. Ejnye harminczhárom mázsa ördögmáj! kilencz akó sárkányköröm-teringette! hogy jutunk ki innét? Forgós szélvész-ránczigálta dolga! Hogy a scorpió vágja le a bolond philosophiáját, a ki ide vermet ásott! Hogy a lidércz szántson rajta, a ki kigondolta is, vitte volna el a gólya az óperencziákra! . . . korpaczibereadta!

Ezzel sokáig ógott-mógott, míg végre hozzám fordulva, így szólt:

— Öcsém, állj csak ide, hadd állok fel a válladra, majd én valahogy kikapaszkodom, téged meg aztán kihúzlak.

— Tessék.

Rám lépett. Akkor emlegette meg csak aztán Isten igazában a haragos mennyköveket, látva, hogy füttyel sem éri el az én vállamról is a nyilást.

— De pedig urambátyám, ne kiabáljon anynyit, — csillapitám, — éjszaka az idő; még majd farkasokat talál a nyakunkra csőditeni, s akkor aztán különös alakban látjuk meg a feltámadást; jobb biz üljön le szép csendesen, majd én mesélek.

Leszállt, dörgött, morgott még magában egyetmást, s leült.

— De hát mit csináljak itt reggelig? a szunyogok esznek meg; akkorákat haraptak rajtam, azt gondoltam, az ördögök tépnek tüzes harapófogókkal.

— Tegyen úgy, mint én: gyújtson rá és fumigálja a világot és a szunyogokat.

— Ember vagy a talpadon, öcsém, hordom a lelkedet, úgy teszek, — szólt s készült kiütni. — Hát ez micsoda itt? — kérdezé, valami fehé tömeget húzva ki lábai alól.

Hát ez épen azon holt lúd volt, mely csalétkül szokott kitéve lenni a farkasvermek fölé, s mely velünk együtt szálla alá a poklokra.

— Kidobom az ilyenadtát, ne háljon velünk, — dörmögé s fölhajitá az állatot.

Vala azonban a verem nyilása igen szük:

a hajított lúd visszaesett, s üté az én kedves urambátyámat úgy nyakon, hogy jobban se kellett.

— Ejnye lánczadta! — kiálta, s újra felhajítá azt, s újra nyaka közé esett.

— Kárpáti rengeteg erdő! — ekként káromkodék újra, s újra fölhajítá, megint visszajött és megint oldalba ütötte ő kegyelmét.

— Már öcsém, te dobd ki, — szólt nekijuhászodva, — mert nekem ellenem esküdött ma minden élő és nem élő állat.

S én szerencsésen kihajítottam azt.

Azzal nekiültünk s dohányoztunk, mintha diurnumot kaptunk volna érte.

— Hanem hát, öcsém, — kezdé egyszer e közben urambátyám, kis újjával letömködve a pipa tüzét, — mi dolgod neked az én házamnál, hallod?

— Már urambátyám, akár inde, akár unde, hova tagadjam? Én szerelmes vagyok Esztikébe.

— De öcsém, csak az annak a rendi és módja: nekem kellene először szólanod.

— Urambátyámba nem vagyok ám szerelmes.

— De még én se tebeléd. Hanem tréfán kívül: hát mi közöd neked ahhoz a leányhoz? Hiszen ha szereted, hát csak szeresd; de ne járj hozzá. Szeretheted, ha kilencz mértföldnyire vagy is tőle.

— De urambátyám, nem úgy verik a czigányt: nem akarom én annyiról szeretni Esztikét, a két padlás köze is elég nagy távolság volt már; hanem tehát ha nem bánja és nincs ellenem valami különös kifogása, ezennel itt a farkasverembeṇ

egész ünnepélyességgel megkérem kegyelmedtől drágalátos kis kacsóját és vele együtt szép magát, még ha Debora asszony vele jár, ráadásul azt is elveszem.

— Veszed az ördögöt, hiszen mostohaanyám; ipam is, vőm is csak nem akarsz lenni egyszerre? Hanem öcsém még gyerek vagy, nincs mit aprítnod a tejbe.

— Nagyobb igazság kedvéért: még tejem sincs, a mibe valamit aprítsak; hanem iszen majd megön az időjártával, az Isten elég gazdag, majd megsegít.

— De fiam, — szólt az öreg úr, pipáját tenyerében tartva, — nem készített a jó Isten banknótákat senki számára, hanem egyiktől elveszi, másiknak odaadja; de az ilyen magadforma semmihez látó falufüle fráternek bizony nem repül ám a sült veréb a szájába.

— No de a mi nincs még, majd lehet még; kezdetben sem vala semmi, mint a biblia mondja; majd felmegyek Pestre jurátusnak, törvényt végeztem, s lesz belőlem tekintetes úr és prókátor.

— Candidatus koplaló; — fejezé be urambátyám, — jobb lett volna öcsém, ha pap lettél volna, uradatyád is eleget akarta, hanem te agyafurt ficzkó voltál teljes életedben. Most káplán volnál valahol, s nem hozott volna ide a tatár miközénk izgágának. Hanem már túlestél rajta, átugrottad, mint a tinnyei leány a férjhez-menést. De megállj, egyet mondok, kettő lesz belőle; küszöbön van a restórátió, mihelyt leszüreteltünk, hozzáfogunk a nemes atyafiság kapacitálásához; ne busulj, megnyomunk esküdtnek.

— S akkor Esztike az enyém lesz?

— Ijh, hogy te egyébről sem tudsz gondolkodni, mint Esztikéről.

— Nem bánom én, urambátyám, ha alispánnak megtesznek is, csak Esztikét nekem adják.

— No, patvar vigye, ha már ennyire vagytok, üsse meg a káposztás kő! nem bánom; hanem restórátió előtt egy kukkot sem szólsz senkinek, és hozzánk be nem ütöd az orrodat, különben lánczonforgó-kereplő! semmi sem lesz a dologból. Mit tehettem? Magam jóvoltáért megigértem, hogy hallgatok és nem megyek Esztikéhez, s azzal egymás nyakába borultunk az öreg úrral, ös-zecsókolóztunk, s «adj fiam tüzet», mondá az öreg, pipája ki levén szunnyadva. Különös grátia, mert különben mindig maga szokott kiütni. Igy töltöttük nagy mulatsággal az éjszakát. Én szépen ölembe fektettem urambátyám fejét, s ő csakugyan boldogan elszunnyadott az Úrban, s harsogott álmában, mintha orrának mindegyik nyilásával egy-egy fagótot fujt volna. Nem alhattam miatta. Szintúgy reszketett a verem tőle. Ha fütyöltem neki, akkor elhallgatott; hanem akkor meg a magam fütyölése miatt nem alhattam, s ha én elhagytam, ő kezdte rá.

Igy virradtunk meg szép pipaszóval.

Az alatt volt lótás-futás miattunk a faluban; kerestek égen, földön és padláson mindkettőnket, tűvé tettek értünk mindent, s természetes, hogy mégsem találtak.

Reggel felé, hogy az éhség elővett, magunk is elkezdénk gondolkozni a szabadulásról. teljes te-

hetségünkkel hozzáfogva a rikoltozáshoz és kurjongatáshoz.

Végre ránk akadtak. A veremből felkanyargó pipafüst vezette őket messziről a nyomunkra.

Urambátyám két bérosének jutott a szerencse, bennünket kihúzhatni a siralomnak völgyéből, kiknek urambátyám rögtön meg is igérte, hogy kifordítja a bőrüket, ha meg merik mondani valakinek holvoltunkat.

S jó hogy hazamentünk, különben már épen currentáltatni akartak mindkettőnket.

Két álló hónapig nem beszéltem Esztikével; sokszor láttam szegénykét, kisírt szemekkel és halványan, majd a szivem repedt meg olyankor érte; de megigértem, hogy nem szólok hozzá, s meg akartam szavamat tartani.

Ekkor ment végbe a tisztújítás. — Szép volt, mondhatom, igen szép, csakhogy már egyébre nem emlékszem, mint, hogy egyszer egy vaskos legény megemelt, másik kettő meg lerántott, ismét másik három nyakonfogott s újra felemelt, az attilámat összehasogatták, a hajamat megtépték s egy zápfogamat kiütötték s megtettek esküdtnek.

Tisztujítás utáni nap urambátyám nagy ozsonnát rendezett házi kertjében. Az egész falubeli asszonynénémség és urambátyámság hivatalos volt rá, többek között én is (noha senkinek sem asszonynénje, sem urabátyja nem voltam).

Mi volt legyen belső tartalma amaz ozsonná-

nak, azt nem tudom, mert — fontos okaim voltak rá nem tudni. A szakácskönyv hamarább megmondaná.

A lugosban volt felterítve negyvennyolcz személyre, s mire odaértem, már folyt a dáridó. Esztike lelkem ott sürgött-forgott a vendégek körül, kinálgatva mindenkit, nyájas piros arczczal (tűz mellől jött, attól volt piros), s szeliden vonta ki magát egynémely hamis urabátyja ölelendő karjai közül; azonban minden nyájassága és pirossága mellett is igen szomorú volt szegényke.

A mint beléptem, nagyot köszöntem neki, sarkantyumat összeütve, mire a lelkem megdöbbent, s úgy fülönöntött egy bizonyos urambátyámat a kezében volt lengyellével, hogy ez maig is nagyot hall arra a fülére.

— Hozott Isten, öcsém! — kiálta Gergely bátya, — hát ilyen későn kell jőni? — no — nem hiába vőlegény vagy.

Esztike szivem e mondásra halavány is lett, szomorú is lett; valami esett a szemébe, mondá, s könyezett.

— Bizony csak növekedik ez a fiatalság, — szóla közbe egy tetemes assessor, ki mindig két széken szokott egyszerre ülni, — ide s tova Esztike húgom is eladó leány lesz.

— Semmi ide s tova, — szólt Gergely bátyám; és egy vágással úgy ketté vágta a lúd hátába szúrt villát, mintha porczogó lett volna, — menyasszony az is.

Esztikének sem kellett több. Ment kifelé. Igen tarka lehetett előtte a világ, mert alig találta

meg a lugos ajtaját. — Nem jött az áldott azon gondolatra, hogy ő is lehet menyasszony, én is vőlegény, mégis egy pár válhatik belőlünk.

— Eszterka! hozd ki a czukortartót! — rivalla utána Debora asszony, ki is erősen örült magában, mint hitte, leőzetésünkön, s remélyé, hogy ezuttal keresztyéni módon ki tudott túrni bennünket a boldogságból. Szüntelen lovalta amaz idő óta Gergely bácsit ellenem és Esztike ellen. No de volt rá oka szegénynek. Másfél hétig tartottuk ágyban fekve, bekötött szemekkel és bedugott fülekkel. Én kivált még a macskáját is agyoncsaptam.

Tehát örült rajta, hogy Esztike búsul.

— Öcsém, — szólt, oda intve magához Gergely bácsi, — eredj csak utána, — sugá, — vigasztald meg szegényt; még kisírja a lelkét.

Nekem sem kellett ezt kétszer mondani. Nyargaltam utána, — a konyhaajtóban elértem, megragadtam a kezét, s azt szivemhez szorítva mondám: — Esztikém galambom, egy szóra.

— Bocsásson, — mondá fájdalmasan, halavány arczczal, — igen rosszul vagyok.

— Esztikém, ismeri-e kegyed vőlegényét?

— Bárcsak meghalnék, mielőtt ismerném.

— Már pedig ne haljon meg, mert az most oly közel áll kegyedhez, hogy senki sincsen nálánál közelebb.

Ekkor kezde előtte világosulni a dolog: vére mind arczába futott, s azt rögtön piros rózsává festette; ha át nem kapom, elájul szegényke; mily sebesen dobogott a szive! oh! az a sóhajtás, melytől ekkor megszabadult a szive! még

én is éreztem annak alpesi súlyát. Még egyszer magamhoz szorítám: «Hanem az egész még titok», sugám neki, s azzal elválva tőle, siettem a kertbe vissza.

Gergely bátyámnak már ekkora szinte kifurta az oldalát a titok, s elmondá azt nagy teketóriával, az összes vendégeknek szintoly szive örömére, a milyen boszuságára Debora asszonynak, s mire ujólag közéjök léptem, oly harsány gratulatióval fogadtak, hogy szinte magam is elijedtem.

— Hanem 'szen én is fogadok ám akármibe, — mondá Gergely bácsi, — hogy az a leány akármit egyebet kihoz, csak a czukortartót nem, a miért beküldték.

Fogadhatott volna, mert Esztike, midőn visszajött, kedve fordulatát ügyetlenül titkoló arczczal, de a czukortartó nélkül jött vissza.

Minden szem reá nézett.

Piros lett a lányka, mint az esthajnal.

— Hát hol a czukortartó? — rivalla rá félboszusan Debora.

Erre még pirosabb, még zavarodottabb lett, s végre, midőn látta, hogy mindenki mosolyogni kezd rajta, oda futott apjához és égő arczát annak keblére rejté. A jó öreg úr kaczagva csókolta össze-vissza a kis menyasszonyt, s borotvált szakállával még pirosabbra dörzsölé arczát.

— Már majd csak magam megyek hát be azért a nádméztartóért, — mondám (nekem is tüske volt a talpam alatt).

— De bizony, menjetek érte mind a ketten,

mondá Gergely bácsi, kezembe adva Esztike kezét.

— De már úgy jótállok róla, hogy ma sem látjuk a nádméztartót, — tevé megjegyzését — és nem alaptalanul — a két széken ülő úr.

Mi pedig bementünk a házba.

. . . . Ki volna oly vakmerő, boldogságát a mienkhez hasonlítani? Ki volna oly vakmerő, e boldogság leirására szavakat keresni? . . . hallgatok s ujra érzem azt: azt a gyöngéd kezet a kezemben, azt a mosolygva repeső tekintetet — azokat az ártatlan, szótlan ajkakat, mik ezentul mind, mind az enyimek voltak, s miknek birása gazdagabbá tett, mint ha egy országot adtak volna . . . . Uram Isten, milyen szép gondolat volt tőled az a szerelem!

Urambátyáimék régen el is felejtették, hogy kávét ittak, mire mi kivetődtünk a nádméztartóval; azzal mentettük magunkat, hogy nem volt benne vágott czukor.

Szerencsénk, hogy nem investigáltak tovább a dologban; mert igaz ugyan, hogy mikor bementünk, nem volt a kérdéses szelenczében czukor, de mikor kihoztuk, sem volt ám benne.

*

— Mához két hónapra szivesen látom kegyelmeteket mindnyájukat a menyegzőre! — Ezzel fejezé be urambátyám a kézfogót.

*

Azonban szegény ember akaratját boldog Isten birja! Mielőtt ez megtörténhetett volna, urambá-

tyámnak hosszú útra kelle menni, még pedig olyan útra, hová az ember a pipát sem viheti magával. — Megáldott bennünket szegény, azután még egyszer elkerítette ennek az orvosságnak a keserű kinját! és megdicsőült és eltemetteték, várván ama boldog föltámadást.

Esztendeig gyászoltuk őt Esztikével — ruhában; szívben maig is csak oly kegyelettel emlékezünk reája, mintha tegnap halt volna meg. (Ez volt oka, hogy őt soha uramatyámnak nem nevezhettem. Ki minő qualitásban meghal, olyanban marad holta után; holtak között nincs előreléptetés.)

Esztendő után következett el azon boldog percz, melyben megnyilt mennyországomat keblemhez szorítva, mondhatám neki: «édes, édes Esztikém!»

És csakugyan nem is érte ajkaimat soha oly édesség, mint mikor ő először és maga jószántából forrón megcsókolt.

. . . . Még maig is emlékszem mindezekre.

Pedig bizony már régen volt.

Az a gyönyörű sylphidi termet, melyet egykor araszszal átértem, elhizott azóta, hogy most karral is dolgot ad átölelnem, hanem azért most is úgy szeretem az eszemadtát, mint a lelkem közepét.

Debora asszony mind e mai napig él és uralkodik, testének semmi része nem mozog már, a nyelvét kivéve. — Az még ép és egészséges. Előre prænumerált rá, hogy az unokáinkat ő tanítja majd beszélni. Adja Isten! De én nem kivánom.

A DRÁGAKÖVEK.

I.

Abu-Shirzad-Eddin.

Budán, a császárfürdőhöz közel, fenn a hegytetőn, van egy régi török mecset, egy pusztulásnak vált ódon kis kápolnaszerű épület, melynek belsejébe vasrostélyon keresztül beláthatni. Benn egy török dervis hamvai nyugszanak, ki akkor élt itt, mikor Buda tornyain még a félhold ragyogott, s azalatt halt meg, és itt temetteték el az idegen földben.

Az ozman hatalom azóta mindig hátrább szorult, most alig áll még legszegletében Európának s hajdani hirének, s az itt-ott elmaradozó hősök és szentek sírjai mutatják még egykori hatalma kiterjedését, mint tengerjárást az elhagyott kagylók.

De a nép nem feledé el a helyet, hol idegen földben egy-egy szentje nyugszik. Évről-évre megjelennek az ájtatos zarándokok távol napkeletről, eljönnek imádkozni az elhagyott sírhoz, mely egykor országuk határán belül esett, s most attól oly távol maradt.

A mecset őre egy vén ulema, neve Abu-Shirzad-Eddin, kit az élő nemzedék közül senki fiatalabbnak nem ismert, mint minőnek most látszik, csupán hozzávetőleg többnek kell lennie százötven évesnél.

Nem rég egy kilenczven éves agg nő halt meg Budán, már az oly vénnek ismerte őt gyermekkorában, mint halála évében.

Feje egészen kopasz, borotvának nincs rajta többé mit keresni, de sürű szakálla csaknem övéig ér s fényes fekete, mint a kőszén, vallásos szokásnál fogva khenna- és indigópéppel festi azt olyszínűre minden hetednapon.

Eredetét a hajdani magusoktól vette, e mystikus lényektől, kik minden országban, minden égöv alatt megtarták rejtélyes hatalmukat; országok dűltek, koronák hullottak, népek vesztek el, csak az ő bűbájos lételök élt túl mindeneket, megirták a multat, olvasták a csillagzatokból a jövendőt, meghosszabbíták az emberéletet rendes határain túl kétszeresen, háromszorosan, bekisérték az élő lelket a halálon túli élet homályai közé; építének templomokat, bálványemlékeket, mik még romjaikban is fenségesek; csodákat hoztak elő a művészetekben; hajlékonynyá tevék az üveget, az ezüstöt égszínűre, az aranyat rózsaszínüre változtatták; — leszálltak a természet legmélyebb titkaiba s föl az istenség fenséges örök rejtelmeibe, — csak az ő titkaikat nem fedezte föl senki. Még betüiket sincs a ki ismerné; — találnak olykor köveket kalandos utazók, tele írva ismeretlen, szokatlan vonalakkal, a világ minden tudósai nem birják leolvasni, mi van oda irva?

azt hiszik: a holdból esett ide az a kő, vagy az özönvíz előtti időknek, vagy tán messzebb az emberi nem teremtése előtt élt őslakók korának rideg maradványa.

A magnetismus előttök rég ismeretes erő volt. Évezredekkel azelőtt, hogy egy újabb nemzedék lángeszű fia azt ismét föltalálta, már ők be voltak avatva az isteni erő titkaiba, jósálmokat mondatának elaltatott idegkórosokkal, betegeket gyógyították ujjaik által, s kényszeríték a koporsóból kivett halottat a galvanismus csoda hatalmával megmozdulni, fölnyitni tört, homályos szemeit, s merev idegeit megrázkódtatni, s elkékült arczán megjelenni a kárhozat kínvonaglásait.

E magnetikus erő fiuról-fiura szállt, az apa véréből átment a csodás fluidum a gyermek ereibe, s hogy meg ne gyengüljön annak ereje, a mágusnak csak osztályából való nőt volt szabad ismerni, úgy hogy később, midőn az előre haladt idők szelleme meggyéríté azoknak számát s a kevés fenmaradottat szétszórta a világ minden részeibe, némelyik már túl volt élete századik évén, midőn megnősült s azután lettek gyermekei.

A testi és lelki mértékletesség mesés hosszúságra nyujtja a rejtélyes lények életkorát; a budai vén ulema, ez élő maradványa azon mythologiai kornak, melynek patriarchái közt az irás szavaiként hétszáz évig élt egy, már maga is a második századot éli. Napjai ballgató merengésben, a természet titkainak és az apák hagyományainak vizsgálatában, éjei világlátó álmodozásban telnek; eledele kenyér és víz, ruházata avatag fehér szőrpalást, mely testét körülburkolja.

Ritkán jár emberek közé, de ha valakit kiváncsiság, vagy tanácskérés hozzá vezet, ajtaját mindig nyitva találja. Abu-Shirzad-Eddin nem zárkozik el senki elől, nem fél senkitől, nem örül senkinek és nem boszankodik senkire.

* * *

Egy ifjú barátom, ki sok regényes viszontagság után, most egy félreeső egyszerű faluban, mint közönséges földmívelő éli egyhangú napjait, elfeledve a világtól s tán épen azért boldogan, — egy történetet beszélt el nekem Abu-Shirzad-Eddinről, és azokról, kik vele összeköttetésben vannak. A dolog ő vele magával történt. Saját szavait fogom idézni, úgy a mint azokra emlékszem. . . . . .

. . . .

1845-ben Berlinben jártam tanári előkészületek végett.

Ott az akadémiákon valami rosicrucianus sectával ismerkedtem meg, kik nyilt tanaikban «szabadkőmüvesek»-nek vallották magukat, titokban azonban a természet legmélyebb titkaival: theosophiával, rhabdomantiával, alchymiával, mesmerismussal, necromantiával stb. foglalkoztak.

Akkori túlfeszített kedélyemet rendkívül magukhoz ragadták e csodás, rejtelmes tanok, úgy, hogy rövid idő alatt egyike lettem leghivebb, legszorgalmasabb proselytáiknak.

Volt különösen egy közöttük, valami Rauber von Thalberg nevű, kit röviden csak Raubergnek

szokták nevezni, ki az egylet legtekintélyesebb tagjának tartatott.

Ez a rhabdomantiát meglehetős sikerrel űzte, bűvös vesszejével rejtett érczbányákat s ásványos forrásokat fedezett fel, egyszer magam is tanúja valék, midőn a vízirányosan fektetett mogyoróvessző egy helyen elkezdett minden látható külbefolyás nélkül magától reszketni, — azon a helyen egy gazdag ezüst bánya érre találtak.

Később a vessző helyett fonálra akasztott kénesvassal tett próbát; mondják, hogy azzal is többször sikerült neki; az ottani tudósok egész könyveket irtak mellette és ellene.

Ez az ember különösen látszott engemet szeretni, azon erős hitért, melylyel transcendentalis tanaik iránt viseltetém; több apró titkokkal ismertetett meg, megajándékozott a rosicruciánusok titkos rendjelével, melyről azok minden földön egymásra ismernek: négy rózsa keresztbe állitva, közepette e betük: R † C.

— Ez annak symboluma, — úgy mondá, — hogy Krisztus vére a keresztfán rózsaszínűvé változott.

Megmagyarázta a titkos irás betüit, azokat a rejtelmes vonalokat, mik Laphonban négyszögü köveken találtatnak ember nem lakta hideg sivatagokban, megholt nemzedékek legféltőbb titkai, a tudósok ezeket «rúnák»-nak (Runen) nevezik, s alig ismerik nehánynak értelmét. Ezen betükkel nem sorba, hanem alulról felfelé szokás irni.

— Csupán egy ember van, — mondá egykor Rauberg, — ki mindezen betük titkos értelmét ismeri, egy vén mágus, ki e titkot öröségül kapta,

s csak örökségül fogja ismét halála után a legközelebbi tanítványának hagyni, de a ki daczára annak, hogy több másfélszáz évesnél, alkalmasint mindnyájunkat túl fog élni.

... A tanszak bevégeztével vissza kelle térnem Magyarhonba. Bucsút vevék berlini ismerőseimtől, többek közt Raubergtől is. Kérdé tőlem, hogy hová fogok utazni? Mondám neki, hogy Budára. E szóra különös öröm derült fel a theosophista arczán.

— E városban lakik, — úgy mondá, — azon nevezetes bűvész, kit már többször említettem, a mágusok utóda, Abu-Shirzad-Eddin, a rúnák titkainak örököse.

Csodálkozva mondám neki, hogy én, bár régóta lakom Budapesten, e szerinte nagyhirű embernek most hallom először hirét.

— Nem csinál nagy zajt maga körül, de annál ismeretesebb a beavatottak előtt; sectáink szoros összeköttetésben vannak egymással, ő mi előttünk Mobed (mester) Adamas név alatt ismeretes, míg az én nevemet Herbad (tanítvány) Athanielnek szokás előtte emliteni.

Kértem Rauberget, hogy ismertessen meg ez emberrel.

— Az nem nehéz, — felelé, leirva az utczát, melyben lakik, — ajtajára e betük vannak irva: D.... O.... C... A köznép ezt a szót véli belőle leolvasni: hogy «Doctor», pedig ez azt a három betüt jelenti, melyet a hold alkot felváltva az égen; D mikor újul, O, mikor megtelik, s C, mikor elfogy. E symbolumok jelentése talányul van feladva azon tanítványoknak, ki a giawrok osz-

tályából akarnak felvétetni. Ha tehát meg akarsz ismerkedni ez emberrel, keresd fel, mondd el neki, hogy kitaláltad symbolumai értelmét. A három betű ezt jelenti: Deus.... Omnipotens.... Creator.... Ő mutatni fogja ujja mozgatásával, hogy nem jól találtad ki a jeleket, de erről rád ismerend, hogy a rosicruciánus sectához tartozol, kik ezen értelmet adtuk amaz égre irt runáknak. Ő szerinte annak más bübájos jelentősége van. Azontúl szivesen látand mindenkor; ha szükséged lesz rá, segitend rajtad, meggyógyít minden betegségből, ha kell, még a szerelemből is, de tanítani nem fog semmire, csodákat tesz kedvedért, de azokat meg nem magyarázza.

. . . .

Haza érkezve, legelső gondom volt a mágust fölkeresni, — rövid kutatás után rá akadtam a házra, melynek ajtajára a három rejtélyes betű volt felirva, s a legelső bűvészet, mit velem a mágus elkövetett, az lőn, hogy azontúl nem birtam tőle megválni. Egyikében a mellette való lakoknak fogadtam magamnak szállást, lemondtam a professori cathedráról, melyre meg voltam híva, s éjeket, napokat tölték a mysteriosus lény közelében, ki, ha csuda nem lett volna is előttem, mint másfélszázados tapasztalás és tudomány birtokosa, mindenesetre imponáló tekintély leendett.

Mikor a magyar kormány hadsereget kezde toborzani, én is honvédnek állottam; mielőtt a legelső csatába indulánk, elmentem Adamas mesterhez, kit a bölcsek nyelvén Abu-Shirzad-Eddinnek neveznek, mert ott még a nevet is érdem

után osztják. Közhonvéd ruha volt akkor rajtam, de képzetemben már tábornoki öltönyt láttam magamon, érdemrendekkel diszitetten.

Talán meglátta arczomon gondolataimat, mert e szavakkal fogadott: «a mire gondoltál most, teljesülni fog, de neked nem használand semmit».

Elbucsúzásom előtt egy abraxas követ adott kezembe.

Ez egy nagy fekete achat, piros carneol erekkel tarkázva, melyre mindennemü állat és emberi tagok voltak kifaragva, a legcsodásabb összerakással.

Az abraxasnak ez a symbolikus értelme van a bűvész előtt:

Hét æon van, miknek fogalma a megmérhetlenség, időben, térben és hatalomban.

E hét æon segélyével teremté Isten a világot.

A héber traditio hét napnak nevezi az æonokat, mik alatt Jehova, Adonai Zebaoth, a kimondhatatlan nevű Isten a világot alkotá, a hatodikon teremté az embert, a hetediken megnyugovék. A zend mythologia hozzá teszi: a hetediken teremté Meithras az ember fölötti lényeket, azon erőket, mik a természet királya fölött állanak, indulatokat, szenvedélyeket, szerencsét és halált.

E hét æon szétoszlik hétszázhetven angyalra, és e hétszázhetven angyal neve «abraxas».

Az abraxas kőre faragott alakok mindegyike egy æont képvisel, s azoknak egyessége az abraxasbálvány, mely úr minden teremtett dolgok fölött, s melynek szolgája tűz, víz, elemek és az ember, s mi az ember után és az ember fölé te-

remteték, szolgál neki az indulat, szenvedély, szerencse és halál.

Ez a traditio az abraxas kőről.

Akkori exaltált kedélyem mellett én mindezt komolyan hittem. Midőn a mágus a bűbálványnyal megajándékozott, azt mondá:

— Saját sorsod ellen mindenkor megőriz, — de az idegen fatum ellen nincs hatalma.

Akkor nem értém szavai értelmét, később rájöttem, hogy igaza volt.

A had folytán szüntelen magammal viselém a mágus ajándékát, jártam vészek, viharok között, soha sem ártott semmi, álltam golyózápor között, soha sem talált egy is, háromszor elfogyott a zászlóalj, melynek zászlója alá esküvém, mikor harmadszor kiegészíték, én már akkor parancsnoka voltam.

— Milyen nagy szerencséje van! — mondák társaim irigykedve. Nem gyaníták a mit én hittem: hogy a szerencsét hatalmamban van kényszeríteni, hogy a halál nekem szegődött szolgám.

Ilyen eset gyakran fordul elő a katonák életében. Egy-egy ember tíz csatát kiáll bátran, győzelmesen, a legnagyobb veszélynek homlokegyenest nekimegy, szeme közé nevet a halálnak, s visszajő baj nélkül; a másik remegve áll ki, reszket, ha a meghalásra gondol, s a legelső golyó, melyet kilőnek, őt találja.

Mintha a halál kerülné azt, a ki őt megveti s csak azokat keresné, a kik tisztelettel viseltetnek iránta.

Még egy holdforgás, még egy csatakör, és én ezredes lettem.

A jövő hónapban már tábornoknak hittem magamat.

Abban a hónapban lerakta a sereg a fegyvert.

Igaza volt az ulemának: az abraxaskő csak saját sorsom ellen védett, az idegen fátumot nem volt ereje elfordítani.

Sok bolyongás után eljutottam Komáromig. Utitársaimat, kik velem együtt indultak, mind érte valami baj, csak engem semmi. Bemenekültem a várba. Két hét mulva az is capitulált, én mint az őrséghez tartozó tiszt, szabadon bocsáttatám.

Igaza volt az ulemának: a mit gondoltam, beteljesült, de nekem nem használt semmit.

Egy éve volt, hogy utoljára láttam. Budára visszaérkezve, első gondom volt őt újra felkeresni.

Ott állt előttem ismét örök nyugalmu képével, úgy tekinte rám, mint az alchymista valamely bevégzett experimentumára.

Elmondám neki, hogy ki akarok menni Törökországba, utasítson ottani ismerőseihez.

— Te elégedetlen vagy a nappal itt, ott is ugyanaz süt; szólt a bölcs.

— De nem ugyanazon földre! — viszonzám.

— A föld jó mindenütt, ád kenyeret, ád sírt akárhol . . .

— De nem dicsőséget!... Miért maradjak itt?

— Szánts, vess, végy nőt, szerezz pénzt, nevelj gyermekeket.

— Egyre sem való vagyok többé. Lelkem nem hagy nyugodnom, sokkal magasabban álltam, mint hogy azt valaha el tudnám feledni; vágya

kat érzek magamban, emésztő, álomrabló vágyakat, határozatlan, születetlen, vajudó eszméket, mik az őrültséghez hasonlatosak, szeretnék gazdag lenni, roppant kincsekkel birni, úr lenni, a minő még nincsen, vagy nagy hatalmas hadvezér, kiről egy-egy földrész remegve beszéljen, bűvész, emberfölötti lények fejedelme, vagy akármi, akármi, akármi! csak közönséges mindennapi ember nem, még boldog ember sem.

Abu-Shirzad-Eddin, a mióta ifjusága elmult, soha sem nevetett, és az nagy régen volt. — Én láttam őt mosolyogni. — Mint a polusi nap sápadt, hideg fénye, vonult végig emberfölötti komolyságú arczán valami elmuló indulat változata, azután palástjába burkolózva, ujját szájára téve, néhányszor végiglépdelé szobáját, majd hozzám lépett, édes nyugodt tekintetével sokáig nézett rám, oly nehéznek, oly nyomasztónak érzém magamon e bűbájos tekintetet, de nem birtam azt kikerülni.

— Legyen neked a te kivánságod szerint, — monda hosszú, vizsgáló, mágneses iszonyattal eltöltő tekintete után. — Eredj Törökországba. Túl a Pontuson van egy tartomány, hajdan Nikomediának nevezték, később e névből lett Iz-Nikmid, még mikor én gyermek voltam, úgy hitták, most meg csak Izmidnek nevezik.

Nyolcz hegyből áll e kis tartomány kiterjedése, mik közül a legszélső a tengerbe nyúlik. Mind a nyolcz hegy erdőkkel van fedve, sötét fenyvesekkel, mikben itt-ott fehér oltárkövek vannak elszórva, körülnőve vad erdei venyigéktől; ezek voltak a parsok legelső istenének oltárai, kinek

neve volt Meithras, mielőtt Ormuzd és Ariman megosztták egymás közt a világot.

De nem ezen kövekről akarok neked beszélni. A középső hegy ormára felállva, hat csiflikat (falu) látandsz magad előtt fehérleni az erdők között, s a falvakon túl egy homokos, itt-ott pálmákkal benőtt pusztát, az a Darszán puszta, e puszta szélében áll Armazar város.

E városba bemégy s ha találkozol koldussal, vagy bayadérrel, tudakozni fogod tőle Ismael-Asmai lakását, az egyetlen, a legnagyobb költőét. Mert csak a koldusok és az utczai tánczosnők ismerik és látogatják őtet.

Három napot nála töltesz, három napig kérdezni sem fogja: miért jöttél? még neved után sem fog tudakozódni, harmad napra kezébe adod e maaneet (egy átlátszó hólyag, virágmagvakkal, színes kövekkel és bogarakkal tele) s nevemet említed mellette.

Azontúl szólanod sem kell többet, tudni fogja, hogy mit akarsz.

Este, mikor a muezzim éneke elhangzott, az utolsó mosdás után el fog vezetni a városon kívül, hol messzünnen egy sötétlő fenyőerdő látszik meg a hegyoldalban.

Azon erdő neve: Madzsar Dág — Magyar erdő.

A környék lakói már nem emlékeznek rá, hogy miért nevezik ez erdőt így?

Az erdő mélyéből egy mecset félholdas minaretje látszik elő, a népség frenk dzsaminak nevezi e helyet, mi annyit tesz: «idegen templom».

E templom egyik rejtekében lakik Abkadilla-Almahal,

Ez a mágusok vénje, ki mindnyájunkat látott gyermekül felserdülni, ki a kerek föld minden országait látásból ismeri s beszél minden élő és nem élő népek nyelvén.

Abkadilla-Almahalnak eme másik maaneemet fogod előmutatni, nevemet említed, és ő tudni fogja, mit kivánsz.

Napfelköltekor elvezetend a fenyves mélyibe, ott egy rejtekhelyen, melyet csak az avatottak ismernek, egy halom drágaköveket fog neked mutatni.

— Drágaköveket? — kérdém fojtott lélekzettel.

— Egykor királyok viselték e köveket világhódítók, országreszkettetők, most a mágusok vénje őrzi azokat elrejtve emberek szemei elől. Neked meg fogja azokat mutatni és rád bizandja, hogy válaszsz közülök.

— És valóban nagybecsü kövek azok? — kérdém, elkábult képzetemben alig érve utól a mágus igéreteit.

— A mivel a dicsőség, a hír jutalmazva volt. A mit a nagyok, a világhódítók fáradsággal szereztek maguknak, — a mikért királyok cserélték be a koronáikat; — e kövek azok.

— S enyim leend, a melyiket választom?

— Ha kelleni fog.

— Fogja-e azt engedni a mágus?

— Neki nincs szüksége rá. Azonban el ne felejtsd: hogy e kövekkel csak azokat jutalmazza a sors, kik a nagyravágyáson kivül szivökből minden indulatot kizárnak, kiknek agyában boldogság, szerelem, honvágy s az emberi lélek egyéb gyarló kivánsága meg nem fogamzott

soha, — egyedül a dicsőség, e fénylő, de nem melegítő csillag; kiknek szemébe köny nem jön soha, sem öröm, sem fájdalom könye.

. . . .

Másnap útban voltam Törökország felé.

II.

Ismael Asmai.

Három hete volt már, hogy elhagytam Magyarhont, a harmadikban megláttam Iz-Nikmid hegyeit.

Úgy jöttem ide, a hogy a mágus kivánta, szememben köny nélkül, szivemben boldogság, szerelem, honvágy nélkül, pedig oly régen elhagytam magam után ősi tűzhelyem, eljegyzett mátkámat s egyetlen hazámat; nem érzék semmi', csak a nagyravágyást.

Előttem volt a rejtelmes föld, jártam az erdőkben, hol a legelső Istent imádták, kinek neve volt Meithras, a legmagasabb hegytetőről meglátszott a hat fehér falu, túl rajtok a sárguló puszta s a puszta szélében a kisded város — Armazár.

Mint valami árnyékos liget, sötétzöld cyprus s hamvas olajfákból, mik közül itt-ott mecsetek ragyogó kúpjai s fehér, nyulánk, oszlop-alakú minaretek látszanak elő, tünt fel messziről a mozlem város; — a hozzá vezető úton megrakott tevék ügettek csengettyűs fővel, távolabb a Pontus kék hullámtükre fogta el a láthatárt, itt-ott

egy-egy fehér vitorla tünt fel rajta, mint szárnyra kelt halászmadár, a távolság miatt alig észrevehető mozgással.

És alattam a meleg éghajlati fenyőerdők, miknek egyikét Madzsardágnak nevezik, senki sem emlékszik rá, hogy miért? úgy szerettem volna tudni, megsejteni, megérezni, melyik az a rengetegben?

Estefelé bevergődtem Armazarba. Csinos kis város, több örmény lakik benne, mint mozlem, minden ház előtt szőlő- vagy borostyánlugas, udvarán felfutó rózsabokrok és olajfák, a törökök háza kívül tarka szinekkel van festve, mik közül csak a zöld hiányzik, a próféta szine, mely csak a templomok boltozatait illeti. Az örmények házai egyszerübben feketére, vagy szürkére mázolva.

Az alkonyat óráiban legnagyobb sürgés-forgás volt az utczákon. Tevék, megrakva málhákkal, öszvérek, szamarak, vizhordók, olajárusok, szemökig beburkolt török nők, örmény és zsidó hölgyek, orditó és tánczoló koldusok, dervisek, éneklő almék, falkánként száguldozó gazdátlan ebek tolongtak alá s fel, mik közt néhol egy pár poroszló tört utat ütlegekkel egy-egy palankinban hordozott tisztviselő számára.

Egyikében a legkeskenyebb utczáknak egy csoport koldust pillanték meg, kiknek isteni tiszteletök, vagy tán alamizsnakérésök abból állott, hogy szétterjesztett kezekkel sebesen forogtak magok körül, mint szoktuk gyermekkorunkban, hogy aztán forogni lássuk magunk körül a világot.

E különös tánczczal egészen elfogták a keskeny

uteczát, az azon menők egy-egy aspert vagy palırast vetettek oda nekik, ha menekülni akartak; középett egy vén vakonszületett tánczolt, az előtt épen meg is kellett magát mindenkinek hajtani, a vakokat keleten szenteknek tartják.

Elvártam míg tánczuknak vége lesz, hanem azután meg a földre guggolva, valami éneket kezdtek, valami harmoniátlan bántó dudolást, s mikor azt elvégezték, ismét felugráltak keringeni, és forogtak, keringtek, míg újra ki nem fáradtak bele.

Végre bátorságot vevék magamnak egyikét a köztiszteletben álló férfiaknak megszólítani.

Kiszemeltem magamnak a legrongyosabbat, s egész alázattal meghajtva magamat előtte, egy piasztert tevék le ruhájára, s igen szerényen felszólítám: hogy ha érkezése leend, utasítson el engem Ismael Asmai lakására.

A koldus elvevé a piasztert s miután elvevé, végignézett rajtam megvetőleg s oly büszke tekintettel, melynek párjára nem emlékszem, kiálta rám: «Allah szenim gyaur! verjen meg Allah! te hitetlen!» s azzal homokot hinte ruhájának azon helyére, melyet piaszterem érintése befertőztetett.

A többi koldusok iszonyattal és bámulással néztek rám, a vakot kivéve, a ki folyvást tánczolt.

— Nakib-ül Al Esraf! — mondák néhányan reszkető hangon az általam felszólított koldusra mutatva.

Megértettem. Az a koldus a próféta családjából való, azokat hívják Nakib-ül-nek, ezeknek köte-

lességük senkinek semmi szolgálatot nem tenni, legkevésbbé egy gyaurnak, a népnek pedig kötelessége őket tiszteletben és jó húsban tartani.

Szerencsémre a koldusok egyike, a ki nem volt ilyen nagy családból való, meghallva a Nakib-ül-hez intézett felszólításomat, egy másik piaszterért ajánlkozék engem Ismael Asmai lakásáig elvezetni.

Utközben tudtomra adá a koldus, hogy az ő neve Müderris Alioglu, hogy az ő ősapja egy idegen király vezére volt, de nevére nem emlékezik sem a királynak, sem az ő ősapjának, valami baj miatt ide jött a király és vezérei, de hogy honnan és miért? azt nem tudja bizonyosan, itt aztán éltek egy darabig, azután meghaltak, de hogy hol laktak és hol vannak eltemetve? azt nem tudja megmondani. Még nem rég volt egy őseiről maradt pecsétes levele, valami idegen nyelven írva, nem ért már semmit sem a kutyabőr, sem a pecsét, valami jött-ment gyaur tudós megvette tavaly — nagy bolondul — kilencz piaszterért . . .

Megborzadva néztem rajta végig: milyen koldussá lett testben és lélekben! Ősapja királynak volt vezére, és ő már nevére sem emlékszik többé . . .

Azután mentünk hallgatagon a szűk kanyargós utczákon majd fel, majd alá, míg végre egy temetőhöz értünk.

Ott van a város közepén, régi temető már, a beültetett czyprusok erdővé nőttek benne, a sírkövek lóher-alakú fejeikkel, jobbra-balra dülöngve hevertek a magasra megnőlt fű között. Hibetőleg

senki sem emlékszik már azokra, a kiket hajdan ide eltemettek.

A temető szegletében, egészen a sírkövek szomszédságában volt Ismael Asmai lakása építve. — Faház, mint a többi, kívül kékre, pirosra és sárgára festve. Nagy, széles ablakai finom fa-rácscsal bevonva, az eléje ültetett szőlőtő sűrű venyige-fonadékkal takarta be az egész ház elejét, a szőlő-levelek itt-ott vérpirosra voltak festve a késő őszi deres éjszakáktól, a legmagasban még csüngött néhány érett rózsaszínű fürt, mikért restelték oda felmászni.

A koldus kezéről az előtornáczban egy szerecsen szolga kezére kerültem, de a kinél a fekete színű állatok között nyilván láttam emberiebb képü bivalyokat. Hihetőleg Asmai, poéta létére, nem vehetett magának különb csizmatisztítót. Sehogy sem tudtam attól a gondolattól megmenekülni, hogy tán ez az ember tévedésből gazdája csizmái helyett tulajdon képét találta kisuvikszolni. Ez menten lehúzta lábamról a sarukat, s lábaimat egy medenczébe egy párszor belemártva, szép sárga papucsokat húzott rájok s úgy vezetett be ura szobájába.

Egy nyolczszegletű teremben fogadott el Asmai Ismael, mely csupa ablakból látszott állani. A terem kiáltó színű arabeskekkel volt kifestve, a padlózat szőnyegekkel beterítve.

Maga Asmai egy kecskeszőr párnán ült, előtte egy különös faragványú asztalon, porczellán-tálra halmozott gyümölcsök, füge, ananász, szőlő és gránátalma, mellette egy hosszú nyaku ezüst palaczk, meg egy igen lapos csésze, melyből

sörbethet ivott, lábainál füstölt az argyla, melyből rózsavizen keresztül szívta a részegítő opiumillatot. Háta mögött három bayadere állt, lelepzett arczczal, kettő nakarát, a harmadik mandolint tartott kezében. Ez a harmadik volt köztük a legszebb.

Beléptemkor kivevé szájából a költő az argyla borostyánkő csutoráját, melynek szára kigyózva vonult át a kék üvegű rózsavizes kelyhen s a szokott phlegmatikus «saalem» után inte, hogy üljek le egy vele átellenben levő hímzett párnára.

Alig szedtem magam alá lábaimat, midőn a szerecsen egy asztalt helyezett elém, hasonlóul megrakva gyümölcscsel, sörbethkorsóval s illatos perzsadohánynyal megtöltött argylával, számomra azonban nem tett mákonyt bele.

Ez alatt időm volt kelet legnagyobb költőjét szemügyre vehetni.

Fiatal embernek kellett még lennie, arczán még nem volt ráncz, hanem annál fagyasztóbb volt rajta a merev halotti sápadtság, mit az opium, az idegesség, a gyönyörök és a költői lélek egyesült erővel idéztek föl reá; fekete szakálla, mely kereken fogta körül arczát, még feltünőbbé tevé e sápadtságot, melyet semmi indulat-változat, sem mosoly, sem gyönyör, sem a harag pírja el nem riaszta onnan.

Egyik könyökét a vánkosra letett bársonyba kötött könyvre nyugtatá. Nagy arany betükkel volt e könyv sarkára írva:

«Gulisztán» (Rózsakert). Sadinak, a shiraszi költőnek örök édességű versei azok, miket kelet költői egyedüli például választának maguknak.

Ezek arabul vannak irva, ama classikus nyelvén a keleti litteraturának, mely százféle néven tudja nevezni az «oroszlánt», s ezer nevet bir a «kard» számára.

Így feküdt hanyatt Ismael Asmai, könyökével a könyvre támaszkodva. Szép metszésű fekete szemeivel mereven bámult maga elé; mentül többször érinté szájához az opiumot, arcza annál halaványabb lett, szemei annál merőbb, fénytelenebb kifejezést nyertek. Végre kihullott kezéből az argyla borostyánköve, feje hátra hanyatlott karjára, az opium gyönyörélvezetes álma utolérte. Oly borzasztó az ilyen álmodó tekintete, minden izma reszket és szemei mereven ki vannak nyitva, míg vonalmai a legédesebb kéj alatt látszanak remegni. A mint a költő hátradőlt, egyike a bayadereknek előlépett, könnyű légszerű lebbenéssel s nehányat szökellve, miközben selyem öltönyei suhogtak, a nakara dobjára ütve, Asmainak egyik dalát kezdte elénekelni.

A bayadere piros, telt arczú leány volt, buja termetének minden hajlása kitűnt a vékony selyem kaftán alól, körmei rózsaszínűre voltak festve s szemöldei megaranyozva.

A dal, melyet énekelt, Asmai egyik balladája tárgya Zuleicha, Putifár nejének szerelme a zsidó Jusseffhez, azzal a kis eltéréssel a héber tradiciótól: hogy itt József és Zuleicha boldog szerelmesek, mindaddig, míg Zuleichát a szerelemféltés kinjai nem kényszeríték ama jelenést előidézni a kezében maradt köpönyeggel, mely mint az irás mondja, azon boldogtalan következést húzta maga után, hogy József tömlöczbe záratott, de a

honnan ismét kiszabadult s Putifár holta után ő és Zuleicha ismét boldog szerelmesek lőnek, mint ezt már az irás nem mondja.

A dal sok költészettel van kidolgozva, a szerelmet és szerelemféltést tárgyazó helyek valódi inspiratióval és szenvedélylyel vannak felfogva, kevésbé emelkedettek azok, hol az álomlátások jelenetei vannak.

Ez a kritikai phlegma csak későbben lepett meg a dal felől, azon pillanatban alig birtam egyébről eszmélni, mint az előttem éneklő és tánczoló bayaderről, kinek minden arczvonása, minden mozdulata áthatva látszott lenni azon szenvedélytől, mit a költő a dalba lehellt; a szenvedélyesebb rohamoknál vadul verte a feje fölé emelt nakarát, a csengetyűk bele zengtek forró énekébe, szemei szikráztak és piros arcza szinte megcsattant a rózsás hőségtől.

A költő arcza kéjtől látszott remegni az ének alatt, szemei mozdulatlanok voltak és merevek.

Ének végeztével a felhevült alme szédítő forgással tánczolva maga körül, végre kifáradtan oda rogyott a költő lábaihoz, megragadta annak viaszfehér kezét, s ajkaihoz szoritva, ott maradt rajta csüngve: — a költő arcza reszketett, szemei a semmiségbe bámultak.

Ekkor a másik bayadere lépett elő, fiatal halavány gyermek, szende fordulással nehány kört vágva a szőnyegen, egy dalt kezde elénekelni, csengő, szelid hangon; a dal egy boldog nő éneke, kit férje bálványoz, benne Shirin, a legszebb, a legjobb, a legboldogabb nő és férje: Chosru király, vannak megörökitve.

Dalát végezve az alme, ismét nehányat fordult lábujjhegyen, s leült szeliden Ismael Asmai lábaihoz, annak másik kezét szorítva ajkához.

Az most lecsukta szemeit s az opiumi kéj után a legmélyebb, félhalott álomba merült le.

Ekkor lépett elő a harmadik alme. Ég, minő alak volt ez!

Karcsú, lenge, ideges, — elhagyok minden hasonlítást, csufság volna őt fűhöz-fához hasonlítani; még angyalt nem láttam, de ha látni fogok, nem kivánom, hogy másforma legyen. Szemeivel megölt és megelevenített, ihletett és kábított, ajkain, homlokán elveszett az ember lelke. S mikor kis finom kezeivel elkezdé a mandolin hurjait megszólaltatni, s ajkait énekre nyitotta, az ember szivét érzé tánczolni, a hangok mindegyike keresztül-kasul járta lelkét.

Asmai legszebb dalát énekié az alme, két csillag szerelmét egymáshoz, a hajnal és az esthajnal csillagét, kik egymást szüntelen keresik s egymással soha sem jöhetnek össze.

A mi csak fokozat van indulatokban: gyöngédség, epedés, andalgás, kéj s annak előérzete, szerelmi düh, kétségbeesés, s mind ez egy csillag mennyei sphærájába fölemelve s egy túlvilági szépségű hölgy ajkairól lezengve . . .

Megesküvém, hogy soha sem hallottam e dalnál szebbet életemben.

Gyöngéden, enyészetesen, reszketve elhaló hangon végzé énekét a bayadere, a másik két leány zokogott, én elragadtatva érzém magamat, csak Asmai aludt az opiumtól mélyen.

Ha holt lett volna, tán fölébredett a dalra.

A bayadere kezéből kihullott a mandolin, karjait keblén keresztbe veté, lesütött szempillái alatt a gyönyör könyei ragyogtag, átszellemülten, alig érintve lábaival a földet, nehányat fordult, úgy látszék, mintha a lég maga forgatná, repülő fátyola glóriát alkotott feje körül, még egy fordulás, suhogó ruhája hozzám talált érni, szemei találkoztak tekintetemmel, — hirtelen elfordítám arczomat, hogy ne lássak rá többet, s azon perczben lábaim elé érzém öt hullani s érzém megragadott kezemen a forró, kisértő, megbolonditó csókot.

E pillanatban eszembe jutottak Abu-Shirzad-Eddin utolsó szavai, mikkel elbocsátott: «ki az igért köveket birni akarja, annak szivében boldogság, szerelem, honvágy, az emberi lélek más gyarló indulatai meg nem fogamzanak soha, egyedül a nagyravágyás, egyedül a dicsőség, e fénylő, de nem melegitő csillag!»

Reszkető vonaglással húzám ki kezemet a bayaderéi közül, s odább húztam magamat tőle, hogy ne érjek hozzá. Reggelig ott feküdt a leány lábaimnál, egész éjjel zokogott, és én egész éj el nem birtam szememet lehúnyni, arcza és csábitó alakja mindig előttem lebegett, csak kezemet kelle kinyujtanom, hogy őt keblemre vonjam, — és én meg sem csókoltam őt.

Reggel kisirt és lesütött szemekkel távozott el az alme, a másik kettő is elsuhant, nem sokára lehetett hallani az utczán dalaikat, mindig távolabb, mindig elhalóbban. Asmai még akkor is aludt.

Másnap ismét másik három bayadere jött

hozzá látogatni, akkor megtudtam azon viszonyt mely a költőt e különös lényekhez köti. Ők tulajdonkép finomított kiadása azon osztálynak, mely nálunk az utczákon az ujságokat árulja. Asmai verseket készít, de azokat nem adja el divatlapszerkesztőknek, hanem rábízza e kellemes némberekre, azok utczáról-utczára éneklik a dalokat, a hallgatóktól beszedik érte a fizetést, este elmennek a költőhöz a verseiért kapott díjt vele megosztani, mi közben még más gyöngédebb kegyosztalékban is részesítik s reggel ismét tovább viszik az új dalt, gondoskodva egyúttal a költő életéről, örömeiről és halhatatlanságáról.

Bizonyomra ott jobb dolga van a költőnek, mint minálunk.

. . . .

Harmadnap átadám Asmainak Abu-Shirzad-Eddin maaneejét, a küldő nevét említve hozzá.

A költő homlokához érinté a küldeményt, tiszteletе jeléül, azután az átlátszó hólyagborítékon keresztül elkezdé annak tartalmát figyelmesen vizsgálni, megnézegeté sorba a halmozott virágleveleket, bogárszárnyakat, csigákat és kövecskéket, s mintha mindegyikről valami rám vonatkozót olvasna le, föl-föltekinte rám a maanneeről sötét, beesett szemeivel, s mikor az utolsót is megnézte, intett a szerecsennek, mit az megértve, asztalt terített előnkbe, felrakott rá tyúkot, halat, rizskását s más mindenféle eledelt, mik előttem nem ismeretesek, vajjal, fűszerrel és czukorral túlterhelve, azután kezeinket egy medenczében megmosva és megtörülgetve, mindenikünknek egy-egy fehér elefántcsont kanalat adott

a kezébe, a többi evőeszközöket ujjaink pótolták; legutolsó eledelünk dióval töltött paprika volt mézes tejben kifőzve; evés után a szerecsen újra megmosdatott, megtörülgetett bennünket, tett elébünk zöldre főtt kávét czukor nélkül, egy-egy csibukot illesztett mindnyájunk szájába: — hallgatva ültünk ott, alkonyodni kezde.

A mint leszállt az est, a legközelebbi minaretben elkezde énekelni a muezzim, — ez eleven harangja a mohamedánoknak, — szomorú, egyhangú esti dala hosszasan hangzott el a város fölött; Asmai Mekka felé fordítva arczát, imádkozott, azután fölkelt, leteve pipáját, kardot kötött fel s inte, hogy én is hasonlót tegyek,

Künn az ajtóban a szerecsen várt bennünket két felnyergelt paripával, szép fehér arab ménló volt mind a kettő. Percz mulva útban voltunk az erdős hegyek felé. A fekete szolga egy csengetyűs szamáron ügetett utánunk.

III.

Abkad Ila Almahal.

A hold a láthatár egyik szélén, — másikon az esthajnal-csillag; középütt a ködfehér tejút, — és szerte a szikrázó csillagok ezrei, — az éj világosabb volt, mint néha éjszakon a nappal.

Az égi fények milliárdjai közül néha egy-egy csillag futott alá, fényes tűzutat rajzolva fenn az ég boltozatán s alant a tenger síma tükrén. Utitársam vallásos borzalommal mormolá mindannyiszor magában e szót: Massallah!

Körül emberhangtalan volt az éj, a városból a temetőkerteken csoportozó kutyák ugatása hallatszék; a mint a várostól távolabb s az erdőkhöz közelebb jutottunk, helyet adva az aranyfarkasok üvöltéseinek.

Eleinte a hegyek tövében viruló pálmaligetek közt vezetett el útunk, miknek alját gyümölcsös narancsfák, gránátalmabokrok s felfutó indájú, dinnye alakú gyümölcsök lepték el, a fák leveleiről csepegett a hűvös őszi harmat, a fényes szentjános bogár késő lárvái mászkáltak itt-ott a fűben. Én már a mágus drága-köveit véltem ott ragyogni.

Később, hogy mindig feljebb-feljebb mentünk, mind inkább vadulni kezdett a táj, a pálmák elmaradoztak, helyettök vastag iharfák jelentek meg, mik közt néhol irtatlan bozótot képezett az iszalag s a vadszőlő lombos venyigéje, az ágakon ugrált a czinczogó evet s szemeink közé nagy fehér éji pillangók vetődtek elvakultan, a hold itt-ott csillámlott csak keresztül a sűrű lombok között . . . Mindig feljebb mentünk, az erdők fái mindig feketébbé tevék az éjet, végre tökéletes vaksötétségbe jutottunk, s az a kellemes, mondhatni szívújító illat, mely bennünket körülvőn, tudatá velünk, hogy fenyvesek közt járunk.

Mintegy negyedóráig haladva e magas szálfák közt, miknek lombjai oly csendesen, oly rejtelmesen suhogtak az éjjeli szélben, egy nyilt tér kezdett előttünk kifejleni, melynek közepén sűrű ezüst-zöld olajfák közül egy épület tűnt ki, — egy templom falai.

Nem oly mintára épülve, mint a török mecsetek, alakja négyszegletű volt, a moshéek fényes kúp-födele helyett egyszerü zsindelyes tetővel volt födve s tornya nem hengeridomú, mint a minaretek, hanem négyszögü, mint a keresztények tornyai szoktak lenni, de a kereszt helyett félhold volt rátüzve, egyetlen fényesség az egész épületen, a többi mind sötét, — falak, tetőzet, ablakok. A természet maga is segitett a próféta zöld szinével ellepni a templomot, a tetőt bevonta mohával, a falakat mindenféle felfutónövények nőtték be, s a toronyablakokból a vad-jázmin hosszú bokros ágai csüngtek alá, és minden repedésből, a téglák közeiből apró kis zöld füvecskék, kövi rózsák bújtak elő, szorgalmasan iparkodva eltakargatni az épület idegenszerű külsejét azon honban, hol a falakat nem festik fehérre.

Ez az épület a frenkdzsámi, — az idegen templom.

Utitársam itt leszállt lováról, inte, hogy várjak s maga előre sietett s nem sokára egyikén a templom nyilásainak eltünt. Percz mulva visszatért ismét s inte, hogy menjenek közelebb.

A templom-ajtóban egy fehér alak állott; egy ősz férfi fehér palástban, hófehér szakállal.

Ez volt Abkadilla Almahal.

Semmi külszíne rajta a pórlelkekre ható ámításnak, öltönyén semmi cabbalistikus vonalok, semmi szemfényvesztés, — bűbájos öv, — varázspálcza, — abracadabra táblák, — mindezek nélkül, egyedül századokat élt lelke önerejével állott előttem a csodatevő vén, kit a világ minden bűvészei nagymesterökül fogadtak el. Inkább hason-

lított egy philosophoz a mórok idejéből, mint varázslóhoz.

Belépnem a templomba nem volt szabad, keresztyénnek tiltva van török templom küszöbét átlépni. Elfogultan, szinte remegve járultam a mágusok vénje elé. Magas, csaknem öles alaknak látszott, a rásütő holdvilágban arcza oly fehérnek tetszék, mint az alabastrom.

Átnyújtám a maaneét, a küldő nevét említve. Homlokához érteté azt, komolyan végignézte tartalmát, azután rám szegezve tekintetét, monda: «jer — kövess».

Ismael Asmai ez alatt szolgájával tüzet gyujtatott a szabadban s egy leterített szőnyegre ledűlve, egykedvűen vevé csibukját s úgy látszott, hogy nem tartja hivatásának velünk jőni.

Én egyedül követtem a mágust.

Szivem sebesebben vert, a mint e rendkívüli lényt magam előtt láttam járulni; ki nemzedékeket látott születni és meghalni, új csillagokat tűnni fel az égen, régieket elenyészni, ki tán látta a czédrust sarjazni a Sion tetején, mely most terebélyes fává növekedett s emlékezik oly népek történeteire, kiknek neve is el van már feledve; ki tán egyenlően látja a jövendőt, a mit senki sem sejt, és a multat, mire senki sem emlékszik, ki olvas a csillagokból s az emberek szivéből, ki ismeri az Istent, nem féli a halált, s a ki sorsomat képes leend egy éj alatt megfordítani, oly hatalmas, oly bölcs és olyan vén!

Csendes hallgatással haladtunk egymás nyomában az erdők sötétében, nagy fekete bogarak dongtak bennünket olykor körül, láthatlan kerin

géssel, a sűrű berekből az aranyfarkas szemei ragyogtak elő zölden, veresen, mint páros phosphor-csillagok. Én már a mágus smaragdjait és rubinjait véltem ott ragyogni.

Éjfél után lehetett, midőn egy hegytetőre felértünk, a nyilt, világos térről szét lehetett látni a messze tájékra, alant feküdtek a csendes falvak, a legutolsó lámpavilág is kialudt már; a tenger felett libegett bűvösbájosan a teli hold, a gönczölcsillag egyet fordúlt az égen, s vele a többi csillagzatok mind, csak a kis gönczöl végcsillaga, a Rukkabah, a poláris csillag maradt egy helyen változatlanul. Soha sem láttam annyi meteort lefutni, mint ezen az éjszakán.

November 13-ikának éje volt. A csillagászok ezt csillaghullás éjszakájának hívják, a törököknél akkor van a Ramadán 18 ik napja, a Thóra öt könyve ez napon szállt alá az égből.

A keresztyén, ha csillagot lát lefutni, azt kérdi, ki hal meg? a musulmán, ha csillagot lát lefutni, imát mond, s azt hiszi, hogy a mit akkor kért, teljesülni fog. Abkadilla Almahal, úgy látszék, nem osztá sem a keresztyének, sem a törökök babonáit; hidegen tekinte rám, a mint megálltam mellette a sűrűen hulló égitesteket bámulva.

— Ismered őket talán? — kérdezé tőlem.

— Nagyon jól, — felelém, — ezek égő vasdarabok, mik a lég villanyától meggyulladva, a föld vonzerejétől alá ragadtatnak.

— Tudod-e, miért hullanak ezek mind nyugatról keletre?

Nem tudtam rá felelni, a válaszszal azonban ő is adós maradt.

A hegytetőről ismét egy völgybe mentünk alá, a lombok összeborultak felettünk, az út elsötétült, az ég csillagai helyett újra a sakálok szemei világitottak körülöttünk. A fenyőfák évről évre lehullott levelei puha párnául boriták a földet, a melyen jártunk; a szél, melynek rohama elől a hegytetőn a fákba kellett kapaszkodnunk, itt már csak a fák sudarai közt zúgott, mentül alább szálltunk, annál tompábban, enyészetesebben, mig végre a völgy mély torkolatában csak a távol erdők bömbölő zúgását lehete hallanunk.

Mire a völgy mélyébe leszálltunk, megvirradt. A fák lombjain át a kelő nap tűzszinű sugárai törtek itt amott keresztül.

Sűrü, elvadult berek volt, a hova jutottunk. A szentjánoskenyér és a Krisztus tövisfája járhatlanná tevék e helyet szúros galyaikkal még a vadállatoknak is. De a mágus jól látszik tudni a járást s a tövisrengetegen keresztül nem sokára egy nyilt térre értünk.

Három hegy lába ért itten össze, csak e hegyeken keresztül lehetett ide jutni.

Egy óriási czédrus-fenyő tövében valami omladék látszott, fehér, fekete és vörös kövekből, nagy gránit, bazalt és márvány darabok, összevissza töredezve s benőve sárga és zöld kőmohoktól; a vad repkény összevissza kúszott a rendetlenül heverő köveken. Itt megállt a mágus, e kövekre mutatott és szólt: — Jöjj ide és láss.

Nyugtalanul siettem oda, szerettem volna már a czélnál lenni, képzetem vágyott látni a legnagyobb kincseket, miket egykor királyok, világhóditó hadvezérek szereztek maguknak, s miket

ezentúl enyimeknek fogok nevezhetni s untattak e feltartóztató kisértések.

Odaléptem; látszott az összehordott kövek alakjáról, hogy azok sirkövek voltak.

— Olvass! — szólt a mágus, ismét a kövekre mutatva.

Lehajoltam a legelsőhöz; fekete nyolczszögű bazalt volt az, minden szögletén összetöredezve. A kő egyik oldalán e név volt olvasható:

HANNIBAL.

Összeborzadék.

A világhódító, az országreszkettető sirköve ez, ki annyi dicsőség után ide jött ez idegen földre, meghalni önkezei által, minden jutalma e meztelen kő, mely már nem őrzi sirját . . .

— Olvass tovább! — mondá a mágus.

Túl e köveken egy kék márvány obeliszk eltört darabja hevert, meglátszottak rajta a ráfaragott római sasok, a bevésett trophæumok, eltördelve, megcsorbitva. A diadaljelek alá e név volt bevésve:

SCIPIO ASIATICVS.

Azután törések és csorbák, — alább ismét nehány szó:

INGENTI GLORIA.

A többit elfedte a kövi rozsda és a mohok . . .

Szivem szorult, — sejtém, hogy e kövek azok, a mikkel jutalmazza azokat a sors, kik nem nevelnek szivükben más érzést, mint a nagyravágyást.

— Olvass tovább!

Egy egyszerű szürke gránit sirkő, annak is

csak egy darabja hevert lábam előtt, lehajoltam, hogy meglássam... Oh! a névnek is csak három betűje volt már rajta

. . ÖLI. QVONDAM. REGIS. HVN . .

A többi lekopva, letörve; alább ismét:

. . . SVIS. ET. OMNIBVS . . .

Egyéb semmi . . . Semmi . . .

Elfedtem arczomat, hogy a megeredő köny ne lássék rajta; de újra hangzék a mágus kérlelhetlen szava: Olvass tovább!

Könyeimen keresztül egy fehér alabástrom lapot láték előttem, összetörve az is, csak e nehány szó volt olvasható rajta:

HELE . . .

. . . .

VTROQVE. DIGNA. CONJVGE.

. . . .

FORTEM. DEO. REDDIDIT. ANIMAM.

Ez is! Ez is itt van . . .

Még egy volt hátra, egy nagy fekete márványoszlop, hanyatt döntve a folyó füvek közé. — «Olvasd ezt is» — szólt a mágus. — Odatekinték. Megsemmisülve rogytam össze a kő előtt, könyeimmel a mohot nedvesítve, mely annak betűit benőtte.

. . . Mind itt vannak . . . Mind ide jöttek meghalni . . .

Ekkor oda lépett a mágus hozzám.

— Ím e köveket egykor fejedelmek viselték

világhódítók, országreszkettetők, dicsőségesen, embervéren, fáradsággal szerezték maguknak, ezeket cserélték koronáikért, és én összegyűjtém e földi istenek oltárait, az egy élő Istennek oltáraul. — La illah, il Allah. — Válaszsz közülök magadnak.

A borzalom elvette szavaimat, — hallgaték.

— Még e kő nem leend elég, az egy Isten gondoskodik oltáráról. Nagy emberek jöttek ismét e házába, kik fejeikkel a csillagok között, s lábaikkal koronákon jártak, kik szereztek dicsőséget, neveiknek örök életet. Ők is ide jöttek, itt fognak meghalni, mint a többiek mind; sirköveikből megépül az egy Istennek oltára . . . . . . Eredj te is, küzdj, nagy leendsz, nevedet bámulandja a világ, aztán ide jössz majd te is. La illah, il Allah! Az Isten hatalmas. Mások aranyból készítik oltárát, én a legnagyobb emberek sirköveiből épitek neki azt. Légy nagy ember . . .

. . . .

* * *

A hír- és gazdagságkereső ifjú visszajött elhagyott honába s most egy félreeső egyszerű faluban mint közönséges földmívelő éli egyhangú napjait.

(Iródott az 50-es években.)

MÁRCZE ZÁRE.

I.

A Vellebit hegy.

Magyarország végvidékén vagyunk, a marecapellai hegyláncz és a vellebiti havasok össze jövetelénél, egy laktalan sziklavölgyben.

A hegytetők kopárak; rendetlenül felmeredező sziklaéleiken itt-ott nyúlik fel egyes sötét fenyőszál, vagy töveiből félig kicsavarva, szárazan lóg le a meredekbe. A hegyoldalakat szüntelen száraz avarfű és páfrán fedi, mely sötétzöld, de semmi állatot nem táplál.

Más bérczeken a kőszáli sas keresi fészkét, s zergenyájak legelnek a felhőnyi magasban, más bérczek között a vadászok lövései visszhangzanak, a távolban pásztorkürt rivall, vagy egy havasi kápolna andalgó estharangja szól — itt néma minden, e vidék meg van halva, benne sem ember, sem állat nem lakik; csak egy fekete-zöld zuhatag esik alá egyhangú morajjal tizenhat ölnyi magasról a terméketlen völgybe, hol elenyészve, az Unna partjain tör újra elő a föld alól. A völgy maga kavicsos, veres ochrafölddel van fedve, melyen még csak tövis sem fogamzik; legmélyét egymásra döntögetett bazaltoszlopok

fedik, köztök lyukacsos, penészes kövek, sivár lávanemű rétegek vannak sivatag egykedvűséggel elszórva, s a vidéknek a legtaszítóbb alakot kölcsönzik.

Az egészen valami felötlő enyészetszerű szomorúság jelleme tűnik fel. A völgyben heverő faragott kövek, elévűlt cyrill betűkkel ötszegű lapjaikon, pusztult iharfaerdők porhadó tövei, a vellebiti hegytetőn egy vén fellegvár düledékei roppant sötétkék gránitdarabokból összehordva, minő köveket most e környék nem terem: mindezek hallgatva mondják, hogy e táj élt valaha! S azt, hogy meghalt, s hogy nem fog élni többé: mutatja az elhagyottság, a hangtalan nappalok. Benne a szél sem zúg, hanem csak sóhajt. Pedig a repkény, mely most a dúlt vár romjain kúszik, egykor a harczos várurak sisakjait köríté, s a vad rozmarin, mely most az ablaknyilásokból zöldül, hajdan tán az úrleányok mennyasszonyi koszorúja lehetett? — —

Hétszáz esztendővel ezelőtt élt itt a harczos Barlavit. Ott áll még a bástya, melyről meg szokta fúni kürtjét, midőn bojárjait a szomszéd kopanicsákból összehítta. Ama szirtfokon szokott fellobogni a jeltűz, melylyel szomszédainak haragját megizené.

Hét század kitörölte minden emlékből nevét, csak egy mohos kőszikla emlékezik még rá, melynek sima oldalába öles betűkkel van bevésve e név: Barlavit.

E szikla tövébe fektették halála után. Most nem nyugszik ott. Tetemeit két izben vették ki koporsójából. Egyszer a vakbuzgó nép, hogy

bucsújárással hordozza körül harang- és énekszó mellett, másszor ugyanazon vakbuzgó nép, hogy szivébe karót verjen s megégetett hamvait a sziklatetőkről a szeleknek szórja . . .

Halála után még 300 évig állt vára bezárt kapuval, laktalanul és teljes épségben, mintha csak alunnának egykori lakosai.

A földmíves még akkor árpát, tönkölyt aratott a völgyben, s babonás szédülettel néze fel a komolyan hallgatag várra, melynek ormára olykor nehéz ködök ültek. A vakhit Barlavit lelkét látta bennök.

Hét század előtt ama thymiangyepes sziklahomlokon — hol most a vad kökörcsvirág ingatja fejét — egy szőke ifjú szokott esti holdvilágnál üldögélni: hosszú selyemszőke hajfürtei csillogtak az esti fényben; s míg lába alatt a völgyből átlátszó ködök emelkedének, mélázó dalai reszketve libegtek alá a csendes völgybe, mint mikor a porphyrsziklákon átfuvalló szél æolhárfai hangokat hord tündéri töredékekben a néma távolba.

Ez volt Barlavit egyetlen férfiunokája — Adonis.

S túl a mare-capellai előhegy oldalában van egy kerek domb, most semmi nyoma ott az életnek, a hely puszta; hanem akkor egy magas ház állott rajta, keskeny gót ablakokkal, körüle széles párkányzott kőkerités ... S mikor a lantos hattyúszava átrezegte a szendergő vidéket, mikor csak a csillagok virrasztottak és az ábrándozók: olyankor a magas ház egyik ablaka megnyilt, s egy ifjú hölgy tekinte ki rajta, tündéri mosolytalan

arczczal; gyermek volt még s örült a méla hangoknak és a csillagos éjnek, s gyakran éjfélekig elkereste a félhomályban a bús hangok dalnokát.

Meg kelle őt látni az ifjúnak: így volt megirva a jövendők könyvében, s a várnak el kelle pusztulni, el a szomszédháznak, el az egész vidéknek: ez volt utána irva.

Ez idő óta a halvány szűz ablaka alá járt dalait énekelni Adonis; az ablak — mint szokott — megnyilt, a hölgy kinézett, a hold világított, és ők ismeretlen fájdalmakat kezdtek érezni . . . ez volt a szerelem.

Két cherub volt a magas ház ajtajára faragva. Két cherub, a mint a paradicsom határain állva, lángkardokkal üldözték el az első vétkezőket.

Ez ajtót nem látta senki nyitva, küszöbéhez ösvény nem vezetett . . . az a vad gyopár sárgult akkor is körüle, a mely most.

Ez ajtó előtt térdelt hosszú éjeken át rimánkodva a lantos. Ez ajtónak panaszolta el, hogy szive fáj. Ez ajtónak küszöbét áztatta könyűivel; de soha egy hang sem felelt kérdéseire. Az ajtó zárva, a ház néma maradt; legkisebb nesz, egyetlen egy emberi szó nem hallatszott udvarán belől.

Midőn közelebbről kezdte vizsgálni Adonis a sirboltként elzárt házat, észrevevé, hogy annak ablakai mind vakablakok voltak, azon egyet kivéve, melyen át kedvese, a szomorú gyermek, szokta nézni az éj csillagait, s hallgatni hárfája méla pendüléseit.

Az ifjú szenvedélye nőtt . . .

Felsírt az égre; az ég csillagszemeivel lemosolyga rá . . . de nem felelt.

Felsírt a bánatos leányhoz, a lány csillagszemeivel lemosolyga rá . . . de nem felelt.

Felsírt a kőépülethez; vakablakaival komoran néze le rá az . . . és hallgatott.

De nem hallgatott szivében a fájdalom . . .

Önmagából kikelve vágta lantját a kapuhoz, melyet nem birt megnyitni vele; a lant összetört, a húrok fájdalmas hangzavarban szakadtak össze . . . a megütött ajtó moraja fenyegetve hangzék végig a hosszú folyosón: Adonis megszünt lantos lenni. Barlavit unokája lett, azon Barlavité, kinek kezében a kard szokott énekelni haláldalt; azon Barlavité, kinek szavától a várak ormairól a tornyok hullottak alá, s kevély vajdák fejéről a koronák. S ment kétségbeesetten felkeresni a Fruscagora tövében a barlangot és annak szomorú lakóját.

II.

Piatra Kupcseguli.

A Piatra Kupcseguli egy nagyszerű csepkőbarlang a Fruscagora hegy tövében. Keskeny nyilásból nehéz szagú savanyú forrás buzog ki, mely mindent, mit keresztül foly, kővé változtat. Az egész Vellebit e barlang szétágazó odvaitól látszik összevissza furva lenni, miknek tömkelegét még nem járta be emberi nyom, örök rejtélyül állanak nyitva azok évezredek óta; belsejökből dermesztő hideg szél fuvall, s az egymásra

dülő kőrétegek közül tejfehér patak folydogál, melynek a barlangon kívül semmi nyoma . . . valami gypszakna folyadéka lehet.

Mindjárt a bejárásnál nagy templomi terembe jut az ember, melynek szövétnekfény be nem éri boltozatát, a magasló sötétben vesz az el, beláthatatlanul, míg a lecsepegő stalactit ide lenn a legcsodásabb alakokat teremti, mintha valamelyik Demiurgus készítene itt fia számára gyermekjátékokat; itt egy kristály-oltár átlátszó mennyezettel, amott egy jéggé fagyott zuhatag, magas, a boltozatig emelkedő oszlopok csarnokai közt grotesk, idomtalan mammuth-alakok, a legkülönczebb természetszeszély alkotta bálvány-szobrok egymásnak elölgetve s egymást támogatva, teszik egyetemét a roppant gnóm palotának.

E terem közepe táján szédítő mély üreg tátong, melynek feneke — mint a boltozat — be nem látható. Mélyében szüntelen forr, szüntelen zúg valami, mintha az állati hangok legvadabbjai vegyülnének egy összes hangviharrá, mely koronkint el-elcsendesül, majd ismét orkáni bőgéssel támad újra fel . . . hihetőleg valamely periodikus zuhatag ár-apálya okozta e tüneményt.

Olykor látni e mély sziklaörvényben reszketeg fénylőpontokat, mik a sziklahasadékok közt föltünedeznek, szeszélyes kanyargások közt tánczolnak hosszan elnyúlva a kiálló csúcsokon, mint a mesés hegyszalamanderek, s többször a rejtett aknák vad levegője közé tévedve, roppant lánggal és pukkanással töltik be az üreget, mely után, mint álmából felháborított szellem, a mélységből hófehér kénfüst emelkedik ki. Ugyane tüne-

mény mutatkozik, ha az örvénybe kanóczot vetnek; mely kisérlet azonban azon veszélylyel van összekötve, hogy ilyenkor a földalatti rázkódás miatt a boltozatról roppant stalactit tömegek válnak alá, s a kisérlőt könnyen eltemethetik.

Jelenleg a savanyú érczpatakban, mely a barlangon keresztül foly, igen szép kővé vált csontokat találni, s ezüstös kardmarkolatokat, mikről a vasat leette a rozsda.

E barlang örvényében lakott kétszáz év előtt egy vén leány, neve Márcze Záre. A köznép maig is hiszi lételét, s ha olykor a föld megrázkódik terhei alatt, ha a vetéseket jégeső vágja el, ha a falvakat dögmirigy vagy éhhalál üríti ki: megemlékezik Márcze Záre nevére s gyermekeit félni tanítja tőle. Hetven évig lakott ez örvény odvaiban Márcze Záre, szítta az aknák romlott levegőjét, nézte az örökké tartó sötétséget, s virrasztott az örvény zúgásai mellett.

Mentül nyomorúbb, annál hosszabb az élet. Az eltakart tűz lassan ég, de sokáig. Márcze Záre élethossza a mesés végtelenben vész el.

Kevesen látták őt, s kiknek félelmetes perczek megmutatták alakját: szörnyű dolgokat tudtak felőle mesélni. Aknáját ritkán hagyta el, s csak legsötétebb holdvilágtalan éjszakákon, a mikor lappangva vonult végig a vidéken, meglátogatta az éhbeteg farkast berkeiben, s behallgatózott a babonás pór ablakán, s megszedte a harmatot a violamaszlag éjjel nyiló virágkelyheiből,

Hanem őt sokszor meglátogatták ijesztő tanyáján; ha valaki ellenségén akart boszút állani, ha valaki nőt akart elcsábitani, vagy ha nők ráuntak férjeikre, szóval ha valakinek rossz tanácsra volt szüksége, felkereste a vén leány tanyáját, üszköt vetett le az örvénybe, s ha hulló sziklák agyon nem ütötték: meghallá Márcze Záre hangját.

Sötéthez szokott szemei a legfeketébb éjen át megismerék a kérdezőt, s éjjeli kóborlásai megtudaták vele mind azt a gondot, mely éjjel aludni nem tud; azért a nélkül, hogy az idéző nevét, vagy kivánatát kérdezte volna, elmondá a sötét lény tanácsát. Jaj volt annak, ki azt megfogadta!...

E barlangba hozta szenvedélyeit Adonis.

Hárfája darabjaiból tüzet rakott az örvény fölött. A máglya versenyt égett szivével, a stalactitszobrok ragyogtak.

Ekkor egy üszköt vőn kezébe, vele a kietlen mélységbe levilágitott, s ajkai elkékültek, midőn a nevet kimondá: Márcze Záre; s a lángoló hasábot az örvénybe levetette.

Iszonyú dördülés hallatszott: a rögtöni levegőnyomás kioltá a kis tüzet; körüle sötét lett, mint a világ teremtése előtt lehetett.

És a sötétben, kiválva a mélyben dühöngő zuhatag üvöltéséből, egy erősen lihegő asthmatikus hang szólalt meg, valami bántó, sóhajszerű suttogás, minőt nehéz álmaiban tapasztal az ember, midőn a hangot véli látni, s a néma tüneménynek szavait szivén keresztül érzi. — Én vagyok Márcze Záre — szólt a hang. Én láttam a férget, mely a sötétben születik, én láttam a gondolatot szived fenekén. Te Barlavit unokája

vagy, a szőke lantos. — Te szereted azon lányt, ki a néma házban lakik.

Az ifjú megdöbbenve kapott szivéhez, mintha a félelmes lény szemei elől akarná azt eltakarni. A vén leány többször látta őt zivataros éjszakákon ülni a néma ház küszöbén, a mint szőke hajáról a zápor vize, szemeiből a könyek csorogtak alá.

— De te nem fogod őt birhatni, mert azon házból, a ki bement, soha vissza nem jött; te pedig annak küszöbét át nem fogod lépni soha.

Az ifjú fájdalmasan sohajtott.

— Szerencsétlen lész, akár birod őt, akár nem; vért fogsz sírni, szomorú fájdalmaidat könyeiddel itatod és elhervadsz . . . Álom nem jő szemeidre halálod órájáig, akkor is a kétségbeesés lesz, mely szemeidet lefogja: benned a Barlavit név kihal . . . Az a hölgy pedig, kinek égő szemei és csábító termete halálos ágyad előtt megjelennek: nevetni fogja kínjaidat, s egy más, náladnál boldogabb karjai közt a mennyországot ismerni addig, míg te szivedben a gyehennát viseled. Pazarlani fogja azon kéjeket, miknek legkisebbikeért lelkedet odaadnád; s mig te künn a néma ház ajtajánál kinjaidban őrjöngesz, addig ő benn a házban őrjöngeni fog gyönyöreiben.

— Oh! — rikolta eszmélet-vesztve az ifjú, s a körüle ülő sötétségnek rohant. Ha e perczben a világ kezében lett volna: összezuzandá azt.

— Vigyázz! — süvölte körüle a hang, — az örvény szélén állasz.

Az ifjú borzadva álla meg.

— Jer, kövess.

Egy jéghideg csontkéz ért kezéhez, vezette az örvény felé, melynek mélyébe a sziklába vágott lépcsősor vezetett. E lépcsőzetnek kilencz foka volt, a kilenczedik után meredeken megy le a sziklafal, s alant a száz ölnyi mélységben a zuhatag árja omlik.

Az ifjú csak szenvedélyei szavát hallotta, s hagyta magát vakon vezetni a lépcsőkön alá. Márcze Záre egy penészes lánczot adott kezébe, s suttogva hítta maga után. — Lehete hallani lépéseit, kopogását, a mint a lépcsőkön haladt; hat — hét — nyolcz — kilencz! — Egy sikoltás! — A kilenczedikről is lelépett. — Alant száz ölnyi mélységben a zuhatag árja omlik.

Sokáig nem hallatszott semmi nesz, csak a stalactit csepegése kongott, mint félrevert harangok kondulása. Kis idő mulva azonban, nehéz vergődés kezdte hallasztani, — Adonist nem hagyta ily korán elveszni rossz sorsa; a mint lábával a mélységbe lelépett, hirtelen ragadta meg mindkét kezével a lánczot, melynek egyik vége a sziklához volt szegezve, s annálfogva maradt függve a feneketlen örvény fölött. Lassankint érzé terhe alatt nyulni a lánczot, mintha szakadni készülne az.

III.

A vakhit rabjai.

Adj a népnek szabadságot: mindent adtál neki, — tedd rabszolgává: elvetted mindenét. Szabad nép szeretheti csak fejedelmét, szabad

nép szeretheti Istenét; a ki nem az: az tőlök csak félni tud, s a félelemmel nem a szeretet rokon.

Azon nép, mely a helyet lakja, hol ezek történtek, régtől fogva él, ha a nyomor változatainak neve is élet, nyomorúan, napjai aggodalmasak, szive üres, érzései ferdék, élvezetei keserűk; és e nép talán soha sem lesz boldogabb, mert rabszolga, rabja a babonának.

Lelke megszokta és megszerette bilincseit.

Vallás helyett vakhit él szivében, világ helyett köd. A túlvilági üdv előtte ismeretlen: ő csak a hazajáró lelkeket hiszi, s üldöző rossz szellemeit. Földeit rosszul míveli, s átkozza a lidérczet, mely vetései között dudvát növesztett.

Viskójába belever az eső, lapátot fektet ajtajába, hogy a garabonczástól megóvja háza táját.

Az eget villámáról ismeri, s félelmesen bámulja, mint hányják a csillagok hamvaikat, s kérdezi: ki hal meg?

Istene képét földi urakéról másolja, kiknek a könyörgő pór csak előszobájáig juthat, hogy ott alázatos porba csúszással, valamelyik másodrangú főlény szószólói védelmét rimánkodásaival kiénekelje.

Az ő számára hiába élt az Istenember, hiába halt meg a keresztfán, — e nép csak nevéről ismeri őt.

S ez így volt századok előtt.

Ez így lesz századok után.

*

Azon időkben, hogy a vajdasüveget Barlavit tette fejére, a mondott esemény előtt hetvenhetvenkét évvel, egy dugárus csoport élt a két capellai hegyek közt; most zsiványoknak neveznék őket, akkor szabad férfiaknak hitták.

Ott volt lakásuk, hova a sas rakta fészkét, — útjaik a havasok örökjéghalmain keresztül vezettek, a villám lábaik alatt dörgött, nem fejük fölött.

Eleinte csak egy csekély vadásztársulat alakjában kezdtek megjelenni, később hozzájok csatlakoztak mind azok, kiknek keserű emlékein kivül semmit sem hagyott meg az élet, nemesek, kiket birtokukból erősebb szomszédok kiforgattak; jobbágyok, kiket a földesuri kény kunyhóikból kiüldözött, s Barlavit azt vette észre, hogy falvai kiürülnek, s ellene hatalmas daczszövetség emeli föl fejét.

Az ember lerázta a polgárisodás bilincseit kezéről, s megtért eredeti vadságába; aludt a csillagos ég alatt, az erdők vadától vette el eledelét és öltözetét, kiűzte sziklafészkéből a bérczi sast, hogy helyébe gyermekeit rejtse, átnézte hegyei ormáról a lábainál terülő világot, s látta benne nagynak az Istent, nézte az alant mozgó törpék tömegét s látta bennök kicsinynek az embert.

Ezen emberek veszedelmesek kezdtek lenni Barlavitra nézve. Ő szeretett uralkodni, de ezek nem szerettek szolgálni.

Valami járvány lelkesülés lázadt végig a népen, olyszerü, minő később a kereszthadak alatt lepte el Európát, valami őrjöngő vágy ismeretlen álomkép után, szent düh, melytől égetve elhagyta a férfiú nejét, az atyja gyermekeit, elhagyta békés

tűzhelyét a jobbágy, s melyet megszokott az édes heverést és a keserű korbácsot, hogy megismerje azt a chimærát, melynek neve szabadság.

A földek parlagon maradtak, a házak laktalanul.

Ekkor csapott közbe Barlavit, s fogadást tőn, hogy addig le nem teszi a kardot kezéből, mig őket meg nem alázza. Meg is tartotta szavát, mert két álló hónapig volt kezébe kötözve kardja; mikor lebontotta azt onnét, a zendülő bojárok voltak megkötözve.

Sokba került neki a diadal, lépésenkint kellett elfoglalni tőlök a sziklatanyát, melybe veszett csaták után vonták magukat, s minden lépés vérrel lőn megfizetve.

Utoljára csak néhány százan maradtak, a többi hódolt vagy elesett s ezek kétségbeesve vonták magukat azon barlangba, melyet rólok maig is Piatra Kupcsegulinak, martalóczok barlangjának neveznek. Vezérök volt Demir, az érczszavú; azért nevezték érczszavúnak, mert egy érczkürt szaván kivül, melyet vastag lánczon hordott derekára kötve, egyéb hangot ajkáról nem lehete hallani.

Itt a barlangban védte magát keserű elszántsággal a maroknyi had . . . . s nem adta meg magát.

Ott haltak meg gyermekei éhen lábai előtt falat kenyeret nem tudott nekik adni, maga is csontvázzá aszott . . . de nem adta meg magát.

Sokan a barlangon átfolyó patak tejét iválk, s rémitő kínok közt haltak meg tőle . . . . de a maroknyi nép nem adta meg magát.

Ekkor Barlavitnak furcsa ötlete jött: kénkővel tölt kosarakat gyujtatott meg a barlang nyilása előtt .... a szél beverte az öldöklő füstöt az üregbe ... nehéz fuldoklások hallatszottak odabenn, s szaggatott hörgések kiáltának: kegyelem! — a nép megadta magát ... de már akkor csak hetvenen voltak életben, a többi örökálmait aludta. Csak kettő nem esengett: Demir a vezér és menyasszonya Márcze Záre.

Szép volt még akkor a leány és fiatal. Karcsú termete volt és sarkát verő hajtekercsei, és szemei mint csillagos éjben a tengerszem ...

Nyugodtan borult vőlegénye vállára, szivéhez szorítá gömbölyü karjaival őt, bátorítólag nézve fel szemei közé s várta a halált.

Ekkor azt parancsolta Barlavit a meghódoltaknak, hogy adják ki főnöküket ... rabszolgáknak nem kell fő, nekik csak kéz kell, melylyel dolgozzanak és lábak, melyeken békóikat viseljék.

A csapat nem ismerte magát többé; rárohant vezérére, hogy azt megkötözze.

Szomorúan tekinte végig rajtok Demir, megrázta büszkén fejét s még egyszer megfuvá kürtjét, mennyasszonyát elsimitá kebléről s magát az örvénybe levetette.

Ez történt hetven évvel azon éjszaka előtt, melyben Barlavit unokája, Adonis, Márcze Záre barlangját felkereste. A meghódolt nép elnyomottabb lett mint valaha.

Ismét megszokta árpa- és tönkölykenyerét, ronda vityillóit, a hajdu parancsszavát és a rendszeresített babonát, miket őseitől öröklött.

— — — — — — — — — —

Hogy hova lett Márcze Záre: sokáig nem tudta senki. Egyszer azonban a mint több gyermek az angusvölgyi falvakból a sziklákon madárfészkeket keresett, egy sovány, száraz nőalak jelent meg előttök, haja közé kigyók voltak fonva, öltözetén zöldült a penész, arcza sárga volt, mintha koporsóból kelt volna föl, s azt mondá a gyermekeknek, hogy a halottak ünnepének éjjelén nagy dögmirigy fogja meglepni a földet, mely megöl mindent férfit, gyermeket és vénet, kiket a két Capellahegy között talál, csak azokat nem, kik a Piatra Kupcseguliban keresnek menedéket.

A gyermekek haza futottak, s nem került két nap, hogy e vakhir gyökeret vert.

Őszutó második napján nem maradt egy férfi, a csecsemő gyermekek sem, a falvakban: mind a barlangba gyültek, melyből már akkorra kihordták a farkasok a temetlenül hagyott csontokat.

Az örvény torkába kilencz sziklalépcső volt bevágva.

És mikor senki sem hiányzott a férfiakból s hallgatva mindenki magában mondogatta őrimáit: ekkor az örvény mélyéből ismeretes hang rivallt fel, Demir érczszava. A magas boltozat bágyadtan verte vissza az enyésző hangot. S utána egy suttogó szó azon hetven férfi közül, kik Demirt elárulák, egyet nevénél hitt.

Borzadva távozott mindenki a megnevezettől.

— Jer, — sugá a vérfagyasztó hang.

És a szerencsétlen, mintegy rossz sorsától taszítva, megindult a hivásra, lement a lépcsőkön és többé vissza nem jött.

A megrögzött babona a hetven áruló közül

évenként megkérte áldozatát. Így történt ez évről-évre. Csak egy volt már hátra, a vén Ivó. Száz éven felül volt már ekkor, mely életidő nem ritkaság e hegyes vidéken; látta társait egyenként lemenni maga előtt a halálos lépcsőkön s megbarátkozott e gondolattal.

A férfinép, mint szokta öröklött babonából, összegyűlt a barlangban november másodikán; tudta mindenki, hogy a sors kire jő, s szomorúan nézte a fehér hajakat, melyeket utoljára kellett látnia. Ivó hasonlitott fehér hajával a capellai havas-királyhoz. Mankó helyett egy csorba kardot viselt, melynek élét kiverték az idők.

Fiai és unokái sírva bucsúztak el tőle, az örvény széléig kisérték s onnét félénken vonultak vissza, midőn az idéző kürthang, mint egy ismeretlen fenevad ordítása, megrivallt erősebben és visszhangzóbban, mint valaha.

Az agg az első lépcsőre lépett. Lelépett a másodikra, akkor egy alak jött fel a lépcsőkön vele szemközt — egy ifjú, baljában kürt, jobbjában kard, derekán lánez; az a kürt, az a láncz és az a kard Demiré voltak.

A vén ember hátra tántorodott, vezérét vélte eléje lépni, pedig az Adonis volt, Barlavit unokája.

Eléje térdelt, őrjöngve csókolta lábáról a port, s kérte parancsát a megjelenőnek.

Adonis inte neki, hogy kövesse őt.

S midőn a vén azon kardot suhogni látta, melynek rozsdafoltjai alatt most is a főurak vére feketül, visszaemlékezék a dicsőség éveire s elfeledé, hogy kardja csorba és hogy kezei nem birják

azt megemelni. — Csatára! — ordítá túlmagasztos hangon. A vérpatak napjai újra kezdődnek. Demir föltámadt! csatára!

A nép — a szalmaláng — utána rivallá: csatára!

A kürt közbe harsogott.

Egy óra mulva a capellai néma ház ostrom alatt állt.

Ez a ház kolostor volt.

Barlavit építette akkor, mikor egy őrült nő azt jövendölé neki, hogy unokáiban fogja megverni az Isten.

Adonis és Milieva voltak unokái; a leányt születése óta kolostorban tartá, mely bölcső és sír volt egyszerre e gyermeknek.

Mióta megépült a ház, csak akkor egyszer nyilt meg ajtaja, midőn mostani lakói beleköltöztek; azontúl zárva maradt.

Egyetlen nyilt ablakán éjenkint egy ládát eresztettek alá, melyben Barlavit intézkedéséből az élelemszereket vonták újra föl; ha a fölhúzott láda üresen maradandott: az annak jele lett volna, hogy Barlavit nem él, s akkor a klastrom ismét megnyilhatott.

A kolostori szent szűzek mind kevés különbséggel egyidejűek voltak Milievával, s minthogy csecsemőkoruk óta ott a falak közt növekedtek s czellájukon és a kolostor udvarára boruló egen kívül soha semmit születésöktől fogva nem láttak: nem ismerték a falaikon kívül terülő roppant világot, nem tudták, hogy e világot emberek

lakják, egymást szeretők és üldözők, — nem tudták, hogy az angyalokon és nőkön kívül még ördögök és férfiak is vannak e világon . . . Csak Milieva számára volt egy ablak nyitva, melyen át végigtekinthetett a nem ismert világegyetemen, s melyen át unokatestvére Adonis meglátta őt, s eszét vesztette miatta.

Külön czellája volt mindenkinek, hol éjeit és nappalait egyedül tölté; csak reggelenkint gyültek egy közös terembe össze, hol rejtett hangműszerek andalító fuvolahangokban zendülének meg, s az optikai művészet felvilági csillaglakók alakjait lebegteté végig előttök, s Theodora, a fejedelemnő, a mennyről s annak gyönyöreiről beszélt nekik.

Minő gondolatjaik, minő álmaik lehettek ez eleitől magukba vonult lényeknek, kik az eszmélet legelső fokától egész azon korig, melyben a szív már virágait kezdi teremni, nem láttak, nem hallottak, nem ismertek egyebet, mint eget, angyalokat, hymnust és a szentek életét?

Hova s micsoda irányban fejlett az az erő, mely az emberben mint indulat és szenvedély tünteti fel hatalmát, miután bennök csak föl, csak az ábrándok világába volt kihatása? minő világot alkothatott magának az a lélek, mely szünteleni magába vonultságában nyugtalan tetterejének csak önmagából teremthette táplálékát, s miután nem volt ismeret, melyet felhasználhatott volna, a semmiből egészen új világot kellett teremteni magának?

*

Előálmait aludta a környék.

Néma volt a természet, minő lehetett az özönvíz utolsó éjszakáján; egyedül bujdosott fehér felhői között a hold, s a föld és férgei nyugodtak, midőn ijedve kelt föl ágyából a néma zárda fejedelemnője, Theodóra; úgy hallá álmában, mintha sűrű és durva lépések dobognának a csöndes lak körül.

Halgatózott.

Süket volt az éjszaka és vak...

Hallgatag és sötet...

Egy — két percz...

Pokoli fény vette körül a házat, ezer szurokfáklya fénye, s nem-emberi ordítás riasztá fel annak lakóit álmaikból; kürt rivallt, kardok csattogtak, ostromzaj mindenfelől, kanóczok repültek a tetőre, a falakat gerendaütések törték be... halál... halál hangzék ezer ajakról.

Ha ezek tudták volna, hogy nők ellen harczolnak!...

— Föl! Föl! — kiálta a vén Ivó, ősz haját lebegeté a szél, arczán a fáklyák fénye pirult. — Első volt az ostromhágcsókon, első a falon, s kereste a férfit, kivel utoljára megharczoljon, hogy mégis csatában végezhesse életét...

— Föl! Föl! — kiálta Bariavit fia is, felrohant az ismert ablakon, melyből őrült szerelme, a szűz Milieva szokott hozzá tekinteni, s kereste bálványát, a tündérarczú leányt.

Míg ezek a házat ostromolták, sietve gyűjté össze Theodora védenczeit az imaterembe, kik ekkor tudták meg életükben először, hogy mi a félelem?

A terem közepén egy aranyozott medencze volt átlátszó aranyszín vízzel megtöltve, a medencze oldalára ez volt vágva: AQUA CASTA. «A tisztaság vize.»

Némán mutatott Theodora a ragyogó nedvre fehér, száraz csontujjával s a remegve kérdező arczoknak azt felelte: «A halál eljött. — A halál az Isten angyala ... ki megnyitja az eget s szárnyaira veszi az idvezülőket és oda felviszi. De az égbe csak a tiszták mehetnek ... Jaj a tisztátalannak! — A halál azt nem fogja az angyalok és a boldogultak lelkei közé emelni, hanem van egy mélység, feneketlen, tele rémülettel és fájdalommal ... oda leveti a tisztátalanokat és esni fognak a napok utolsójáig és meg nem nyugodni soha. — Ime e nedv a tisztaság vize; ki benne megmossa arczát: szűz marad és tiszta az Isten előtt.» — Ezt mondta védetteinek Theodora, a fejedelemnő.

Igaza volt ...

Azon nedv az aranyozott medenczében — választóviz volt; ki benne megmosdott: éktelenebb lett, mint kit a természet csúfolt meg.

És a szűzek egyenkint oda járultak, megcsókolták Theodora kezét s fátyolaikat levetve, megmosták a nedvben arczukat, és a fátyolt újra visszaereszték.

Utoljára jött Milieva; angyali szemeiben a galamb szelidsége mosolygott, egy tenger ragyogott bennök, tengere a legtisztább ártatlanságnak; felemelte fátyolát s gyöngéd, remek szép arczát belemártotta az iszonyú nedvbe.

Elcsendesültek.

Csak olykor lebbenté meg az arczokat rejtő fátyolt fájdalmas nehéz fohász, a rettenetes ércznedv mondhatatlan kínokkal kezdte széttépni arczaikat.

Ezalatt a bojárok bevették a védtelen lakot.

A vén Ivó minden szobán átrohant, hogy egy férfit találjon ellenségül, — a czellák üresek voltak . . . sehol semmi nyoma fegyvernek vagy paizsnak, melyből gyanítható volna, hogy ott valaha férfi lakott.

Adonis is kereste kedvesét, s így jött össze Ivóval a szent szűzek imateremében.

Adonis ráismert a termetre, melynek körrajzai szivébe voltak nyomva; oda rohant, átölelte a remegő leányt, fátyolát felvetette, hogy arczát megcsókolja.

De nem csókolta meg.

Az egy percz előtti tündérarcz iszonyúan el volt éktelenítve, fekélyes hólyagok voltak a rózsák helyén, a szemek be voltak dagadva, a homlok égett, sárga, az ajkak feketék valának.

Adonis szemei előtt elborult a világ, térdei megtörtek . . . aléltan és eszméletlenül rogyott a hideg kövezetre. A martyrnők mind — mind iszonyúan el voltak éktelenítve.

Földhöz szegezte a vad ostromlókat a rémület . . . a fegyver kihullott kezeikből, iszonyúan meg voltak csalatva.

— Nők ellen, — fuldoklá fölháborodottan Ivó. — Mit tevénk, uram Isten, mit cselekedtünk!

A halál képe nem lehet oly iszonyatos, mint e nőké volt, — nem a kárhozató oly kétségbe esett, mint a férfiaké.

E közben világosodni kezde a terem, — a boltozat gerendái égtek. A férfiak észrevették, hogy az ifjú vezér hajfürtei nem feketék, minők Demiré voltak, hanem szőkék, mint Barlavit fiáé.

Ezt nem látták azelőtt a sötétben.

— Átok reád! — ordítá magánkívül Ivó, dühösen rohanva az aléltan ott fekvő gyermekre, — átok nemzetségedre! s vállára ragadva rohant ki vele, a nép utána és a nép után az átok. Perczek mulva a Piatra Kupcseguli öble nyelte el mindnyájokat.

Épen fölötte a barlang torkolatának, meredek, szaggatott hegyoldalban mered föl egy roppant szikladarab, látszik, hogy hajdan egy több mázsányi tömegnek kellett tőle elválva leszakadni, mely tömeget a sziklaoldalhoz erős vaskapcsok foglalák, miknek maig is látni rozsdaette maradványaikat. Azon levált tömeg egy sziklacsúcs vala, melyre valamelyik ős várúr szent fogadásból roppant vaskeresztet állíttatott fel, melyet miután feltettek, vették észre, hogy annak terhe miatt a sziklahajlás a hegyoldalból le akar szakadni, s e végett erős vaspántokat vertek a két sziklába, melyek azokat összetartották. A szikla épen fölötte volt a Piatra Kupcseguli nyilásának.

Midőn a nép nagy zajjal bevonult a barlangba, s lármája sajátszerű zúgásként hangzott elő az öblözetes üreg szűk nyilásán: fenn azon szikladarabon egy sötét alak ült e vaskereszt alatt; ősz haja közé kigyók voltak fonva, ruháján zöldült a penész, arcza halottszínű volt és kiszáradt.

Márcze Záre volt.

A sziklát tartó vaspántokat gyantával és kovács-

folyattal rétegezte be, mely az aranyat és vasat is megolvasztja, aztán meggyujtotta azt, s leszállva a sikláról, nézte, mint válik az el lassanként a hegymeredektől. A kapcsok izzani, nyulni kezdtek, a vaskereszt mindig jobban hajlott alá, a két szirt közötti repedés tágult... Márcze Záre nevetett. A barlangból vad zsivaj hangzott föl.

Mindig nagyobb . . . mindig hangosabb.

Egy összes boszú-kiáltás . . .

Erre egy mennydörgési zuhanat... A keresztviselő szirt elszaggatta olvadó pántjait, s a meredekből alárohanva, az alatta levő barlangnyilást — betemette.

Csak egy keskeny nyilás maradt szabadon, az is csak azért maradt, hogy azon keresztül Márcze Záre, kiket eltemetett, azokat megátkozhassa.

Besüvöltött hozzájok:

— Én vagyok Márcze Záre! ki vészt és fájdalmakat szülök mindazokra, kik a tenger és a Fruscagora között laknak. — Meghaltok mind. Én vagyok Márcze Záre, ki hetven év előtt megesküdtem a sötétben ordító örvénynek, hogy vőlegényem haláláért boszut állok azokon, kik azt okozák. — Meghaltok mind. — Én vagyok Márcze Záre, ki azon kürtért, mely Demir helyett beszélt, az örvény bőgő sziklái közé, a halállevegővel teljes odvak mélyére leszálltam, ki e hangokkal apáitokat a halálba lehíttam, ki e kürtöt Barlavit unokájának adtam, hogy általa titeket, őtet ti általatok veszítsem el. — Meghaltok mind. Én vagyok Márcze Záre, ki vészt és halált osztok mindazoknak, kik a tenger és Fruscagora hegye között laknak, nők és férfiak.»

Ezt mondta a kilenczven éves menyasszony; s maig is ha olykor a föld megrázkódik terhei alatt, ha a vetéseket jégeső vágja el, ha a forgószél a templomok tetejét sodorja el, ha a falvakat dögmirigy vagy éhhalál üríti ki: megemlékezik a nép Márcze Záre nevére s gyermekeit rettegni tanítja tőle.

A felgyujtott zárda pedig magasló lángokban lobogott fel a fergeteges égre, lassanként elnémuló, magasztos bús hymnus hangjait hordták fel a lángok a csillagokhoz — mintha a vakhit szörnye óriási oltáron szűz lelkeket áldozott volna véráldozatokban gyönyörködő bálványistenének.

A lángok vörösre festék az eget, a körül uralkodó havasok jégcsúcsait s a szomszéd várat, hol Barlavit lakott.

Besütötték az ablakon, mely alvószobája ablaka volt, s felkölték álmaiból.

Zordon tekintettel bámult ki ablakán, s látta, mint szolgál szövétnekül a környéknek az a ház, hová unokáját bezárta. — Ősz haját szétkuszálta az irtózat és a vihar.

— Ébredjetek! ordítá, s rohant a bástyatoronyba, a tűzharangot félreverni, mely szomorú kondulásaival lehangzék a háborodott vidékre, s fölverte a berkeiben alvó bölényt s az emberszívben alvó nyugalmat.

Senki sem jött segíteni. Bástyásait ordítá Barlavit, hítta fiát Adonist, vazalljait s a bojárokat.

Senki sem jött.

Minden, ki férfi nevet viselt, ősi babonából a zsiványbarlangba gyült ez éjjel; a falvakon csak nők és leányok maradtak.

Hallott ugyan neszt, mintha a föld alól kiáltanának fel hozzá, mintha élve eltemetettek kaparnák koporsójuk fedelét: de nem tudta, honnét jön e moraj. Kilencz falu női lettek árvák és özvegyek.

Azok pedig, mélyen a szirt keblébe temetve, hasztalan erőködtek a sziklát a nyilásról elemelni, még hasztalanabbul rimánkodtak babonás szellemeikhez, hogy azt gördítsék el onnét. Elhengeritette ugyan azt később egy hatalmas földindulás, csakhogy ez háromszáz esztendő mulva történt, s most igen szép kővé vált csontokat találni a a barlangon átfolyó érczes patakban, s ezüst kardmarkolatokat, mikről a vasat leette a rozsda.

Ugyanazon földrengés a vellebiti várat is halomba döntötte, miután az Barlavit kimultával úr és lakók nélkül maradott.

Ez eset után kipusztult falvaival igen kegyesen bánt a vajda, holttetemeit ezért hordozták körül bucsujárással; hanem később egy babona terjedt el, mely azt mondta felőle, hogy az eltünt férfinemzetséget ördöngős mesterségekkel ő rontotta meg: ezért kiásták másodszor koporsójából s megégették.

Ugyanazon földrengés borította el a vellebiti völgyet terméketlen sziklafölddel, s kiölt belőle minden életet.

Kopáron állanak a szirtek, a vár falai roskadoznak, a völgy hallgatag. Szürke felhők vonulnak át a bérczek felett. Hideg sóhaj kél előttük, utánuk.

TARTALOM.

OCEANIA.

EGY ELSÜLYEDT VILÁGRÉSZ TÖRTÉNETE.

IRTA

JÓKAI MÓR.

KILENCEDIK KIADÁS.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1914.

I.

A classikus görög kor bölcse, Plátó, emlékezik iratai között egy idegen világrészről, mely a historikusok és földismerők utasításai szerint valahol Szent Ilona-szigete és Afrika partjai között terülhetett.

Költők és bölcsek elnevezték azt a régi korban Atlantisnak, Oceaniának, Boldog szigetnek, Hyperboraeok honának.

Még akkor Istenség volt a föld, s oltárokat építettek jelképének, még akkor nem jutottak az emberek ahhoz a lesujtó tudathoz, hogy ez az egész föld nem egyéb egy kis parányi tekénél, melyet a nap a maga mulatságára, vagy a világrendszer sulyegyenének fentartására forgat köröskörül, melyet körül lehet hajókázni, határait szabni, megmérni, hány mérföld széle, hossza? mennyit nyom? meddig tart? miből áll? A föld az Istenség eszméjével birt még: oly végtelen, oly meg-

határozhatlan, oly mérhetlen miként az, és nap és csillagok mind az ő szolgálatára voltak rendeltetve.

A földön felül volt az ég, a földön alul volt a Styx, és maguk a földön lakók ismerős érintkezésben mind a kettővel. Senki sem tudta, miszerint az a kék magasság csak a föld gőzeitől megtört napsugár viszfénye s hogy ott a magasban olyan hideg van, miszerint benne sem az Istenek, sem a megdicsőültek nem lakhatnak, a földnek pedig csak a felső kérge szilárd, alább még az ördögök is csak olvadt állapotban fordulhatnak elő a nagy melegségben.

Akkor még a föld szabad tér volt, a költő képzelhetett magának a bejárt földeken túl új regevilágokat s a hol megszüntek lakni az emberek, ott elkezdődhettek a csodák, a tünemények minden nemzet változatos ábrándjai szerint.

Valami gyönyörű tanulság van a költői lélek sejtelmeiben. A három évezred előtt élt költői szellem két kapujáról regélt az ismert világnak: az egyik fent magas éjszakkeleten, a jégborította Altai hegyek között volt, melyek határt vontak a népjárások előtt. Ott

e hegyláncczokon túl hallatszik a Góg és Magóg népeinek dübörgése, kiket a hódító Nagy Sándor érczkapuval záratott ki a világból s kik azóta folyvást tördelik a hegyeket, fúrják a sziklákat, utat ásnak a föld alatt, hogy börtönükből kiszabadulhassanak. Jaj a világnak, jaj azoknak, a kik élnek, ha egyszer megtalálják az utat az erdős Imauson keresztül, s megjelennek bozontos arczaikkal, szegletes koponyáikkal, ismeretlen beszéd-, fegyverzet-, öltözettel s keresztülözönlik a világot egyik végétől a másikig, mint egy nagy rajzoló szellem törlő keze, mely miután telerajzolta üres tábláját hatalmas népekkel, pompás városokkal, hősökkel és világuralkodókkal, egyszerre letörli azokat onnan s új képekkel festi újra tele.

A föld másik végén, meleg délnyugaton, hol az ábrándozó tekintete a kék tengertükör végtelenjébe vész, oda képzelte magának a költő azt a boldogabb világot, mely a föld és menny boldog ölelkezéséből támad, hol szabadabb a lég, édesebb a szerelem, bátrabb a férfi, hívebb a nő; — hol a fénynek nincsen árnya, az örömnek nincsen bánata, a

virágnak lehullása; örökké fiatal minden, — fű, fa és az ember szive

Csodálatos delejes tünemény az a népek lelki életében, hogy a népköltészet mindig a borzalom, a félelem sötét borús színeivel festette ki maga előtt az éjszakot, míg a délkelet ismeretlen távolából várta elérhetlen reményeit, oda küldé ábrándjait, oda sóhajtozott el . . .

***

Azon időszakban, hol az emelkedö Róma kezdte magát úrrá tenni abban a részében a világnak, melyet a hajdankor földleirói ismeretes földnek neveztek, egy másik fiatal város támadt elő a tenger tulsó partján; csaknem átellenében annak a nagy csizmának, melynek Italia a neve, s mely oly nagy lépésekkel járta be a világot, a míg csak egy lábra volt felhúzva.

Az új világváros épen oly gyorsan emelkedett ki a földből, miként maga Róma; még élt a monda a deli alapitó nőről, ki egy akkora földet vásárolt meg bujdosó népe számára idegen királytól, mekkorát egy ökörbőrrel be lehet keriteni s már a foszlánynyá

hasított tulokbőr kerítette föld ura volt az egész országnak és a körül levő tartományoknak mind, és a tengereknek s talán egykor az egész világnak is; — ha ebben a világban ott nem lett volna Róma. — Két központja nem lehet a világnak, két tengely körül nem foroghat a föld.

E fiatal város neve volt Carthagó.

Háromszáz harmincz évet számítottak Carthagó alapítása után, mely évet mi keresztyének nevezünk ötszáz ötvennek Urunk születése előtt, a midőn történt ezen eset Carthagó városában:

Hogy egy kereskedelmi hajó vezére, ki Afrika partjait sokszor bejárta üzlete végett, miután évekig távol volt hazájától, itthon rég megülték halotti ünnepélyét, neje férjhez ment, hivatalát betöltötték mások: egyszer csak megjelent, midőn senki sem várta már, a lánczczal elkerített kettős kikötő előtt, a milyennek nem volt akkor párja az egész világon, még Tirusban sem, a kereskedők legrégibb városában.

Hannónak hivták ezt a hajóst, és híre régóta el volt terjedve mind az egész városban és mindenki bámulva emlegeté, hogy Hanno

megérkezett, miután oly sokáig elveszettnek hitték.

Hozott magával kincseket és ritkaságokat, a minőket azelőtt álmában sem látott senki.

Szokás volt a carthagói népnél, hogy a kereskedők, kik messze földön jártak, feljegyzék tapasztalataik magvát márvány táblákra s e táblákat betették Kronos templomába, mely ott volt a belvár, a kerített Byrza közelében, az idő Istenének templomában, kiről már a carthagóiak idejében tudva volt, hogy az idő a legnagyobb kincs, az idő a pénz.

Hannó táblái is megjelentek Kronos oltárán. E táblákat pedig nem volt szabad látni a köznépnek, hanem csupán a vének tanácsának, az ősz senatoroknak, kik a tudomásul vett tárgyakból bölcsen kiszámíták, mi leend hasznára az országnak?

Midőn Hannó táblái megjelentek az oltáron, másnap oda hivatták őt a fővezér lakára, mely a két kikötő között egy kis szigeten épült, az elefántok kapujával szemben.

Carthagó már ekkor hatvankét kaput számlált és hatszázötvenezer lakosa volt, harmincz öl szélességű fal kerítette a tenger partjától

félkörben körül és palotáinak kúpfödelei ragyogtak az aranytól s valamennyi palota fölött legmagasabban kilátszott a templom, melynek fekete márványból voltak a falai, alabástromból az oszlopzata, ezüst oszlopfőkkel és kúpfödelén egy roppant arany golyó négy ezüst szárnynyal.

Midőn Hannót az egyik archon végigvezeté a vörös hidon, mely olvasztott földgyantával volt borítva, megállítá őt közepén Baaltis érczoszlopa alatt, s végig nézett vele a roppant város utczáin, térein, miken akkor tarka népsereg hemzsegett; egész csoport elefántok lejtettek végig az utakon, málhákat és tarka tornyokat emelve roppant hátaikon.

— Nézz ide, Hannó. Látod-e, mennyit épült e város, mennyit népesült, mióta távol vagy?

— Valóban még egyszer akkora lett, válaszolt a tengerész.

— Nem sajnálnád e, ha ezek a paloták egykor leomlanának, e néptömeg helyén kígyók és denevérek laknának csupán s az idegen, ha előtte Carthagó nevét említik, azt kérdené: hol van az? ki tud felőle?

— Bizony kár volna érte.

— És még ha azt mondanák: ez a város egykor a félvilág ura volt és elpusztulása kezdődik azon évtől, a midőn egy Hannó nevű tengerész hosszú útjából visszatért bele; óhajtanád-e azt?

— Őrizzen meg engem attól Astarte, és minden jó Istenek.

— Tehát úgy vigyázz ajkaidra, hogy mit fogsz beszélni a tanács előtt.

Hannó nemsokára a tanácsteremben állt. A város vénei ott ültek a falak mellett körben s a legvénebb senator, Hiercos, azzal a hosszú, övig érő szakállal, a nagy kőtáblákat ölében tartá, miken Hannó tapasztalt dolgai voltak megirva.

— Hannó! szólt a vének véne a tengerészhez, te évekig el voltál hazádtól, vártunk és nem tértél vissza. Itthon palotád, kincseid voltak, itthon gazdag kerted, termékeny földed volt, itthon szép nőd volt, kedvencz rabnőid és te mégis távol tudtál maradni innen. Igaz-e az, mit e márványlapokon felirtál?

— Való az mind, és nem költemény.

— Igaz-e az, hogy nyugat felé több napi vihartól elverve egy nagy világrészt találtál,

mely nagyobb, mint az eddig ismert világrészek együttvéve mind?

— Ahogy megirtam, úgy van az.

— Igaz-e, hogy ott a tél olyan meleg, mint itt a nyár, a fű oly magas, mint nálunk a fa, az állatok olyan okosak, mint itt az ember?

— Valóban úgy van.

— Való-e, hogy ott a nő szebb, délczegebb, a férfi bátrabb, vitézebb, miként nálunk, hogy ott a lég maga hathatós orvosság, mely sorvatagokat gyógyit, gyávákat bátorit, rútakat szépekké teszen?

— Azt mondám.

— Hogy ott úgy terem az arany, mint a homok, hegyek tetején a drágakő és tenger partján a gyöngy és bibor?

— Bizony mondom, hogy úgy van.

— Te mondád, hogy láttál olyan növényt, melynek gyökerén édesebb gyümölcs terem, mint a kenyér; nádat, a melyből mézet sajtolhatni; bokrot, mely gyapjat ád, fehéret, mint az esett hó; fát, melynek kérgéből édes bor folyik és olyat, melynek koronája alatt tejjel tele edények teremnek?

— Mind láttam és bizonyságul hoztam magammal azokból.

— És hoztál magaddal olyan madarat, melynek esze van, miként az embernek, mely beszél emberi nyelven és csodákat mivel?

— Az is hajómon van.

— Beszéltél már ezen dolgokról másoknak is?

— Csupán csak e márványlapokra vannak még titkaim felirva.

— Hajóslegényeid nem voltak még a városban?

— Senki sem hagyta el közülök a kikötöt.

— Úgy térj vissza hajódra, Hannó.

A tengerészt visszakisérték hajójára. Este későn azután kieveztették a hajót a sík tengerre, odáig négy hadihajó kisérte, ott elszedték vitorláit, evezőit, dereglyéit s négy oldalról el kezdtek rá görögtüzet hányni. Az égő kanóczok pillanatok alatt meggyujtották a hajót, a görögtűz olthatatlan lángja a pántokba kapott s ott elégett a tenger közepén Hannó hajója, gazdájával s hajósnépével együtt, és az új világból hozott aranyhomokkal és kenyérgyümölcscsel és növény-mézzel, és fa-tejjel és beszélő madaraival együtt. A víz szinéig égett le minden.

Carthagóban pedig kihirdették, hogy a ki

a Hannó boldog országáról egy szót mer szólani, ott veszítse el fejét Astarte piaczán, és ha valamely szenátor egy szót kibeszél azokból, a mik Hannó márványlapjain fel vannak irva, a kikötő elején köveztessék meg és csontjait szórják a tengerbe . . .

Mert ha megtalálná tudni Carthagó népe, hogy oly boldog világ van még az ég alatt, tömegestől ide hagyná hazáját, és ezek a paloták leomlanának maguktól és kígyók, denevérek laknának a kapukon belül s az idegen azt kérdené Carthagó nevére: hol van az, merre volt valaha?

II.

Mikor még Tyrus a maga virágjában volt s kereskedőhajói egész Kelet-Indiáig jártak, élt akkor egy gazdag hajós a városban, kinek neve volt Bar Noémi.

Miként neve is mutatja, palæstinai születésű volt, egyik azon kevés benjaminita közül, kiket a tizenegy törzs férfiai városostul kiirtottak egy asszonyon elkövetett gyalázat miatt.

A büntetés valóban megérdemelt volt: a vad férfiak bántalmaztak egy nőt, ki vendégképen ment városukba, ezért méltán töröltettek el a föld szinéről. Bar Noémi még akkor gyermek volt, a midőn megmenekült onnan, nem volt apái bűnében semmi része, és tudta jól, hogy azoknak megöletése az Ur parancsára történt, az erős «boszúálló» Jehova Isten parancsára, a ki villámok dörgése között irta fel saját kezével márványkőtáb-

lákra: hogy az idegen férfi előtt szent legyen az idegen nő arcza, és a ki az ellen vét, halállal haljon meg!

Bar Noémi jól tudta, hogy az itélet kegyetlenül végrehajtatott egy egész város népességén; de azért soha el nem tért atyái hitétől, megőrzé az örömök városaiban is a szent Sion komoly hagyományait és áldozott az erős boszúálló Istennek, ki megbünteti az atyák álnokságait negyedizig; de megjutalmazza erényeiket ezeriziglen!

Pedig Tyrus és Sidon és a görög Istenek sokkal nyájasabbak, ők megtűrik a szerelem oltárait templomaikban, áldozhat rajtuk galambot, vagy kecskét, tiszta, vagy nem tiszta szerelme szerint, a kinek tetszik; nem számítják be a gyönyör bűneit senkinek, sőt mysteriumaikban megtanítják a halandót, mint lehet a gyönyör ismeretlen fokozatai által egy lépéssel közelebb lenni az üdvhöz, vagy a kárhozathoz.

Bar Noémi nem látogatta Astarte templomait, nem avattatá magát a bűbájos mysteriumokba, hanem azok helyett tartotta ősi ünnepeit bőjtben és imádkozásban, megfecskendé küszöbét a páska vérével, és elkészíté

a zöld sátort az udvarán minden esztendőben.

És a tyrusi nép engedte őt tenni, a mit akar; a kereskedő nép türelmes szokott lenni vallás dolgában; nem is volt előttük Izrael vallása szokatlan; eleget érintkeztek egymással, néha vassal, többször aranynyal, ezüsttel. Bar Noémi, midőn a férfikort elérte, a leggazdagabb tyrusi kereskedők közé számíttatott, kinek ötven hajója hordott bíborszövetet, igazgyöngyöt és keleti fűszereket egyik világrészből a másikba.

Ő maga volt a legmerészebb hajós. Sokszor egész esztendeig oda volt hajójával, melynek legénysége mind rég elszármazott héber férfiakból volt válogatva.

Bar Noémi volt a legelső, a ki a Vöröstengerről elindulva, hajóháton tudott elmenni Carthagóba, a nélkül, hogy málháit teveháton szállíttassa egyik tengerparttól a másikig, a mi a Ptolomæusok alatt fizetett rendkívüli vám miatt nagyon nehezítette a kereskedést. Senki sem tudta a legrégibb kereskedők közül is, hogy mi úton kerülhet odáig? A jóreményfoka még akkor ismeretlen pont volt a kereskedővilág előtt, a honnan

ellenséges zivatar és tengerjárás visszariasztá őket.

Carthagóban megismerkedék Bar Noémi egy kereskedő leányával, egyikével azon puni szépségeknek, kiknek bájait a római asszonyságok annyira szerették utánozni, a legfehérebb arczbőrt a legcsodásabb szinü, csaknem sáfránysárga hajzat segíté emelni, a kék szemek pillái feketék, a szemöldök ivalakúak és sötétek, sűrűk, az ajkak sötét pirosak, mint a bíbor és a bőr tapintata mint a bársony. A római delnők, midőn az első puni háboru bevégeztetett, hogy férfiaikat visszahódítsák e bűbájos idegenektől, mindennemű mesterséges erőszakot elkövettek bájaikon, hogy azokat a carthagói szépekhez hasonlókká tegyék: hajfürteiket sáfránynyal festék, arczaikat éjszakára nyers hussal kötözték be és ajkaikat piros kenőcscsel élénkíték. Ám a carthagói szépeknek ingyen adta mindezt a természet; azokat a hosszú arany hajfürtöket, mikből a haza végső veszélyében harczi kéz-ijak számára fontak idegeket, s azokat a telt, hajlékony tagokat, a mik Carthagó utolsó napján a torlaszokat képezték Róma fegyverei ellen.

E szépek egyike volt Byssenia.

Atyja meg volt elégedve a nászajándékkal, melyet Bar Noémi hozott leányának; a kereskedők minden korszakban fontos dolognak tarták a hozomány ügyét a házasság elintézésekor.

Bar Noémi azonban gazdagsága mellett szép férfi is volt és a mellett bátor, délczeg, a ki nem hordta fejét alázatosan, mintha jól tudná, hogy arczában van valami oly uralkodói tekintet, melyre nézve szégyen volna, ha valaki előtt lesütné szemeit.

Mint ő szokta mondani: senkinek sincs keményebb pillantása, mint a villámlásnak és félelmesebb szava, mint a zugó tengernek, s azokkal régen megtanult ő már daczolni.

Az ismerősök, a város előkelői összegyültek a menyegzőre határozott napon Byssenia atyjánál; a leányt elvitték a carthagói szüzek magukkal Astarte berkébe, hogy ott utoljára megfürösztve a szent forrásban, vezessék őt az istennő oltárához, a hol vőlegényével össze fog adatni.

Midőn azonban a vőlegényre került a sor, hogy phœníciai szokás szerint ő is hozza meg az áldozatot a faragott bálványoknak, miket

azok házasulandóktól követelnek, Bar Noémi mindenki csodálkozására azt felelé: «Jehova az Isten!» és nem akart áldozni a bálványoknak.

A vének, a főpapok nagyon megütköztek e vakmerő mondáson, s összesugtak egymás között, hogy mit tegyenek e merész idegennel? Elvezették őt Astarte csarnokaiba, a kit tisztelt a nép fehér márványból faragott szép hölgy alakjában, megmutatták előtte a szerelem-istennő tiszteletének mysteriumait, a csábító édes titkokat, miktől az emberi ész megzavarodik, a szivhevítő érzéki képeket, mik különböző név alatt minden században a legujabb időkig találtak bálványimádókat.

Bar Noémi félreforditá arczát e kápráztató tüneményektől és rebegé:

— Jehova az Isten!

A vének, a főpapok fejcsóválva mentek odább, s elvezették Bar Noémit a nagy, fényes bálvány Dagon templomába, mely aranytól és ezüsttől ragyog, hol a gazdagság aranyból öntött istene gyöngyház-hajóban ül, mely rakva van gyöngygyel és drágakővel, s tengerhullám helyett kénesővel tölt medenczében úszik.

Ott felszólíták Bar Noémit, hogy ha a szerelem bűvészete előtt nem hajlott meg térde, hajoljon meg a gazdagság rémképe előtt; im a hatalmas Dagon pénzt és uraságot osztogas azoknak, a kik benne hisznek.

Bar Noémi megvetőleg tekinte az előtte heverő kincshalmazokra s bátor szóval felelé:

— Jehova az Isten!

A vének, a papok haragosan néztek össze s harmadszor elvezették ő a Renaphan isten, a hadak istenének templomába, mely csupa rézoszlopokon állt, maga a bálvány sötét érczből öntve, lábai előtt halommal hevertek tört fegyverek, pajzsok, diadalmas csaták maradványai, miket a carthagói harczosok ellenségeiken nyertek, és hajók rostrumai, miket a tengeri csatákban foglaltak el, s ide halmoztak Renaphan lábaihoz.

— Ime, ha le nem hajoltál a földre szerelemért, gazdagságért, hajolj meg azon Isten előtt, ki a dicsőséget osztja, a mi legnagyobb jó minden igaz férfi előtt!

De Bar Noémi bátran nézett az érczbálvány üres szemeibe, s merész hangon mondá:

— Egy az Isten! A mindenható Jehova!

Ekkor azután elvitték őt az erős pokol istenének, Baálnak földalatti templomába, a ki uralkodik az örökkévaló tüzeken és oszt kínokat és szenvedéseket itt és a más világon; ott megmutatták az idegennek a nagy idomtalan bálvány izzó keblét, mely véres emberáldozatot követel mindennap. — Végig kellett néznie az áldozatot. Egy nagy erős férfit vetettek a bálvány torkába, s azon pillanatban sűrű füst tódult elő a bálvány száján, szemein és orrlyukain, míg a haldokló áldozat ordítása úgy hangzott elő üres belsejéből, mint valami pokolbeli rémnek kaczagása, lassanként elcsendesülve, mint mikor a hizlalt fenevad éhségét elverte, s röfögve nyugszik el.

— Bar Noémi! mondának a vének. Ime: előtted a halál kapuja, beszélj!

Az ifju buzgalomteljesen emelé szemeit az égre, mely egyedül tiszta arra, hogy benne Isten örök lakását képzeljük, s tántoríthatlan szóval mondá:

— Egy az Isten, a mindenható Isten, a földnek, a csillagos égnek és a tengereknek ura, az életnek és halálnak ura, az egyedül úr minden urak felett; a halhatatlan Jehova!

és por és árnyék minden, a mi ő rajta kívül van.

A bálvány a másodig áldozat halálkinjait ordítá, melyet a szolgálattevő papok fertelmes dob- és réztányér-veréssel iparkodtak elnémítani. E pokoli zaj közepett kezeit keresztbe fonva mellén, imádkozott Bar Noémi. El volt rá szánva, hogy ő is e bálvány torkában fogja végezni életét.

A vének, a főpapok ismét összesugtak, s aztán azt mondák mosolygó arczczal Bar Noéminak:

— Ime, te megtartád hitedet mind végig, maradj meg abban ezután is és ne legyen mellette fogyatkozásod soha. Párosulj menyasszonyoddal hited szokásai szerint, s vidd el őt magaddal távol lakásodba és élj, a meddig Istenednek tetszik.

Bar Noémi megnyugodott e szavakban ı titkon áldá magában Jehovát, ki diadalma készit a benne hivőknek, s erős szivet áč azoknak, kik őt dicsőitik.

Azután egybekelt hitsorsosi előtt a szé] Bysseniával; átadá a cserébe hozott nász ajándékot menyasszonya atyjának, ő pedi annak átvevő ékszereit, a mik egy asszony

nak valók, elvégzé egyéb ügyeit is, mik üzletéhez tartoznak, s bátor feleivel hajóra szállva, a kikötőbe gyült népség üdvkiáltásai és harsonák, kürtök messzehangzó zenéje között vitorlázott ki a tengeröbölből. Négy hajó kisérte őt ki tiszteletből egész a sík tengerig; a pompás carthagói hajók oldalai festett szőnyegekkel voltak beaggatva, orrmányaikon messze kinyúló arany csudák voltak faragva, hátul volt a lecsapóhid, mely a csatában az ellenséges hajót megragadja és középett a magas emelvény, melyből köveket és dárdákat szoktak hajigálni.

Mikor kieveztek a hajók a sík tengerre, mikor már partot nem lehetett sehonnan látni, akkor egyszerre leeresztték hidjaikat a carthagóiak a tyrusi hajóra s megállíták azt. A vének még egyszer megszólíták e helyen Bar Noémit.

— Bar Noémi! Idegen hon fia! Alattad a kietlen tenger, fölötted a kietlen ég, most felelj meg: ki az Isten, a ki e pusztaságban segit?

— Jehova az! felelt Bar Noémi.

— Úgy hát segítsen rajtad Jehova, mondának a vének, azzal elszedték Bar Noémi

hajójáról a vitorlákat, evezőket, kormányrudat és minden eszközt, a mivel a tengeren haladni lehet.

Felszólíták a menyasszonyt, hogy térjen vissza atyjához Carthagóba. De Byssenia vőlegénye keblére simulva rebegé, hogy jobb ottan a tenger vihara között is; a kinek hűséget esküdött, azt el nem hagyja veszedelmében.

— Jehova segítsen rajtad! mondának a vének, és azzal eltávoztak Bar Noémi hajójáról, s felvonatva hidjaikat, ott hagyták azt a háborgó tenger közepén, vitorla, evező és kormány nélkül, viharok útjában, tenger irgalmában.

III.

Hozzád kiáltok oh én kegyes uram!
Én erős paizsom az üldözők ellen;
Én éles fegyverem a harczok viadalában;
Én éltető forrásom a sivatagban;
Én menedékhelyem a viharok között;
Ne hagyj el engem!

Ne hagyd el azt, ki a te dicsőségedet vallja és hirdeti és néz fel az égre és kiált fel hozzád! Jövel és segits meg engem! . . .

. . . A szélcsendes tenger közepén ott állt az elhagyott hajó, vitorlátlan, kormánytalan, önterhétől féloldalra dűlve, és messze a kerek láthatáron, hol az ég a vizeket csókolja, nem látszott egy fekete pont, egy fehér vitorla, mely földet, vagy hajót jelentene. E semmiség közepett állt Bar Noémi és veszendő hajósnépe; Bar Noémi pedig azt állítá, hogy a semmiségben lakik az ur, ki parancsol égnek és víznek.

És ime, a mint imádkoznék, kiterjesztett karokkal állva, sebes szárnycsattogtatva jő egy galamb kelet felől hajója felé, s leszáll annak legmagasabb árboczára.

Soha hasonló galambot nem láttak azon a vidéken; egész tollazata zöld volt, hamvas gyöngyszinbe átjátszva, szétterjesztett farka aranyszinű és csillagos, mint a pávának, s nyaka körül biborpiros örv.

Bar Noémi egy marék rizst szórt el tenyerére, s azt feltartá a levegőbe, s ime a csodálatos madár mindenki bámulatára lerepült az árbócz hegyéről, rászállt a hajós kezére, s elkezdé annak markából a rizsszemeket egyenkint fölszedegetni, mindegyiknél turbékoló hangot adva, a hogy szokták a vadgalambok; aztán ismét felrepült az árbócz hegyére, s ottan megmaradt estelig.

A hajósnép csodát kiáltott ezt látva és Bar Noémi szóla nékik:

— Ime láttátok, hogy Jehova meghallgatott engem, mert követet küldött hozzám az égből, tudatva velem, hogy e nyomorból megszabaditand bennünket. Vessük össze palástjainkat és a mi nélkülözhető szövet van a hajón, mind, nők kantusait, drága

aranyszöveteket, phyrgiai bársonykelméket, s varrjunk azokból egy vitorlát. Nem sokára jöni fog nyugati szellő, mely bennünket valamely parthoz közel visz, s ott ujra felszereljük hajónkat és visszatérünk Tyrusba, a mely uton ide jöttünk.

A hajósnép szót fogadott, munkához látott, elkészitének egy nagy vitorlát, tarka foltokból összeaggatva, azt kifeszíték ügygyelbajjal, ruháikból csavarva köteleket, s ime alig szállt le a nap, összeolvadva saját képmásával, mely a tenger és az ég szélein szokott vele találkozni, midőn kelet felől könynyű szellő keletkezék, mely elébb fodrot vert a habok között, azután emelkedni készteté a tengert; a foltozott vitorla kiduzzadt, a hajó szilárdul állt a hullám között, s elkezdett a tenger tükrén tova sikamlani.

A hajósnép térdre borulva rebegé:

— Egy az Isten, Jehova az Isten.

A szél egész éjjel kitartott kedvező irányban; Bar Noémi egész éjjel vizsgálta a csillagokat: az őrcsillag, a vérrel ragyogó csillag, szépen feje fölött képezték az éjszakai futás ivét, mig a gyémánt pont távol éjszakon és a sárkány szeme délnek folyvást

egyenlő magasan maradtak a tenger felett: jó jel arra, hogy a hajó állandóul nyugot felé siet.

Három nap, három éjjel repült a hajó kormánytalan, egyetlen vitorlával, tengerszin felett; a harmadik éjre következő reggel, mint valami barna tengerszörny homloka látszott kiemelkedni a vizek határain a világot emelő Atlas bércze, a meghódíthatlan Geber-al-Tarik sziklája, a mit a mai könnyű nyelvű nép Gibraltárnak nevez.

Ez ismerős pont volt a tengerészek előtt. Boldog lakosai a Hesperidák aranyalmás kertének sok örömmel szokták fogadni az itt keresztülhajózót, kire nézve veszedelmesebb volt az atlasmelléki leányok szemeibe nézni, mint hallgatni a syrének énekét, vagy átevezni az átkozott Scylla korall-zátonyai között. Az afrikai végkikötő gyönyörei több hajóst eloroztak evezője mellől, mint a bélpokol és a fekete halál, e két öldöklő angyala a hajdankornak.

Bar Noémi hajósai ujjongva másztak fel az árbóczokra, hogy onnan is közelebb láthassák a boldog igéret földét, mely minden pillanattal közelebb jött feléjük; már szinei-

ben kezdett megjelenni a part; már látszott a hegy mogorva kékjén az erdők sötét zöldje; a partokon alant a vetések keskeny szalagjai, a virágzó mandulaerdők pirosló tava, s a buja sesamvirág égszinkék zománcza a mezőkön; már látták a partokon álló gunyhók vendéghivó füstjét, a midőn délkeleten egyszerre egy kicsiny fekete felhő támadt és az egy percz mulva elsötétíté a napot és akkor az egész tenger más szint öltött; valami zavaros sötétzöld színnel háborultak fel a hullámok, az Atlas-hegy elszürkült, a partok sötétkékre váltak és sokkal messzebb látszottak távozni s egyszerre, mintha az égből hullanának alá, tele lett a lég, a vízegyetem azokkal a fekete szárnyu fehér madarakkal, a miknek éltető elemük a vihar, a mik a zivatarban élnek s csak a hajósok ijedelmére, pusztulás baljóslatára szoktak előjönni ismeretlen oduikból s olyankor ijesztő sikoltozással repkedik körül a hajót, mintha annak népeit siratni küldettek volna.

Bar Noémi begöngyölteté az egyetlen vitorlát, megcsókolá szép feleségét, és azután sorba csókolá honfitársait egyenkint, a kik számára nincs több menedék, csak egyedül

a csodatevő Úr kezében, s térdre borulva azokkal együtt hangosan éneklé a háborgó tengerzaj közepett:

«Te benned biztunk eleitől fogva!»

A habok tombolása, a szél üvöltése egyre erősebb lett; egyre gyöngébb a buzgók éneke; beleszólt a rémletes mennydörgés a halálos hangversenybe, végigrohanva a tengerek felett; a fekete felhők sötét éjszakával boríták a nappalt, melynek csak a villámlás volt rémséges fáklyája. A távol látkörön meg-megjelent minden villanásnál az Atlas-hegy fekete körrajza, mint valami álomban látott kisértet rémképe, s a lángszinüre festett hullámhegyek tajtékzó gerinczein ott libegett egy kis töredékeny dióhéj, egy omlatag faépítmény, melylyel játszani tetszik a viharnak, s melyen kétszázan vannak egy siró, reszkető tömegben abból a féregfajból, a mely magát a világ urának nevezi.

A vihar dühe nőttön nőtt, a sötét napból még sötétebb éjszaka lett; Bar Noémi népe minden perczben közeledni látta magát a villámfénynél az At'as-hegy sziklaihoz, és káromolta Bar Noémit és káromolta az Istent, kit ő nem szünt meg imádni. Még

csak egy percz és mindnyájan a sziklákhoz vannak zúzva.

Ekkor a villámlások megszüntek és hosszú sötétség órái keletkeztek. A vihar laptázott a hajóval, a pillanatok halálfélelemben multak egymásután, s a mint nehány óra mulva ismét felvilágítá egy villámlobbanás a tájat, a bámuló hajósok sehol sem látták többé az Atlas-hegyet. Ki voltak lökve az Atlanti-tengerre.

— Egy az Isten, Jehova az Isten!

A rémhaláltól megmenté hiveit az Úr, de ott künn a végtelen tenger hatalmában új vész közé hajítá őket.

Az éj elmúlt, de az ég folyvást háborgó felhőkkel volt elborítva, mik egymással harczra szállani látszottak, csakúgy omlott alá a vérük, s a nap nem látszott keresztül sehol és a láthatár eltünt az alant úszó fellegek ködében, az omló zápor sötétjében; — ez így tartott négy napig szakadatlanul.

A vihar nem tud elfáradni.

A hajó össze volt roncsolva már, árbóczai mind letöredeztek, a fényes sárkányokat, mik oly szépen ragyogtak nehány nap előtt elején és oldalain, leszaggatta a hullám; min-

den fölösleges terhet a vizbe hánytak már, s mégis alig győzték a jármüvet megőrzeni az elmerüléstől.

Midőn a negyedik nap is vészben, viharban alkonyodott le, a legvénebb hajós oda lépett Bar Noémihoz s titokban félrehivta őt, mondá:

— Te imádkozol a Jehovához minden nap Bar Noémi.

— Minden órában, minden gondolatommal.

— A hajó farában áll frigyládád, mely előtt le szoktál borulni. Mi van abban? Ott lakik a Jehova, nemde?

— Abban az Úr parancsai vannak, kőre vésve, a jeruzsálemi táblák mintája szerint.

— Te tehát imádkozol a Jehovához; de ugyanakkor hajóslegényeid a hajó fenekén a Thammuzt siratják, az arany kigyó előtt térdepelve, melyet rejtve tartanak ott; s e miatt vagy két isten harczol egymással felettünk, az egyik el akar veszíteni, a másik megszabadítani, s míg próbálgatják erejüket, melyik hatalmasabb? mi elveszünk közöttük; vagy pedig egy az Isten, a mint te mondád és az a Jehova, ki te érted irgalomból napjainkhoz napokat told, de boszúból

az ellene vétők bűneiért nem hagyja elmulni rólunk a vihart. Azért lássad, hogy mit cselekedjél? Midőn éjszaka a sírás keresztülhallik a födözeten, tudd meg, hogy akkor a bálványt imádják; s vagy a frigyládádat, vagy az arany kigyót vesd a tengerbe, hogy az egyik kibéküljön velünk.

Bar Noémi nagyon felháborodott e szavakra, s úgy tett, miként a vén hajós tanácslá. Midőn éjszaka meghallá a rejtelmes sírást a födözet alatt, hirtelen lement a hajófenékbe s ott találta tengerészeit, a mint a földre borulva, melleiket verték és meztelen tagjaikat éles késekkel szurdalák; középen pedig állt az arany kigyó, egy oszlopra feltekergőzve, nagy karbunkulus szemei fénylettek a félhomályban.

Bar Noémi oda lépett a bálványhoz s oldalán függő kardjával hozzásujtott annak fejéhez, és ime, az ütéstől cserepekre törött az, hogy darabjai százfelé hullottak.

— Nézzétek, szólt Bar Noémi. Hogyne hazudott volna az a mágusz, a ki azt mondta, hogy ez Isten: midőn még az ötvös is hazudott, midőn azt mondta, hogy az arany! Üvegből volt az egész. Jól gondolá, a ki ezt

öntötte, ha nézhetik ezt Istennek, miért ne nézhetnék aranynak.

A meglepett hajósok nagyon elszégyenlék magukat e szóra. Az anyagi csalás legerősebb bizonyíték volt előttük a szellemi tévhitre. Megcsókolák Bar Noémi köntösét, s azzal összeseprék a bálvány cserepeit és beleönték azokat a tengerbe.

IV.

A mint a bálvány összeomlott, egyszerre, mint a síró gyermek, kit sírása közben álom lepett meg, elcsendesült a vész; a szél ordítása megszünt, a villámok aludni mentek, a fekete felhőtömegek siettek a tenger minden láthatára felé; a felháborodott tenger hullámai lassú himbáló rengéssel elültek, elsimultak s nemsokára a legünnepélyesebb csend lett úrrá égen és földön.

— Csodák napjai! sóhajta fel az elbámuló nép.

A mint azonban az egyszerre kiderült éjszakai égen széttekintének, új csodálkozás lepte meg elméiket . . . . Ez a csillagos ég nem azon ég volt, melyet ők ismertek. Más csillagok, más képletek ezek! A hét csillagos gönczöl nem látható sehol, az örökké álló csillag nincsen többé helyén; a hajósok vezére, a kettős égi szem, és azok a többi né-

ven nevezett világok, miket a hajós mind oly költői eszmékkel jegyze fel, miknek jól ismeri jöttét és lementét, miknek fordulatjáról megtudja: a világ melyik részén evez, azok mind le voltak törülve az égről, s helyettük más csillagok voltak felrakva, még fényesebbek az ismerteknél, de a mikre senki sem tudott emlékezni, egy közülök úgy világitott, hogy a kötelek árnyékot vetettek a hajó oldalára tőle.

A téveteg hajósnép szorongó kebellel nézett szét ez ismeretlen égen, melyben nem talált a régi világra, s kérdezé félelemmel Bar Noémitól:

— Uram, uram, hol vagyunk?

Bar Noémi maga is titokteljes borzalommal vizsgálta e más világból való csillagokat és felelé felsóhajtva:

— Az Úr kezében vagyunk.

— A világ határán kívül vagyunk! kiálta ekkor egy kétségbeesett hang. A semmiségben járunk!

Másik azt állitá, hogy a nagy Rok-Rok országhoz közelednek, mely kigyók és hüllők hazája, a hol az embereket úgy vadászszák, mint másutt az emberek a vadakat.

Harmadik tudott meséket az indusok mágneshegyeiről, mik a hajókat messziről magukhoz vonzzák; és mindnyájan el voltak rémülve azon ismeretlen helyzettől, melyről még a mesék sem szóltak soha.

Az emberek összesúgtak egymás között, s a bátrabbak közülök oda léptek Bar Noémi elé daczos arczczal.

— Halljad Bar Noémi, a mit teneked mondunk. Te a Jehovát imádtad ekkorig, és magadra sok veszélyt hoztál e miatt és azokra is, a kik veled vannak. Egyedül taszítál ki bennünket a tengerre, viharokat, veszedelmeket állattál ki velünk; összetörted a Thammuz-bálványt és imádva dicsérted Jehovádat. Most ime itt állunk egy ismeretlen tenger közepén, a hol nem tudjuk, honnan jöttünk ide s hova menjünk innen. Ennek mind te vagy az oka és a frigyláda, melyet magaddal hordasz, és a Jehova neve, melyhez imádkozol. A míg Thammuz állt, addig vihar volt; hogy lerontottad, szélcsend lett; és ez még borzasztóbb nekünk, mint a másik. Addig legalább haladtunk, de most állunk egy helyhez átkozva, mintha horgony volna vetve hajónk mindkét végén. Azt határozta a hajós-

nép, hogy tégedet és frigyládádat kitegyen a tengerre. Menj tőlünk a hova tudsz. Mi nem haragszunk reád, de rettegünk tőled. Készítünk számodra egy tutajt árbóczgerendákból, faragunk evezőt, kormányt, megosztjuk veled vitorlánkat · adunk kenyeret, vizet egy hétre valót, azzal menj Jehovád nevével, a merre tudsz, mi is menjünk, a merre ördögeink jó vagy rossz kedve kerget.

Bar Noémi nem mondott ellent. E nép vesztének indult; harmadszor tagadta meg hitét. A tenger elfogja nyelni őket, mint elnyelte Abiram népét a föld. Midőn Sodoma fölött megsokasult a bűnök terhe, az Úr elszólítá a kárhozatra itélt városból az egyetlen igaz embert. Angyalai most is vannak az Úrnak.

Byssenia, ki eddig zúgolódástalan osztá a hajósnép minden szenvedését, midőn látta, hogy azok mint faragják Bar Noémi számára a tutajt, evezőket, átölelte buslakodó férjét és szólt hozzá vigasztaló suttogással:

— Légy bizton, Bar Noémi. Ez nem a világ határa itt. Egy titkot birnak Carthagóban, melyet ott nem szabad kimondani, de a mely mégis apáról fiura szállván, szün-

telen emlékben él. A bátor Hannó egy időben vihartól messze űzetve járt ezeken a tájakon. Egész útja le van írva nagy kőtáblákra és erős zár alatt őriztetik a halál istenének templomában. Mert a ki e titkokat kibeszéli, az halva van. Én atyámtól tudtam azt meg, ki egyike e templom bölcseinek, s a kereskedők nagy tanácsában ül. A merre ez a legfényesebb csillag lenyugszik, ottan van egy új világrész, sokkal nagyobb, sokkal szebb, mint a mienk. Azt mi föl fogjuk találni, ha a csillag járását követjük. Két hatalmas nemtő van velünk, ki bennünket megsegít, te veled van a Jehova, velem van a szerelem.

Bar Noémi megölelé, megcsókolá, kiben Isten angyalát küldé le hozzá, a ki a végveszélyből kiszabadítsa, s azzal maga is segitett hajósainak elkészíteni a gyarló járművet, melyen ő az Úr frigyével s kedvesének szerelmével a végtelen tengerre fog szállani. — A tutaj elkészült, egyetlen csáklya volt minden árbocza s vitorlája egy himezett palást, hajdan menyasszonyi köntös.

Egy tömlő víz, egy kosár tengervíztől ázott buzadara, melylyel a carthagóiak a kenyeret

pótolták, ezek voltak az útravalók, miket Bar Noémi hajósnépétől kapott.

Számtalan kincse közül csak hármat vitt magával: a frigyládát az Úr szövetségével, kedvesét, a hű Bysseniát, és kardját, a drága jó aczélt.

A mint Bar Noémi a tutajra lépett, utána kiáltották: «Jehova veled», és ő szomorúan tekinte az elhagyott hajóra, melyről elűzték az utolsó igaz embert, és a mint mindig jobban eltávozva tőle, a tenger pusztasága egyre nagyobb lett közöttük, s ő még folyvást szomorúan tekintett hajójára, ime egyszerre elkezde az féloldalt hajolni, azután lassan megfordulni maga körül, nehány perczig forgott még és azután végkép elmerült. A kelő szél Bar Noémi füléig hozta a haldoklók végkiáltását.

Most már egyedül volt az ismeretlen vizeken.

De nem sokáig maradt egyedül. Szárnycsattogás hangzik a magasban, s ime az ég derült kékjéből leszáll a csodaszinű galamb, mely Afrika partjainál látogatta meg hajóját, s bizton leül megpihenni kisded árbócza hegyére.

A viharból menekült ő is; aranyfényű tol-

lazata meg van zilálva, azt rendezgeti piros csőrével, s mintha ismerőséhez jönne, oda repül Bar Noémi kezére, Byssenia hófehér vállára, turbékolva, s midőn azok darált buzával kinálják, nem eszik belőle, hanem csőrével szétturbékol benne s azután galambmódra nevetve felrepül és eltávozik ismét nyugat felé.

— Követlek, égi kalauz! mondja Bar Noémi bízó áhítattal, s kisded vitorláját szélnek irányozva, arra indítá tutaját, merre a galambot látta repülni.

Az égi vezető soha sem tünt el szemei előtt. Ha a tutaj nem birt vele repülni, visszafordult hozzá és bevárta. Éjszakára leszállt mindig az árbócz hegyére s kora reggel repült ismét előre változatlan irányban.

Három nap és három éjjel utaztak együtt: a galamb és a hajós. Negyedik nap reggelén vigan szállt le a galamb Byssenia ölébe, s most már kedvére evett az eléje tett buzából, s aztán úgy elrepült, hogy szemmel sem lehete utólérni többet; még a láthatárról is elveszett.

A negyedik éjjel egyedül utazott a hajós és kedvese, a gyönge nő férje ölébe hajtá

le fejét, mintha otthon mennyezetes ágyában feküdnék, oly nyugodtan aludt a tenger sivatagján.

De Bar Noémi nem tudott aludni. A tengerész szivében van valami érzés, valami rejtett ideghur mozgása azon ezernyi titkos sejtelmek közül, miket a tudósok megfejteni nem tudnak, csak megtagadni. A tengerész lázas nyugtalansága ez, midőn a zöld fok közeledtét érzi, melyről annyit álmodott, melyet még nem lát, de sejt, melyre ujjal tudna mutatni: ott van az! midőn még ég és tenger köröskörül összefoly.

Ott van az! Ott kell neki lenni!

A hajnal arannyal önti el az eget és a vizeket, és ime, a hol az aranyos ég és viz összeér, magas hegy homloka emelkedik a látkörön elő, a nagy világoskék köd szinén keresztül ragyognak bíborra festett ormai.

— Egy az Úr, egy az Isten! kiálta Bar Noémi, égnek emelt hálaadó karokkal, és Byssenia leborult a frigyládája előtt és annak ezüstös szögleteit csókjaival halmozá.

Egy új világ! Nem. Egy régi világ ez, mely már akkor történetének vége felé járt,

midőn ti az ismert világ történetét elkezdtétek irni.

Kiszabtátok az ezredéveket, pedig ki tudja, azok előtt hány ezredév ismeretlen lakói tüntek el már?

Azok a csontvázak, miket folyók partjaiban, mély bányák fenekén találnak, soha meg nem nevezett, soha európai emberarcz előtt meg nem jelent állatok maradványai; azok az ős növényzet romjai, miket elsülyedt kőszéntelepek rétegeiben, szikkadt mész lenyomataiban bámulunk, egy régi, talán jobb, de mindenesetre nagyobb világról beszélnek a halló előtt. Azok a gigászi várromok csodaépítészetükkel, miket az Inkák földén, elhagyott, nem ismert ősrengeteg közepett fedeznek fel kalandor utazók, nem hagynak-e sejteni egy elmult, elenyészett népet, melynek fényre, magasságra volt szüksége, mely örömeivel, harczaival betölté egykor a fél világot és ura volt ennek a földnek, és ismeretlen míveltséggel tökéletesité magán az Isten orczáját, s míg bűnei meg nem érlelék a halálra, félistene volt a föld tulsó felének, mielőtt azt tőle a vadon természet növényei

s ez a köztük élő mezetlen féreg-emberfaj elfoglalá.

A bölcs Plató elmélete a hajdankor «boldog szigeteiről» lehet költői ábránd, talán csak eszményképe egy philosoph lélek felmagasztosult sejtelmeinek, melyben saját ideálképeit rajzolá; de az évezredek után is fenmaradt nyomok, miket tenger elmosni, erdő benőni, zivatar elporlasztani nem birt, tanúbizonyságot tesznek arról, hogy előttünk messze-messze eső időkben is voltak lények kik a tökéletesség felé törekedtek, és elvesztek, midőn azt hitték, hogy oly magasra emelték fejüket, a hol már nincsen Isten.

Ez elveszett világ csodaképei lebegjenek előttem, mint egy ihlett álomlátás . . . . .

V.

Oh dicső természet! Te kifogyhatlan költő, te utólérhetlen művész, ki nagy vagy a falevelek alkotásában s gyöngéd a felhők színezetében; te is úgy tészsz, mint a költő, mint a művész, mint a tudós: próbálgatsz, tapasztalsz, kisérleteket tészsz, kijavítod azt, a mit hibásan gondoltál ki először, a mi czélszerűtlen, helytelen volt; törölgetsz gondolataidban, elveted a rosszat, újat alkotsz helyébe, s ha az egész rendszer zavarba jött, összegyúrod, mint a szobrász viaszmintáját, összetéped, mint a költő irott lapját s egészen újat alkotsz helyette.

Csakhogy te egész világrészeken próbálgatod költői erődet, s évezredeid vannak teremtő eszméid kivitelére.

Ugy-e, midőn e roppant ősállatokat a még meleg földből elővarázsolád, gyermek voltál akkor, ifju, ábrándos eszmékkel küzdő lélek,

a kinek gyönyörködése telik a csodálatosban, a nagyszerűben; szeretted látni azon állatokat, miknek nehéz lábai nyomot hagytak a kemény kőben, s ordításaik hangja egyik hegyláncztól a másikig verődött vissza?

Gyönyörködél az óriás plesiosaurus elterült testében, mely tevenyakától gyíkfarkáig gyöngyház-pikkelyekkel volt borítva, s mulattatott látni, mint töré ketté roppant agyarával az ősbölény a legszebb pálmafát, megrágva azt kalászos szalmaszál gyanánt.

De a pálmaerdőket mégis megsajnáltad tőle, s alkotád a rettentő mastodont, melynek éles körmei áthatnak a legvastagabb pikkelybőrön s hosszú hegyes fogai egymásba csukódnak, hogy e roppant húsevő éhes gyomra védje a föld virágait.

Csak játék volt ez mind; a századok letelte után beleuntál ez örökké emésztő, soha nem alkotó világba, mely egy gondolattal sem dicséré alkotóját, mely nem tudott felnézni az égre.

Egy minden valónál szebb, kedvesebb alak fogamzott költői szellemedben, egy magasan álló, délczegen tekintő lény, mely annyira

megtetszett képzetednek, hogy Isten lehelletét kérted bele.

És az új alak büszkén emelte fel fejét és nyelve megnyilt, hogy égi származatú gondolatainak kifejezést adjon, és kezei elkezdtek beleépíteni a természet nagy műhelyébe, megnépesítve azt olyan idomokkal, a minőkről ő maga nem gondolkozott.

Oh, mint örültél te akkor, alkotó természet; egy új lény támadt, mely kívüled alkot, idomít, teremt és földedet ékesíti, melynek szívét melegíti az a gondolat, hogy ő ezen földnek ura s akként épít, erősít, rendelkezik, mint a kinek kedvéért áll ez a világ.

Hanem azután örömöd elhomályosult, midőn ez a szépnek alkotott földi báb legyőzte lelkének égi eredetét és lett szolgák szolgája a világon; alacsony rabja indulatnak, szenvedélynek, puha, ellágyult ivadék gyönyörvadász apáktól, fejét meghajtó nép önalkotta bálványok előtt, őrült pazarlója mindazon kincseknek, miket ráruházál.

Hogy bánkódtál rajta olyan sokat!

Hogy rendítéd meg az álló földet alatta, hogy mámorából fölébreszd! hogy küldél reá duló csapásokat, haragos phantasiád szülte

csodanemeit a döghalálnak, hogy Istenéhez visszatérítsd, hogy verted el kőesővel vetett füveit, hogy öntötted el vizek özönével kéjei kőházait, hogy a nyomor, az inség felrázza tompa lelkét.

Mind hasztalan volt, még sem javultak meg. A természet beteg lett bele, hogy kedvenczei így fajultak el.

A természet betegsége átköltözött fűbe, fába és az embereknek hasznos állatokba.

Az életet adó növények megromlottak a szülő földben, a gazdag növényzetet új, soha nem ismert betegség lepte el, méreg termett, a hol máskor kenyér, üszög verte meg a buzát, édes gyümölcsök helyén halálos pöfetegkinövések undokíták a fát, undorító dögszag fogta el az ehető gyökeret még a föld méhében, megkeseredett a földből támadó víz és a földi pára is halált lehelt az emberek arczaira, hogy elhullottak egymás mellől az öröm pillanatában, a mámor vigalmai közt, a gyönyörök élvezeténél.

És még sem gondolt senki arra, mi van készülőben itt alattunk? mi lakik itt fejünk felett? . . . .

VI.

A partot, merre szem lát, egy csoda-erdő fedi, minőt csak a tündérképzelet alkothat magának. Széles terepély fák, melyek ágaikkal ismét a földbe nőttek vissza, egyes templomokat látszanak képezni élő oszlopokkal, miknek mennyezete a sűrű sötét lomb, ékezete az ágakon felfutó folyondár virágai, melyek a magasból visszanéznek mosolygó piros és kék kinyilt szemeikkel. Apró ezüstszin bokrocskák, rózsapiros ághegyekkel képezik a csendes bozótokat, s a magas füvek pelyhes kalászaikkal nem látszanak arra gondolni, hogy ha emberi alak járna ottan, fejével sem látszanék ki kalászaik közül.

A sötét banánfa-boltozatok fölött egy-egy csoport pálma hajladozik, ezek az óriás virágok nehéz gyümölcsfürteikkel, mikben több gyönyörüsége lehetett az alkotónak, mint egy

másik teremtményében, mert ezek a súly alatt még magasabban emelik fejeiket, s ha koronát kaptak az alkotótól, tudják azt méltóságosan viselni.

Egyikén e pálmafáknak egy emberi alak kapaszkodott, ki azzal töltötte idejét, hogy a nagy gyermekfőnyi diókat hajigálta le onnan. Alant pedig, a fák tövében, a buja fű között feküdt egy óriási megatherion: fekve alig különb egy idomtalan kősziklánál, hossza négy egész öl, alakja mint a lajháré, irtóztató háta egész dombot mutat, mely a magas füvek közül kiemelkedik, míg idomtalan fejét apró szemeivel, kis gömbölyű füleivel eldugta jól a bozót közé. Egész roppant testét barna kérges bőr fedezte, vastag ránczokkal, oldalai tarkák voltak az apró tengeri csigahéjaktól, mik beléragadtak, mikor meleg napokon a tengeriszapban hengergőzött, csak az orrlyukainál, fülein és kurta farka hegyén volt valami éles, kemény serte.

A partra jutott tyrusi hajós ölében hozta ki a tenger zátonyai közül kedvesét és a frigyládát; midőn a szárazföldre lépett, leborult arra arczával és hálát adott az Urnak, ki csodáit érezteti halandó fiaival.

Bar Noémi áhítatteljes hangon éneklé el a dicsőítés zsoltárát:

«Te benned biztunk eleitől fogva!
Te voltál és te vagy igaz Isten,
És te megmaradsz minden időben!»

Ez énekhangra felemelé idétlen fejét a fűben heverő szörny s irtóztató torkát eltátva, hosszú sikoltó ordítást hallatott, mely inkább hasonlított egy tehetetlen megijedt állat segélykiáltásához, mint a fenyegetés haragszavához.

Bar Noémi elébb ijedten kapott kardjához, s szíve megdobbant, midőn e roppant csodafőt két öl hosszú gémnyakával hirtelen kiemelkedni látta; hanem azután nyugodtan dugta vissza kardját s megsimogatta Byssenia szőke fejét, ki remegve bútt keblére, megvigasztalá őt bátor nyugodt szóval:

— Semmit se félj; ez állat fogai feketék és tompák. Ez növényevő. Embert nem bánt. Ilyen szörnyek Mizraimban is teremnek, a nagy tavakban, a miknek neve Behemot. Csakhogy nem ily tömérdekek.

A fán levő férfi észrevevé a jövevényeket, s nehány kókuszdiót hajítva az ordító szörny torkába, lemászott a fáról.

A megatherion megengesztelődött, megint letette állkapczáját a földre s úgy morzsolgatá fogai között a kemény diókat, mintha csak gabonaszemek volnának azok.

A férfi még nehány diót hajigált torkába, mit az állatszörny mindig oly esetlen tátongással fogadott, a minővel a kéthetes libucz engedi magát anyja által etetni, s azután morogva elnyugodott.

A férfi azután közelebb jött Bar Noémihoz. Szánalomra méltó alak volt. Arczáról a szakáll, fejéről a haj utolsó szálig kihullott, arcza ránczos volt és valami beteges hamuszinű, tagjai soványak, térdei előre csuklók, mellcsontja befelé hajló és háta meggörbült. Meleg nyári nap volt, és ő prémes öltönyében is fázni látszott.

Bar Noémi bámulata nőtt, midőn ez idegen alak, itt a föld tulsó oldalán, romlott, de mégis kivehető carthagói nyelven szólítá meg őket.

— Ti Carthagóból jöttetek, nemde?

Bar Noémi meglepetvé hallá távol világrész partján az ismerős nyelv hangzatát.

— Mi Carthagóból jövünk, viszonza, hajótörést szenvedett utasok vagyunk; hát te

honnét jövél, s ki vagy, hogy bennünket nyelvünkön szólítasz?

Az ember fázott e napegyenlítő alatti nyár melegében, s nehéz gyapot palástjába burkolva magát, melybe arany- és ezüstvirágok voltak szőve, közelebb lépett a jövevényekhez. Messziről nehéz volt velök beszélnie, mert hangjának nem volt annyi ereje, hogy azt erőtetés nélkül tegye.

— Ha ti Carthagóból jöttök, úgy ismernetek kell Hannó tábláit, a melyek a mióta meg vannak írva, bárha róluk beszélni halálbüntetés alatt tilos, mégis minden carthagói ismeri azoknak tartalmát; ezeren és ezeren költöztek azóta ki Afrika partjairól a boldog szigetekre, mint Hannó nevezé a tájat.

— Tehát a boldog szigeten vagyunk? kérdé Bar Noémi, ki előtt a rege szinte ismeretes volt a hajósok mondáiból.

— Nem sziget, egy egész világrész ez, tízszerte nagyobb annál, melyet ti ismertek túl a tengeren. Egyik parton lakók nem ismerik a másikon lakókat, a legmerészebb utasok nem jutottak még el e világrész határáig, bármily irányban indultak el; új földek, új hegyek tárultak eléjök, új meg új népekkel,

miknek száma százezerte több, mint egész Róma, egész Græcia összevéve, a hogy azokat az onnan jövők leírják. A boldog szigetnek nincsen tulsó partja: az a végtelenség.

— S valóban megérdemli e föld, hogy boldognak nevezzétek?

— Borulj le a porba és csókold meg azt. E föld a paradicsom földe, mely készen termi mindazt, miért másutt fáradni kell. Egyik fa gyapjut hord, fehérebbet mint a juhok, másiknak virágaiban édes méz terem, harmadik tejet, vajat ád, zsirosabbat a bivalyénál, ízes gyümölcsöt, bort, kész kenyeret szívhatsz, szakíthatsz az eléd hajló ágról, s minden külön nedv különnemű édes mámort önt lelkedbe. túlvilágon jársz az altató areka nedvétől, ezer hölgy szerelmét érzed, ha a batáták édes mézgájától lerészegülsz, két szivet érzesz magadban, ha a kávéfa égetett magjait főve iszod, s azt fogod mondani, hogy a világ minden gyönyöre tréfa ahhoz képest, a mit érez az ember, ha a méznád kiforrt mustjától minden ideged csiklandós rángatózásba jön. Oh a boldogságnak itt ezer neme van, jövevény, mit másutt nem ismernek; kár, hogy tovább nem lehet élni.

Kár, hogy az élet oly hamar elfogy. Vajha ne kellene a vénség idejét megérnem; pedig már harminczadik évemet számlálom.

Bar Noémi keble elnehezült. Harmincz év itt már késő vénség! Valóban e férfi olyan volt, mint a ki már hetven évet élt le; megtört, meghajolt agg, a vénség tisztessége, az ősz hajak, ősz szakáll nélkül, kopasz volt egész feje.

Mondott szavai úgy látszék elszomoríták, úgy fázott ez erős hőségben; oldalára volt egy gömbölyű elefántcsontkobak akasztva, annak lecsavarta arany csapját s a benne levő nedvből nagyot ivott, s azután oda nyujtá azt Bar Noéminak.

Az ifju nem fogadta azt el.

— Csak a forrásból merítem italom.

A boldog szigetek lakója kaczagott. A megivott nedv rögtön kerek piros foltokat hajtott arczára, homlokára, a mik égni látszottak azon. Szemei azon bántó fénynyel ragyogtak, melyből az esztelenség tündöklik elő.

Vakmerő mosolygással fordult Byssenia felé, férje jelenlétében.

— Szép némber, ne maradj azzal, a ki vizet iszik; én gyönyörrel itatlak téged, jer

én hozzám; én szép szerelmes ifju vagyok, ajkamon méz, szívemben tűz van; hagyd el ezt a koldust, én gazdag úr vagyok; minden arany hajszáladért egy arany kösöntyüt adok, két szép ragyogó szemedért két tündöklő karbunkulust; palotába viszlek, melynek orma benyilik az égbe s arany kupoláit ki kell kerülni a napnak futásában. Férjedtől pedig ne félj. Én erős, győzhetlen dalia vagyok, ki őt félkézzel a földre sujtom.

És a mellett alig birta magát lábain tartani az ember, s kezei reszkettek.

Bar Noémi borzadva hátrált előtte; kedvesét átkarolva, ki irtózva rejté el arczát ez utált alak elől.

A megatherion megint felemelte fejét és ordított. Megéhezett.

Ez ordításra magához tért a szigetlakó; hirtelen eltevé kobakját, s sietett tántorogva a szörnyeteghez vissza, mely messzire tátogatta elé fekete torkát, fekete őrlő fogait s várta a nagy kókuszdiókat, miket ez a földről felszedve, szájába hajigált.

Byssenia futni akart ez otthontalan helyről, de Bar Noémi biztató szóval marasztá, hogy várják végét e látványnak. E férfi ocs-

mány, ha ittas, de nem félelmes; talán lehet vele, ha józan lesz, beszélni.

A fenevad etetése nehéz munkájában kipárolgott a férfi fejéből a mámor, s végre a nagy idomtalan szörny elfeküdt a cserje között és elaludt, a férfi egészen kijózanodva tért vissza, ugyanazon roskatag, halavány alak, a ki elébb.

Úgy ki volt fáradva a nagy fenevad etetésében, hogy szinte összeroskadt, s fuldokló hangon kérte Bar Noémit, hogy nyujtsa neki kezét, hadd támaszkodjék rá s vezesse a városig, hol lakása van, melyben szívesen látja őt, nejével együtt, vendégeül.

Bar Noémi idegenkedve fogadá a koraagg kezét s nem állhatá, hogy meg ne kérdezze tőle:

— Mi förtelmes fenevad ez, a mit te itt táplálsz, s fárasztod vele magadat?

Az öreg ember megütközve tekinte rá.

— Idegen jövevény, vigyázz ajkaidra, midőn beszélsz. Ez az Isten!

Bar Noémi megbotránkozott.

— Hogyan, ez orditó szörny, hasitott patával, kérges bőrével, lomha termetével, előtted Istenhez hasonló?

— Valóban ő az, felelt az ember félelem és áhitat hangján; minden városnak van egy ily élő Istene, melyet a nép felváltva szolgál. Ma én, holnap másik, a hány napja van az esztendőnek, annyi papja van mindegyiknek. Midőn apáink ide jöttek, száz meg száz év előtt, akkor ez emberfölötti lények voltak a föld urai, kiknek jó kedvét csak áldozattal, hódolattal, imádással lehetett megnyerni; övék azóta is a föld minden zsengéje, kenyérnek, gyümölcsnek java, állatok, emberek első szülöttje, mert ők urai a földnek és meg nem halnak soha.

Bar Noémi felsóhajta magában.

— Volnék inkább a viharos tengeren, kormánytalan naszádon, mint ez átkozott földön itt.

És azzal áhítatosan emelte fel fejére a megmentett frigyládát, s míg azt fején vivé, jobbjával Byssenia kezét fogta meg, baljával kardja markolatját, s midőn kérdezé tőle az agg, mi van azon szekrénybe rejtve, a mit fején viszen, felelte neki:

— Olyan kincs van ebben, melylyel a boldog sziget egész tartománya nem bír. Ez az egyetlen kincs az egész országban.

És gondolá magában:

— A kit pedig jobbom tart, az az egyetlen nő, és a mit balkezem szorít, az az egyetlen fegyver az egész boldog szigeten, mert bizonyára nincs több férfi e nap alatt, csupán csak én.

A vén ember vezette őket előre.

VII.

Nézzétek e roppant várost, mely itt előttetek terül!

Nem Róma, nem London, nem a mennyei birodalom fővárosa Peking, nem az őshírű Babylon, semmi házcsoportja az ismert világnak nem hasonlítható hozzá.

E dombtetőről is alig látni végét, két folyó szabta egykor határát, most e folyók is tele vannak építve házakkal s eltünnek a város alatt járva.

Idegen, pazar építészetmodor, fényben, gazdagságban, vad phantasia alakításaiban merész ellentéte az egyszerű classicus és a magasztos góth építészetnek.

A város kapuit gúlaalakú építmények képezik, óriási koczkák rakva úgy egymásra, hogy a legalsó tizenegy koczkasor minden egyes hézagában két rakott szekér kikerülheti egymást, erre ismét egy számmal keve-

sebb koczka van felrakva és így feljebb, míg a tizenegyediknél egyetlen koczka áll középen, és azon a város védistenének képe, kőből kifaragva, az idomtalan megatherion. A fényes köbök mindegyikén egy-egy emberalak van faragva, fején koronával, kezében királyi pálczával, alattuk csoda-ismeretlen írással neveik felvésve.

A városba lépő idegent azonnal meglepi az a kábító buja illat, mely itt a levegőben látszik lenni, s melynek párázata mint valami aranyköd, fekszik örökké a város fölött, a legtávolabbi paloták tornyait, tetőit regényes félhomályban tartva. Az ambra és pézsma illata ez és egyéb ismeretlen fűszereké, miket e paloták tulajdonosai házaik vakolata közé kevertettek, hogy örök illattengerben fürödjék az egész város; minden utcza más-más jó szagot áraszt szét.

Messziről úgy tünnek elő e paloták, mint megannyi kártyavárak: egyik oszlopsor a másik fölé építve, s mindegyik csodás rácsozattal körülfutva, mintha merő erkélyek volnának egymás fölé rakva; a legelső oszlopsorozat többnyire ércz, fényesre csiszolt réz, a felső jaspis, vagy alabástrom, a legfelső

átlátszó öntött üveg, melynek prismaticus oldalai az örök napsugárban tüneményes szivárvány-foltokat vetnek magok körül.

Kívülre egynek sem fordul ablaka, nem lehet a házakon keresztüllátni, mint a mieinken, az egész külső falazat csodaképekkel van tele vésve, miknek természetkívüli csoportozatain elbámulna a szem, ha minden pillanatban új meg új csodálat nem vonná el figyelmét.

A házak mentében, a milyen hosszú az utcza, ezüst lapokkal van kirakva a járda, s hő nyári napokon, hogy a nők gyenge lábait a naptól áthevült ércz meg ne égesse, szolgacsoportok futkosnak előttük, minden lépésnyire himzett vánkosokat rakva, hogy azokon lépdeljenek végig.

A házak tetőzetéről az utczákon keresztül bolthajtásos hidak hajlanak keresztül, mik egyik házat a másikkal összekötik, úgy hogy míg alant a földszinti utczákon hosszában lehet végig járni a várost, fenn keresztben járhatni azt meg; amaz a nappali, ez az éjszakai út. Midőn az est lealkonyodtával az utczák elsötétülnek, megnépesülnek a hidak s víg kaczajjal, énekléssel járnak-kel-

nek ott felül a tomboló csoportok az érczhidakon, a háztetőkön át, nyitva akkor egyik ház a másik előtt, mindegyiknek édes titka; a fáklyafény minden tetőt bevilágít, s az ittas orgiák fél mezetlen alakjai ujjongva járnak-kelnek ott a magasban.

Ha valaki ide alant állana olyankor, csak azt a félemlítő dörgést hallaná, mi a járt érczhidak morajából támad.

A paloták közül néhol roppant kupolák magaslanak elő, mintha egy óriási tojás emelkednék ki a földből. Bámulni lehet az elmét, mely hasonló alkotmányt teremte: az egész épület egyetlen darabnak látszik, millió kődarabból összerakva, s egyetlen nagy nyilással oldalán.

A város közepén pedig áll egy kietlen nagyságú templom, melynek nyolcz oldala vakító fényes ezüstlappal van bevonva, ez óriási tükrökben az előttük fekvő város csodaképét látni újra, s a nap visszavert fénye szétsugárzik belőle csoda tündökléssel a legtávolabb utczákra.

A templom tetején óriási mérvü bálványkép ül, faragott ezüstből. Feje gömbölyüded, mint az emberé, kezein, lábain öt ujj, de

hosszú gyíkfarka tagadni látszik emberi eredetét; szemeit csodatündökléssel pótolja egy-egy tojásnyi gyémánt, szivárványszikrákat lövelve szerteszét.

Ez a Triton gygász! Az őskor főbálványa, kit legmagasabbra emeltek mindazon szörnyek felett, mikért meghajták az emberek fejeiket; az ezredéves szörny, melynek eleven képmása ott benn él a templom kapuin belül és ordít, ha éhezik, és akkor reszket az egész város, reszket az egész ország haragjától. Minden évben egyszer kér csak enni és akkor kap egy férfit és egy nőt, kiket gyomrába temessen. Azután elhallgat egy esztendeig megint, s ül arany trónusában a templom közepén, öt ujjas kezeit térdére fektetve, mozdulatlan szemmel, épen mint ezüstből öntött jelképe oda fenn.

VIII.

Ha az ősvilági csodaállatok, ez idomtalan szörnyek kiálltak a népes városok kapui elé ordítani, hogy mennydörgő bömbölésük bejárta az utczákat, nem reszketett-e minden ember akkor? pedig az csak puszta hang volt, és a hangtól miért félnek?

Talán van a lélek belsejében egy titkos érzék, mely az öntudatig nem tud emelkedni, s ez megérti az őselefánt ordításának szavait, a mit e távoleső idők elmaradt szülötte az újabb kor termette férgeknek szemrehányásul mond, azon hangon, melyen a villámok is beszélnek.

— Átkozott faj! A míg te nem voltál, boldogság volt a földön. Te rontod meg a földet, az eget és a vizeket. A te éhséged, fázásod, nyomorúságod pusztítja el az erdőket; a te őrültséged tördeli le a hegyek csontjait, vájja fel a föld gyomrát. A te undokságod mérgezi

meg a folyamokat. A te hulláid vesztegetik meg a léget, a te lehelleted homályosítja el a napot. Te rakod be kövekkel a föld virágos színét, hogy ki ne zöldülhessen az; te viselsz háborút az egész természet ellen, mindent evő szörny! kinek kétféle fogad van: húst és növényt rágó! Ki minden rongyodat, mely testedet fedi, más állattól lopod, s szégyenled magadat olyannak, a hogy teremtve vagy. Te miattad pusztul el a világ.

A szívek reszketnek egy kicsinyt, midőn a dörgést hallják: az égből jön-e az, vagy az őscsoda szájából? a rettentő hang megborzogatja a kérges idegeket. Hanem azután, ha elhallgatott az ég, vagy a megatherion, ismét megszólal a zene, ismét elfeledve félelem, megbánás és gonosz sejtelmek.

A téres utczákon néptömeg hullámzik, tarkálló csoportok zajos keveréke. Valami nagy ünnep lehet ma Triton városában.

A paloták ablakai élő virágokkal vannak tele, azokkal a csodás növényállatokkal, mik félig a mozgó, emésztő, félig a földbe gyökerező világhoz tartoznak; roppant zöld kigyók tekergőznek a karcsú oszlopokra fel, miknek feje csodaszép tulipánban végződik, de a virág

közepén ott van a mérges fulánk, s az összezáródó szirmok elnyelik a kehelybe buvó kolibrit, míg a virágállat farka gyökeret ver az élő földbe. Az erkélyek tenger fenekéről felhozott növényzettel vannak rakva, miket az emberi ész csoda találékonysága víz helyett a szabad léghez szoktatott, a kláris-korallok tarka bokrai közt nyulonganak a vastag polypok érzékeny csápjai, egymásba fonódva s örökké változtatva színüket, alakjaikat, míg az átlátszó molluskok vastag ágbogain keresztül látni a nedv lüktetését. A természet közönséges virágai nem ingerlik az ember gyönyörét többé; a csoda, a rendkívüli kell a tompa, fásult érzék felélesztésére.

A főutcza, a kaputól elkezdve egész a Triton templomáig, egy szőnyeggel van bevonva, és az egész szőnyeg nem egyébből van szőve, mint hajadon leányok fürteiből. Az ébenfekete képezi az alapot, melybe virágkoszorúk, paloták, áldozatok, csoportok alakjai vannak a szőke, gesztenyeszín és aranyveres hajzat minden árnyéklataiból szőve. Bizonyára drágább kelméje nem volt világon uralkodó fejedelemnek soha! Minden évben levágják a hajadonok hajfürteit, minden év-

ben hosszabb lesz a szőnyeg, s a hogy a város nagyobb lesz, mégis átéri azt egyik vég'től a másikig.

Ez aranynál drágább kelmén jár végig az ünnepély csoportja; mint egy nagy hullámzó folyam.

Elől több mint húszezer gyermek, fiu és leány, halad énekelve a fényes bálványtemplom felé. Ének közben valami rángatózó tánczot járnak, melytől arczaik lázasan ki vannak pirulva, s szemeik nem gyermeki tűzzel égnek. Valami részegitő italt adtak e gyermekeknek a Triton-ünnepély reggelén, mitől azok megittasodtak s idomtalan, ferde rángások közt énekeltek és tánczolnak a bálvány tiszteletére.

Utánuk húszezer némber tódul. Termeteik fénylő kelmékkel, színes tollakkal elfedve, arczaik kifestve a szivárvány minden szineivel, tarka vonalokkal, ajkaik és szemöldeik megaranyozva, fejükön a szétbontott hajfürtök száz meg száz aranysodrony közé szoritva, mik hosszan omlanak le vállaikra. Semmi folt alakjaikon, melyen Isten teremtő keze látszanék; az emberi őrültség mindent eltakart, befestett, bearanyozott; csak a sze-

mek villogása mutatja, hogy ezek emberek, s az égető tűz bennök, hogy ezek nők.

A nők után jő háromszázhatvanöt agg, a bálványok papjai, arany süvegekben, hosszú uszályos palástokkal, kezeikben egy-egy pálcza, melyen ezüst csengetyűk lógnak. E vén, komoly emberek, azokkal a magas süvegekkel, hosszú talárokkal, őrült módra keringnek egy arany szekér körül, mely hat keréken gördül, minden kerék a nap képét mutatja, s felül hat bolthajtás képez aranyszövettel bevont ívet rajta.

E magas díszszekér közepén fekszik egy emberi alak: egy halvány rém, élőhalott, kinek szemei fénytelenek, mint iszapos tengervíz, arcza földfakó és csontjaihoz tapadt, egész tekintete fáradság, életunalom, esztelenség jellegét viseli. Tagjai meg nem mozdulnak, csak ajka reszket néha.

Ezen alak a Teczkatlepoka.

A Teczkatlepoka ünnepélyeiről még tudtak beszélni az Inkák történetirói, kiket a bölcs spanyolok a veres bőrűekkel egyben kipusztítani segítettek. Így nevezték ők borzalmas mysteriumaik egyik alárendelt istenségét, kit minden évben újra szoktak választani,

A legdélczegebb, a legdelibb férfit kiszemelték s felvezeték a Triton városába.

Ott a piacz közepén körülállták a nép szűzei, szép hajadon leányai, festetlen arczczal, befonatlan hajfürtökkel, üvegszálakból szőtt tündéri ruhákban.

És akkor így szóltak a választott férfihoz:

— Te vagy ez évben a Teczkatlepoka isten. A minden szépségek ura, a gyönyörök félistene, a hölgyek fejedelme. Minden virág számodra nyilik, minden ajk téged csókol. Akarsz-e Teczkatlepoka isten lenni? elmulni, elveszni, meghalni a gyönyörben?

És ha a választott férfi szemei kápráznak e tébolyító szépségek csoportozatin elbámulva, ha vére elkábitja fejét, ha azt feleli: «igen», akkor balzsamokkal felkenve, gyöngyruhába öltöztetve, beviszik őt a Teczkatlepoka templomába, s ott él a kéj és mámor édes őrültségében napokat, éjeket. A nép hajadon leányai, azokkal a hosszú leeresztett hajfürtökkel látogatják őt egymásután s midőn kijönnek tőle, — akkor hajfürteik le vannak vágva.

Azokból készül a várost átérő szőnyeg.

E mámor, ez édes álmok tartanak egy évig így.

És az év utolsó napján, az utolsó hajadonnal, kit akkor választ magának, megáldozzák őt a Triton gygásznak. Az élő bálvány elnyeli őket. És azután választanak megint újat.

Tíz közül megtörténik egyszer, hogy a választott férfi szive kiállja e bűbájos látványt, e minden varázslatok közt a legellenállhatatlanabbat, — mert mi igézőbb, mint a női bájak? — s azt feleli a felhivásra: «nem!»

Akkor letépik róla aranyköntöseit és azt mondják neki:

— Mezetlenül jöttél a boldog világra, úgy menj át a boldogtalanabba. Nézd, amott a hóval fedett hegyeket. Ott lakik a két szótalan lény: a pusztaság és a semmiség. Eredj oda. A hova az irtózat és fáradság miatt sem ember, sem állat nem közelít soha. Élj ott fagyban, nyomorban, egyedül. Kövessen, a ki szeret.

És ezzel gúnyolódva, a nők csúfoló hahotája mellett kikisérik a megtagadó férfit a város kapuján, mely a havas hegyek felé néz,

s megátkozzák, hogy soha vissza ne jőjjön. Az eltávozót rendesen követi egy lény. Egy szelídebb, szemérmesebb hajadon a többi közül, ki dús hajfürteivel takargatja habruhája által rosszul rejtett termete bájait; ki vállára téve kezét a kiüldözött férfiunak, vele megy az ismeretlen hideg világba a gyönyörök városából.

Mert e tagadó igét nem mondhatja más, mint az igaz tiszta szerelem; a mely oszthatlan, mint az istenség maga.

Ily való szerelem példája történik itt minden tíz évfordulóban.

A kigúnyolt, sárral hajigált szerelmesek azután eltünnek a jégbérczek ködös, felleges tájékai közé, s soha sem látja őket többé semmi emberi szem, hogy bánatukon, töredelmükön gyönyörködhetnék. Nem történt még soha, hogy visszakérezkedtek volna városukba. Úgy hiszi mindenki, hogy ott elfagytak, eléheztek, vadállatok széllyeltépték őket, a nyomor sírba fektette.

Így megy végbe a Teczkatlepoka ünnepélye évről-évre, a midőn a Triton ordítása széthangzik mérföldnyi területen, a midőn megérzi az éhség napját, s a kéjben elhalt, meg-

őrült áldozatot felteszik a diadalszekérre, mely aranyból van verve, s énekelve, zenehang közt viszik őt a halálra.

Ez ama férfi története, ki az arany szekéren fekszik.

A menet tovább halad; a bálványpapok után jönnek a nép hajadonai, koszorúzott fővel, lengeteg ruhával, az áldozat leánya ezüst szekéren vonatik közöttük.

E féltündéri, félpokoli jelenet után következnek a nép férfiai.

Minő férfiak! Görbe, elferdült termetek. előre csukló térdekkel, hajlott nyakkal, izomtalan karokkal, kiknek arczán semmi lélek, szemeikben semmi tűz; járásuk olyan, mint a mámorosoké, nyomorú, hervatag alakok. Ha van közöttük egy délczegebb, daliás alak, az mint csoda tűnik ki az egész népcsoportból; s valamennyinek arczvonásain, a szépen úgy, mint a rútakon van valami átkozott bélyeg, mely egy eltitkolhatlan vonásból áll az ajkak körül, amaz ismeretlen vonásból, mely a vadállatot, a dæmont és az őrültet jellemzi.

A legkiáltóbb tanúbizonyság egy faj végromlásáról, ha női nagyon szépek, s férfiai

nagyon rútak. Ott nem messze van a megoszlatás napja.

Végre a férfiak csoportjai után következik egy pokoli, észvesztő tömeg, oly szörnyetegekből, miknek emberi nyelv még nevet nem adott. Állatok emberfejekkel és emberi alakok undok állatfőkkel; rettentő megcsufolásai a szent természet isteni rendének: borzalomgerjesztő középlények az ember és a fenevad között; átkozott tanújelei az emberi ész őrült hanyatlásának, minőre a mult kor történetei az ismert földön csak egy esetet tudnak említeni a cretai minotaurusban.

A boldog szigeten ez Istent gúnyoló lények egész népet alkotnak, s a kik látják őket, nem is borzadnak már vissza képeiktől.

IX.

Egyetlen nagy gömbölyű ablak a kúptetőn vet világot a Triton templomába.

A rémalakok faragott szobrai közepett, melyek oszlopokul emelik a tetőt, a terem közepén ül az ősvilági csoda maga, kinek alkotásában a teremtőerő az ember-idomot leginkább utolérte: a homo diluvii . . .

Ülve is négy ölnyi magas, lábai aránytalanul rövidek, míg hosszú könyökei térdein nyugszanak. Egész testét kékeszöld pikkelybőr fedi, milyen a tengeri kigyóké, mely a vénségtől vastag ránczokat vetett. Arcza hasonlít az emberi arczhoz, a bőr világosabb kék rajta, mint a test egyéb részein, s pisze, alig kiálló orránál fényesre megfeszül; homloka alacsony, lenyomott, szemcsontjai alól két kiülő szemcsillag mered elő, oly hideg, mint a kő, a rubin fájó piros színével, mely körül fényes aranykarika látszik, mint a ha-

laknál; szája ajkak nélkül, csak akkor látszik, ha felnyitja azt, s akkor szélesen elnyulik apró gömbölyű két füléig, miket vékony hártya takar.

Fejét fényes aranykorona ékesíti négy felálló hegyes szarvval, derekát gyémántos hímzett lepel övezi, mely alól hosszú fésűgerinczes gyílfark nyulik le a trón alá kunkorodva.

Így ül mozdulatlanul a szörny évről-évre arany karszékében. Egyetlen jelensége életének, hogy szemeit lomhán alázárja, s évenkint egyszer megéhezik, ordítva eltátja száját azután jóllakik és ismét elhallgat, és egy évig csendesen marad, két kezét két térdére fektetve, s mozdulatlan szemeivel bámulva a többi kőcsodákat; érzéketlen minden külbefolyás iránt.

Az emberek beszédei, a csöndes állati hangok, a körüle hangzó zene ép oly hallatlanok rá nézve, mint nekünk a csigák szerelmes suttogása, s az apró hangyák bölcs beszédei egymás' között. Csak a vele egyrangú ős csodák hangjait érti ő.

A lomha szörnyeteg csak hangjában s ijesztő alakjában birja minden erejét, egy gyermeket nem volna képes megölni, ha az szemébe

merné mondani, hogy tőle nem fél; és mégis úgy reszket előtte az egész nép; szolgáit, a növényevő mammuthokat, megatheriont, iguanodont szántóföldjei zsengéivel hizlalja, őt magát legjobb férfiai, legszebb szűzei vérével, és lábaihoz rakja bányái aranyát, tengerei gyöngyét, ligetei fűszerét és nevezi őt urának, istenének, a ki nem egyéb egy elkésett őscsodánál, a ki túlélte a századokat, miket a természet élte határául szabott s tehetlen növényi tengődését átnyujtá egy másik ivadék lakta világba, melynek nemzedékei minden félszázadban elhalnak és újra születnek, a gyorsan élő, gyorsan változó, gyorsan élvező emberek világába.

A rút, kegyetlen ünnepély véget ért. A Teczkatlepokát és hölgyét bevitték a Triton templomába.

A nehéz érczkapuk bezáródtak a háromszázhatvanöt pap után.

A mi a templomon belül történt, azt soha sem látta senki a nép közül. A szörny orditása hangzott néhány perczig, azután minden elcsendesült; a kapukat újra kinyitották, s a kilépő főpap tudtára adá az egybegyült sokaságnak, miszerint a Triton hatalmas szavára

aranyszegélyű felhő szállt alá az égből, az felvevé a Teczkatlepoka Istent, hölgyével együtt, és elrepült vele oda, a hol egy olyan boldog, kéjekkel teli örökkévalóság vár reája, a milyen boldog volt ez az egy év, a melyet eltöltött a földön.

A ki kételkedni tudott, megszámlálhatta a templomból kilépőket: háromszázhatvanöten voltak; kettővel kevesebben, mint a hányan beléptek, s a templomon belül senki sem volt, csak a nyugodt, kőmerev élő bálvány, nagy szája, rémszemei becsukva, mint a ki jóllakott és most aluszik.

X.

És most el az úi isten-választáshoz.

Egy nagy amphitheatrumszerű tér fogadja be a város népét, negy emelet egymás fölött, ezüstözött rézoszlopokkal, mindegyik oszlop koronája egy madárfőn végződik, mely ezüstcsövön át részegitő italt csorgat alá a körülfutó medenczébe, az ezernyi ragyogó vízsugár, mely a húsz ölnyi magasból hull alá, bűbájos ragyogványt ád a tér belsejének. A nép, mely a karzatokat elfoglalta, kicsapongó jókedvével szürcsöli e mámoresőt, míg a rút félemberi szörnyek alant a medencze körül feküsznek, úgy iszszák a kábító italt; a melyik nem győzi tovább, fejét tartja a hulló nedv alá, úgy áztatja magát. Némelyikben meggyullad a kárhozatos szesz, s az bömbölve futkos keresztül a népcsordán; egy tűzokádó pokolbeli szörny! A közép emelvényre a gyermekeket ültették, a kiket elhoztak ide, hogy

lássanak jó példát, hogy vegyenek részt ez ünnepélyben, melyet elmondani borzalom.

Középen tizenkét aranyozott lépcsőemelvényen áll a háromszázhatvanöt pap; a lépcsők alján ülnek a zenészek, hosszú ezüst kürtjeikkel, üveg fuvoláikkal, a miknek lágyédes hangja felkeresi a szív minden rejtekeit, s ittassá teszi a lelket. Az emelvény négy sarkán illatos füstölők égnek, nagy metszett arany medenczékben, kábító füstpárát hintve szét az egész sokaságra.

A papok intésére megnyílnak az amphitheatrum rostélyai, s miként hajdan a római circusok carcereiből a halálra szánt küzdőket, úgy vezetik elő azokból a két férfit, kik közül a nép egyet Istenének fog választani, hogy egy évig annak legdrágább kincsét, leányai szerelmét hozza áldozatul.

Két férfit találtak a papok kitünőnek a többi közül: egyiket az ichthiosaurus, másikat a megatherion papja fedezte fel; és most a nép fog választani a kettő közül.

Mindkét férfi sűrű fátyollal van letakarva, míg az emelvény lépcsőin felviszik őket, akkor a többi papok leszállnak onnan, csak a két főpap marad ott pártfogoltjaival.

A nép zaja lassú zsibongássá csendesül el, feszült figyelemmel néz mindenki a két leplezett alakra, kik a négy füstölő kék felhői között állanak.

Most előlép az ichthiosaurus papja, s leemeli az első férfiuról a fátyolt:

— Lássátok és bámuljátok őt.

Egy hat láb magas irtóztató alak, arcza inkább fenevadé, mint emberé, torz szakálla, összenőtt szemöldei, tompa orra, széles felduzzadt ajkai iszonyú állati erőre mutatnak nála; széles vállain és vastag karjaiban idomtalan izmok látszanak dagadni. Az egész alak félelemgerjesztő. De öltözete ragyogóvá teszi sötét tekintetét. Köntöse tarka gyöngyökkel van hímezve és aranynyal kivarrva, sűrű kemény haját arany sisak szorítja arczához, melynek taréja gyémántokkal és villogó topázzal van kirakva, baljában széles paizsot tart, melynek széleiről csatában megölt ellenségeinek hajfürtei csüngnek; jobbjával öt lábnyi hosszú rézpallosra támaszkodik, melynek széles lapja bűbájos képekkel van teli vésve. Súlya félmázsa e fegyvernek.

A mint leleplezték a férfit, a nép öröm kiáltása hangzott fel egyszerre, mely elcsende-

sültével az emberszörnyek állati nyerítésében mult el.

Ekkor a megatherion papja lépett oda a másik alakhoz s alácsúsztatva termetén a fátyolt, kiáltá a néphez:

— És most lássátok és hódoljatok.

A második férfi termetét nem rejté sem arany, sem gyémánt. Az idegenek egyszerű fehér öltözete volt rajta, mely deli alakját olyannak engedi láttatni, a minő valóban, idegen szépséget nem hazudva hozzá. Fedetlen fejét nem ékesíté más, mint gazdagon leomló hajfürtjei, s oldalának minden ékessége egy rövid kard volt, mely azt kivánja, hogy a ki ellenségével akar beszélni, közel lépjen hozzá.

A pap szólott a néphez:

— Ime, idegen férfi ez; távol tengerentúli országból, kit Triton hatalmas karja hajóstul együtt ide hozott. Szemeiben más tűz ég, szivében más vér kering, miként a mi népünk szivében, orczájának tekintete előtt elhomályosul minden férfi arcza, a ki partjainkon született. Én nem szólok többet. Vannak szemeitek. Tegyetek választást.

A másik pap kiáltott.

— Ki akarja a bajnokot?

A néptömeg közül alig szállingózott egy-két koszorú a felhivásra, mit romlott izlésü hölgyek vettek le fejeikről, hogy a félvad herculesi alaknak hajítsák.

És midőn a megatherion papja kérdezé:

— Ki akarja az idegent Istenül?

Akkor egy vihar támadt hulló koszorukból, a delnők letépték fejeikről, kebleikről virágaikat, s diadalkiáltással szórták azokat mind az idegen férfi felé, hogy az egész amphitheatrum tere egy virágesőtül öntözött kertté változott át.

«Őt, egyedül őt és senki mást!»

A gyémántos, aranyos dalia haragos büszkén szállt le papjával együtt az emelvényről, nagy, villogó rézkardját vállára vetve, s elkeserülten ült meg a legutolsó lépcsőn.

Az idegen férfi egyedül maradt papjával az emelvényen, ki a férfi szép hajfürteit illatos rózsakoszorúval fonta körül, diadalmasan üdvözölve őt:

— Légy üdvöz, Teczkatlepoka isten; légy üdvöz a szépek, a gyönyöradók nevében; te választottja a népnek. Im vedd át birodalmadat minden szépségek királya, gyönyörök

félistene, hölgyek fejedelme. A virágokat, a mik számodra nyilnak, a szemeket, a mik érted epednek, az ajkakat, a mik rád mosolyognak. Udv neked, Teczkatlepoka isten!

A nép tombolva ordítá utána az üdvkiáltást. Az amphitheatrum egy sötét szegletében pedig ott ült búsan, lefátyolozott arczczal egy szomorú alak, egy reszkető hölgy, kezében egy igaz Isten frigyládáját tartva és sóhajtva nyögött magában.

— Oh Bar Noémi!

Bar Noémi nem hallá e gyönge hangot; az üvegfuvolák zenéje, az ezüstkürtök lágy összhangjai bűbájos, észháborító dallá olvadtak agyában a gyermekek kardalával s a szűzek énekével össze; Byssenia szava nem hangzott azokon keresztül.

A csábító tüneményalakok ott tánczoltak el előtte, ködruhában, habruhában; szétbomlott hajfürteik úgy repkedtek szét a légben, villogó tűz-szemeik jobban ragyogtak a napnál, annyi szépség, annyi gyönyör; ki ne vesztené eszét itt.

És a nyögő, fájó sóhaj másodszor is hangzott újra.

— Oh Bar Noémi!

És az ifjunak úgy tetszett, mintha könnyű borzadály reszketne át tagjain.

Mi volna az? Van-e szemed? Van-e szived? Volnának-e érzékid, ha itt kételkedni tudnál? Hogyha száz év várna rád, nem odaadnád-e mindannyit egy ilyen tekintetért, és az égi üdvösséget, a mi túl az életen vár, e látmánynak birtokáért? Ezer meg ezer csábalak tánczol körüle bűvösbájos tündekörben, mindig többen, mindig szebbek, mindig közelb-közelb jőnek, arczát éri lehelletük, lelkét égetik szemeik, énekük szivét átjárja. Csak egy szó kell ajakáról, hogy elmerüljön e tengerben csupa merő édességből, hogy elveszszen a legédesebb halállal, mely nem egyéb, mint egy hosszú — hosszú csók.

A zene, az ének egyre varázslóbban hangzik, a füstölők bájillata mámorral tölti el a léget, a hófehér karok az istenné emelt férfi vállait érintik már: midőn újra harmadszor is hangzik a szó, még fájóbb, még keserűbb.

— Oh Bar Noémi! Oh Jehovah Isten!

Egyszerre felrezzen ő. Mint ki álomból ébredt föl, csodálatos mély álomból, mely tagjait kötve tartá. Fejéhez kap, a rózsa-

koszorút letépi onnan s kétfelé szakítva, lábaihoz hajítja azt és dörgő hangon kiált:

— Én Isten nem vagyok! Egy az Úr, az Jehova!

A zene, a dal elhallgat egyszerre, mint mikor a hárfa húrjait kardcsapással vágják ketté, a bűbáj széllyel van törve, a csábító tündéralakok arczai vad furiákká változnak, az édes harmonia égrenditő zűrhanggá válik; átok, gúny és undok kaczaj tölti el a mélységes tért s a félszörnyek bömbölése, nyerítése.

Ám ha ég, föld reszket is az utálatos viharban, nem reszket Bar Noémi szive. Megtalálta azt a nevet, mely neki erőt adott elemek és harczok között, s kivonva kardját oldaláról, most úgy áll ott a tomboló néptömeg közt, mint egy isten! Mint egy férfi, a hol nincsen férfi több.

És szól az ellene támadó vad tömeghez, olyan hangon, mely túldörgi átkaik rikácsolását.

— Triton városa népei! Ti bálványimádó gyávák! Ti élő festett koporsók, kiket még életükben elhagyott a lélek; halljátok szavaimat. Az én nevem Bar Noémi. Védelmem

az egy igaz Isten, kinek arczát nem láthatja emberi szem. Bátorságom az én erős kardom, melyet soha senki meg nem csúfolt. Ime kimondom néktek, kik csufoljátok az Istent s csúfoljátok annak nemes képmását, a férfit, hogy benneteket utállak és megvetlek s nincs kapuitokon belül sem agg, sem ifju, ki előtt szivem megrendüljön.

A szégyen és a harag elsáppadása terült el mindenki arczán. Másutt pírja van a haragnak, a szégyennek, itt fehér volt annak színe, mert Bar Noémi igazat mondott, mert az egész nagy városban, a gyönyörök városában nem volt egy férfi, a ki föl merte volna emelni karját az idegen férfi ellen, a ki őket meggyalázta; mert úgy állt ő közöttük amaz emelvényen vakmerő arczával, kivont fegyverével, mint egy bosszúangyal, a ki büntetni jött, nem emberekkel harczolni.

A gyémántsisakos dalia, azzal a széles, hosszú rézpallossal, azzal a herculesi termettel, ott ült a legalsó lépcsőn és fejét sem fordítá felé.

A papok, az öregek kétségbeesve rohantak hozzá, és nógaták, biztaták, hogy álljon fel és mossa le a gyalázatot az egész népnek

arczáról: a férfi nem akart mozdulni; a kábító kéjital még zsibbasztva tartá testét, lelkét. A gyönyörök bölcsei vesztükre találták fel mysteriumaiknak e mindenható nedvét, mely a férfit megalázza, a szivet ellágyítja s a hősi bátorság helyett puha kéjvágyat önt a szívbe, hogy Hercules megszokja a tarka szoknyát és orsópörgetést.

Végre új italt hoztak számára, melyet a harczba menőknek szoktak adni. Erős ideglázító ital volt az, fenevadak tajtékjából, mérges fáknak gyümölcséből, melytől vérszomj száll a szívre, olthatatlan. A harczital tűzcseppjei átjárták a férfi idegeit s most fölkelt az, s körülhordá vérben forgó vad szemeit, s kiduzzadt ajkain a düh sárga tajtéka habzott; arczai tűrhetetlen lángokkal látszottak égni.

— Ki az, ki engemet hívott? kiálta vad, rikoltó hangon, mely hasonlatos a veszett fenevadéhoz, s nagy mellét előre feszítve, széles nehéz pallosát megforgatá feje fölött mint nádszálat, és szemeiből zöld tűz lövellt szét, és lábainak toppantása alatt lesülyedt a kő a kemény földbe.

»Öld meg őt! az átkozottat, a rut idegent,

a nép csufolóját!» hangzott a karzatokról, s minden kéz oda mutatott a lépcsők tetején álló Bar Noémira, a kit nehány percz előtt koszorúkkal halmoztak el.

A viador bőszült ordítással forgatá meg feje fölött pallosát, s éktelen fejét megrázva, mint a vérszagolt oroszlán rohant fel az emelvényre.

— Triton segíts! ordítá az egész népség. Csak egy elhaló csöndes hang a circus egyik oszlopánál sóhajtá: «Segíts Jehova!» Bar Noémi egy nyommal sem lépe hátra. Mintha érczből volna öntve ott azon az emelvényen, úgy várta ellenfelét, s oda vetve magát bőszült csapása elé, visszavágott neki bátran.

A légben találkozott a két fegyver; nagyot csendült mind a kettő. A nagy széles rézpallos az óriás kezében markolatban hasadtketté s a légben süvöltve magas ívben repült alá a nagy térre; az aczélkard Bar Noémi jobb kezében még csak csorbát sem kapott.

A nép hangja egyszerre ketté volt vágva. Ez országban nem ismerték a vasat, minden fegyver rézből készült, s im a karcsú, kékes

fényű ismeretlen ércz az első csapásnál ketté szelte a nagy, vörössel ragyogó pallost.

«Jaj Triton, jaj!»

A viador megrettenve tartá Bar Noémi elé széles ezüst paizsát, melyről annyi megölt ellenség hajfürtje lógott.

A kard csendült, a paizs döngött, s a második csapás után két darabba kettéválva látta a nép az ezüst vértet bálványcsodák képeivel.

«Jaj Triton, jaj!

Az óriás térdre bukott a csapástól, s csak nagy erős karját birta maga elé tartani még; de Bar Noémi megragadta öklét egyik vaskezével, hogy csontjai ropogtak bele, s egy végső rettentő csapást mért ellene sisakjára.

A lesujtó aczél alatt szikrát hánytak a gyémántok és topázok, mintha villám sujtott volna. S mintha villám sujtott volna, úgy esett le holtan, hanyatt az aranyos emelvényről a nagy rengeteg óriás, holt szemeit szétmeresztve a nagy halálos éjszakában.

A megrettent nép arczra borulva omlott a földre; a papok megtépték ruháikat, úgy vetették magukat Bar Noémi lábaihoz.

Alázatosan meggörnyedt fővel csúszott

hozzá a megatherion papja és reszketeg hangon kérdé:

— Idegen népek istene, ki villámokat viselsz kezedben, mit kivánsz tőlünk?

— Nőmet kivánom, kit tőlem elszakitottál, frigyládámat, melyben Jehova parancsai vannak és azután el akarom hagyni e várost.

E szavaira hálakönyekkel szemeiben lépett elő Byssenia a rejtő oszlop mellől, s csókokkal halmozá el Bar Noémi kezét, azt az erőst, azt az állhatatost.

«Oh mi boldog nő!» sóhajtának a Triton városa delnői, kiknek nem adatott a gyönyör, büszkén mondhatni el magukról: «én férjem neje vagyok!»

Senki sem merte a városból eltávozó Bar Noémit gúnynyal, csúfsággal háborgatni; a nép, mely odáig kisérte, fel sem mert nézni rá.

«Nem ember ő, mondának a papok, hanem egy idegen nép istene, kivel nem bir emberi kéz. Egy mogorva, haragos, rideg istenség, a ki nem illik a Triton városába. Örüljetek, hogy eltávozott örökre!»

XI.

Száz érczkapuja volt Triton városának, melyből a világrész minden tájékára kőből épitett utak vonultak; csak egy kapuból nem vezetett sehova az út, mely a havas hegyek felé nyilt, a hol a semmiség és pusztaság láthatatlan Istene lakik, a hová a földi boldogságot megutált emberek szoktak elvándorolni a gyönyörök városából. E kapunak küszöbét is benőtte a fű, nem igen tapossák azt le.

Bar Noémi vissza sem tekintett az elhagyott városra, a míg a hegyek alá nem ért. Ott, hol a délszaki növényzet elhagyja a földet s helyet ad a szomorúbb erdőknek, hol a pálmák helyett fenyők kezdődnek, a legelső fenyőfa tetején ott turbékolt a szép tali madár, az aranyszárnyú galamb, s felszállt Bar Noémi előtt, midőn az a hegyek közé jutott, s miként előbb a tengeren, úgy vezeté most a bujdosókat erdők, bérczek kietlen honán keresztül.

Az önként termő fák, füvek elmaradtak itten, az a föld kezdődött, mely ingyen nem nyitja meg keblét, mely a rest fiunak mostoha anyja, melynek szerelmét meg kell érdemelni. Ez a hely, a hova a paradicsomból kihozta Isten az embert, és megáldá őt, mondván: «verítékeddel egyed a te kenyeredet!» Hibáztak a hajdankor bölcsei, midőn ezt átoknak nevezték, áldás a munka, s a veríték az orczán a legszebb dísze Isten képmásának.

Bércz bércz fölé emelkedék; Bar Noémi és Byssenia mindig magasabbra hágtak, s kebleik szabad lélekzése érezteté, hogy itt közelebb járnak már az éghez.

Egy kimagasló szirtfokon leszállt előttük a galamb a földre, mintha mondaná nekik: «e helyen megálljatok». Az illatos pázsit körül fehér és kék csengetyű-virágocskák bókolgattak az érkezők felé, a zöld bokrok közül sárga énekes madárka zengett eléjük szerelmesen, és az mind oly ismeretlen szép és új volt.

Csak most tekinte még hátra Bar Noémi. Az elhagyatott táj mély sárga ködben feküdt alatta, mely halálszínt adott az egész vidék-

nek, s melyet semmi szellő nem volt képes fölverni onnan; a rónát ellepő városok magas tetőzetén, az óriás oltárokon égtek az áldozat tüzei, a nehéz sötétkék füst nem birt fölvergődni az égbe, valami visszanyomta azt a földre, s mint egy átokkal terhes felleg, úgy állt az mozdulatlanul a házak fölött, körülfogva a tornyok kupoláit s a bálvány mereven álló szobrait.

A távol látkörön csalóka délibáb űzé játékait, felforditott városok alakját mutatva az égben, tornyok és paloták tetőikkel lefelé álltak a szédelgő magasban, a pálmák koronáikkal megfordítva; egy pillanatban szertefoszlott minden és paloták, városok eltűntek az égről, a láthatár, a róna egész a Triton városa kapujáig egy tengerben úszott, melybe a túlemelkedő fák, s a magas falak messzenyúló árnyékot látszottak vetni; a városok fölött vitorlás gályák úszkáltak.

Pillanatok mulva a tenger is elmult; a délibáb megszüntette játékait, a láthatár kitünt, erdőivel, mezőivel s tornyos városaival újra.

Bar Noémi és neje bámulva látták e csodatüneményt, melynek csodás jelentősét csak

az isteni titokba látó lélek fejthetné meg, s kezeik összefonódtak önkénytelen, szívszerinti imára, hogy a mindenható Úr fordítsa el erős boszúálló kezét a tőle eltávozott népről s ne engedje az ő fenyegetését oly szörnyen betelni rajta!

XII.

Túl a bércz másik oldalán egy másik világ terül el.

Tizenegy havas orom csoportosul egymás körül, s a havasok lábainál népes falvak, szántott mezők, boldog, nyugalmas hajlékok.

Azon boldogok laknak itt, kik a gyönyör világából eltávoztak időnként s fölkeresték a senkitől nem óhajtott havasokat, a hol a pusztaság lakik, ott hazát alapítottak s századokról-századokra felszaporodtak egy néppé, mely munkában, tisztaságban boldogul élte napjait.

Semmi fény, semmi ragyogás nem volt ott, csak az arczokon; kincse senkinek más, mint a mit a szívben hordoz, s a legfőbb öröm a földön — a gyermekek fecsegése.

E bátor férfiak, szelid nők örömtelten fogadták az új jövevényeket, s közerővel építének számukra kunyhóik sorában kunyhót, kerítének számukra kertet, ellátták a leg-

első életszükségletekkel s segítségül voltak nekik legelső munkálataikban.

Midőn házuk, telkük rendben volt már, tűzhelyük melegen, ólaik barmokkal ellátva, akkor felhívták őket a «legvénebb»-hez, a ki lakik a legmagasabb hegyek között, s onnan lát és itél többi emberekre.

A tartomány ősz vezére oly kunyhóban lakott, miként a többi nép s semmi sem különbözteté őt meg alattvalóitól, csupán csak bölcs szelleme, s színről-szinre ismerék őt még az apró gyermekek is, bárha bibort nem viselt.

Ott elmondá előtte Bar Noémi mindazon csodaeseményeket, a miket keresztülélt; csodás menekülését vitorlátlan, kormánytalan hajón egy távoli világrészből; a szörnyjeleneteket Triton gonosz városában, isteuitéleti harczát az óriás viadorral, és azt a titkos tüneményt az égen, mely a városokat felforditva mutogatá előtte.

Az ősz férfi feje mindig jobban aláhanyatlott Bar Noémi beszéde alatt, s midőn az utolsó jelenetet elmondá előtte, arczczal bukott az a földre és elkezdett sirni keservesen.

Bar Noémi megdöbbenve kérdezé az öregtől siralma okát.

Az öreg felelt neki könyező szemekkel:

— A miket elmondtál ifju, bizonyítják, hogy eljövendő az idők teljessége, melyben az Úr itéletet tartani eljő a világ fölött, s külön választja az igazakat a hamisaktól, és elvesznek a milliók a földszínéről és a föld elmulik alattuk, mely bűneiket nem birja viselni többé.

És az agg keserűen siratta meg a világot, mely végéhez közelget.

Bar Noémi letörlé az öreg könyeit, s fölemelé őt a földről.

— Ne sírj. Az Úr haragja megengesztelhető. Nemzetem történetei közt olvasám, hogy egyszer kimondá az Úr egy nagy világváros fölött kemény itéletét, hogy elsülyedjen az, s elküldé prófétáját a néphez, a ki tudtul adná annak, hogy ha bűnét meg nem bánja, elvész városával együtt. A nép megtért, vezekléssel, bűnbánással elfordítá az Úr boszuló balkezét fejéről és megmarada. Másszor történt, hogy nyolcz várost elitéle az Úr, hogy földből kirohanó tűz s égből hulló tüzeső által megemésztessenek azok, és helyüket büzhödt tenger foglalja

el. E városok egyikében lakott egyetlen egy igaz ember, a ki Istent szívében hordozá. Az Úr tudatá a férfival rettentő itéletét és inté őt, hogy hagyja el a veszendő várost. Az igaz férfi leborula Isten előtt és könyörge: Oh Uram! elveszíted-e a jót a gonoszszal együtt? És akkor azt felelé neki Isten: «ha találsz Sodomában öt tiszta embert, megkegyelmezek azon városnak». Halld öreg, a mit Isten kimonda, meg nem másítja azt soha, mert az ő szava erősebben áll, mint az égen ragyogó világok. Azért azt mondom én neked: válaszsz ki néped közül négy férfit; a kik igazak járásukban, tiszták beszédükben, kik soha meg nem ronták felebarátaikat, nem óhajtják az idegen nejét, nem tagadták sem szóval, sem tettel az Istent. Én elmegyek velök Triton városába és leszünk abban öten. Öt igaz emberért nem hagyja az Úr elveszni a világot.

A vén megcsókolá Bar Noémi arczát és áhitattal monda neki:

— Valóban, te vagy az Úrnak prófétája, kinek eljöveteléről a hagyományok szólnak, mert e gondolatot az Úr sugallta szívedbe. Tulajdon négy fiam lesz az, a ki el fog veled

menni. Lelkök, mint kristály, oly tiszta és szívökben nincs félelem. Öt férfi megmenti a népet.

Azzal elővezetteté fiait az agg, és együtt megmosdának Bar Noémival égből hullott vízben, letérdelének az agg elé és az megáldotta őket.

Midőn megindultak az útra, Byssenia átölelte férje nyakát és kérdezé tőle:

— Hová indulsz?

Bar Noémi soha sem hazudott, de nejét nem akará búsítani, s azt felelte neki:

— A paradicsomba.

És igazat mondott, mert Triton városa a gyönyörök paradicsoma volt.

Midőn odább mentek, Bysennia újra megcsókolá férjét és kérdezé:

— Ha a paradicsomba mégy, miért nem viszesz engem is magaddal? Valót mondj, hova utazol?

Bar Noémi most sem hazudott, felelvén nejének:

— A pokolba.

Triton városa valóban az volt.

A nő azonban sírva borula nyakába s sírva kérdezé harmadszor:

— Oh férjem, oh Bar Noémi, hová akarsz te menni?

És harmadszor felele Bar Noémi, kezét az égre emelve:

— Isten színe elé!

És valóban Isten itélőszéke álla ott, a hova ők most indultak.

A szélső hegytetőre érve, a honnan a rónára lelátni, ismét fölmerültek előttük a fata mor gana csodatünemény képei, a légben lebegő paloták, a felforgatott városok, függő kertek, csigatornyok, miknek szétomlása után sík rezgő tenger boríta el hegyet-völgyet, hogy csak a távoli ormok és a bálványok fejei látszottak ki a hullámzatos özönből.

— Isten jelentései ezek! szólt áhitattal az agg, s megáldá az öt férfit, hogy legyenek erősek Istennel harczolni egy világrészért és egy világrész népével az Istenért.

És Bar Noémi kezét odavoná ajkaihoz s rálehellve annak tenyerére, mondá:

— A kit te megáldasz, az meg legyen áldva; a kit te megversz, az meg legyen verve.

Az öt férfi így szállt le a havasokból.

Az agg pedig visszavezeté Byssseniát kunyhójába és leányai közé vezeté őt, kik őt testvére-

kül fogadák, s midőn látá, hogy a nő titkon könyez eltávozott uráért, vigasztalva mondá neki:

— Ne félj, vissza fog ő térni.

XIII.

A város messziről fénylett az esthomályban, mire az öt férfi a kapuhoz ért. Minden ház fáklyákkal és színes lámpákkal volt kirakva. A virágok ünnepe kezdődött ma, mely eltartott három napig. Ez idő alatt tele volt minden utcza és háztető illatos virággal hintve, az oszlopok tarka füzérekkel bevonva, s egyik szobortól a másikig koszorúkból fűzött lánczok a téreken keresztülvonva.

A virágok ünnepe a szerelem ünnepe is, a rózsa, a tavasz, a virágos mező a legerősebb csábítók. Ismerték őket a Triton városában is, s boldogoknak tarták magukat az emberek, midőn ez ünnep kezdődött: a rózsák, a virágok, a tavasz ünnepe.

A virágokkal behintett utczákon öt szomorú férfi halad keresztül, vállaikra vetve palástjaik, kezeikben hosszú dárdák. A kik találkoznak velük, csodálkozva néznek utánuk. Triton

városában nem járnak a férfiak egyedül e napon, mindenkinek van vidám társa. Sem fegyvert nem viselnek e napon e kapukon belől: bizonyára idegenek ők, a kik nem ismerik a szokást.

A virágok piaczának közepén áll egy vén odvas olajfa, ágai a földig hajolnak már, s fényes sötét levelei erdőt vonnak a törzs körül.

Az öt daliás idegent hívják minden házkapuban nyájas szóval, édes hangon. Mosolygó arcz, csábitó szem néz rájuk a háztetőkről s az utczák keresztbidjairól virágot szórnak fejeikre.

Ők hallgatva és nem tekintve félre, jutnak el a vén olajfáig, ott letűzik dárdáikat, az öt dárdanyélre kifeszitik palástjaikat, hogy sátor alakul belőle és abba lefeküsznek nyugodni.

A város kiváncsi népe körülfogja sajátságos sátorukat, eleinte csak suttognak, azután hivogatják őket, majd merészen szétválasztják a lepleket s kihivó szemérmetlen szókat intéznek hozzájuk.

Bar Noémi fölkelve nyughelyéből, kilépe a sokaság közé.

— Triton városa lakói, sokan vagytok-e itt e helyen?

A nép ráismert dörgő szaváról s ijedten tágíta kört az ifju férfi számára.

Bar Noémi látta hullámzani a sokaságot a virágok terén: a hány fő, annyi koszorú.

— Menjetek a többiekért és küldjétek őket ide, hogy hallják, a miket beszélek.

A tér, a háztetők megnépesedtek lassanként, és akkor fölemelé szavát Bar Noémi.

— Triton városa lakói, halljátok, a mit hallanotok kell! Az Úr, az egyedül igaz Isten, a földek és tengerek ura mondja ezt tinéktek. Öt tiszta férfi jött ma várostokba, hogy feltartsa az Úr itéletét, mely végveszélyt mond reátok. Nem évek, csak napok vannak számotokra hátra; mert betölté az időt bűneitek teljessége, s a holdakat nem fogja senki számlálni. Vetkezzétek le a vétket, hogy napjaitok sora meghosszabbuljon: hintsetek fürteitekre hamvat és házaitok elé port, virágok és zöld levelek helyett, mert bizony mondom, az Úr egyet int kezével és nem terem a földön sem virág, sem zöld levél!

A nép hangosan kaczagott e szavakra. Az idegen nem tudja, hogy mit beszél. Mi kár érte! Oly szép fiu, s oly esztelen; olyan erős és oly hideg.

A vigadók tánczoltak és énekeltek s hódoltak a virágoknak, a mik zöld ágon teremnek és a hölgyek piros ajkain.

És ime, azon éjszakán, melyen Bar Noémi kíterjeszté átokerős kezét, jött iszonyu zúgással a sivatag felől sötét felleg, számmal ki nem mondható sáskafajok voltak összegomolyítva egy felleggé; fekete, napot és csillagokat eltakaró gonosz tábor, mely a hová leszállt a földre, elmult onnan fű és virág; és jöttek sebesen mászva, erős hadsereg gyanánt, hosszú szőrű, barna hernyók, a mik ellepték a fákat, a mik átmásztak a házak tetőin, a mik csoportosan vándoroltak végig az utczákon, a hidakon, irthatatlan mennyiségben, elleptek minden fát, minden bokrot, s tövig, földig rágtak mindent; egy nap alatt olyan volt az egész táják, mintha el volna perzselve; pálmák koronátlanul, erdők pusztán, lombok fosztva, minden fű, fa letarolva. Csak ama vén olajfa maradt zölden, fényes, kövér leveleivel, mely Bar Noémit és társait beárnyazta.

Harmadnap a felriadt nép ijedten futott a jövevények sátorához, s esdekelve kérte az átokmondó ifjut, hogy fordítsa el országukról

az égnek im e csapását, ne éktelenítse el a földet.

Bar Noémi irgalmat érzett az elpusztított tájakkal s tenyerét ég felé fordítva, rálehellt arra enyhén s még azon órában erős szélvész jött nyugatról, mely fölsepré a sáskákat s egész táborostól együtt belesodrá a tengerbe, ott vesztek el; egy éjszakai dér megölte a fák hernyóit, mind elhulltak; fű, fa kizöldült nemsokára ismét, s az emberek szíveiből elmult az első ijedtség az első csapás szüntével. A mily buján hajtott ki fű és virág, olyan buján tenyészett az emberi vad szenvedély is a szivekben. Ismét rakott asztalhoz ült a gazdag, a jövő év rovására dobzódott a renyhe szegény s kevély büszkeségében Triton városának népe megtagadá az öt férfitól a legsoványabb eleséget is, mely őröletlen magokból állt, s azt követelték tőlük, hogy hagyják el városukat; ha senki sem meri őket kiűzni onnan, kiűzi majd az éhség!

Bar Noémi haraggal nyujtá ki kezét másodszor, s még el sem hangzott az átok ajkairól, midőn megzendültek az ég sarkai haragos csattogással, a nagy kék égboltozat feketén elborult, a harsogó villám lecsapott a földre,

s a haragos égből öldöklő jégeső vágott alá pusztító dühében, elpaskolva szerte az idők reményét, népek büszke dölyfét!

A második csapás elrémíté boldog Oceania lakóit, siettek áldozatuk zsengéit odahordani az öt igaz férfi elé, a kik nem érintettek abból egyebet, mint az őröletlen gabonamagvakat, az Úr tilalma volt azon, hogy valamit megegyenek, a mi a vétkező nép tálaiban készült, fazekaiban főtt, kemenczéiben sült vala.

Az öt igaz férfi imájára megszünt az ég haragja, s a mint sujtoló kezét visszavonta az Úr, újra visszatért a szívekbe az istentagadó dölyf; a nők újra kifesték arczaikat, bearanyozták szemöldeiket, fölvették üvegből szőtt köntöseiket s jártak az utczán Istennel daczolva és gúnyolták az ifjakat, kik sátoruk alól ki nem mozdultak csábító hizelgéseikre.

A tér közepén, melyen sátoruk fel volt vonva, állt egy roppant nagy szökőkút, széles márvány medenczével, minden hajnalban és alkonyatkor ott enyelegtek az ifjak szemei előtt e csába tündéralakok, habfehér termetöket locsolva a meleg nyártól langyított habokkal.

Bar Noémi eltakará piruló arczát előlük kezével, másik kezét undorodó mozdulattal tartá feléjük; és ez a mozdulat volt az átok. Egy éjszakán megfordult az évszak rende: meleg hő nyárszak derekán hideg, fagyasztó szél támadt, mely végigsüvöltött az országokon s megfordítá rendes útjából a természetet. Hol jeget nem láttak soha, a folyamra pánczél fagyott, s a megrettentő lakosok látták az égből aláhullani az ismeretlen pelyheket, mik elleptek erdőt, mezőt, utczákat és háztetőket, szemföldelet vonva az egész földre. Hah! hogy hallgatott el a vigalom egyszerre! A szokatlan csoda napján az emberek magukba tértek, megbámulták a jeget, havat, a csodálatos zúzmarát; másnap pedig szánokat készítettek és csengetyűkkel nyargaltak végig a havas utczákon, vig dalokat rikoltozva, a hideg ellen prémes öltönyöket vettek, a jégből épitettek átlátszó palotákat, a hóból készitettek czukros eledelt, s kinevették az ég haragját.

Bar Noémi intésére elmult a harmadik csapás, a nap melegen sütött újra, jég és hó elolvadt, vízzé lett, a föld újra kizöldült megint. A csapások harmadika sem javítá meg a

népet. Kaczagták már az öt ifjut, s még ők hívták fel Bar Noémit, hogy tegyen még velök több csodát, az élet úgyis oly unalmas ily egyformán!

Jaj a népnek, a hol már a gyermekek életunalomról szólnak!

Bar Noémi még egyszer szóla hozzájuk.

— Triton városa lakói, és ti, kik Oceania földén laktok, halljátok és beszéljétek el egymásnak; ime bocsát reátok az Úr kegyetlen csodát általam, hogy megtérjetek és megjavuljatok abban; az első két napon megrontom a vizeket, a másodikban a földet, a harmadikban a levegőt, hogy a mi élet volt eddig, az halál legyen ezután; a mi anyai kebel volt eddig, legyen ezután sír gyomra. Három hét alatt térjetek meg Istenhez, a ki jó a jóknak, de irtózatos boszúálló a gonoszokra.

Az őrült nép kikaczagta jósszavait, s gúnynyal kiáltott rá vissza:

— Tedd, a mit tudsz!

A nehéz átok legelébb a folyóvizeket érte. Valami apró zöld bogár lepte el a folyamok felszínét vastagon, mely undorító szaggal mérgezé meg azokat; minden állat, a mi

azokból ivott, kínlódva hullott rakásra, a halak felfordulva jöttek fel a víz színére, a hab büzhödten hányta ki azokat kétfelől a partra; azután a fúrt kutakban veszett meg a víz; íze elkezdett sós, keserű, émelygős lenni, a szökökőkutak sugarai elhomályosodtak az iszaptól, melyet a föld alól hoztak magukkal, s minden víz elveszté friss hidegségét, valami émelyitő lágymelegség rontá azt meg, hogy a szomju állatok iszonyodva fúttak hozzá s halálos aggodalommal bőgtek fel az ég felé. Több eszük volt, mint az embereknek. Ezek kaczagták a csodát; ha a víz elromlott, annál édesebb volt a bor; minden ember bort ivott hát, részegitő méregitalt, még a nők és gyermekek is. Az ember szíve kemény volt.

Szállt az átok másodízben a tápláló, élő földre; iszonytató félelmében az Úr kezét megérezve, elborzadt, elbágyadt a föld; száraz, kemény repedések szaggatták meg fájó felszínét, s a belső kín miatt kékes penész s terjedő sárga sömörök lepték el a hantokat, a sziklákat és a fák síma kérgeit. Kór, nyomorék lett a termő föld, fűbe, fába elterjedt szörnyű baja, az édes gyümölcsök helyén soha nem látott pöffeteg, mérges gilva, un-

dok üszögtestek termettek, a gabona kalászában korommá vált az érett mag, a szőlő elfonnyadt, összerohadt tőkéjén, a méztermő nádat sűrű moszatok lepték el, a kenyéradó gyökerek gumói megbüzhödtek a föld alatt s átkot termettek áldás helyett, beteg volt minden zöld növény az Istennek átka miatt; csak az embernek nem fájt az. Oh, az ember-szív kemény;

Harmadszor szállt az átok az éltető levegőre; sűrű átlátszatlan gőzök szálltak a vidékre; feketén, barnán, sötéten. A nap nem látszott ki abból, a nappal az éjszakához lett hasonló; a gonosz, veszett köd szaga elülte a melleket, s rossz köhögést, fojtó lélegzetet okozott. Az utczákon nem lehetett járni többé, a falakról csorgott a nedves nyirok, s a nehéz sűrű fellegek, mik máskor az égen jártak, az emberek feje fölött, most mind ott jártak a földön, végiguszva az utczákon, áthömpölyögve a mezőkön, a házakon: borzalom volt azt elnézni.

«Nosza sípok, nosza kürtök! most daloljon a ki tud! Hogyha ott künn nem süt a nap, annál jobban ég a fáklya, hogyha felhő jár az utczán, annál nyájasabb a pohár: hogyha

oly rövid az élet, annál jobban kell sietni; hogyha úgy is jön a halál, minden kéj, gyönyör poharát fenékig ürítve találja.»

Ezt a gondolatot mondák Oceania minden házában, s az öt férfihoz az olajfa árnya alatt senki sem ment Isten irgalmát keresni.

Bar Noémi elbusultan látta az őrült tombolást, a vesztébe vakon rohanó népet, s keservében gonosz átkot monda rá.

— Minden, mi embernek kedves, legyen tinéktek rémület, az édes legyen keserű, ételital méreg legyen, az álom legyen rémlátás, a hol örömet kerestek, találjátok a bánatot, a csókból támadjon fekély, a mosolygó ábrázatot verje meg undok kelevény, s a gyönyörből támadjon utálat rátok!

És a midőn hét nap mulva a fellegek szétoszlottak s előjöttek Oceania lakói, visszarettentek egymástól. Himlők, fekélyek rutíták el az arczokat, orrok, ajkak eltüntek az ábrázatról, hajzat kihullt, test összegörnyedt. Isten maga törlé le képmását azokról, a kiket megbánt, hogy teremte.

Az ég pedig, mely e világrészt befedte, oly sápadt volt ezután, olyan sárga; a kékszín eltüne róla, el a napnak ragyogása. Délben

is bele lehetett nézni annak sápadt tányérjába s megszámlálni a foltokat benne.

Ám még ez sem volt elég.

Egyik embernek nem volt mit csúfolnia a másikon. Mind egyforma rútak voltak már, azt is el kelle feledni. A gúny még kiáltóbb vala így; a dacz még irtózatosabb.

Pedig a házi állatok nem ismertek már gazdáikra, a szelidített, szoktatott párás nép szökve hagyta el a városokat s kínzott aggodalmas előérzettel menekült a hegyek felé. Az ebek és a kis sárga énekes madárkák csoportonkint hagyták el a városokat s siettek a havasok felé; ott is fogadást tettek egymás között, hogy szólni nem fognak soha, az ebek nem ugatnak, a madárkák nem énekelnek, nehogy megutált gazdáik értük találjanak menni.

Helyettük holló és farkas lepte el a városok kerületét. Ezek a sírásó vadak ott tartottak nagy tanácsot, elhatározva egymás közt, hogy osztozzanak meg az emberek örökségén?

Őket elérte rossz sorsuk.

Bar Noémi nyolczadizben emelte fel átkos kezét és monda, szomorú hangon:

— Legyen halál . . . .

S jött az idézett angyal, a szörnyű Malach-Hamovez angyal, azzal a kétélű lángpallossal, mely seregeket öl, mely előtt nincs mélyen, nincs magasan rejtve senki, és elkezdé szörnyű munkáját először a kicsinyeken.

Egy napon eltünt minden élő bogár a föld szinéről. Mintha itt volna az ősz, mely őket magával viszi.

Másnap a kigyók, teknősök jöttek elő oduikból, elveszni az átkozott napfényen, ott elfeküdtek a városok kapui előtt.

Harmadnap lehullottak a légből a szárnyasok, a háztetőkről aláfordultak meredve, az utczákat ellepték hulló testeikkel. A farkasok látták társaikat, a hollókat megdermedni, s nem volt hozzá bátorságuk, hogy hulláikhoz nyuljanak, hanem odasereglettek mind a városok kapuihoz, s féltükben ott üvöltöttek, mintha kérdenék az embert: nincs-e, ki segítséget adjon?

Negyednap az emlős állatok pusztultak el, ott nyújtózva az emberek lábainál. Nem maradt élő a földön, csak az ember egymaga és az ősvilági szörnyek.

És még ez sem döbbenté meg őket! nem rémültek meg e szörnyű egyedülléttől; —

minden állat elveszett már, csak ők és bálványaik éltek.

Még lett volna idő, még voltak napjaik hátra Még nem mondá ki rájuk Isten legrettentőbb itéletét. Bevárták azt.

A halál gyászangyala elkezdte szörnyű munkáját a lelkét megtagadó fajban. Valami iszonyú betegség járt városokról-városokra, az emberek elhullottak segélytelen, menthetlenül; egy rövid óra véget vetett az életnek, ma ifju és büszke alak, holnap csendes fekvő halott. A sír több volt már, mint a ház s az élők nem elegen eltemetni a holtakat.

Egy jajkiáltás volt az egész ország! Tartományról-tartományra szállt a sirás. Az emberek fetrengve hevertek a porban.

Miért porban? Porban lakik-e az Isten? Nem égben kell-e őt keresni? Ah, ők nem nézhettek oda fel, nekik csak bálványaik számára voltak imáik. Azt mondák: ezek a mi Isteneink. Mi őket emeltük magunk fölé! És senkinek sem volt bátorsága, hogy megmondja nekik: szálljatok le az oltárokról, ti föld csodaszülöttei, a többi pornál rosszabb por, s adjatok helyet az Istennek, a ki egyedül Úr!

E helyett a félelem és irtózat ádáz kétségbeesésében dühösen rohantak az olajfa ifjaira s méregbe mártott fegyverekkel fenyegeték Bar Noémit, a minden rossz okozóját, halált ordítva fejére.

— Nyolcz csapásra meg nem tört nép! im érezd a kilenczediket! kiálta az Isten haragjának küldötte s lábával az álló földet megdobbantá.

És im a kemény föld reszketni kezde az ádáz tömegek lábai alatt. Elébb csak mint távoli szélzúgás hallatszott a mélységből; majd mintha óriás szekér gördülne végig ott alant, megrázva a palotákat, a mik ott fenn építve vannak.

Irgalmas ég és föld!

Valami haragos szellem, a ki oda alant lakik, ki akar börtönéből törni, s megrázza a föld alapját, összetöri a hegyeket s szikláikat aláveti a síkságra.

A föld szine, mint a tenger, úgy hullámzik; a legnagyobb őspálmafák koronáikkal jobbra-balra csókolják az ingó földet, és a tornyok és a bástyák kettétörve omlanak le.

Ki tartja meg az aranyos palotákat? Ezer oszlop jobbra-balra dülve omlik. A büszke

arany kúp utána hull, eltemetve lakosait; a kapuk óriás koczkái a földre le vannak vetve, a bolthidak az utczák felett cserepekben feküsznek a romok között. Por és cserép, a mi dics és ragyogvány volt!

A bálványok templomaiba futó népet a romok zuzták agyon, a mámor-ittas bacchanaliák házai eltemették titkaikat, a gyönyörök búvhelyein ott veszett a vétkező.

A nép megrémülve futott a Triton bálvány elé, ki minden bálványok feje volt.

A templom nyolcz fala szétomolva feküdt a téren, az ezüstből öntött bálvány felfordulva, arczczal a földre borulva. Az élő bálvány maga pedig ott ült trónusában, most is oly mozdulatlanul, miként máskor, csak nagy kerek rémszemei látszottak forogni agyában, mintha bámulnák a napot, mely oly régen el volt tőlük zárva.

A nép odaveté magát a szörnyeteg lábaihoz. Kezeiket fejükre kulcsolva, s üvöltve kiáltának hozzá:

— Oh Triton, segíts!

A szörnyeteg maga is érzé lábai alatt reszketni a földet, s ott, a hol baloldalán a pikkelybőr alatt meglátszott a szív lassú

dobbanása, az idegen félelemtől elkezde sebesebben lüktetni, s a szörny felállott helyéből, az égre emelve iszonyú fejét magasan; mint egy torony úgy állt a nép között.

A bálványimádók ujjongva kiáltának:

— Hah! a Triton-isten felállt! A Triton meghallá szavainkat! A Triton harczolni fog az idegen isten ellen! Most mutasd meg arczodat idegen isten és remegj a Triton előtt, kinek termete hat öl magas és keze erősebb, mint a villám.

E káromkodás elhatott az öt igaz férfi sátoráig. Akkor Bar Noémi szétszedeté a sátort; palástjaikat magukra vették az ifjak, a dárdáikat kezeikbe s megindulának merészen, hogy a Triton hivására megjelenjenek a mindenható egy Isten nevében.

Ott megállíták őket a papok a csodaszörny színe előtt, s mondának nekik:

— Im a Triton-isten felállt a mi védelmünkre és kinyujtá erős kezét és megnyitá száját, melynek hangja erősebb a mennydörgésnél. Ti idegen átoktevők, boruljatok előtte porba, vagy várjátok magatokra haragját, mely titeket Isteneitekkel együtt elront!

Bar Noémi szívében emberfölötti lelkesü-

lés lángjai kezdtek hevülni. Körüle álltak ezernyi ezer csoportok, előtte az éktelen óriáscsoda.

És ő szóla mindazokhoz messzire eldörgő hangon:

— Por lakói, por imádói! Kiket sem áldás, sem átok, sem a jó, sem a rossz napok meg nem javítottak. Legrútabb férgei a földnek! Im én elbocsátom a tizedik csapást reátok, hogy ne legyen, a kihez imádkozzatok többé. Tehetetlen szörny, förtelmes csoda, hajolj meg annak nevére, a ki tégedet alkotott, s ki téged ismét összetör; s térj meg a te uraidhoz, a porok férgeihez.

Ezt mondva, megcsóválta feje fölött nagy zúgással az éles kopját s elhajítá azt a szörnyetegre.

A kopja süvöltve repült a papok fejei felett, s ott, hol a szörny bal oldalán a sziv lüktetése látszik a pikkelyes kemény bőrön, átfurta azt s rendülve megállt szívében.

A bálványszörny rettenetes ordítással bukott arczra, fekete vért okádva eltátott torkán, s farkával paskolva a földet, s körmeivel feltépve a rakott köveket maga körül.

A nép első rémületében Bar Noémi és

társai kimenekültek a sokaságból, s midőn eszökbe jutott amazoknak, hogy a bálvány megölőjét üldözzék, az Úr megrepeszté a földet szélesen a futók és üldözők közt, s kék lángokat támaszta a mélyből és fojtogató pokolfüstöt.

Az öt férfi épen jutott el a tizenegy havas között fekvő hazájába. Bar Noémire nagy öröm várt megérkezése napján. Neje fiat szült neki, apjához, anyjához hasonlót.

És ez nagy vigasztalás volt a többi választott népnek is, mert ez által adá tudtul az Úr, hogy a hol ártatlan csecsemő született e napon, az a föld nem veszhet el haragja miatt.

A vének véne megérté Bar Noémi ajkairól a történteket, a betöltött csapásokat. A tizenegy havas között semmit sem éreztek azokból: itt meleg nyár, vidám nap honolt, tiszta lég, zöld mezők, vidám patakok, itt élt és örült létének a légben tánczoló bogártól az emlős állatig minden, s áldás volt fűben és fában.

A vének véne, megtudva a legrosszabbat az öt férfitól, elrendelé hiveinél, hogy kik a völgyekben laknak, mind szedjék fel legféltettebb javaikat, hajtsanak el magukkal min-

den élő állatot, s vonuljanak fel a magas hegyek közé, oda építsenek hajlékot. Az égnek majd gondja lesz rá, hogy az örökhó elmuljon onnan, s helyet adjon fűnek, fának, a mi embert véd és táplál.

A Triton még azután három napig kinlódott kapott sebében, a míg meg birt halni, s ezredéves életét elvérzette ott a porban. Három napig hallatszott rémorditása egyik hegyláncztól a másikig, mint egy tartós mennydörgés, s e rémszóra előjöttek oduikból a föld többi ősszörnyei: a barlanglakó alvilági csodák, miket csontmaradványaikban bámul most a késő világ; a rengő föld kizavarta őket sok százados álmaikból, s előjöttek idomtalan alkatukkal, szarvas, agyaras fejükkel, pánczélos sötét testükkel rémiteni a világot.

«Meghalt a Triton-isten, nincs többé Isten a földön!» ez őrült kiáltás hangzott végig az országban. «Csak a havasok Istene él még. Menjünk rajta, öljük meg azt is! Ő se legyen!»

És az ádáz milliók fegyvert fognak kezeikbe, hogy megtámadják az Istent! az ezernyi rémállatok fogaikat, szarvaikat köszörülték, s csörtetve rontottak a havasok ellen, a mam-

muthok utat törtek az őserdőkön keresztül hogy eltiporják a havasok nemzedékét.

Egy égostromló kiáltás viszhangzott a messze földön, minden megbomolni látszott, még a fák és füvek is az éggel harczolni kezdtek; a pálmafák levelei kimeredtek egyenesen, fel az égre, mint szál kardok, s minden fű és falevél hegyét mutatta fölfelé. Az ingatott, rázott ormok meghasadtak hegyeiken, s eddig nyugodalmas bérczek tűzokádó ajakkal szólaltak meg az ég ellen, lángot és égő köveket hajigálva a magasba istentelen lázadással; a föld száz helyen megrepedt, s büdös mocsárt, fekete, undok iszapot okádott ki önmagára; az erdők lángba borultak s vérszínre festék az eget...

Csak a havasok bérczei maradtak most is fehéren és nyugodtan.

Midőn a lázadt milliók hada, s a szörnyek rémalakjai megrohanták a megtagadott Isten földét, körülfogta azt egy villámterhes felhő, melynek csattogása felülmulta a rémek csatazaját, mely lobogó nyilaival szórt rettentő halált az ég ellen támadt népre, s verte azt tűzostorával három nap és három éjjel.

A belül lakozó nép imádkozott és magasz-

talá az Istent nyugvó hajlékai alatt, csak messziről hallgatá a rettentő csaták zaját.

Harmadnap elnémult minden.

A felhők eloszoltak a légben, s a mint a havasok lakói széttekintének ormaikról, egy sík tenger terült körülöttük; — csendes, néma víztükör, melynek messze láthatárával a puszta lég érintkezett ... hegyek, völgyek, tartományok, hova lettek? hova tüntek? ... Maga a tizenegy havas is hullámokkal volt körítve s tizenegy szigetté vált. Együtt, egy tömegben mind több ezer lábnyival alább sülyedtek csendesen; a melegebb alsó légkör leolvasztá ormaikról az örökhó rétegeit, s ottan támadt új élet és új tenyészet. A legelső tiszta folton, mely a hó alól kibarnult, az Isten dicsőségére, a szabadulás emlékére egy hársfát ültetett Bar Noémi, annak árnya alatt építette fel gunyhóját, s mennél nagyobb lett a lombsátor, annál nagyobb lett a család, s az Isten áldása rajta.

E tizenegy hegy csoportja a Canári szigeteké.

A nagy Oceaniából csak a hegyek maradtak meg.

Alkotásuk, partjaik tanuskodnak róla, hogy

a szigetcsoport csak egy elmerült világnak emlékül megmaradt vége.

Későbbkori fölfedezőik csodálkozva tapasztalák, hogy e félreeső szigeteken egy saját népfaj lakik; alakjára szebb, erősebb, mint az ismert nemzetek. Szabad lelkű és erényes; egy láthatlan Istent imádó, szerelmében szűz, életmódjában egyszerű és sorsával elégedett. Halottjait bebalzsamozva rakja el sírüregekbe, mert a feltámadásra vár s művészetet, írást ismer, a mi máshoz nem hasonlít.

E szigetcsoportnak csendes, boldog emberein kívül, van még két csodás lakója: az ebek és a sárga verebecskék.

Különös, hogy azon helyen mind e két állatfaj néma. Mintha most is fogadásuk kötné őket, hogy nem fognak megszólalni Oceania földén.

Ha pedig kihozzák őket onnan, hangjaikat visszakapják. A kis canári madárkák, e szelíd, kedves, játszi éneklők innen jőnek, ez eredeti hazájuk.

Nálunk ismét oly szépen, oly szerelmesen tudnak énekelni, mint hajdan a Triton buja városában, s nem egy ábrándozó szív andalog el dalaikon, és nem tudja, hogy mit érez?

A Bar Noémi ültette hárs most is áll még a ferroi szigeten, melyről a földtudósok az első délkört számitják; százhatvan láb körülete a két ezredévet élt szent fának, s lombjai alatt egy egész nemzedék pihen. Mint az utazók beszélik, e fa lombjai szivják magukhoz a levegőég gőzeit, s cseppekben hullatják alá a földre, a vízszegény szigetet úgy öntözve napról-napra. A lakosok most is szent fának tartják azt.

Európa és az új világ között most egy nagy üres tengervégtelenség terül, akárki tekintsen oda, nem tagadhatja meg, hogy ott egy egész világrész hiányzik.

Plato leirta azt, Solon megénekelte, az arabok regéket mondanak róla, a carthagóiak megtiltották felőle beszélni, mert igaz volt létezése.

Most vitorlák repülnek fölötte.

De gyakran, midőn szélcsend van a tengereken, midőn a mélázó természet elábrándoz a multakon, a melegtől átfült légben megjelennek a csodás tünemények a hajós szemei előtt: a sáppadó láthatáron paloták és városok képei emelkednek föl, tornyaikkal aláfelé fordítva, pálmaerdők koronáikkal le-

felé. Csodás, nagyszerű alakok, a minők már nem léteznek, merészen halmozott csarnokok utánozhatlan művei ott libegnek, ott változnak a bámuló szemei előtt, míg egy támadó szellő szét nem fuvalja azokat s a lengő hajó körül nem látszik más, csak a végnélküli tenger...
